בשם ה׳ נעשה ונצליח

זה השער לה׳ צדיקים יבואו בו

שערי זוהר דעת

כלל כ״ב

ספר

אור יהוה

תוכו רצוף אהבה, אור מופלא אור היקוד אש להבה, לעורר ולהאיר את האהבה הישנה, אשר בלב כל נפש מישראל טמונה, וגם היראה הפנימית הצפונה, מלפני שוכן מעונה. להורות הדרך הנכונה, להסיר חוחים וקוצים מן השושנה, להשביע בצחצחות נפש נענה, אשר בחשכות הדעת ישינה ונרדמה. להאירה ולהצהירה באור אמונה, זכה וברה אמיתית וכנה

מיועד למבקשי ה׳ ודורשי פניו, המחפשים מזור ותרופה איש איש כפי ענייניו, להינצל משטף מים רבים הזידונים, אשר בעיקבות משיחא יהמו וירוממו גלים, ולהימלט מנסיונות הדור, לבלתי התערב עם שונים. ומרוב עתים וימים, אשר נפשם ורוחם הומים, להדבק באור צח, נלאו למצוא הפתח, לשבור הדלת ולהסיר את המסך, לגולל את האבן מעל פי הבאר,

באר חפרוה שרים, מאורי דור דורים, רועי ישורון מכל העדרים, החל מרבותינו הראשונים כמלאכים ועד האחרונים הרועים הנאמנים, הלא המה בספרתם רשומים, ואשר מפיהם נאמרים ונמסרים. תמצית דבריהם הקדושים והטהורים, בביאורים ובירורים, מלובן ומנופה אוכל מתוך אוכל, מכל אבקת רוכל

בדרך נפלאה ובהירה, משיבת נפש ועין מאירה,
משנה ערוכה וסדורה, סולת נקיה וברורה

שוה לכל נפש, זקנים עם נערים. וגם לרבות אשר מכל המה מנוערים, אשר ברשת היצר נלכדים ואחר מנעמיו המה נגררים, גם המה יוכלו ראשם לזקוף ולהרים, ולחדש אהבת נעורים, נפשם רוחם ונשמתם להאיר ולהצהיר כספירים, רגליהם יעמדו במישור בלי כושל ברכיים, ישובו ויתרפקו אל חיק אביהם שבשמים

מאת כ״ק מרן אדומו״ר עט״ר שליט״א

וזה יצא ראשונה

כרך א׳, חלק ההקדמות

יו״ל בחסדי השי״ת וברחמיו המרובים, ע״י הוצאת ספרים דעת שע״י קהילת לב טהור, פה קרית רימנוב, קאנאדא יע״א
בירחא תליתאי, סיון, שנת תגלה שכינת עוזינו אלינו

עזרנו בשם ה׳ עושה שמים וארץ

בעזה"י

יוצא לאור על ידי

שעל ידי קהילת לב טהור

והתאחדות היראים

קרית רימנוב יצ"ו, קאנאדא.

Congregation Lev Tohor, Kiryas Riminov
580 Des Bouleaux, Ste-Agathe-Des-Monts,
Quebec, J8C 3H6, Canada

819-323-4070
819-323-2600

ספר

אור יהוה

כשמו כן הוא, לימודי הוי"ה בתוכו ערוכים ומבוארים,
אור מופלא אור היקוד הם יוקדים ומבעירים,
אור הארת אלקותו ית' המה מאירים,
את אמיתת עבודתו ית' בדרך אמת ובטהור לב המה מלמדים ומורים,
את לבו של אדם לטהרו מכל מדה בלתי נכונה המה מיישרים,
התורה והתפילה וקיום המצוות, מכל סיג ופסולת מנקים ומבררים,
שיתקבלו לרצון, ואור קדושתו ית' בנפש מנהירים,
מכינים את המח לתפילה זכה וטהורה, וכל מחשבות חוץ המטרידים, מסירים,
ללימוד תורה לשמה הדרך סוללים,
את כל התאוות והפניות, מלב מהבילים,
מגלים בנפש כח ועוז לעמוד בכל הנסיונות המבהילים,
את המח והלב באמונתו ית' מבהיקים ומבהירים,
את כל המסכים והמחיצות המבדילים בינם לבין קונם, מעבירים.
בצחות ובזֹהר יתקיימו מצוות הדביקות היראה והאהבה, וכל מצוות הלבבות והאברים,
בדרך הכבושה בעקבי הצאן, ועדיין הפסיעות ניכרים.
את הנפש רוח ונשמה מצחצחים מאירים ומטהרים,
מדריגה אחר מדריגה פסיעה אחר פסיעה, עד תאיר אפילתך כצהרים.
להשיג השגות נעלות ומדריגות רמות, נפתחים השערים.
גם כוחות הנפש הבהמית, כאבן השואבת אחריהם נמשכים ונגררים,
לעבדו ית' באהבה ובשמחה ובשירים.
שערי אורה פותחים ומגלים, גם לנכשלים ונחשלים,
גם משאול תחתיה את הנפש מעלים,
כל כחות האהבה והיראה שבה, ישובו למקורם מקור מים חיים,
להתפעלות כל החושים מלפני אלקים חיים,
להיבטל ולהינמס מלפניו כדונג, ולהימשך אחריו כמים,
מקור נפתח להתם חטאת ולכלות פשע ולנקות כתמים,
לשוב לעבודתו ית' באמת ובתמים,
לבל ימעדו עוד רגליהם, לסגת אחוריים, לשוב לאוולתם לעולמים.

מודעה נחוצה להלומד והמעיין:

א) בהערות וביאורים, שנדפסו בתוך הספר, לפעמים נמשך המשך ההערה גם בעמוד הבא. וכדי להקל על הלומד, לדעת מתי נשלמה ההערה בעמוד אשר לפניו, ומתי נמשכת לעמוד הבא, עשינו סימן להיכר, שבהערה שיש לה המשך, ציינו בסוף העמוד את התיבה הראשונה של המשך ההערה שבעמוד הבא, (כנהוג מקדם לעשות כן בסוף כל עמוד). ובהערה שאין לה המשך, לא הדפסנו תיבה זו אחריה בסוף העמוד.

ב) כל לשון של ספר שנזכרה בקצרה, או אפילו נזכר תוכן הדברים, ולו בהזכרה בעלמא, בתוך הספר, הבאנו את העתקת הלשון באריכות בחלק המפתחות, (ולפעמים במעט קיצור), כדי שבאם יחפוץ הלומד והמעיין בספר זה לעיין בספר המקור בפנים, לא יצטרך לטרוח ולבקש את הספר, אלא יוכל למצוא את הלשון כשלחן הערוך לפניו בחלק המפתחות, אע"פ שע"י זה נגרמה לפעמים אריכות. (ועיין עוד מזה בכללי המפתחות, בעמוד תפ"ז).

חברי המערכת

בעזרת השם יתברך

חלק ההקדמות

כולל ו׳ חלקים:

א) הקדמה

ב) חכמת ודעת

ג) שער החצר החיצונה

ד) החצר החיצונה

ה) שער החצר הפנימית

ו) החצר הפנימית

תוכן העניינים (כללי) לכרך א'

הערה נחוצה מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ..... עמוד ה

הקדמת המו"ל .....עמוד ז

תוכן העניינים להקדמה.....עמוד יד

הקדמה..... עמוד יח

תוכן העניינים לחכמת ודעת ..... עמוד קמא

חכמת ודעת..... עמוד קמח

תוכן העניינים לשער החצר החיצונה.....עמוד רצב

שער החצר החיצונה.....עמוד רצו

תוכן העניינים לחצר החיצונה ..... עמוד ת

החצר החיצונה.....עמוד תב

תוכן העניינים לשער החצר הפנימית.....עמוד תלח

שער החצר הפנימית.....עמוד תמ

תוכן העניינים לחצר הפנימית .....עמוד תפ

החצר הפנימית..... עמוד תפא

מפתחות..... עמוד תפח

בעזה"י

הערה נחוצה מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

הנה את חלק ההקדמות לספרינו **אור** הוי"ה אשר אנו נותנים לפניכם היום, החילונו בעזה"י לכתוב עוד בחודש חשוון דשנת תשם"ח, (וכמבואר בחלק ההקדמה הראשונה דספר זה, שבאמת כשהתלנו בכתיבתו עוד זמן רב לפני כן, ממש לפ שעורתו הכעת). וסיימנו בחסד ה' את עריכת חלק זה והכנתו לדפוס אחרי יגיעה רבה וכו', בחודש סיון דשנה זו תשע"א לפ"ק.

אמנם בין כה ובין כה, התעוררו ראשי **התאחדות** היראים והוצאת ספרים **דעת**, שע"י קהילתינו יצ"ו, לכתוב ולהוציא לאור את החיבור הגדול **שערי** זוהר **דעת**, שבעזה"י ענייננו הוא, לסדר את כל הנלמד בבית מדרשינו בסדר נכון דמוקדם ומאוחר, בכללים וביאורים, כלל אחר כלל דוקא, באופן שאפשר יהיה ללמוד באופן מסודר מאוד, בבחינה דיש סדר **למשנה** (עפ"י לשון הגמ' ע"ז ז' ע"ב), את כל אותם העניינים והסוגיות הנלמדים באופן מיוחד בבית מדרשינו. ושאפשר יהיה לשננם ולקנותם באופן אחר לגמרי מאשר היה באפשרי בלי סדר חיבור זה עד עתה.

והנה בחלק הראשון דחיבור כולל זה דשערי זוהר דעת כלל כ"ב, קנו את מקומם גם כל לימודי החכמה העמוקה, דהיינו חכמת ההתבוננות, הנקראת אצלינו **אור** הוי"ה.

והנה כנ"ל שחיבור זה דספר אור הוי"ה נכתב עוד הרבה זמן לפני שהתחלנו לעסוק בחיבור שערי זוהר דעת. ועל כן בכללים הראשונים בספר שערי זוהר דעת אף העתקנו עניינים רבים מתוך הספר אור הוי"ה, וביארנו על פיהם כמה וכמה עניינים שם.

ולכן, אם יגיע הלומד להקדמות אלו של ספר אור הוי"ה, (שהוא המשך לכלל כ"ב מן החיבור הכולל שערי זוהר דעת, כנ"ל) אחרי למדו את הכללים שלפניו כסדרן, בוודאי ימצא בחלק ההקדמות הזה, גם כמה וכמה העתקות וביאורים ועניינים שכבר מופיעים בכללים הקודמים בספר שערי זוהר דעת. ולפעמים אף גם באופן יותר מקיף ויותר עמוק.

אמנם בפתיחתא לחיבור שערי זוהר דעת ביארנו, דלא הוות לפנינו דרכא אחרינא. ובעצם לא די דליכא גריעותא באופן זה, אלא אף מעליותא רבתא איכא בזה, ועיי"ש.

ולכן נחשב ספר זה **דאור** הוי"ה גם חלק מחיבור הכולל שערי זוהר דעת. מכיון שבכל הכללים שבח"א בשערי זוהר דעת, ישנם הקדמות ויסודות שבעזה"י תהיה תועלת גדולה ביותר להלומד בספר אור הוי"ה, אם ילמדם וישננם תחילה, מחמת שהם הקדמה חשובה אליו.

ועכ"ז

ועכ"ז מיניה וביה, ספר אור הוי"ה, הוא חיבור העומד גם בפני עצמו. ואע"פ שמי שילמוד בספר הכולל שערי זוהר דעת, בכל הכללים שבו כסדרו, ייפקחו עיניו בעזה"י מאוד בהשגת אמיתות קיום התוה"ק והדרכים האמיתיים אליה בדורינו. ועי"ז כשיגיע ללימוד ספר אור הוי"ה יוקלט אצלו ענין ספר אור הוי"ה, עם ההקדמות, באופן אחר ומאיר לגמרי, מאשר בלי זה. אמנם אעפי"כ אין זה לעיכובא מכל וכל, ובעזה"י יכול הלומד להצליח בלימוד ספר אור הוי"ה, גם אם לא למד לפני כן את הכללים הקודמים שבשערי זוהר דעת, וכנ"ל.

אמנם בלבד ובתנאי כפול, שילמד לכה"פ בספר אור הוי"ה גופא, על כל הקדמותיו, כסדרו דייקא, מתחילתו לסופו, בלי שיחסיר וידלג שום ענין ושום דיבור בינתיים. ובכלל זה, כל החלק הנקרא, הערות וביאורים, בלי שום יוצא מכלל זה.

ודע, כי כל העניינים המובאים ומוסברים בחלק הערות וביאורים, אינם בדוקא פחות נחוצים לענין הבנת הנלמד בספר זה, מהחלק הנדפס למעלה. אלא שמסיבות שונות, לטובת הלומד דהיינו תועלת הלימוד, סידרנום באופן זה. ופעמים רבות, שלימוד הערות וביאורים אלו, יכול לעכב את ההבנה האמיתית של כל הענין והסוגיא המבוארים בספר עצמו. ולכן אין להלומד לדלג אפילו על אחד מהם.

ועתה טוב להודות לה' ולזמר לשמו ית' העליון, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. ותשלם כל מלאכת הגהת הספר והכנתו לדפוס ברחמיו וברוב חסדיו ית' אשר אין לשערם ולתארם, היום יום ב' לסדר (במדבר יח, כ) אני חלקך ונחלתך בתוך בני ישראל. [וסימנא טבא איכא בדבר, לפי דברי הרמב"ם ז"ל הקדושים ומאירים כספירים על פסוק זה בספר היד (בסוף ספר זרעים, סוף הלכות שמיטה ויובל פרק י"ג הלכות י"ב וי"ג) עיי"ש]. ח"י לירחא תליתאה החודש השלישי הוא חודש סיון, בשנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ואחת לבריאת העולם. כן יזכנו הוא יתב' לראותו מהרה מודפס וכלול בהדרו.

וכצאתי את העיר אפרוש את כפי, אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא.

ויהי רצון, שיזכה כל מבקש ה' ודורשו באמת, למצאו ית' בין בתרי ספר זה, בלמדו בהם כסדר ובשימת לב כנ"ל, ויהיה הוי"ה חלקו ונחלתו לעד ולעולמי עולמים, כדכתיב (תהילים טז, ה) ה' מנת חלקי וכוסי וגו'. ועי"ז נזכה כולנו לשוב אליו ית' כראוי, ויקויים בנו מקרא שכתוב, (דניאל ג, ג) ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך וגו', ונראה כולנו במילוי בקשתינו אור חדש על ציון תאיר ונזכה כולנו במהרה לאורו, ובא לציון גואל בב"א. ויהי נועם ד' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו.

כה דברי הצעיר שפל ונבזה ומצפה לישועת ה'

שלמה העלבראנץ

הקדמת המו"ל*)

טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון, ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם, ואמר כל העם אמן ואמן.

מה נכבד היום מלך ישראל גואלו וקדושו, בהגלות נגלות אורו ית' באופן מיוחד ונפלא, ע"י חיבור לטהרה קדוש זה, מאת עטרת ראשינו כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, אב"ד דק"ק לב טהור דרימנוב יצ"ו, אשר מזכינו הוא ית' להתחיל ולהוציאו לאורה, בכרך ראשון זה, אחרי גילוי רב של סייעתא דשמיא ממנו ית' בעריכת הכתבי יד ובהכנתם לדפוס.

והנה לא ראינו לצורך להרחיב כאן בהקדמתינו זו בשבח עצם החיבור, ובשבח העסק בלימודו וקיומו, כי זה יראה הלומד כבר מעצמו כפי שילך וילמד בו דף אחר דף.

בתחילת ההקדמה, בחר כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א להציג מכתב שאלה שקיבל מת"ח אחד מופלג ויר"ש מרבים, דורש ה' ומבקש פניו, אשר בסופו מציג אותו הת"ח לכ"ק אדמו"ר שליט"א, ה' שאלות. וזה לשונן:

א] האם אכן ישנה דרך, השווה לכל נפש, שיוכל על ידה כל מאן דבעי, להתעלות בוודאי ובבירור מכל מעמד ומצב שהוא, ולילך בה דרגא בתר דרגא, עד רום המדריגות ממש, באופן שאפשר לצאת על ידו אפילו משאול תחתיות ומתחתיו, ולבוא עד חמשים שערי קדושה.

ב] האם יש באפשרות לבוא ע"י דרך זו, גם לגילויים של עניינים רוחניים ממש, מעלה מעלה עד בחינות של רוח הקודש, דהיינו עד המדריגות היותר נישאות בהשגת יראתו ואהבתו ית', והדביקות בו ית' והתקדשות בקדושתו ית', [כדרך שתיקנה רוה"ק בפי דוד מלכינו משיחנו ע"ה, עבור כל ישראל, (תהלים נא, יג) אל תשליכני מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממני].

ג] האם יכול כל זה להיות גם בדורינו השפל דור עיקבתא דמשיחא (וסיבת שאלתי זאת, כי כולנו לשמוע זכ כמכ, דוקא מפיכם של כיותר כשריס ומאלו שדיעותיכם והשקפותיכם בעניני אמונות ודיעות כוונעות לנסיונות דורינו, כן מכיותר עכורות, שמכין שדורינו כוא דור יתוס, אין שייך כלל בזמנינו לחפש מדריגות רמות בעבודת כ', ובוודאי שלא בשגות רוחניות וכדו').

ד] אם התשובה לכל השאלות הנ"ל היא, כי אמנם כן, ואכן ישנה דרך כזו, והיא שוה לכל נפש, ואפשר לבוא על ידה למדריגות רוחניות וגילויים וכדו'. או לכה"פ [וכו' יעוי"ש], אשאל את כת"ר האם יודע הוא דרך זו, ואם אמנם זוהי אכן הדרך שאותה ראיתיו מלמד ומקנה לתלמידיו.

ה] ואם כן, אזי איפוא תיקר נפשי בעיני אדוני ללמדני אותה. אע"פ שבעוה"ר, לעת עתה, אני נמצא בריחוק מקום מכת"ר, אבל אולי אפשר לבארה לי אותה בכתב, [וכו' יעו"ש].

ומשם ואילך, החיבור כולו הוא מכתב התשובה לשאלות אלו, (ומאחרי מכתב כתשובה כרשמון מכ"ק אדמו"ר שליט"א, ישנן עוד ג' מכתבים קלריס, א' מן השואל כנ"ל, וא' מכ"ק אד"ש מלוי), **כאשר בהמשך החיבור משיב לו**

כ"ק

הערות וביאורים

*) **הערת** המו"ל, כיות שהקדמת המו"ל כזו נכתבה ברובה עוד לפני שנכתב החיבור **שערי זוהר דעת,** (וכמו כל חלק ההקדמה), לכן לא הוזכר שם כלל ענין ייחוס ספר אור הוי"ה אל החיבור **שערי זוהר דעת.** ודי בהערה זו.

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א על שאלותיו, בבירור עמוק ומקיף מאוד מכל חלקי התוה"ק. ומלמדו בכתב שיעור אחר שיעור את החכמה והדרך הרמה והנפלאה הזו, שדרכה יוכל כל מי שהוא רק יודע ספר, ואף צעירי הצאן, לקשר מחשבתו מחו ולבו לבוכ"ע ביראה ואהבה ויחוד וביטול אמיתיים, ולהתעלות בהשגת עניינים אלו, ועל ידם להתעלות בקיום כל חובות הלבבות והאברים של התורה כולה מעלה מעלה עד אין שיעור.

אין מגמתינו בהקדמה קצרה זו לעמוד על גודל החידושים הנפלאים שיש בעצם הספר הקדוש הזה ובתוכנו, ונשאיר ענין זה להמעיין והלומד עצמו. אבל רק זאת נאמר, כי החיבור הזה הוא אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא בענייני העבודה ודרכיה, מכל ספרי הקודש העוסקים בכך ממש. ונותן דרך סלולה השוה ממש לכל נפש, לכל מבקש ה' באשר הוא שם במצבו ובמעמדו הרוחני. וכל הלומד בספה"ק הזה כסדרו, ירגיש בעצמו איך מתקיים בו הפסוק (משלי ח, יז) **אני אוהביו אהב ומשחרי ימצאונני**, וכהבטחת התוה"ק (דנריס ד, כט) **ובקשתם משם את ה' אלקיך ומצאת וגו'.**

הספר עצמו בנוי באופן של שיעורים שיעורים, כשכל שיעור (מהשיעורים הראשונים) בנוי מג' חלקים:

הראשון נקרא, חכמת ודעת, והוא ביאור נפלא עפ"י תוה"ק על מהות ענין ודרך חכמת ועבודת ההתבוננות הרמה והנישאה, וקישור המחשבה כראוי אליו ית', וגודל החיוב לעסוק בכל זה, ועוצם התועלת הנמשכת מכך לכל אדם ממש. ובעזה"י בכל שיעור, תלך סוגיא עמיקתא והילכתא גבירתא זו ותתבאר יותר ויותר. [וכנה מע"פ שחלק זה שבכל שיעור, הוא בחמת גם הקדמה כללית ומוגע גם לכל שאר השיעורים, ומלד זה היה מן הראוי ליתן כל חלקי חכמת ודעת כולן ביחד, כהקדמה כללית לכל החיבור, ולא כחלק נפרד לכל שיעור בפ"ע, עכ"ז מכיון שיש בו טומק נפלא עד אין סוף ממש, והוא מקלוט בפני עלמו בתוה"ק, ומשיעור לשיעור נדרשים בו לימוד והסברה בעומק ומקיף יותר, לכן היה נלרך לחלקו לחלקים, חלק לכל שיעור.]

השני נקרא, לימודי הוי"ה, והוא לימודים נפלאים מוסברים ומסודרים מאוד מאוד, בכל יסודות החכמה האלקית של השגת יחודו ית' ופעולותיו ית', ודרכי היראה והאהבה ממנו ית', והביטול האמיתי אליו ית'.

והשלישי נקרא, לדעת את הוי"ה, והוא הדרכה איך לקשר את המח בפועל ממש, בשלימות נפלא ובקביעות, לכל הנאמר בחלק השני. ואיך לקובעו בשלימות בלב, ובכל קומת האדם.

והחלק הב' והג' הנ"ל, ייקראו בשיעור הראשון, גם בשם שער ההיכל והיכל ראשון.

והנה בעזה"י אנו נותנים לפניכם היום בג' כרכים ראשונים אלו, בראש ובראשונה, את חלק ההקדמות להחיבור כולו. והוא נחלק לו' חלקים.

א) הקדמה, והוא חילופי מכתבים הנ"ל מן השואל הנ"ל לכ"ק אדמו"ר שליט"א, וממנו אליו בחזרה. והם הקדמה כללית לכל הספר אור הוי"ה כולו.

ב) וממכתבים הנ"ל ממשיך החיבור מיד לחלק חכמת ודעת הנ"ל של השיעור הראשון.

ג) שער החצר החיצונה.

ד) החצר החיצונה.

ה) שער החצר הפנימית.

ו) החצר הפנימית.

ואת כל אלו הננו מדפיסים בכרך הראשון.

ובעזה"י בכרך השני נדפיס בלי"נ בסמוך את החלק הנקרא:

ה) הערת כליא עורב.

(וחלק זה הוא גם רב הכמות מאוד, ובקושי אפשרי להדפיסו בכרך א' בלבד, ולא היתה שום אפשרות להדפיס עמו עוד חלק).

ובעזה"י בכרך ג' נדפיס:

ו) תשובה הנקראת בתולה יוצאת בהינומא, [והיא המשך להערת כליא עורב, ויוצאת מתוך הענין המבואר בו].

והנה, שער החצר החיצונה והחצר החיצונה, שער החצר הפנימית והחצר הפנימית, הנז"ל, הם כולם פתיחה ומבוא, זה לפנים מזה, להיכנס לחלק לימודי ה' שבשיעור זה.

אבל חלק לימודי ה' גופא, ועאכ"ו חלק לדעת את ה', של שיעור זה הראשון, (המכונים גם שער ההיכל והיכל א', כנ"ל) לא היתה יכולת להדפיסם בהני ג' כרכים, כי כבר האריכו הבדים יותר מדאי.

ויעזרינו העליון על דבר כבוד שמו ית', להדפיסם בחלק בפ"ע, שיקרא חלק השיעור הראשון. (כי כנ"ל כל הני ג' כרכים הם כולם חלק ההקדמות בלבד של הספר, על כל שיעוריו הבאים).

והנה הערת כלי"א עור"ב הנ"ל, היא באמת חיבור בפני עצמו, המברר ומגלה לראשונה, באופן שעדיין לא היה כמוהו, את ענין הזיופים הנוראים, שהרימו ידם זייפנים שפלים כופרים מינים ואפיקורסים, שקראו לעצמם משכילים שר"י וימ"ש, וזייפו בספרי קודש, במשך תקופה של כמאה וארבעים וארבע שנה לערך, דהיינו משנת תק"ל עד תרע"ד, בכל ספר ממש שנדפס באותה תקופה באיראפע בלי שום יוצא מן הכלל, פעמים מעט ופעמים הרבה, אבל גם המעט דמעט רב הוא באיכותו להרע רח"ל. ועיין בהקדמתינו ובהקדמת כ"ק אדמו"ר שליט"א להערה הנ"ל, הנדפס בכרך ב'.

ואע"פ שלימוד הערת כליא עורב אינה מעכבת את הלימוד בספר אור הוי"ה, מ"מ נוגעת היא לכל דברי רבותינו הראשונים המועתקים ומובאים בספר זה, ובפרט לגבי דברי חיבור המורה, שכמה יסודות בספר זה נבנו על חלק מדבריו. ועל כן הכרח היה לנו להדפיס הערה זו בחלק ההקדמות דייקא. ועיכבנו את ההוצאה לאור של כל חלק זה אשר בעזה"י וברחמיו אנו נותנים לפניכם היום ברכה, עד להשלמת כתיבתה וסמוך לגמר עריכתו האחרונה של הערה זו, כדי שבעזה"י נוכל להדפיסה ככל היותר בסמוך להדפסת כרך זה.

וגודל הנחיצות בכל המבואר בהערה הנ"ל, הן לגבי הלימוד בספר הזה, והן לגבי לימוד כל התורה כולה, יובן במילא להלומד בהערה הנ"ל.

גם התשובה, הנדפסת בכרך ג', לאחרי הערה הנ"ל, היא נחוצה מאוד לגבי עניינים רבים, ויש בה נפק"מ גדולה להלכה ולמעשה. אמנם ראינו להכרח להדפיסה בחלק ההקדמות של ספר אור הוי"ה דייקא, כי היא המראה את הרוח הנכון הנושב מכל התגלות ובירור עניינה של הערת כליא עורב, ובלאו הכי לא סגי לברר דיו גם להלכה ולמעשה את כל עניינה של הערה הנ"ל.

ומכל מקום, על ידי כל הנ"ל נתהוותה אריכות גדולה בחלק ההקדמות הזה, כנ"ל. ועל כן הי' הכרח לנו לחלק את חלק ההקדמות גופא ולהדפיסו בג' כרכים.

וג' כרכים אלו ביחד, הם חלק א' של ספר אור הוי"ה, הנקרא חלק ההקדמות, כנ"ל.

והנה

והנה אע"פ שכל ג' כרכים אלו הם כולם של חלק אחד בספר אור הוי"ה, דהיינו חלק ההקדמות כנ"ל, ומצד זה היה ראוי לערוך וליתן את חלק המפתחות לפסוקי התנ"ך ומאמרי חז"ל וספרי קודש וכדו', לכל הני ג' כרכים, במקום אחד, עכ"ז מחמת ריבוי הכמות של הני ג' כרכים, ומחמת שכל אחד מהם מדבר בנושא אחר, ערכנו בעזה"י לכל אחד מהם בסופו חלק מפתחות לעצמו.

היכר וסימן עשינו להבדיל בין קודש לקודש, שמכיון שבתוך הספר העתיק כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א (או ציוה להעתיק) הרבה לשונות מספרים הקדושים הנוגעות להבנת עניינים רבים שבספר, וכמה פעמים הוסיף עליהם כ"ק אדמו"ר שליט"א ביאורים ועניינים באמצע דברי קדשם, (ולפעמים ציוה בעל פה על המסדרים לדפוס מה להוסיף ולבאר, ואח"כ הגיה היטב את כל מה שכתבו), ובדי להבחין בין דברי הספרים הקדושים כלשונם, ובין הביאורים הנוספים עליהם, הדפסנו את דברי הספרים הקדושים באותיות מרובעות, ואת הביאורים או ההוספות על דבריהם הק' מאת כ"ק אדמו"ר שליט"א הדפסנו באותיות רש"י, ושמנום בין שני חצאי עיגול, או בין שני חצאי מרובע, כאשר יראה הלומד. ועל כן גם לא תמיד טרחנו לכתוב לפני הביאור, תיבות: אמר המעתיק, או לאחריו תיבות: ע"כ, כי די בהערה כללית זו לכל הספר כולו.

ונוהג כלל זה גם בההעתקות שבתוך המכתבים שבהקדמה, שנשלחו מאת השואל הנ"ל לכ"ק אדמו"ר שליט"א. שבהם כשהעתיק השואל איזה ענין, הסתפק בדרך כלל בציון המראה מקום בלבד או בהעתקת שורה אחת ושתים, כדרך השואלים. וכשסידרנו מכתביו לדפוס, ראינו לתועלת המעיינים, ברוב המקומות, להשלים ולהעתיק את דברי חכז"ל והספרים הק' וכדו' כלשונם במילואן, כי יקשה בלי זה להבין את דברי תשובת כ"ק אדמו"ר שליט"א הסובבים עליהן. וגם בכמה מקומות בתוך מכתב השאלה הוסיף כ"ק אדמו"ר שליט"א מדיליה והעתיק עוד מקורות השייכים להעניינים שמדובר עליהם במכתב השאלה. וגם באלו ההעתקות ראה לצורך לפעמים להוסיף ביאור באמצע דבריהם כנ"ל, כדי להקל על הלומד ומעיין. ובכל אלו עשינו ג"כ היכר הנ"ל לסימן, שכל הדברים המועתקים מתוך ספרי קודש הדפסנו באותיות מרובעות, והביאורים שהוספנו, הדפסנום באותיות רש"י. ומ"מ כל הדברים כולם, הן ההעתקות שהוספנו והן הביאורים בתוכם, היו לפני עיני כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א טרם הוצאתם לאור בדפוס, והגיהם וסמך ידו עליהם. [אבל החלק הנקרא הערות וביאורים במכתב השואל, כמו בכל חלקי הספר, נכתב כולו ע"י כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, מלבד מספר הערות קצרות ובודדות מאתנו המו"ל הפותחות לעולם במילים אמר המו"ל].

והנה בכמה מקומות, הן בחלק ההקדמות, והן בתוך הספר, שהובאו בהם פסוקי התוה"ק ופסוקי הנ"ך, הדפסנו אותם עם הנקודות והטעמים. ועשינו זאת ע"פ הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א, מכמה טעמים.

וא' מהם הוא, כי ישנם עניינים בתוך הספר שבמילא היה ראוי מאוד לכ"א לחזור עליהם פעמים רבות ולשננם היטב היטב עד שייקבעו בנפש, הן בענייני אמונות ודיעות, והבנת נסיונות דורינו, והן בענייני עבודה היוצאים מהם, ומכיון שעניינים אלו יוצאים פעמים רבות מפסוקים מפורשים וסובבים על ביאורם, עשינו כנ"ל, כדי שייקבע ענין הפסוק כולו עם ביאוריו במח ולב ונפש הלומד, תוך כדי השינון, גם בדרך של לימוד מקרא מעלייא, המביא לידי הארת הנפש, ולימוד המביא לידי מעשה.

גם מחמת שבעוה"ר מעטים המה בדורינו העוסקים בלימוד נ"ך כראוי, (והיא אחת מן הסיבות למצב הנורא של שכחת התורה בדורינו, ויש בזה ביאור ארוך אלא שאכ"מ), וכתוצאה מכך, הוא חזון נפרץ שנמצאים אנשים המתקשים בקריאת פסוקים מסויימים בהגייתם על נכון, בלי שיהיו לפניהם גם נקודותיהם.

ועוד מעלה עשינו בקודש, שהוספנו גם את הטעמים על הפסוקים, מחמת שלימוד ושינון עם הטעמים מסוגל ביותר שיהיו דברי תורה נבלעים בדמו של הלומד. ועל כן נקראו בשם טעמים, כי כשמם כן הוא, שהטעם הוא הנותן נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה, להטעים ולהכניס את רוחניות וכח הדברים הרבה יותר בנפש האדם, מהלומדם בלי הטעמים. וכמבואר זה בע"ח (שער עיגולים ויושר, בתחילתו. ובעוד מקומות רציס) מענין טעמים נקודות תגין אותיות, שהטעמים המה יותר עליונים מכולם.

וכדאיתא בגמ' (מגילה דף ל"ב ע"ב) וז"ל **ואמר רבי שפטיה אמר רבי יוחנן כל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה עליו הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים וגו', עכ"ל.**

ומסיבות אלו, גם הוספנו והשלמנו כמה פעמים את הפסוקים, אע"פ שבתוך הספר שממנו העתקנו הודפס רק חלק של הפסוק. וזאת מלבד שהרבה פעמים חז"ל וספרי קודש בהעתקתם את חלקו של הפסוק, היתה כוונתם על המשך הפסוק, (ולפעמים גם על התחלתו), ולמי שלא למד את כל הפסוק לא יובנו דבריהם האיך הם לומדים ומפרשים את הענין מתוך הפסוק. ועכ"פ כמה פעמים יתבהרו דבריהם באופן מאיר ביותר, ע"י קריאת כל הפסוק. וע"כ הוספנו והעתקנו את כל הפסוק, ובנקודות וטעמים כנ"ל. ולסימן היכר שמנו את חלקי הפסוק שניתוספו על ידינו בחצאי מרובע. [ובמקומות שלפענ"ד אין שייכות כ"כ בין השלמת הפסוק להענין הנלמד, הדפסנו את חלק השלמת הפסוק באותיות שאינן מודגשות, כאשר יראה המעיין] (ואף אם לא תועיל השלמת הפסוק בכה"ג להבנת הענין, תועיל עכ"פ לגבי שינון הענין תוך כדי לימוד פסוק שלם).

ואמנם כל זאת לא עשינו בכל הפסוקים המובאים בספר, ולא בכל הפסוקים המובאים בהעתקות מספה"ק, אלא רק בפסוקים השייכים לעיקר המכוון בהענין הנלמד שם. אמנם בפסוקים שמוזכרים באזכרה בעלמא, ואינם שייכים כ"כ (לפי הבנתינו) לעיקר הענין הנלמד, לא הדפסנום בנקודות וטעמים וגם לא השלמנו את העתקתם. וגם זאת לא עשינו בד"כ רק בפעם הראשון של הזכרת פסוק באופן הנ"ל, אמנם בפסוק שכבר הדפסנו פע"א בנקודות וטעמים, לא כפלנו בפעמים נוספות לעשות כנ"ל, אלא הנחנו את הפסוק בלי נקודות וטעמים.

עריכת הספר והכנתו לדפוס עלתה בקושיים רבים ועצומים ועמל ויגיעה מצד כל העוסקים בכך באופן שאי אפשר להעלות בכתב, ועל כן כפולה ומכופלת תודתינו לבורא עולם על שזיכנו לברך על המוגמר לכה"פ עד כה.

וידינו פרושות בתפלה להבא, אנא ה' כשם שזיכיתנו להוציא לאור חלק זה של כתבי קודש אלו של הספר הנורא והנפלא הזה אור הוי"ה, אשר כשמו כן הוא, כן תזכינו בקרוב להוציא לאור את כל חלקיו, ועל כולם את השיעור הראשון שבו. אור חדש על ציון תאיר ונזכה כולנו במהרה לאורו. ויזכו רבים מאחב"י לשוב אליך כראוי, על ידי הלימוד והקיום של דרך נפלאה וקדושה זו, בה פסעו כל עבדי ה' הקדמונים במשך כל הדורות, וחיבור זה ירפא את מזבח ה' ההרוס כתוצאה משכחתה (בכלל מציאות שכחת התורה

הכללית המכסה את דורינו). ונזכה ע"ז להרמת קרן התוה"ק כולה וקרן ישראל ולגאולה שלימה ואמיתית בקרוב, וימלא כבודך תתברך את כל הארץ אמן ואמן.

ברכתינו לכל המסייעים בעריכת והכנת
ספר זה לדפוס, בטירחא והשתדלות שקשה לתארם, ושימת לילות כימים, בסידור ועריכת הספר והגהת הדפוס מכל שגיאה וטעות (עד כמה שהיה באפשרות), ובפרט לחברי מערכת הוצאת דעת הוותיקים, הלא המה: בראש ובראשונה, מייסד וראש הוצאת ספרים דעת, בנו בכורו של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, הגאון מוהר"ר נחמן שמעון אליהו העלבראנץ שליט"א, שהי' הראשון בהכנת כל ג' החלקים הנ"ל לדפוס. והשתתף מאוד גם בעצם כתיבת הערת כליא עורב, ותשובת בתולה יוצאת בהינומא הנז"ל.

ולחדב"נ ראש ישיבתינו הק' וראב"ד
דקהילתינו הק', הגאון הגדול מוהר"ר אהרן אריה טעללער שליט"א, שהשתתף גם הוא מאוד בכתיבת תשובה הנ"ל (שבכרך ג'), ובזמן כתיבת שורות אלו מתייגע ביחד עם הרה"ג מוהר"ר נחמן שמעון אליהו שליט"א הנ"ל, על השלמת עריכתה לדפוס. ועמם האברכים כמדרשם, הר"ר מרדכי יואל מלכא הי"ו, והר"ר שמואל מאיר ווינגארטען הי"ו, העושים לצורך כך לילות כימים.

ולחברינו החשובים, המופלגים בתורה
וביר"ש וחסידות מרביצי תורה ויראה ליחיד ולרבים זה ימים ושנים בקהילתינו הק', כמוהר"ר מיכאל יהודה הלוי גאלדמאן שליט"א, ומוהר"ר אלעזר רומפלער שליט"א, שעברו ביגיעה רבה על כל הנדפס עד כה לתקנו ולבררו.

ולראשי התאחדות היראים וחברי הוצאת
דעת, ה"ה מוהר"ר יואל ווינגארטען שליט"א, ואחיו מוהר"ר יעקב נחום ווינגארטען שליט"א, המתייגעים, ביחד עם מוהר"ר פינחס פעדער שליט"א, על השלמת חיבור הכולל דשערי זוהר דעת, (המוכר לעיל בעמוד ה', בהערה מפת כ"ק מרן רבינו שליט"פ, ויעוי"ש). **ואחרון חביב, מוהר"ר עזרא עליאם** שליט"א, שהכין ברוב עמל ויגיעה את חלק שער החצר הפנימית והחצר הפנימית לדפוס, (וכעת כבר עוסק בעריכת חלק כבא לעימודי כ' וכו', כמז"ל). וכן לשאר המסייעים בעצה טובה וכן בממון.

ובאמת (יהושע כג, כג) **שא-ל אלקים ה' א-ל**
אלקים ה' הוא יודע, כמה נשיאה בעול ומסירות נפש מכמה וכמה צדדים נצרכו, מצד רבים מחברי קהילתינו הק', כדי שיוכלו חברי הוצאת דעת הנ"ל להתייגע במלאכתם. ובפרט מצד חברי ההנהלה הרוחנית והגשמית דקהילתינו הק', ובראשם הגאון הגדול מוהר"ר משה יוסף הלוי ראזנער שליט"א, ובנו של כ"ק מרן רבינו שליט"א הרה"ג מוהר"ר נתן שמחה אליעזר העלבראנץ שליט"א, מראשי מרביצי התורה בקהילתינו הק'. וראשי הנהלת קהילתינו הק', המופלגים באמת בתורה ועבודת השי"ת והרבצתם לאחרים, הרה"ח מוהר"ר מאיר ישכר הלוי ראזנער שליט"א, והרה"ח מוהר"ר אוריאל יוסף הלוי גאלדמאן שליט"א. יה"ר שתבוא על כולם ברכת טוב משמיא, ויזכו הם וכל בני משפחותיהם, להתברך בכל הברכות הכתובות בתוה"ק, אכי"ר.

ויה"ר שיעלו רצונינו ועסקינו לגלות כבוד
שמים ע"י הוצאת ספר קדוש זה לאור, לנחת רוח ולרצון לפני אדון כל, ונזכה לקידוש שמו ית' לעיני כל חי ובנין ירושלים עיר הקודש ומקדשו ית' בתוכה, והשבת שכינתו ית' לתוכו וקיבוץ הגלויות כולן בגאולת אמת, ובא לציון גואל במהרה בימינו ובעגלא דידן אמן.

הקדמה

יבואר בו בעזה"י קצת, מענין שפלות מצב דורינו בכל העניינים.

והאיך שהודיענו כל זאת קורא הדורות מראש, בפסוקים מפורשים בתנ"ך, ובמאמרים ברורים מפי חכז"ל בגמרא ובזוה"ק, וברוח קדשם של רבותינו צדיקי הדורות.

ויבאר עיקר השורש שהביא לירידה זו.

ואיך שמבואר ג"כ בדבריהם, עיקר התרופה והדרך לתיקון השורש, שע"י זה יתוקנו כל הענפים בעזה"י, ויוכל כל מבקש ה' ודורשו לצאת מאפילה לאור גדול.

ואגב יבוארו הרבה עניינים נחוצים, הנוגעים לשמירת התוה"ק בדורינו.

תוכן העניינים - הקדמה

מכתב השאלה

פרק א: מתאר קצת, שפלות מצב הדור, והמציאות של שכחת התורה בדורינו. . . . **יח**

פרק ב: שפלות מצב הדור היא ביותר בקיום חובות הלבבות כיראת ה' ואהבתו וכדו' / בגלל התקיימות הנבואה על הסתרה בתוך הסתרה, אין מרגישים כלל בשפלות המצב / ומביא נבואת הפסוקים ודברי הצדיקים על ענין מנהיגי שקר וערב רב שהמה רוב הדור. . . . . **כא**

פרק ג: מעתיק דברי הויוא"מ, שגם בדור של שכחת התורה, תהיה בחירה למבקשי האמת להינצל ממצב הדור. . . . . **כד**

פרק ד: הסיבה הגורמת למצב של שכחת התורה, הוא מה שאין משתדלים בקנין ענייני היראה האהבה והדביקות ושאר מצוות התלויות בלב, שהן השורש לקיום כל מצוות התוה"ק. . . . . **ל**

פרק ה: מתאונן שאין דרך סלולה לאנשי דורינו, גם לאלו הדורשים ומבקשים, איך לקנות יראה ואהבה וכו' / והרבה מהמבקשים נופלים ליאוש ולעניינים מרים רח"ל / ומונה והולך הסיבות שהספה"ק המדברים על כך אין מספיקים לנפשות דורינו. . . . . **לב**

פרק ו: מפרט בקצרה את התפעלותו מביקורו בקהילתינו הק', ומאופן קיום התוה"ק בדרך הישנה בכל העניינים גם בדורינו זה. . . . . **לה**

פרק ז: מעתיק נבואות הפסוקים ודברי חכז"ל והרע"מ בזוה"ק, על השפלת יראי ה' בעיקבתא דמשיחא ע"י הערב רב. / ועי"ז מובן מאליו, תוקף הרדיפות על קיבוץ יראי ה' בדורינו. . . . . **לז**

פרק ח: מתאר, שראה שעוסקים בדרך מיוחדת להשגת יראה ואהבה וביטול וכדו' / ושמזה נובעת ההצלחה בהקמת שאר גדרי קיום התוה"ק / ושואל אם דרך זו שוה לכל נפש / ומבקש על נפשו, ללמדו דרך זו. . . . . **מא**

פרק ט: מודיע שאם ילמדו אותו דרך זו ילמד הוא אותה גם לאחרים / תועלת רבה ביותר תהיה, אם יעלו דברים אלו על הכתב דייקא. . . . . **מג**

פרק י: מעתיק הפסוקים בגודל החיוב לעזור בידי יראי ה' / ודברי רבינו יונה, שחיזוק אנשי האמת ומבקשי אמונה הוא תיקון אפי' לעוון חילול ה', ומכש"כ לשאר עוונות / ומקבל על עצמו לעסוק בזה, וביותר אם ילמדוהו דרך ה'. . . . . **מד**

מכתב התשובה

פרק יא: מעתיק דברי חכז"ל על שפלות המצב משחרב ביהמ"ק, ובפרט בעיקבתא דמשיחא / והעיקר בכל זה, שאין דורש ואין מבקש / ומי שבכל זאת דורש ומבקש דרך האמת, ינצל מכל זאת / ולא עוד, אלא שיקבל שכר קירבת ה', כנגד כל הדור. / מבואר בגמ', שעיקר הדרישה והביקוש צריכה להיות על יראת ה', ורק אז יזכה בדין. . . . . **נב**

פרק יב: ביאור ענין ביקוש האמת, וצעקה אליו ית' לבוא לבחי' אמת / וכשנוגע לנקודת פנימיות לבו באמת, אז מיד יושע. / וכל מה שמשתדל וצועק אליו ית' ואינו נענה, הוא הכל הכנה לבוא לבחי' דיבור אמת. . . . . **נו**

פרק יג: ירושלים נחרבה מחמת חסרון מבקשי אמת / אמת ואמונה תלויים זה בזה / כפי מדריגת התפשטות האמונה בנפש האדם, כן הוא יותר איש אמת / וכן להיפך, שכפי מדריגת ביקושו את האמת, כן יודבק יותר באמונה ובהשגתה / השגת האמת והאמונה כדבעי, תלוי בעוצם הביקוש / ביאת משיח צדקינו תהי' בזכות מבקשי אמת ואמונה. . . . . **נט**

פרק יד: אופן שאלת השואל, מעיד על ביקוש בכל לב ונפש. . . . . **סד**

פרק טו: מצוות הלבבות, הן חובא אקרקפתא דגברא על כל בר ישראל, לפי דעת כל הראשונים / וחיובן תמידי / ומחוייבין בחיובא רבה לעסוק בלימוד גדריהן שרבו מספור ואופני קיומן. . . . . **סה**

פרק טז: מחוייבין להתייגע ולהוציא זמן בלימודי מצוות הלבבות בעיון, כדי לדעת הדרך לקנותן ולקיימן, יותר מעל לימוד שאר חלקי התוה"ק / ודברי הגמ' והחובה"ל והמסילת ישרים בענין זה. . . . . **ע**

פרק יז: קיום מצוות הלבבות הוא השורש לקיום כל התורה, וללימוד התורה לשמה, ולהשגת הפרישות מעוה"ז, וקירוב הגאולה / ובלי זה לא תהי' תורתו לרצון, ומוטב לו שלא ילמוד / וביאור על זה. . . . . **עד**

פרק יח: רבותינו הק' מסרו נפשם לשמש רבותיהם, כדי לקבל מהם דרכי קנין קיום מצוות הלבבות / היראה והאהבה הן עמודי העבודה השלימה / והיסוד לאהוי"ר הוא כפי טוב השכל והדבקת המח בעניינים אלו. . . . . **פט**

פרק יט: גם הגרוע שבגרועים שעבר עבירות חמורות רח"ל, מחוייב להשתדל בקיום מצוות הלבבות / ורק עי"ז יזכה לתשובה. . . . . **צא**

פרק כ: יש דרך שוה לכל נפש, שאפשר על ידה לצאת אפי' משאול תחתית, ולהגיע עד חמשים שערי קדושה / וע"י דרך זו, אפשר להגיע גם לגילויים רוחניים, עד בחינות של רוה"ק. . . . . **צב**

פרק כא: גם בעיקבתא דמשיחא אפשר בוודאי להגיע להשגת רוחניות אמיתית ולמדריגות גבוהות / והסיבות המונעות מרוב בני דורינו מלהגיע לכך. . . . . **צג**

פרק כב: הדרך לכל הנ"ל, היא חכמת ההתבוננות / אשר היא מיסודות התוה"ק / וכל ספרי מוסר וחסידות וקבלה בנויים רק עליה / ונשתכחה מהדור, בכלל שכחת כל התורה. . . . . **צד**

פרק כג: חכמת ההתבוננות, עדיין אינה מבוארת כל צרכה בספרי קודש, איך לקיימה הלכה למעשה / ובהתחלת לימוד זה נצרכות הקדמות רבות כדי להבין את הענין על בוריו, וכדי שיוכל הלומד לקיימה בפועל ממש / כל מי שיעסוק בלימוד ועבודה זו, יגיע בעזה"י לדביקות אמיתית ויתהפך לברי' חדשה / ובוודאי שנצרך חיבור ארוך ומקיף ללימוד חכמה זו כדבעי. . . . . **צה**

פרק כד: בדור עיקבתא דמשיחא ושכחת התורה חייבין להגיע למדריגות רמות, כי בלי זה נופלים למצב הדור הנורא / וכן בפשטות קיום התוה"ק, כצניעות וכשרות וכד' חייבין לבחור הדרך היותר גבוהה / ונמצא שקלקלת הדור היא תקנת המבקש / וכן הוא ביותר לענין עבודת ההתבוננות. . . . . **צט**

פרק כה: גם בדורינו אפשר להשיג מדריגות רמות / וכפירה בכך הוא כפירה בפסוקים ובדברי חכז"ל רח"ל / ויבאר באריכות, שבכמה בחינות חכם עדיף מנביא / בכל דור ודור יש צדיקים בעלי רוה"ק / והמה מצילים את הדביקים בם ממצב שכחת התורה, גם בעיקבתא דמשיחא. . . . . **קב**

פרק כו: אין פגם חמור יותר מהכפירה במציאות רוה"ק בלב חכמי ישראל הפרושים מן החומר. . . . . **קיד**

פרק כז: בלי רוח קדושה ממנו ית', אי אפשר לזכות לשום דבר / ומי שאינו מאמין במציאות זו גם בדור הזה, לא יזכה שתשרה עליו. . . . . **קטו**

פרק כח: הבל הבלים, לסבור שענין מדריגת הצדיקים והשגתם הרמה, נהג רק עד יום פטירת רביה"ק מסאטמאר זי"ע / מי שאינו מאמין במציאות רוה"ק והשגות רמות גם בדורינו, גרוע יותר מהמאמינים בטעות בהטועים ומטעים / המאמין בטעות במנהיגים שאין כדאי להאמין בהם, עי"ז בעזה"י מתרגל באמונה, ויזכה לבסוף להאמין בהאמת. . . . . **קיז**

פרק כט: בחיבור הזה יבואר בס"ד סדר עבודת ההתבוננות באופן של הלכה למעשה / סדר התחלקות החיבור ושיעוריו. / וסדר הלימוד בו / בעזה"י כבר משיעור הראשון יתחיל להרגיש שינוי עצום לטובה בעבודת השי"ת ויהיה כבריה חדשה. . . . . **קכא**

פרק ל: אסור להאמין למחלוקת ולקבל לשה"ר, עד שלא נתברר בב"ד ע"פ תורה / וגם אז עלול למעות מחמת עוונותיו, וצריך להרבות בתפילות ובזכויות שימצא את האמת בכל דבר. / אם יש על האדם חולקים ורודפים, עפי"ר יש לצדד שהוא סימן טוב שהולך בדרך האמת / על גדולי הצדיקים שבכל דור עמדו חולקים ורודפים, וביאור על זה / טבע הבריאה, שהרשעים שונאים ורודפים להצדיקים / ובעיקבתא דמשיחא, נתחדש שהרשעים הללו הם מכובדי ומנהיגי הדור / וכן הי' גם בעמודי העולם כמשרע"ה וכו', כי הם נתנסו בנסיונות עיקבתא דמשיחא, וביאור ע"ז. / מי שיש לו ספיקות וקושיות על עובדי השי"ת, העצה שישוב בתשובה, ואז יתורצו לו כל הספיקות / גודל העונש על המשתתף במחלוקת, והמשמח א"ע בכתבי פלסתר. . . . . קכד

מכתב ב' מהשואל

פרק לא: מקבל על עצמו את סדר הלימוד בהחיבור / מעיד על עצמו, כמה פעל עליו לטובה המעט שעסק בעבודת ההתבוננות / אם היו עוסקים בעבודת ה' באמת, לא היו טועים לסבור שאין השגות רוחניות בזה הזמן, ודברי התנדב"א בזה. . . . . קלו

מכתב התשובה ב'

פרק לב: עד כמה הקפידו הצדיקים לדקדק על מדת האמת בכל דבר ובכל תנועה / ואפילו תשובה שבנוי' על יסוד שקר מרחיקה את האדם מהשי"ת רח"ל / בהתחלת לימודי ועבודת ההתבוננות צריך ליתן ע"ז הרבה זמן ומוח, וע"כ בשיעור הראשון תהיה אריכות גדולה, ולא לקוץ באריכות זו, שהיא הכרח. . . . . קלח

הקדמה

פרק א

בתחילת ההקדמה אציג כאן, את השאלה שנשאלתי על ידי ת"ח אחד שליט"א, מופלג וירא שמים מרבים ומרבין תורה ברבים. והרוצה ללמוד בחיבור זה, צריך ללמוד תחילה היטב מכתב זה, שהוא שאלת חכם שהיה חלי תשובה. והיא ההקדמה היותר טובה לכל המבואר בחיבורינו זה. ובלא לימוד המכתב הזה שהוא השאלה, לא תובן כלל התשובה, דהיינו החיבור. וזה לשון מכתבו:[א]

לקדוש כ' מכובד, אדונינו מוריו ורבינו שליט"א, המלמדינו תורתות חיים, בימיו ובימינו תיושע יהודה וירושלים, אמן ואמן.

הנה, אבקש מאוד מכ"ק אדמו"ר שליט"א, לרחס על נבני הנשבר ולהוריני דרך אמת.

ובראשית דברי, הנני רואה לגלות דעתי בזה, אודות כל מה שאני כותב כאן להלן בנוגע למצב הדור וכדו', דהנה חיינו מסתפק כלל כי ידוע כל זה לכ"ק אדמו"ר שליט"א ממכון שבתו, כי מלודתו פרוסה וכו', והלא ממנו בעלמו שמעתי כמה פעמים מעניינים אלו, כשזכיתי זה לא מכבר, לקבל את פניכם. וכן בשמו, בכתב ובעל פה מפי תלמידיו היקרים. ולא באתי לחדש בזה שום דבר כלל, אמנם לאפוי"כ לא למנע מלחזור על כל זאת, כי רק בחופן כזה מרגיש אני שאוכל להסיח את כל אשר עם לבבי ולפרש שיחתי ושאלתי כדק היטב. והנני מבקש על כך מחילה מראש.

הנה אין ספק, שבדורינו אנו נמצאים בתכלית שפלות המצב של שכחת התורה הק'. שעליו הודיעה תורתינו הקדושה (דברים כח, נט) **והפלא ה' את מכותך וגו', וממרו על זה חכז"ל** (בגמ' שבת דף קל"ח ע"ב) **וז"ל, דאמר רב, עתידה תורה שתשתכח מישראל, שנאמר והפלא ה' את מכותך, הפלאה זו איני יודע מהו, כשהוא אומר** (ישעיה כט, יד) **לָכֵן הִנֵּנִי יוֹסֵף לְהַפְלִיא אֶת־הָעָם־הַזֶּה הַפְלֵא וָפֶלֶא [וְאָבְדָה חָכְמַת חֲכָמָיו וּבִינַת נְבֹנָיו תִּסְתַּתָּר]: הוי אומר הפלאה זו תורה.**

תנו

הערות וביאורים

[א] **אמר** המו"ל, הנה כאשר קבלנו מכתב זה מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א להשימו בתחילת ההקדמה לספר חור הוי"ה, רציתי שבעל המכתב הזכיר הרבה מראה מקומות במכתבו, והסתפק בהזכרה בעלמא, וכן הרבה דברים שבתו בלי מראה מקום כמילתא דפשיטא. וכדי שהמכתב ישמש כהקדמה ראויה ושוה לכל נפש, רציתי לנכון להוסיף להשלים ולהעתיק את כל המקורות שהזכיר בעל המכתב, כלשונן. ולפעמים לא הוספנו טוד כמה וכמה מראי מקומות ומקורות לכל לותם ענייניס שהזכיר במכתבו. והוספנו גם תרגום מאמרי הזוה"ק ללשה"ק, כדי שיובנו היטב. וגם ערכנו את מכתבו לעניינים ופרקים. ובסוף כל פרק, עשינו קיצור מתוכן הענין. וגם תיקנו קצת את הלשון. והיכן שהיה צורך, הוספנו לשונות כמו, ויעויי"ש, וכדו', ולפעמים גם יותר מזה. וקיבלנו על כל זאת רשות והורמנא מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, והיו למראה עיניו כל התיקונים והמקורות שערכנו, והסכים עליהם. ומה טוב, שגם הוא הוסיף במכתב העתקת מקורות ותיקוני לשונות, ודיוקים שונים.

גם זאת למודעי תיקטריכנא, שכל חלק ההערות ודיוקים שעל מכתב השואל, הנדפס למטה, לא נכתבו ע"י השואל, אלא הם כולם הוספות שניתוספו על ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, חוץ ממספר הערות בודדות וקצרות הפותחות לעולם במילים אמר המו"ל, שהן מאתנו המו"ל, אמנם הכל על דרך הנ"ל.

תנו רבנן כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה, אמרו עתידה תורה שתשתכח מישראל, שנאמר (עמוס ח, יא) הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה וְהִשְׁלַחְתִּי רָעָב בָּאָרֶץ לֹא־רָעָב לַלֶּחֶם וְלֹא־צָמָא לַמַּיִם כִּי אִם־לִשְׁמֹעַ אֶת דִּבְרֵי יְהוָה: וכתיב (שם נפסוק הנ"מ) וְנָעוּ [פי' כמלודות, מלשון תנועה] מַיָּם עַד־יָם וּמִצָּפוֹן וְעַד־מִזְרָח יְשׁוֹטְטוּ לְבַקֵּשׁ אֶת־דְּבַר־יְהוָה וְלֹא יִמְצָאוּ: דבר ה' זו הלכה, דבר ה' זה הקץ, דבר ה' זו נבואה וכו', עכ"ל הגמ'. [א.ה. ויעוי"ש היטב].

כי המצות והמפלות נמנה קיום התורה כדולינו, הן עד מין למאר ולטער. הן במלוות הגופות, כמבירת כל המלוות נפועל ממש, והן במלוות הלבבות כירמת ס' ומהבמו וכו', ואף נקודת המחונה נעיקרי הדת ממש,[ב] וכן עניני כמרות המאכלים, ומניעות מלבושי הנשים והתנהגותן וכו', והמסרה מדרכי מבות, ומניעת ההתבללות מדרכי הגויס, ולשוותם, ומכל דרכי הילוך מחבמתם מניהותם ומהותם, והתבללות מדרכי ומחבמות המינים והאפיקורסים ולשוטם וכו', הכל נמנה בתלית המפלות.

וממש מקויים בנו מקרא שכתוב (ירמיה ט, כ) עלה מוות בחלונינו, שהבתים מתמלאים ומונפים בכל מיני עניני הרחוב, ככתבי עת (לייטוגבט"ן) למיניהם, וכל מיני טעיפ"ם וסידי"ם, הבתים בכלים מכלים שונים ומשונים דמחבינע"ן למיניהם, שירות המשירו"ת את הנפש מאילן הקדושה ומסירו"ת את לבו של אדם בתלית ההסרה מהניו שבשמים, וזמירות שמונחות בהם כל מיני טומאות הגוייס, ממש תהום של רע והשחתה הנוקעות מפיותיהם הטמאים של מזמרים, שהם נרה לנורה, וכלכתיב (משלי כה, יט-כ) שֵׁן רֹעָה וְרֶגֶל מוּעָדֶת מִבְטָח בּוֹגֵד בְּיוֹם צָרָה: מַעֲדֵה־בֶגֶד בְּיוֹם קָרָה חֹמֶץ עַל־נֶתֶר וְשָׁר בַּשִּׁרִים עַל לֵב־רָע:

[ופירושו הוא, דכמו דשן רועה ורגל מועדת הן מבות המזיקין (ז"ק פ"ח משנה ח'), כן הוא בשירים האלו, שהם מבטח בוגד ביום צרה, מכיון שנדמה למדם שעניינם הוא, לשמחו וליתן לו התחזקות ומבטח וכדו', ובאמת שהם שן רועה ורגל מועדת לעקרו מב' עולמות. ובגרות שיבואו עליו בעוה"ז ובעוה"ב יהיו שיריס אלו מבטח בוגד, כי אינם מחזקים אותו בשמת לשוב לאביו שבשמים ולתקן את מחשבותיו ליבוריו ומעשיו שיהיו כרצונו ית' וכדו'. ומדרבת, מעדה בגד ביום קרה, ופירשו (רש"י ושאר המפרשים) דקאי כמי שלובש בגד שרואי לו להסירו, כי לא די שלא יממו, אלא יזהו לעיני הבריות, ויבטין ויחלה מאוד ע"י שיצא ביום קרה בבגד זה לחוץ. וכמו שהעושה כליס משונים ויקריס מחומר יקר המילות הנקרא נתר, אם יפול החומץ על כליס אלו ממשמש ומפסידן, כן השר בשירים על לב רע, מזיק את הנפש בב' מדריגות הנ"ל, דקודם כל הוא כמעדה בגד ביום קרה, שמזיק מאוד לנפש ומבהה מכל הרגש החמימות דקדושה שהיה בה לפני כן, ועי"ז פֻּחֲלָה הנפש תחילה מאוד. ואח"כ מבטל

לגמרי

הערות וביאורים

ב) עיין לקמן (בפרק ב' עמוד כ"ג) בהשתקת דברי רבינו בעל ויואל משה, שכ' וז"ל, ואף בין אלה המעשים השומרים תורה ומצוות בהרגלם, אף בהם ועירין אינון שמאמינים בכל הי"ג עיקרים בראו', עכ"ל. ולע"נ דעתינו, מזמן כתיבת דברי קודש אלו על ידו ז"ל, נפל מבב מדריגת המחונה בעולם עשר מעלות מחורבית ולבבי שוס היכר ממש, וכ' ירחם ויגיל את עמו ישראל.

לגמרי את כל קדושת נפש איש הישראלי ומהרסה לגמרי, כחומץ על נתר. רמ"ל ולישזנן].

ובעוה"ר רוב הנקראים ומוחזקים בעיני עצמם כירחים ושלמים, אינם מבינים כלל את המסון הנורא, בחי הצוערת ושורפת את קדושת היהדות לגמרי, ע"י סיריס ומזמרים אלו. והלוואי שהיה מי, כותב על כך ביאור שלם הנלרך מאוד, לבאר את גודל ההרס שבדבר.

וכן ביכע"ר בחידים או ענגלי"ם או עברית הטמאה. ולמחרונה אף דיסק"ס ווידיא"ס עם מאווי"ס, והכל נעשה כחילו עבור אלו הנקראים חרדים, שטח מראות עיניהם כי מוות בהלייטונגע"ן והביכע"ר וכל העניינים האלו ודומיהם הנעשים עבור החרדים. ועל כולם עין המינטערענ"ט שקרוב לגזירת שמד ממש, כי מחליף ומשנה את כל מחשבת איש הישראלי למינות וכפירה, ולא מיבעיא כל פחיתות שפלות ותועבות שבעולם וכו' וכו' רמ"ל ולשיזנן.

עד שכל נורת חיי היהדות והילוך המחשבה אצל הנקראים חרדים בדורינו, מקבלים צורה זרה מוזרה וככריה לדרכי קיום התורה הישנים שנמסרו מדורות קודמים, והיא צורה חשוכה מאוד.

ובתוך חושך זה, נמת עליני בשנים האחרונות עוד נגע נרעת ממארת מכל, של הרחדי"ם שעשו מסיחים ומדיחים שונים, ע"י כלי הטעלעפא"ן. הן בהמדינה הליונית, (כאותו שקראו הס לו שם, קול החרדי, ודומיו), והן בארה"ב הנקראים, נייע"ס לחיינ"ס (ליניע"ס), (כמו בא' מהגרועים שבהם, שעוד החליפו לקראו, קול מבשר, אשר היא כל תקוותם של ישראל לשמוע את תואו קול מבשר מבשר ואומר לגאולתן של ישראל, כמבואר בפסוקים ומפורש בסדר ההושענות. כדי להמיר כל קודש בכל מלאכה ממזה וגם ומוחרמת (ע"פ שמואל א' טו, ט)), ומועדים לפורעניות עבור נפשות ונשמות האומללות של החרדים, כדי שלא תהיה שום דרך לנאת החוצה מאותה השאול תחתית, שהורידו אותם אליהם גם בלא רחדי"ם אלו. ואשר עליהם נאמר (ישעיה כז, ז) הַכְּמַכַּת מַכֵּהוּ הִכָּהוּ אִם־כְּהֶרֶג הֲרֻגָיו הֹרָג: ואיה מונח איה סופר לספר ולבאר את כח ההירוס הפועל דרך רחדי"ם אלו, שפשוט אין בדומה לו בנמצא כלל בין כל הני טומאות המכלות את הנפש שהופיעו ונתגלו עד עתה. אלא שמי יודע מה עוד יכול לצמוח ולהתגלות, עד שנזכה לזמן קץ הפלאות, ירחם עלינו החונן לבבות נשברות, ויפקח חיש קל מהרה כל עיני עיוורות, להבחין להבין ולראות, ויפתח הלבבות האטומות, להרגיש ולהתפעל בעוז ותעלומות.

והגם שבודאי לא אלמן ישראל, ובודאי ישנם כשרים וירחים גם בדורינו, וישנם גם נקודות וחלקי אור בכל הדור, בעניינים שונים בקיום התורה הק', כנגיעות, ומחאה כנגד ליעות של מינות ואפיקורסות הליונות וכדו'. ובודאי שישנם כאלו המתחזקים בעבודת ה' בעניינים כירחה ומהבה, תפילה ולימוד התוה"ק, ועל כולם עיניי לדקה וחסד וכדו' בחידה גדושה, שלא אלמן מהם ישראל ח"ו. ובודאי שעלינו לשמוח בכל נקודת טוב בקיום התוה"ק שנמצאת בדורינו ובכל אחד ואחד מאיתי ישראל, ולהודות להשי"ת בכל לב על כך. ומאד הדין ממש עלינו לתמוך ברוחני וגשמי את עושי הטוב בשאר הס שם, ולחזק את ידיהם בכל מה דאפשר וכדו'.

עם כל זה, קשה לי להסביר אפילו בעל פה ועאכ"ו בכתב, עד כמה ערבובית של שקר ופאליטיק, ורוח רדיפת השגת הבלי עולם הזה וכדו' יש בכל מקום. ומין לי ספק שכת"ר

יצין היטב את כוונתי, כי כוונתי היא בדוקא שלא לקטרג ח"ו על ישראל קדושים, אלא לפרש את נערי ושיחתי, והלא אין כוונתי אלא לבקש את דרך ומקום התחלטת בדורינו. ויהי שם ה' מבורך על כך שביקוש זה הוא גר לרגלי ויסוד כל דברי בכתבי זה, ולכן אריך בשיחי ותהיתה, ולא כדי לקטרג או להתכבד בקלון יחיד ועתי"ו בקלון הכלל והציבור ת"ו.

קיצור: א] בתוה"ק ובדברי הנביאים ובדברי חכז"ל מבואר שעתידה תורה שתשתכח מישראל. ב] ובדורינו נתקיים זה במילואו. ג] ובוודאי יש הרבה טוב בכלל ישראל גם בדורינו. ד] אבל השואל מחפש מקום של אמת בלי ערבוביא של שקר ורוח עוה"ז בכל מקום.

פרק ב

ואם בזאת לדבר גם על מנת שמירת וקיום מצוות הלבבות וחיובין בדורינו, כירצת ה' יתברך ותהבתו וכדו', הלא לא מצאתי את ידינו ואת רגלינו. כי כמעט ולא מוצאים מקום של עבודת אמת לותו ית', ביגיעה והתמדה בהשגת עניינים אלו, והמסתעף מהם, בתפילה בהתבוננות וביגיעה וכדומה.

ובלי יגיעה בעניינים אלו בודאי שאי אפשר להשיגם. כי הלא אם בלימוד, לעורך השגת ידיעת התורה הקדושה בלבד, נריכים לעמול כל כך עד שמשיגים אותה, על אחת כמה וכמה שכדי להשיג את קיומה יש לעמול יותר ויותר, ואם אין מתייגעים כדי להשיג קיום אמיתי של חיובי הלבבות, כירצת ה' ותהבתו והביטול האמיתי אלו יתברך וכדו', הלא בודאי שאין מושגים עניינים אלו כלל.

ותחת זה מתמלא הלב בגאות ויהות, ושאר מדות רעות מאוד, הנמנאות בשוויר העולם בדורינו זה. עד שמתקייס בנו בשלימות מאמרס ז"ל על עיקבתא דמשיחא (סנהדרין דף צ"ז ע"א) והיוקר יעוות, ופי' רש"י וז"ל, מכובד שבהן יהא עוותן ורמאי, עכ"ל. ומתקייס בנו בשלימות מאמר הפסוק (ירמיה ב, ח), **הַכֹּהֲנִים לֹא אָמְרוּ אַיֵּה יְהוָה וְתֹפְשֵׂי הַתּוֹרָה לֹא יְדָעוּנִי וְהָרֹעִים פָּשְׁעוּ בִי וְהַנְּבִיאִים נִבְּאוּ בַבַּעַל וְאַחֲרֵי לֹא־יוֹעִלוּ הָלָכוּ:**

והעולם מלא ממנהיגי שקר, מאשר עליהס נתנבאה הנבואה (ישעיה ג, יב), **עַמִּי מְאַשְּׁרֶיךָ מַתְעִים וְדֶרֶךְ אָרְחֹתֶיךָ בִּלָּעוּ:** ופירש"י, מאשריך, מדריכיך, שיש לכס לאשרך בדרך טוב, הס מתעיס אותך. בלעו, קלקלו. [והמלו"ל פי'], מאשריך, המנהיגיס המדריכיס אותך, המה מתעיס אותך מדרך הישר. בלעו, משחיתיס דרך הישר שהלכת בו מאז, למען לא תשוב מליו וכו', עכ"ל.

וכמבואר כל זה בהריכות בנבואת יחזקאל, שאמר לו הקב"ה (יחזקאל לד, ב-ד), **בֶּן־אָדָם הִנָּבֵא עַל־רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם רֹעִים כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הוֹי רֹעֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ רֹעִים אוֹתָם הֲלוֹא הַצֹּאן יִרְעוּ הָרֹעִים:** [ופי' רש"י וז"ל, אשר היו רועים אותם, את עלמס היו מענגין מממון חבריכס אשר תחתיכס. הלא הצאן ירעו הרועים, הלא משפט הרועים לרעות את הלאן ולא לרעות את עלמן]. **אֶת־הַחֵלֶב תֹּאכֵלוּ וְאֶת־הַצֶּמֶר תִּלְבָּשׁוּ הַבְּרִיאָה תִּזְבָּחוּ הַצֹּאן לֹא תִרְעוּ:** **אֶת־הַנַּחֲלוֹת** לֹא חִזַּקְתֶּם **וְאֶת־הַחוֹלָה** לֹא־רִפֵּאתֶם **וְלַנִּשְׁבֶּרֶת** לֹא חֲבַשְׁתֶּם **וְאֶת־הַנִּדַּחַת** לֹא הֲשֵׁבֹתֶם **וְאֶת־הָאֹבֶדֶת** לֹא בִקַּשְׁתֶּם **וּבְחָזְקָה רְדִיתֶם אֹתָם וּבְפָרֶךְ:** ע"כ.

וכתב על זה רביה"ק מסאטמאר זיע"א בספרו הק' ויואל משה (מאמר שלא שבועות סי' קנ"ג, עמוד קנ"ד) וז"ל, ועל כן מקוננת הנבואה על הרועים שבישראל, ופתח לומר (יחזקאל לד, ג) הוי רועי ישראל, והאריך בזה בכמה פסוקים בכל הקאפיטל, עד שסיים לבסוף שהקב"ה יציל צאנו מהם, ועבדי דוד הוא ירעה אותם (שם פסוק כ"ג), ופירשו המפרשים, שזה קאי על מלך המשיח שהוא מזרע דוד או דוד בעצמו. ונמצא לפי זה, שכל אותו הפרק המתנבא על רועי ישראל קאי על הדור האחרון של עקבא דמשיחא טרם ביאת המשיח, והוא הדור שאנחנו חיים בו, ותסמר שערות אנוש בהביטו אל הנבואות הנאמרים שם על רועי ישראל שבדור ההוא, הרחמן הוא יתברך שמו ירחם עלינו בב"א, עכ"ל.

וכמו שכתב רבינו המהרי"א מקאמארנא זיע"א (מובא המייס פ' כי תצא דף קל"ד, היכל הברכה פ' פקודי דף ש"מ) וז"ל, שמעתי ממורי וחמי, שהיה תלמיד מובהק מרבינו הקדוש והצדיק מוהר"ר יחיאל מיכל מזלאטשוב, שפעם אחת נסע מרן אלוהי קודש הקדשים אור שבעת הימים רבינו ישראל בעש"ט על הדרך, והלך אל היער להתפלל מנחה, וראו התלמידים שמכה ראשו באילן מאוד וצועק ובוכה בכיה רבה, והמה ראו כן תמהו, ושאלו פה קדוש מה זה ועל מה זה, והשיב שצפה ברוח הקודש על הדורות שיהיו סמוכין למשיח, וראה שיהיו רבים בארבה לרוב, רבי"ם יאק מאק, (פי', מדמורי"ס כמו שומשמין הרבה מאוד) והם הם יעכבו את הגאולה מלשלח האם מעל הבנים בכלליות, עכ"ל.

ובספה"ק דגלי מייס מרביה"ק רשכנה"ג מגאמז זיע"א (בהשמטות לפ' ויקהל, שנדפס מתוך מידושיו על המועדים, ובדפוסים המדפיס הוא בחלק עה"ת בפ' ויקהל) כתב וז"ל, וזה יש לומר שכוונת הפסוק שאמר (שמות לה, ה) אלה הדברים וכו', היינו שה' ציווה שלא יתחברו עם הערב רב בשום פעם, ועל ידי זה יהיו ראויים לבנות משכן. כי ישראל בעצמם קדושים, אך הערב רב כל חסדייהו דעבדי לגרמייהו עבדו (מיקו"ז מיקון ו' דף כ"ב ע"ח). כנראה בעליל, שהרבנים והחסידים והבעלי בתים שבדור המה בעוה"ר רובן מערב רב, ורוצים לשרור על הציבור, וכל מעשיהם רק לגרמייהו לקבל כבוד וממון. ולכן אין להתחבר רק עם עובדים באמת שמוסרים נפשם לה', לא לקבל שום תועלת לעצמם, עכל"ק.

ובספה"ק ויואל משה (מאמר ג' שבועות סימן קמ"ח, עמוד ק"נ) מתר שהעתיק את לשון הדגלי מייס הנ"ל, כתב וז"ל, והרבה היו תמהים על הדיבורים הללו שיצאו מפה קדוש, בדורו שהיה מלא תורה ויראה והרבה גדולים וקדושים. וראיתי אח"כ בשער הפסוקים להאר"י ז"ל (ליקוטי תורה פרשת ותצוה) שדבר שם הרבה מהערב רב שקיבלם משה והיה בזה תקלה, וכתב באמצע דבריו, ועתה רוב הדור מהם, והרי שכתב כן גם על דורם של האר"י והרב חיים ווויטאל זלה"ה.[ג] ואף שנולדו אצל ישראל

הערות וביאורים

ג) ואותם הדיבורים ממש, נמצאים בכמה מקומות בספריס הקדושים בשם הבעש"ט הק' זי"ע ועכי"א ובספרי תלמידיו הקדושים, ולדוגמא הא לך לשונו של הרב"ק רבינו יצחק מייזיק מקאמארנא זיע"א בספרו זוכר חי (על הזוה"ק בתשית כ"ח ע"ח, ובדפי הספר במהדורת היסנה, הוא בדף קי"ג ע"ב) לחרי שהוא מתריך שם הרבה בשנין הט"ר כתב וז"ל, ועתה, רוב הדור עם הראשים שלהם הם מערב רב עכ"ל. (ויטוויי"ם בתריכות

ישראל אבל הנשמות הם מערב רב, כמו שביאר באור החמה.

ומה נאמר ומה נדבר בדור השפל הזה, שבדורות הקודמים היו רובא דרובא מישראל שומרי תורה ומצות וכו', אלא שהי' הרבה שלא הי' כוונתם לשמים כראוי אף שהי' כמה גדולים וקדושים אין מספר. אמנם בדור הזה בעוה"ר שמיעוטא דמיעוטא בתכלית המיעוט, אולי לא נשאר אף אחוז אחד ממספר בני ישראל שיהיו שומרי תורה ומצוות, ואף בין אלה המעטים השומרים תורה ומצוות כהרגלם, אף בהם זעירין אינון שמאמינים בכל הי"ג עיקרים כראוי, ובתות הערב רב מתרבים והולכים.

ומבואר בזוה"ק בראשית (דף כ"ה ע"ב) שיש חמשה כתות בערב רב כל אחד גרוע מחבירו ויש בהם גם עמלקים. והערב רב שבדורינו, אין לו דמיון להערב רב שבדורות הקודמים, כי המה בתכלית הנריעות, מירידה התחתונה הבאה טרם ביאת המשיח. ומצב דור כזה משפיע גם על המנהיגים הכשרים, וצריכין רחמי שמים להנצל, עכ"ל רביה"ק מסאטמאר נויאלל משה.

וכל זה גורם להתקיימות נבואת הקללה המיומה מכל, של (דברים לא, יח) ואנכי הסתר אסתיר פני וגו'. וכמו שכתב בספה"ק ליקוטי מוהר"ן להריה"ק רבי נחמן מברסלב זיע"א (ח"א תורה נ"ו אות ג') וז"ל, כי יש שני הסתרות. וכשהשם יתברך נסתר בהסתרה אחת גם כן קשה מאוד למצאו, אך אף על פי כן כשהוא נסתר בהסתרה אחת אפשר ליגע ולחתור עד שימצא אותו יתברך, מאחר שיודע שהשם יתברך נסתר ממנו, אבל כשהשם יתברך נסתר בהסתרה תוך הסתרה, דהיינו שההסתרה

הערות וביאורים

בחליכות דבריו בכמה דפים לפני זה ולאחרי זה.) וכן כתב שם בדף ל"ו ע"ב, עיי"ש. וכפ' שלחן הטהור להרה"ק ר' אהרן ראטה זלוק"ל (בהקדמת אמונה ופרנסה, ענף ז') כתב וז"ל, ומקובל מפי הבעש"ט הק' ותלמידיו, כי קודם ביאת המשיח יהיו רוב מנהיגים וראשי העדה מהערב רב וכו', עכ"ל. ולהבין יותר ביאור הענין, עיין בהמשך דהכ"ק של הויואל"מ כאן.

והנה דע, כי בערב רב עלמס, יש בחינת רע גמור, שהתגלה בעולם על ידי הערב רב ובהם, לא כדי להיתתקן ולהתברר ולהתעלות, אלא כדי שתהיה מליאות של הסתרת האמת וגסיון קשה מאוד בדור, ובפרט בעיקבתא דמשיחא, ולפי דוגמא, בחינת העמלקים שבהם, הם בוודאי בכלל זה על פי רוב.

אמנם דע, כי מבואר בזוה"ק ובשלה"ק בחלק תושב"כ פ' בא ובעוד ספרי קודש רבים, כי יש גם פרטי חיובים, אשר הם בחינת ערב רב, וירדו לעולם כדי לתקן את עלמס ולהתעלות ולהיכלל בקדושת ישראל. וענין זה נכלל גם הוא בלשון התוה"ק שקראה להם ערב רב, וכדכתיב (שמות יב, לח) וגם ערב רב עלה אתם. כמבואר במקומות רבים בדברי רבותינו כשלה"ק ובדברי חייס, שערב רב הוא לשון ערבובית רבה, דהיינו שיש בהלה בני ערב רב שיש בהם גם פירוד רב של קדושת ישראל. (ובהמת שגם זה מוסבר בליקוטי תורה להאר"י ז"ל). ובכל דור ודור מתבררים מהם נשמות רבות, בחסד ה' ובהתלבשות בענין הנהגת הבחירה, וד"ל כי אכמ"ל.

ואבן זה מה שראה משרע"ה ברוח קדשו, וגם ראה שבסוף יתכללו רבים בקדושת ישראל, ולכן קיבצם.

אלא שיש בהם גם בחינת פרטי חיובים שהם רע גמור, שעליהם הבטיחה הנבואה (יחזקאל כ, לח) וברותי מכם המורדים והפושעים בי, וכמבואר בדברי חכז"ל (נדרים דף כ' ע"ב) בבני תשע מדות, וברביעי מהימנא פ' נשא (דף קכ"ה ע"ב). ונשמותיהם ירדו לעולם, אך ורק לעורך תיקון נשמות ישראל שיטמדו בנסיון הקשה, שיגרם על ידם.

שההסתרה בעצמה נסתרת ממנו, דהיינו שאינו יודע כלל שהשם יתברך נסתר ממנו, אזי אי אפשר כלל למצוא אותו, מאחר שאינו יודע כלל מהשם יתברך. וזה בחינת (דברים לא, יח) **ואנכי הסתר אסתיר**, דהיינו שאסתיר ההסתרה שלא ידעו כלל שהשם יתברך נסתר, ואזי בודאי אינו יכול למצוא אותו יתברך, מאחר שאינו יודע כלל שצריך לבקש אותו יתברך, כי אינו יודע כלל שהשם יתברך נסתר ממנו, כי ההסתרה בעצמה נסתרת כנ"ל וכו', עכ"ל.

וממשיך הוא גם וזה לשונו, **אבל דע, שיש עוד בחינת הסתרה בתוך** הסתרה, דהיינו שההסתרה בעצמה נסתרת, שאינו יודע כלל שהשם יתברך נסתר ממנו, דהיינו שאינו יודע כלל שנהפך אצלו האיסור להיתר, רק כל הדברים רעים דומות לו למישור גמור ח"ו. היינו אם ח"ו אחר שעבר ושנה עושה יותר עבירות ח"ו, אזי נסתר ממנו אפילו זאת שידע שנעשה לו כהיתר, רק שאינו יודע כלל משום נדנוד איסור, והכל הוא ישר בעיניו, וזה בחינת הסתרה שבתוך הסתרה, שההסתרה בעצמה נסתרת כנ"ל, עכל"ק.

ולפענ"ד נראין גם סתק שזהו מנ"ל ההשגה והתכירה בעצמל קיום התו"ק, אפילו אצל אלו הנקראים חרדים בדורינו. כי כבר כמעט שאין עם מי לדבר מדרך התורה היצנה והאמיתית וקיומה, שכבר נשתכחה לגמרי מן הדור, וגם מיגם יודעים שכבר נשתכחה מהם. מדרבה, רובם סוברים שמנ"ל קיום התורה שלהם אלו על כללות הדור הוא טוב ומעולה. ואפילו מי שמבין קצת משתכחת קיום התו"ק בעינן מסויים, לא רואה את העלם קיומה בשאר עניינים.

ומהיגי השקר יש להם את עיקר החלק בראיות זו, כי הלא הם הם המייפים ומייצרים את כל העקלקלות לפני הדור, ומחליפים כח כל התעוררות דקדושה שיש בדור, לכל לד ופינה שבעולם השייכים לקיום התורה. ואלו רוכלא אנא ליזל ולפרוט כל כך הרבה דוגמאות, מיך שרועי דורנו הורסים עפי"ר כל מערכה שמנסים לעורר מיעוט היראים ובני הדעת על כל ענין של קיום התו"ק, ודורסים בראזריות כל מי שמעורר בראיו בחי' אמת על קיום התו"ק, ואין צריך להתריך כי הלא די למבין. (אמר המעתיק: ומי שאינו מבין, לא יבין גם ט"י הראיות).

קיצור: א] שכחת התורה שוררת ביותר בקיום מצוות התלויות בלב. **ב]** ומעתיק מדברי הנבואה ומדברי צדיקים על מציאות מנהיגי שקר בעיקבתא דמשיחא. **ג]** וזה גורם שאין יודעים ומרגישים כלל שנמצאים במצב של שכחת התורה.

פרק ג

והנה מע"פ שכבר ביארנו התו"ק והודענו שכן יהיה, עכ"ז הלא בודאי שלא ניטלה הבחירה מכל אחד ואחד לילך בעצמו בדרך התורה האמיתית, ואף גם לפעול ולהשפיע אצל אחרים לילך בה.

כמו שמבאר רבינ"ו מסאטמאר זיע"א, בפופן נפלא ובבירור עמוק, בספה"ק ויואל משה (מאמר ג' שבועות סיון קס"ח, עמוד קס"ח והלאה), את סוגיית הגמ' (שבת קל"ח ע"ב) דשכחת התורה הי"ל (בפרק ח' עמוד י"ח). להבה שם בגמ', אחר שהובאה דעת רב ושמואל, דאמרו עתידה תורה שתשתכח מישראל מאמרו, וזה לשונם, תניא רבי שמעון בן יוחי אומר, חם ושלום שתשתכח

תורה מישראל, שנאמר (דברים לא, כא) כי לא תשכח מפי זרעו, אלא מה אני מקיים (עמוס ג, יג) ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו, שלא ימצאו הלכה ברורה (פי' רש"י וז"ל, הלכה ברורה, בטעמים, שלא יהא בה מחלוקת) ומשנה ברורה, במקום אחד, עכ"ל.

ורביה"ק מבאר ומוכיח שם שפרו הק' ברמיות מכריחות, שחכו"ל ורשב"י אינם חלוקים כלל, כי גם רשב"י מודה בודאי ובודאי שמשכח תורה מישראל, ובין שאל לתיומיו המכריחות שגם רשב"י מודה שמשכח תורה, כותב הוא שם וז"ל, ובספרי (פרשת עקב פיסקא י"ג [פיסקה מ"ח]) הוא בלשון אחר, רשב"י אומר עתידה תורה שתשתכח מישראל, והלא כבר נאמר כי לא תשכח מפי זרעו, אלא איש פלוני אוסר ואיש פלוני מתיר וכו', ולא ימצאו דבר ברור (עכ"ל הספרי). ומזה נראה שרשב"י עצמו אמר אותו הלשון שבברייתא עתידה תורה שתשתכח מישראל. הגם שיש מפרשים שהוא בלשון בתמיה, והיא מחמת הקושיא, שבגמרא אין הלשון כן, אבל לפענ"ד יותר מסתבר לפרש כפשוטו, שרשב"י קורא לזה שלא ימצאו הלכה ברורה, שכחת התורה, דכיון שלא יוכלו לידע דעת תורה הוי זה שכחת התורה. ומה שאמר כי לא תשכח מפי זרעו, יתבאר להלן.

והנה יותר מזה הוא בזו"ח (בתדבר הנעלם, דף י"ג ע"ג בדפוס מונקאטש) וז"ל, באותה שעה בכה רבי עקיבא, אמר ליה (לכאורה, רבי אליעזר אחל לרבי עקיבא) על מה קא בכית, אמר לו אוי לדור שיהיו יתומים ממך.[ד] א"ל אל תאמר כך, אלא ווי לדור שיהיו יתומים בלי אב, בלי חכם מורה ולא תלמיד הוגה, וימים יבואו שכל הדור יהיו חצופים ועזי פנים, ותשתכח תורה, ואין דורש ואין מבקש, והמתעורר לבו בתורה יהיה נבזה וחדל אישים. ווי לדרא ההוא כד ייתי ההוא דרא. אמר ליה, לית דרא ההוא מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות של בית רבן, כד אינון רכיכין בלבד, וכד אינון קשישין אורייתא משתכחת מנהון. (תרגום: ווי לדור ההוא, כשיבוא הדור ההוא. ואמר לו עוד [רבי אליעזר לרבי עקיבא], אין הדור ההוא מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות של בית רבן, כשהם צעירים בלבד. וכשהם באים יותר בימים ושנים, התורה משתכחת מהם).

כי הא דאמר רבי יהודה, מאי דכתיב (שמואל א' א, כז) אל הנער הזה התפללתי, הוה ליה למימר אל הבן הזה התפללתי, אלא אמרה חנה, יה"ר שבשעה שיגדל ישתדל בעבודת המקום כמו עכשיו שהוא נער. וכל אדם שיזכה להיות בזקנותו כמו בנעורותו יזכה למעלת שמואל הנביא וכו' (עכ"ל הזו"ח), יעוי"ש.

[וממשיך

הערות וביאורים

ד) **ביאור:** מאמר הזוהר חדש הזה, סובב וכולל על הטעון שמבואר שם, שגילה רבי אליעזר הגדול לתלמידו הגדול רבי עקיבא סודות שאין כדוגמתם, (בתחילה עכ"פ (במדבר כח ו) עולת תמיד העשויה בהר סיני וגו', ואח"כ עכ"פ (שה"ש ד, טו) מים חיים ונוזלים מן לבנון). ואז החל רבי עקיבא לבכות. כי השיג, שכפי הנראה לא יגיע יותר שום אדם בעולם למדריגה כזו של השגת התורה כמו רבי אליעזר הגדול, ולא יוכל לקוס תלמיד שימלא את מקומו בחכמת, [אלא כמו בדרך כלל, שאע"פ שהיה התלמיד גופל מרבו בהשגת התוה"ק, אבל היה מעין ובחינת רבו. אבל עתה השיג רבי עקיבא, שאיש מבין תלמידי ר"ע הגדול לא יוכל להשיג אפי' בחי' מדריגה זו]. ונמלא שבהסתלקות ר"ע הגדול תסתלק עמו בחי' ומדריגה נוראה ונשגבה של גדלות בהשגת התוה"ק, שלא תשוב עוד לעולמים להתגלות בעוה"ז עד עת קץ, ועל כן התחיל לבכות. ועמה על שאלת רבו שאמרו על מה אתה בוכה, שבוכה על הדור שיהיו יתומים ממנו וכו'.

[וממשיך שם בויו"מ, ומומר ט"ז], והגם שזה מימרא דרבי אליעזר לרבי עקיבא, אבל כל דברי הזוהר נשנו בבית מדרשו של רשב"י. וכמה הפליגו בשכחת התורה שבדור האחרון, ואינו מזכיר כלל שיש איזה פלוגתא בדבר, ונראה כמו שכתבתי דלא פליגי ואף דעת רשב"י כן.

ומה שאמר שלא תשתכח התורה, הוא על דרך שכתב רש"י ז"ל בשה"ש על הכתוב (שיר השירים פ, ח) אם לא תדעי לך וגו' צאי לך בעקבי הצאן, שאם חדל הרועה מלהנהיג אותך הסתכלי בפסיעות דרך שהלכו הצאן והעקבים ניכרים. היינו להתבונן בדרכי אבותינו הראשונים. ואם כן בדור שאין מוצאין בו הלכה ברורה במקום אחד, אין לו אלא להסתכל בדרכי הראשונים. ואם כבכה נעשה שלא לזוז מדרכי הראשונים לא יהיה שכחת התורה, והיינו דקאמר קרא כי לא תשכח מפי זרעו, שאם נלך בדרך הראשונים, להיות זרעם ובניהם לילך בעקבותיהם, באה ההבטחה שיהיו העקבים ניכרים כמ"ש רש"י ז"ל, ונוכל לידע בזה דרך התורה.

גם בכלל ההבטחה, שלעולם ימצאו עוד בין זרע ישראל שישימו לב לעקבות הראשונים.[ה]

הערות וביאורים

אבל

[ה] הנה הדרך של רבינ"ק בעל ויוע"מ, בה הוא לומד את כל שמעתתא בגמ', שחכמים ורשב"י לא פליגי כלל, ושרשב"י הוא גם הוא מודה לדברי חכמים שבוודאי תשתכח תורה מישראל, ובא לבאר שחכמים לא נתכוונו לומר שתשתכח בהכרח מכל הדור, כי אם מלו שיחפשו אותה בדרכי הדור ולא בחיפוש מחופש בדרכי הדורות הקדמונים דייקא שכם דרכי אבות. ולא עוד, אלא שגם בבטיחה תורה, שלעולם יהיו כאלו שיבקשו את קיום התורה בחופן הנכון אפי' בדור שכחת התורה, ויזכה השי"ת שיעלה בידם לשמרה כראוי. הגה דרך זו, ככל שמתבוננים בה, כן בעומק הדברים, והן ברחבם, דהיינו מכל שאר מקומות בתוכ"ק השייכים לענין זה, מתגלה להמעיין יותר ויותר שהיא מוכרחת, ושאין שום דרך אחרת ללמוד סוגיא זו.

והנה לא העתקנו כאן אפי' את רוב הראיות שמביא בויוע"מ גופא, והאחן יעיין שם בויוע"מ (ובפרט לפני הד"ה שממנו התחלנו להעתיק), ויאירו עיניו. ומאכו"כ שלא באנו כאן להעתיק עוד ראיות רבות מכל פינות התורה שבכתב ושבע"פ המכריחות ללמוד כפי דרכו והוא ז"ל לא להעתיקם, אך דע כי רבים הם. ואנחנו נוסיף בזה רק ראיה זעירתא אחת אבל אלימתא מאוד, לדרכו בקודש בלימוד הסוגיא הנ"ל, וגם היא מדברי רש"י, (דהיינו, כשם שבויוע"מ מביא להלן, ראיה גדולה לדרכו הנ"ל בסוגיא, מרש"י על שה"ש). על הפסוק (דברים לא, כא) **וְהָיָה כִּי־תִמְצֶאןָ אֹתוֹ רָעוֹת רַבּוֹת֙ וְצָרוֹת֔ וְָעָנְתָה הַשִּׁירָ֥ה הַזֹּאת֙ לְפָנָ֔יו לְעֵ֖ד כִּ֣י לֹ֣א תִשָּׁכַ֔ח מִפִּ֖י זַרְעֽוֹ כִּ֣י יָדַ֔עְתִּי אֶת־יִצְרוֹ֙ אֲשֶׁ֣ר הֽוּא עֹשֶׂ֔ה הַיּ֕וֹם בְּטֶ֖רֶם אֲבִיאֶ֑נּוּ אֶל־הָאָ֖רֶץ אֲשֶׁ֥ר נִשְׁבַּ֖עְתִּי:** ופירש"י וז"ל, כי לא תשכח מפי זרעו - הרי זו הבטחה לישראל שאין תורה משתכחת מזרעם לגמרי, עכ"ל.

ותבין מדעתך, שאם היה מחלוקת בדבר, לא היה לו לרש"י ז"ל להכריע בפשוטו של מקרא כרשב"י דייקא, כיפך מרוב הסיעות בגמ', דהיינו שיעת רב וחכמים, אלא שכנ"ל שפשיטא ליה לרש"י דליכא הכא שום מחלוקת, ופשט הוא כמו שפירש הכא בויוע"מ.

ואם תדייק בלשונו הק' של רש"י, תראה עוד הרבה יותר, דהיינו שרש"י ז"ל דייק לכתוב, שאין התורה משתכחת מזרעם לגמרי, כלומר שמראה בזה, שכפירוש רב וחכמים את הקרא בגמ' הנ"ל, בוודאי כן הוא, שתשתכח תורה מישראל, ורשב"י לא אתי אלא לפרש שלא יהיה כן לגמרי. מטעם הנ"ל, דאם לא תדעי לך היפה בנשים לאו לך בעקבי הצאן וגו', וכו', וד"ק.

אבל ההולך ומבקש דרך התורה מאותו הדור, **שאי אפשר למצוא בו הלכה ברורה במקום אחד, זה וודאי בא לידי שכחת התורה.**

ואמר זה רשב"י, יען שלכאורה לפי פשוטן של דברים שאמרו עתידה תורה שתשתכח מישראל משמע ח"ו שתשתכח לגמרי ואין שום עצה, **לכן אמר שאינו כן, אלא שבאותו הדור אין למצוא הלכה ברורה** (ומצינו ברורה במקום אחד). וגם הברייתא שאמרה עתידה תורה שתשתכח מישראל מודה לדברי רשב"י, דמקרא מלא הוא כי לא תשכח מפי זרעו, אלא כוונתם על אותו הדור, שיהיה בו שכחת התורה.

ובאמת, כי אלו השתי בחינות מבוארין בהדיא בדברי רש"י ז"ל הנ"ל בשה"ש על הכתוב אם לא תדעי לך וגו', שיהיה דור **שלא** יובלו לידע הנהגה מן המנהיגים, **אבל** זה וודאי שהעקבים ניכרים מדרכי הראשונים להתבונן בהם ויוכל לידע משם המתבונן ומבקש האמת. וכן דרשת רב על הכתוב והפלא ה' וגו' הפלא ופלא, דקאי על אבידת חכמת חכמיו שהוא שכחת התורה, אין זה סותר לדברי רשב"י, כי קאי על אותו הדור, שיהיה אבידת החכמה בדרך הפלא ופלא, **כאשר אנו רואים עכשיו בעוה"ר** הטעותים הנוראים נגד השכל והחוש. **אבל** כולם מודים גם להבטחה שבקרא כי **לא** תשכח מפי זרעו, כמו שכתבתי. ולא קשה מידי מה שלא הקשה הש"ס ואידך, כי אין בזה שום פלוגתא. עכל"ק.[1]

ואם כן נוודמי שגם נדור שפל זה של שכחת התורה, ניתנת הצחירה לכל אחד ואחד, אם יהיה מן המועטים זוכרי דרך האמת שצמוה"ק ומן ההולכים בה, או מ"ו מן הרגיש השוכחים

הערות וביאורים

[1] **ביאור** דברי הגמ' ופי' דברי הויואל משה הוא, שגם תגע קמע בהאי סוגיא דשכחת התורה (בגמ' שבת קל"ח ע"ב הנ"ל) מודה, שמי שיחפש דרך התורה בהמיתיות ימצאנה גם בעיקבתא דמשיחא, ובלבד שיחפש בדרכי הצחות הרצושים דוקא, ולא בדרכי הדור הזה. אבל גם אז יהיו כאלו שיבלבלו תמיד את דעתו בחלוקת וטענות וטעמים של שוא ושקר, וסילוף דברי תורה, מכס ובכס (דהיינו בדברי תורה) גופא ודייקא, ותמיד ישתדלו להטיל ספיקות והכחשות כנגד דרך התורה האמיתית לסלפה ולטשטשה.

ולא תמיד יהיה בחפצרות לעזות להם בטעם ודעת. וזה מחמת ג' סיבות. הא', שהמשתדל ומתאמץ ללכת בדרך התורה האמיתית אינו תמיד בגדר שיוכל להשיב על שאלות וספיקות לאין מספר, הן מחמת שלעיתים הוא בעצמו עדיין לא למד ושימש כל צרכו בעניינים אלו שמטילים בהם ספיקות ובלבולים. והן מחמת שחפצר לבלבל בסברא מוטעת אפילו לגדולי החכמים, אשר מעצמם מעולם לא היו חושבין סברא כזאת. ועל כן גם בסנהדרין הגדולה בלשכת הגזית מי שאינו בגדר תלמיד מובהק לא היה רשאי לומר שום סברא בפני החכמים, כי אפשר לבלבל בסברא מוטעת כנ"ל (שבועות דף ל' ע"ב, ורמב"ם הל' סנהדרין פ' כ"ג הל' ג'. ועיין ג"כ בסנהדרין דף כ"ג ע"ב, וברמב"ם שם פ"ג הל' י"ד).

הב', מחמת שבדור שכחת התורה ישנם סילופים וזיופים בכל מיני ענייניס, ובפרט בעיקבתא דמשיחא, שהטוענים כנגד דרך התורה האמיתית טוענים בכל מיני סילופים וזיופים בענייני התורה (ועיין מזה לקמן בהערת הלי עורך הנדפסת בסוף הספר, דהיינו כרך ג' של חלק ההקדמות). ולא תמיד אפשר לברר את שקורתם וזיופיהם, ובפרט בלי ספר מספר עובדות וסיפורים כוזבים, ולאין מספר שקריס שנפולים בין הכתוב עד לין שיעור, ועפי"ר לין זה בגדר האפצרי להפריך ולהכחיש כל כך הרבה שקריס וזיופים בבת אחת.

הערות וביאורים

הג', והוא קרוב לטעם הראשון, שעל פי רוב, הטוען שקוע כל כך בשטותו והבלו והסרתו מדרכי התורה והשכל המיתיים, עד שאינו נגדר שישמע ויקבל דברי יושר מכל סוג שהוא. לפיכך על ידי זה בעיני הטוען נשארות ועומדות טענותיו בתקפם, ולדרגת ע"י שטען לותם לפני מי שאינו מסכים להם, ובשטותו לא קיבל הוא את פירכותיו הנכונות לטענותיו, נתחזקו הם אללו ע"ז ביתר שאת. ועל כן הוא מלידו חוזר עליהם תמיד.

ולא עוד, דבמי שאינו מבקש האמת, כאשר נותנים לפניו טענים למיתיים ונכוחים כדי להשיבו מדרכו השיקרית, מתעצם הוא להעמיק ולמלוא סברות עמוקות יותר לעקריו. דע"ז נאותה רוכ"ק (משלי כו, ד), **אַל־תַּעַן כְּסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ פֶּן־תִּשְׁוֶה־לּוֹ גַּם־אָתָּה:** וכדרך שהזכירו חכז"ל בגמ' (סנהדרין דף ל"ח ע"ב) וז"ל, תנן התם רבי אליעזר אומר הוי שקוד ללמוד תורה, ודע מה שתשיב לאפיקורוס, אמר רבי יוחנן לא שנו אלא אפיקורוס (של) עובדי כוכבים, אבל אפיקורוס ישראל כל שכן דפקר טפי, עכ"ל הגמ'. ופי' רש"י, כל שכן דפקר טפי, שהרי הכיר וכפר, ומתוך כך מדקדק, ולא תוכל להשיבו דבר המקובל לו, עכ"ל רש"ז.

ובחובות הלבבות (שער יחוד המעשה פרק ה') כתב וז"ל, אם יהיה האדם חכם בדעת האלהים ותורתו, ישתדל היצר להכניס ההפסד עליו והשיבוש בחכמתו ובמעשהו, [ופי' שם - טענה הוא, מה שיטעון עליו על דעותיו שהיה מחזיק בהם עד הנה, והרואיה הוא, מה שמצינו רשיות לומת לו הדעות שהוא מכניס עתה בלבו ומחדש לו], מאיזה צד שיוכל, מן המושכל והכתוב והמקובל. ויביא מופת, על מה שיורהו עליו, [פי' - שיורהו המופת על הדבר שהוא מאמת לו] מן המופתים המבהילים, [פי' - שתופסים פתאום לב האדם ודעתו מתפעלת מהם, עד שום לב וישוב הדעת, כאדם המתבהל בבהלה וחפזון] אשר אין הקדמותם אמיתיות ולא תולדותיהם מחויבות, [פי' - שדרך החוקרים בומפתיהם להקדים הקדמות ולהוליך מהם תולדה, ולפעמים אין ההקדמות אמיתיות, ואיך תתאמת התולדה, כי אם אין יסוד אין בנין. ולפעמים ההקדמות אמתיות אולם אין השכל מחייב ההכרח שתולד מהם התולדה ההיא. דוגמא לדבר, אם נניח להקדמות שראובן גדול משמעון, ושמעון גדול מלוי, בהכרח תלך מהם התולדה שראובן הוא גדול מלוי, אמנם אפשר שאין ההקדמות אמיתיות, שראובן אינו גדול משמעון או שמעון אינו גדול מלוי, וממילא התולדה בטלה. והדוגמא השניה, אם נניח שראובן אוהב את שמעון ושמעון אוהב את לוי, ונרצה להוליך מהן תולדה שראובן אוהב את לוי, אף שההקדמות הן אמתיות אולם אין התולדה מוכרחת מהם. ולזה אמר שאין הקדמותיכן אמיתיות. ולא תולדותיכם, הוא כמו, או. עכ"ל הפת לחם. ע"כ - ר"ל שיכול להיות לפעמים שהקדמותיכם הינן אמיתיות, ולפעמים שאין תולדותיכם מחוייבות, ולפעמים לא זה וגם לא זה]. ואם יהיה שכלך זך וחכמתך חזקה בדרך המופת, ואופני ההזהרה בו בעת הדברים והמחלוקת, [פי' הפת לחם - היך נריך להזהר בהם בעת שמדבריס עם ומחולקים ומתווכחים על אודותם שלא יטעו בהם], תראה אופני טעות יצרך בראיתו ומופתו, ותתברר לך האמת, ותיראה לך הנכונה, ותימלט חכמתך מן הספק ומעשיך מן הערבוב. ואם תקצר דעתך מזה, יהיה פיתויו לך יותר חזק, וגברו עליך יותר מזדמן, ומשלו בך והקיפו אותך בנראך ובנסתרך יותר נחוץ [פי' הפ"ל - יותר מהיר ומזורז ביותר], מפני שהוא בא עמך מצד החכמה ומנהיג אותך בדרך המופת, אשר תנוח דעתך עליו. [ופי' בטוב הלבבות, וז"ל - שתהא דעתך נחה בו, כמדומה לתה שאין זה מעשי ילה"ר, מאחר שהנה עמך מלד החכמה], ובאשר יפתה שבלך, יטה מעליך, ויעזר בו עליך, [ופי' המרפא לנפש, וז"ל - ר"ל כאשר יפתה לת שבלך שיאמין לטעתו, אזי יטה לת שבלך מעליך, שטיקר השבל ניתן באדם להנהיגו בדרך ישרה, והיולר יטנו מעליך, שיהיה עוזר לו לטעות כל תועבת ה' ע"פ השבל. לכן אמרו חז"ל (פסחים מ"ט ע"ב) שאם ופירש יותר מכולם, עכ"ל המרפא לנפש. ובפת לחם פי' וז"ל - יטה מעליך, יטה היולר עלמו ויסור קלת ממך, לפי שאינו לריך עוד כ"כ להתייגע בך, לפי שבבר נהפך לרע ועומד במקומו להשיאך ועוזר לו, וזה לומרו ויעזר בו עליך, היולר יהיה נעזר בשבבר עליך,

הערות וביאורים

ויעזר היו"ד בגיר"י, עכ"ל הפת לחס], מפני שאתה סומך עליו במה שמסתפק לך [ע"כ - דהיינו, בדברים שלא היה רצוי לך לסמוך על סברתו, אלא על קבלת חכמי הדורות וחכמים מחיתיים], ובוטח בו במה שלא תבין ענינו. וכאשר יגבר עליך וימשל בך בעזר השכל לו וסיועו אותו, במה שמטעהו בו ומדמהו בעיניו מן השקר בצורת המופת, יעתיק אותך [ע"כ - מל' (נרמשיח יג, ח) ויעתק מסס הסרה, כלומר יַסִיעַ אותך] מן המדרגה ההיא, שהיתה קרובה אל האמת ונסתרים בה פני השקר, אל מה שאחריה, עד שיביאך אל מדרגה שנסתרים בה פני האמת, והוא השקר הגמור. וישרש אותך ויפילך ממדרגות הגמול בעולם הבא. ותהיה חכמתך לרעה לך, ושכלך סיבה לאבדך. כמו שאמר הכתוב (ישעיה ה, כא) הוי חכמים בעיניהם ונגד פניהם נבונים. ואמר (ירמיה ח, ט) הנה בדבר ה' מאסו, וחכמת מה להם. ואמר (הושע יד, י) כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם.

ונאמר, כי החכמה, כשמנהיגים אותה על דרכה, תהיה רפואה לכל מדוה, [ע"כ - והדברים מבהילים, כי לא לריך שוס מרפא לשוס מדוה נוסף להחכמה עלמה. בלבד שתוגבג על דרכה, כלומר על דרך החמת, חכמה בדרך חכמה ולא חכמה בדרך כסילות, וד"ק]. **וכשנוטים בה מנתיבתה, תהיה מדוה בולל שאין לו רפואה ולא ארוכה.** ועל כן נמשלה התורה באש, כמו שאמר (ירמיה כג, כט) הלא כה דברי כאש, מפני שמאירה העינים באורה, כמו שאמר (תהלים יט, ט) מצות ה' ברה מאירת עינים, ואמר (תהלים קיט, קה) נר לרגלי דברך ואור לנתיבתי. ושורפת ביקודה מי שנוטה מנתיבתה, כמו שנאמר (ישעיה סו, טו) כי באש ה' נשפט, ואמר (תהלים יא, ו) ימטר על רשעים פחים, [ע"כ, גס זו לחיה, שנפרע הקב"ה מן הרשעים בחס, כדפי' רש"י שס, על הפסוק דלעיל מיניה (פסוק ה', ופת"כ בפסוק ו'), ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו, וז"ל, שנאה נפשו - ומצניע לו את גמול עונותיו לעולם ארוך, ואז ימטר עליהם בגיהנם - פחים - לשון פחמים, עכ"ל.] ואמר (ירמיה כ, ט) ואמרתי לא אזכרנו ולא אדבר עוד בשמו והיה בלבי כאש בוערת עצור בעצמותי. [ופי' הפת לחס וז"ל, כלומר כשאטה בדבריו יתי מן כוונתו ולא אלנה להוליחס להוכיחס בס, יהיו ח"ו דברי הגדולה בעלמה עָלַי חס בוערת] **על בן היזהר, שלא תטה אשורך מדרך האבות ונתיב הראשונים, אל הבדיאות,** [ע"כ, כ"ל אל דרכיס שתבדה מדעתך, או שבודיס לחריס, כהסריס מן הדעת הכמיתית] **ותסמוך על שבלך ותתייחד בעצתך ותתבודד בסברתך. ואל תחשוד אבותיך במה שמסרו לך מאופני טובותיך, ואל תסתור עצתם במה שהורו אותך, כי אין עצה שתעלה בדעתך שלא קדמוך לדעתה,** עכ"ל כהוגבה"ל.

וכתב ע"ז רביה"ק מסאטמאר בספרו על הגאולה ועל התמורה, (בהקדמה עמוד ט') וזל"ק, ודברי החובת הלבבות אלו נוקבים ויורדים חדרי בטן. ויובנו דברי רש"י ז"ל (בגמ' סנהדרין דף ל"ח ע"ב, שהעתקנו לעיל בהערה זו לפני דברי המוגה"ל), מ"ש בש"ב דפקר טפי, דעל שיש לו רצון להפקר, על כן יחפש ויברר בדרכי החכמה והתורה, ולא תוכל להשיבו דבר המקובל לו, ואדרבה יתחזק יותר בדעתו ע"י שמדקדק להשיב ולהביא ראיות לחזק דבריו. וכמו שנראה מפורש בדברי רש"י ז"ל פרשת קרח (טז, ז) עה"פ רב לכם וז"ל, ולא טפשים היו שכך התרה וקבלו עליהם לקרב, אלא הם חטאו על נפשותם, שנאמר (שס יז, ג) את מחתות החטאים האלה בנפשותם (עכ"ל רש"י), ולכאורה עדיין לא ביאר רש"י ז"ל למה לא קיבלו התראות משה רבינו ע"ה, ואם המה חטאו אבל אינו מספיק ליישב הקושיא ולא טפשים היו, **אלא נראה מבורר מזה שאם בא לידי חטא בא לידי סמיות עינים,** ולית נגר ובר נגר דיפרקיניה, **אפילו מדברים שהוא טפשות גמור,** עכל"ק.

ומצב כזה מקשה מאוד גס על היודע את האמת ומתאמץ לילך בנתיבותיה. ומלד כל הנ"ל, אמרו רז ורבותינו זכרס שביבנה, שעתידה תורה שתשתכח מישראל, ולמדו זה מקראי דתורה שנאמר והפלא פ' את מכותך וגו', ומנבואה שניבאו על כך.

ואמרו

השוכחים אותה, ולא מכריחים משמים לכאן או לכאן. וכל אחד יכול להיות מן השרידים אשר ה' קורא ולעבדו יתברך באמת ובלב שלם, או להירשות כמו רוב בני הדור מ"ו.

קיצור: א) מפורש יוצא מדברי חכז"ל שגם בדור של שכחת התורה יש בחירה למצוא את דרך התורה האמיתית. ב) והתוה"ק אף הבטיחה שלעולם יהיו כאלו שיחפשו וימצאו בעקבי הצאן את דרך התורה האמיתית.

פרק ד

והנה, בוודאי שכל הרוצה להימלט ממצב הדור הנורא הזה ולהציל את נפשו משפחתו ומאמיו ועוד נפשות מישראל, צריך לראות מה הוא המקור לכל מצב הדור הנורא הזה, והשורש אשר ממנו פורה כל כך הרבה רשע ולעגה, ולהשתדל לתקנו לכה"פ אצל עצמו ואצל אחיו ומאמיו והגלויים אליו, ואצל כל מי שיסייעהו מן השמים להשפיע עליו.

והנה, אין ספק ששורש כל קיום התורה הקדושה, הוא קיום מצוות הלבבות, כיראת השי"ת ואהבתו, והדביקות בו יתברך בלב תמים וכדו'. וכפי שאומרו חז"ל שקיום מצוות אלו, כן הוא מעמדו ומצבו בקיום התוה"ק כולה וידיעתה באמת. והרפיון בעמל ועסק מצוות אלו הוא הוא השורש פורה ראש ולענה של כל מצות המזיקין בקיום כל התורה הקדושה.

וכמו שכתב בספר חסידים (סימן מ"ו. אשר הובאו דבריו אלה בשל"ה הק' מס' תמיד ד"ח סי' ד', ובמשנה ברורה סי' ה' ס"ק ג' ובקיצור שו"ע סי' ו') וזה לשונו, כל מעשיך יהיו לשם שמים. לא יהיה אדם הולך לאכול או לישן וכוונתו שיהי' בריא ושמן לעסוק בדברי העולם הזה ולהיות רודף אחר הממון, אלא יאמר אישן ואוכל כדי שאוכל לעמוד ביראת בוראי ולעסוק בתורתו ומצותיו. וכשהוא נוטל ידיו ומברך, או כשמברך על הפירות, או על המצות, השגורות בפי כל האדם, יכוין לבו, לברך לשם בוראו אשר הפליא חסדו ונתן לו הפירות או הלחם ליהנות מהם, וצוהו את המצות.

ולא יעשה כאדם העושה דבר במנהג ומוציא דברים מפיו בלא הגיון הלב.
ועל זה חרה אף ה' בעמו, ושלח לנו את עבדו ישעיה ואמר (ישעיה כט, יג) [וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי] **יַעַן כִּי נִגַּשׁ הָעָם הַזֶּה בְּפִיו וּבִשְׂפָתָיו כִּבְּדוּנִי וְלִבּוֹ רִחַק מִמֶּנִּי וַתְּהִי יִרְאָתָם אֹתִי מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה: אמר הקב"ה לישעיהו, ישעי' ראה מעשי בני כי אינו אלא לפנים, ומחזיקים בי כאדם שמחזיק ונוהג** מנהג

הערות וביאורים

ואמרו כן בסתם, כי זאת תכיר המציאות אצל רוב בני הדור. אמנם רשב"י שבא לבאר את דבריכם, כוסיף ובילר, שעכ"ז, המבקש את הדרך הישנה דייקא, יוכל למצוא את האמת גם אז. וגם בוודאי יהיו אנשים כאלו, ואם גם מעטים.

ועל כן אמר רשב"י ח"ו שתשתכח תורה מישראל, (וגם ת"ק מודה בכך וכנ"ל), אלא מה אני מקייס ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו, שלא ימלאו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד, כלומר שיהיה בלבול בטעמים וסברות ביסודות ליסוד דבר ה' זו הלכה, והיינו דאמר רשב"י שלא ימצאו משנה ברורה במקום אחד. ובשסוקי שמתתא אליבא דהילכתא ובהלכה לדינא, והיינו דאמר שלא ימצאו הלכה ברורה במקום אחד, וכנ"ל. (ועיין שם בזוהי"מ גם בסי' קס"ז ובסי' קס"ט, ותמצא כל זאת כלול בדבריו הק').

מנהג אבותיו בידו, באים בביתי ומתפללים לפני תפלות הקבועות כמנהג אבותם, בלא לב שלם. הם מנקים את ידיהם ומברכים על נט"י, ובוצעים ברכת המוציא שותים ומברכים כמו שהדבר שגור בפיהם, אך בעת שהן מברכין אינן מתכונים לברכני. לכן על כן חרה אפו בו ונשבע בשמו הגדול לאבד חכמת חכמיו, היודעים אותו ומברכים אותו כמנהג ולא בכוונה, דכתיב בתריה (שם פסוק יד) **לכן הנני יוסף להפליא את העם הזה הפלא ופלא ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר.** לפיכך הזהירו חכמים על הדבר, ואמרו (נדרים ס"ב ע"ב) **ועשה דברים לשם פועלם.** כי כל אשר ברא הקב"ה בעולמו לכבודו בראו (בראשית רבה, פתוח פרק ו' מסנה י"ב).

ואל תעשם עטרה להתעטר בו בעשותך המצות בפני הבריות להתהלל בהם, כי לא נגיע אל רצון בוראינו, לפי שאנו עובדים למצוא חן בעיני אדם, ויצא שכרנו לאשר נתכוונו לו חנם, שלא נקבל שכר בכך. וכל העושה בסתר זוכה ליותר שכר, ולבסוף מתגלים ענייניו ומתעלה. סוף דבר הכל נשמע (קהלת יב, יג), תרגום ירושלמי, כל דאיתעביד בעלמא הדין עתיד לאתפרסמי לכל בני אינשי.

ומעשה באדם אחד שמת לפני זמנו כמה שנים, לאחר שנים עשר חודש הרבה (כלומר כרבה לאחר י"ב חודש) נתגלה בחלום לאחד מקרוביו, שאל לו איך אתה נוהג בעולם שאתה שם, אמר לו בכל יום דנים אותי על שלא הייתי מדקדק לברך ברכת המוציא וברכת הפירות וברכת המזון בכוונת הלב, ואומרים לי להנאתך נתכוונת. שאלו, והלא אין משפט לרשעים אלא שנים עשר חדשים בלבד וכבר עברו עליך יותר מי"ב ועדיין דנין אותך, א"ל אין דנין אותי פורעניות חזקים כמו בשנים עשר ראשונים, עכ"ל.

והשלה"ק נמס' תמיד שלו, (בפרק דרך מייס מוכתם מוסכר, פוף ד') **כתב מביא** לשון ספר חסידים זה, מקדיש אליהם דיבוריס וליקוטיס, בחיוב הילמה ומהבה, ושלימות היחוד והדביקות, שרק על ידי יגיעה אדם לתפילה וברכה בכוונה וכדו'. ונראה גם מפשטות דבריו, אף המונן בעצם לכל בר דעת, שאין פירוש דברי הס"ח הנ"ל שמוכחת הסי"ת ליפראל בגופות יפעיהו והפורעניות הגורלה המובטחת אם בחבדן חכמת חכמיו וגו', היא רק על חסרון כוונת התפילה והברכות, אלא שהתוכחה והעונש בחיס בעיקר על חסרון היגיעה בקנין עניני הילמה והבהבה והדביקות ושאר חיובי הלבבות, המביאים לכוונת התפילות והברכות הרצויה והחמיתית. ושכל מעמדו ומצבו של איש היפראלי תלוי בהם. והוא פשוט.

והלא מהפסוק של, יען כי ניגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה לכן הנני יוסיף להפליא וגו' ואבדה חכמת חכמיו וגו', שעליו מסביר בעל ספר חסידים את היסוד הנ"ל, מהפסוק הזה דייקת למד רב אם בגמ' שבת הנ"ל, דמשמע תורה מיפראל, כמבואר אם ז"ל, כשהוא אומר לכן הנני יוסף להפליא את העם הזה הפלא ופלא [ופירש"י ז"ל, הפלא ופלא, סיפא דקרא, ואבדה חכמת חכמיו, עכ"ל], הוי אומר הפלאה זו תורה, עכ"ל. ואם כן עולה מזה בפירור שמוכח שכמת קיום כל התורה ולימודה בחמת זה הדור, הוא

שכחת מיוצ ההשתלות והעסק הנמרץ בענייני חוכת הלבבות, כלומר יראה ואהבה ועניניהן וכדו'.[ז]

קיצור: א] לא יתכן להתפלל ולברך בכוונה, בלי להתייגע בקיום מצוות הלבבות כהיראה והאהבה והדביקות. ב] המקור והשורש לכל מציאות שכחת התורה, הן מצד דרכי ההשתדלות, והן מצד הנהגה מלמעלה, הוא הרפיון מלהשתדל בקיום מצוות הלבבות.

פרק ה

והנה, אע"פ שבודאי מלמנו בעיון זה את העורם לכל מכות דוריבו, גם ודאי הוא, שעל ידי זה בלבד עדיין לא עלתה רפואה למכותינו.

כי אני המדבר הנני, בעמדי לפני הספרים הקדושים, המדברים בענייני יראה ואהבה וכדו', שב"ה רבו כמו רבו. החל מדברי חכז"ל בפרקי אבות ומדרשיהם, בס"ם ומדרשים וזוה"ק, והלאה בספרי הראשונים כחובת הלבבות וכדו', עד מחרוני תלמידי הבעש"ט הק' רבותינו הקדיקים זיע"א.

הנה יכולני לומר, שאין לי שום דרך סדורה ומבוארת, איך לקנות יראה ואהבה ודביקות כראוי ומדות טובות וכדו', ואיני יודע ממה להתחיל ואיך להמשיך וכו', ואני דומה בעיני עצמי כאיש בן דורינו שיבקש לפסוק הלכה ברורה מס"ם בלבד בלי ספרי הפוסקים.

ואם יאמר האומר שישנם גם ספרים מרבותינו האחרונים ממש הסמוכים לדורינו בענייני יראה ואהבה, והם בחינת פוסקים מספרי המוסר והחסידות. ידע כ"ק אדמו"ר שליט"א שכמה שהשתדלתי גם בהם בכל מיני חופים (דהיינו הן ללמוד בעצמי, והן מפי משפיעים, הן ללמוד בחבורה עם חברים, והן בהתבודדות, ובכל מיני אמצעים לעורר התפעלות, והן בתפילה ובפירוש שיחתי לפניו יתי שיעזרני לקיים את כל הכתוב בהם וכדו'), עדיין לא מצאתי שום דרך ועצה לענייני שלי, ועאכ"ו שלא מצאתי דרך לעזור בחמת לאחרים.

וזה מחמת כמה סיבות, ועיקרן הוא שספרים כאלו צריכים ללמדם בהתמדה זמן חרוך, עד שיגלו להלומד בהם עצה אמיתית, ואיזו דרך איך לרפאות עצמו ממחלות נפשו על ידם, כולי האי ואולי. ואח"כ גם צריכין לעסוק בקיום העצות הכתובות בהם בפועל ממש, בהתמדה

הערות וביאורים

גדולה

ז) **ובא** עיין זה, כן בדרך משבה בפועל, דהיינו מחמת שלא משתלים בחובות הלבבות להשיג היראה ואהבה ועניניהן, ועי"ז מתרשלים מהיגיעה בהשגת לימוד וקיום התוה"ק על לאמיתתה, עד שהולכת החמת ונעדרת, ומשתכחת התורה כולה. וכן שבא עיין זה, בדרך של עוגש ומידה כנגד מידה משמיע, כדכתיב לכן הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא וגו', ודו"ק.

וחזינן מכולי האי, דבודאי שחסרון שימת הלב לדעת אותו יתברך בלב שלם, וכמובן חסרון היגיעה לבוא להשגת לב זה, היא היא הסיבה לחרון אף כ' ולְמַה שנשבע (בלשון ספר חסידים) לאבד חכמת חכמיו ולהסתיר בינת נבוניו, בלשון ואבדה חכמת חכמיו וגו', דהיינו שכחת התורה כנ"ל, בדרך של מדה כנגד מדה, מכיון שהם מביאים לשכחת התורה במילא בחלק המעשה בפועל ממש ע"י התרשלותם כנ"ל, מביא הוא את זה עליהם בדרך של חרון אף, ובגילוי להשגחה פרטית לרעה, מלד הנהגה מלמעלה, כמבו"ל. ובכל הוא ברוצ להנהגה (זוהר מ"א דף קס"ד ע"א) דבתערותא דלתתא אתער לעילא, ודו"ק.

גדולה ונמריכות ימים ושנועות וחדשים, ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה, ואז כולי האי ואולי שתעלה תרוכה למכת נפשו ואולי מידותיו של הלומד, והעובד על פיהם.

ואתמהה, אלו יגר הרע בדורינו מניח בכלל לחדש לעסוק בעבודת לימוד ספרי היראה וקיום עניניהם בהתמדה, שיוכל אחר לעסוק כולי האי בספרי היראה ובקיום עניניהם וכדו', הלא בין כה ובין כה היגר מתגבר מאוד מכל לד ופינה, ובפרט בטירדות רבות ועצומות מצד ערכי גשמיות החיים וכדו' וכדו'. ואותו יגר הרע גופא, שבגללו צריכין ללמוד ספרי מוסר ויראה, ולטכס עצות בנפשינו איך להכניעו ולנצחו, הוא הוא שלא מניח לעסוק בלימודי היראה ובקיום העצות לקיימה. ועל עצמי יכולני לומר, כי עשרות ומאות פעמים בחיי, התילותי שיעורים בספר יראה זה או אחר מספרי מוסר או חסידות, ממש מכל הסוגים והמינים הרבים, אבל עד שהחל הלימוד בספר זה ליתן בי את חומות הלימוד והעבודה בו, כבר הפסקתי את העסק והלימוד בו והעבודה על פיו, מחמת התגברות הטירדות והבלבולים או אף התגברות היגר בפשיטות לבלי לעסוק בעבודת ה' בסור מרע ועשה טוב, ובהתלבשות בכל מיני הרגשי הלב הגוף והנפש, (כמרה שחורה ועצבות המלטרפות עם העצלות, ונטיות החומר והגשם, ופיזור הדעת, וכדו' הרבה). וכן אחרים רחימי ככה, ואף הרבה יותר מכך. ונפל פיתא בגירא, כי הלא אי אפשר לעסוק בעבודה כראוי מחמת היגר הרע, וגם אי אפשר להתגבר על היגר הרע כי הלא לא עוסקים בעבודה כראוי.

וכל זה מלבד המילוקים הגדולים בדרכים ובעצות בין ספרי היראה והעבודה החדשים, כי זה אומר שתחילת העבודה הוא שיהא בינו לבין קונו בהתבודדות. וזה אומר שקודם צריכים לעמול בחיזוק האמונה הק' וכד', או קדושת המלילה ושמירת היסוד. ואפריס אחרים מלמדים שצריכין תחילה לתקן את מידותיו, כמידת הענה, וזהירות מגיעה לידי זריזות וכו' וכן כדומה, וזה בכה וזה בכה, עד אשר יגלה המבקש לידע איפה להתחיל ובעיקר גם איך להתחיל. כי הרי כל עצה והדרכה מספרי היראה האלו, צריכה על פי רוב לעוד הרבה עצות איך לקיימה. ובעיקר איך לקיימה בהתמדה יום אחרי יום ולא ליפול בחמצע, (דבלאו הכי הרי אמרו ז"ל (יומא דף כ"ט ע"א) מיגמר בעתיקתא קשיא מחדתא, ופירש"י וז"ל, מי שלמד, והסיח דעתו ושכח, קשה לחזור וללמוד מה ששכח, יותר ממה שלא למד, עכ"ל. ומבואר בספרי קודש, שכוח בק"ו כן לענין העבודה). והמדריס אלוקים אלו יש מכלי לפורטם, ובוודאי שכת"ר יבין כוונתי גם בלי שאפרוט כל כך.

ויש נפשות רבות בדורינו שנופלות לעניינים מריס ומאוריס מאוד בהסרה מקיום התורה הק', הן על ידי תאוות גרועות ופחותות ומגושמות, ואף מזוהמות מאוד מאוד, והן על ידי מידות גרועות ופחותות רח"ל, ויש שנופלים ממש בקביעות פעם אחר פעם לעניינים חמורים ביותר ומשוקעים ברע רח"ל, מבלי יכולת למצוא דרך לצאת מן השאול תחתיות שנפלו לשם, ובלי אלון או נר ומבוקה להאיר להם עצה אמיתית שיוכלו לקיימה באמת, ולהיגאל בגאולות גאולת הנפש מעומק נפילתם.

והנה, אילו בחנתים כאלו שמעמדם ומצבם בקיום התורה הקדושה לא חיכפת להם כל כך, קל עסקינן, החרפתי. כי מה נעשה להם אם אינם מבקשים ודורשים ושואלים בהלכות תשובה כראוי, למצוא מזור למחלת נפשם ותרוכה למכות רוחם ורפואות פְּעָלָה לנשמתם, וטהרה לזוהמת גופם, וְהַיְתָה לעיוות מידותיהם. והלא

(שמות כג, ה) עזוב תעזוב עמו כתיב, ודרשו מכז"ל שעמו דייקא (עיין ב"מ דף ל"ב ע"ש), ונהלך וישב לו, ואמר הואיל ועליך מצוה, אם רצונך לפרוק פרוק, פטור, שנאמר עמו. וק"ו שכ"ז הוא כך לענייני העבודה המלקית, הן מצד סייעתא דשמיא, והן מצד סייעתא שמסייעין ישראל זה לזה בעבודתו של מקום.

אמנם, נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי, כי פעמים רבות יש בין הנופלים הללו, מגשים שונים קלים ח"ו כלל ועיקר (בל"ש: זייער ערנסטע מעגלעכקייטן), וחפצים לבוא לקיום התו"ק בשמת. בחורים ואברכים לעירים, ואף כאלו שכבר מינס לעירים ומזדקנים ברשעותם. ואני היודע ועד, היטב היטב, (כי סיפרו לי רבים מהם, את לבבם פעמים רבות, ואני מכיר תכלוכותיהם), שביקשו פעמים רבות עד אין מספר, דרכים ועצות, לגאת משפל התגוותיהם ולתקן המעוות בנפשם וכו' כנ"ל, וסובבו על פתחי משפיעים ורבנים ומדמורי"ס וכדו', ועסקו בספרי מוסר וחסידות וכדו', ובאנו דרך זו ושיטה זו ומחרת של עבודה, הן דרך של בלייק פלוני והן ספרי בלייק אחר וכדו', וטועמים ומספרים שסוף כל סוף בשם השניס נפלו רק יותר ויותר וגברה מחלתם יותר ויותר, ועל פי רוב הכל על דרך הנ"ל, שעד שמתחילים לראות מיזה שינוי והטבה בעסקם בעבודה, בין כה ובין כה נופלים הם שבעתיים, ולבסוף מתייאשים לגמרי מכל התחלתם, ורבים מהם ממש מלאים יאוש ומרה שחורה, ואף עניינים גרועים מאלו, וד"ל רמ"ל.

ומי שלב לו יבין שזה עיקר נער הגלות והחורבן והנהגת ההסתר פנים הנוראה שבדורינו, והיא לעקת השכינה מפי הגבורה (ירמיה ח, כג) הַצֻּרִי אֵין בְּגִלְעָד אִם־רֹפֵא אֵין שָׁם כִּי מַדּוּעַ לֹא עָלְתָה אֲרֻכַת בַּת־עַמִּי:

ומכיון שעניני הירחה והתהדה הם שורש לכל קיום התורה הק' כנ"ל, וכיון שאינם מושגים כדבעי בגלל המניעות הזו שפרטתי, אז אין כה ובין כה מתמוטט כל קיום התורה מצד הפרט, ובמילא גם מצד הכלל רח"ל ולשזבן. כי אדם שכל עניני ירחת ה' והתבוננות והתלהבות הנפש לעבדו ית' ולמלא רצונו, כבויים אצלו לוגים וקריס, איך יתעורר לבקש ולתקן בעניני כשרות המאכלים, והנהגות הניעות במלבושים ובכל ענין, או ימחה ביד עושה רשעה, או איך יבער הרע מקרב עמו או לכה"פ מקהילתו ומשפחתו, או יתייגע בבירור ממיתי של הלכה ויחפש ויפשפש בדברי הרמשונים וכדו', תוך בעירת הלב למנוע את ממיתה של הלכה, מבלי שיפול לתהום הנגיעות והקולות מצד לגרמייהו עבדין, שהעני הרוחה ויודע ועד איך שאפי' רבנים ומורי הוראה יושבי על מדין נופלים אליהם מדי יום ביומו ממש, ומרמים ח"ע ואת אחרים בעניינים רבים מכל פינות קיום התו"ק, הן בין אדם למקום והן בין אדם לחבירו, שאיה מונה איה סופר למנות כולם אפי' בע"פ ועאכו"כ על הכתב. איך ימצא עוז בנפשו לשבר את המניעות העצומות שמנסים בהם בוודאי מן השמים על כל העניינים הנ"ל ועל כל עין ועין מעניני קיום כל התורה כולה, מבית ומבחוץ. ואיך ינחיל ביקום זה בשמת לנאמניו ולתלמידיו, ובלשון ברורותי בפייט הנפלא שחיבר הגה"ק ר' חיים מיכאל דוב ווייסמאנדל זצ"ל, וז"ל, וְאוֹרְךָ אֵיךְ נִזְרַע בְּלֵב זַרְעֵנוּ, אִם בָּנוּ יֶחְשְׁבוּ מְאוֹרוֹת נַפְשֵׁנוּ. עכ"ל. ודברים אלו הן אמת נוקבת עד התהום.

וכל זה מיני אומר בסברת בלבד, אלא שבעוה"ר, כל זה ניסיתי בחכמה בשלך ימים ושנים, הן אצל עצמי והן אצל אחרים

שניסיתי לעזור להם בעניניהם, וכל זה רמיתי בהדיא גלי שוס ספק. והדברים מרוכים מאוד, ויכולתי לפרשם בכמה מיני דוגמאות וכדו', אבל בטוחני בכ"ק אדמו"ר שליט"א שיבין היטב גם בלא זה, וכבר התרכתי יותר מדאי בשאלתי, ובאמת הנני מתנצל על ככה, כי מרוב שיחי וכעסי דברתי עד הנה.

קיצור: א] מתאונן שאינו מוצא עצות לנפשו, הלכה למעשה, מכל המבואר בספרי קודש על קנין קיום חובות הלבבות, הן מחמת אריכות הזמן שצריכים ליתן ע"ז, עד שפועל בנפש האדם, והתגברות היצר בינתיים, והן מחמת ריבוי חילוקי השיטות בזה, ושכל עצה צריכה לעוד עצה להגיע אליה. **ב]** ומסיבות אלו וכיו"ב, הרבה מנפשות דורינו נופלים ליאוש ולעניינים מרים רח"ל. **ג]** ומתמה, האיך אפשר להעמיד הדת, אם הנפש חסירה מיראה ואהבה וכדו'.

פרק ו

והנה, גרמו עוונותיי שזה מכבר שמוע שמעתי ליבת רבים על כת"ר וקהילתו הקדושה, מדברים מרורות, לשונם תיהלך בארץ כלהבות, וכידודי מרכות, להכות בכל מיני שמועות ומעשיות מכאיבים וחרפות, להניא ולהדליק בעירות, ולרדוף עד תמנית הנפשות.

וב"ה שגם שמעתי חומרים בתכלית הפיוק, שאין מקום קדוש וטהור המקיימים את התוה"ק במחות הלבבות והאברים בדורינו כמו אצל קהילתו דמר.

ואברך את ה' אשר יעני שלא התמנתי לא לליבת הרבים ולא לשבתי המשבחים, אלא שבחסדי השי"ת אזרתי כגבר חלצי והגעתי לבקר בקהילתו דמר ובאתי לקבל פניו, ובעזה"י לברר ולחקור את הכל בעצמי. ומקרתי ודרשתי היטב היטב בכל מיני תקירה ודריסה זמן מרוך, ומכן עיני רמו ולא זך, כי הבל יפלה פי מוציאי הדיבה. ובאמת אין שוס ספק שלא נמצאת בדורינו קהילה שמקיימים בה את כל דברי התורה הק' וגדריה כאצל כת"ר.

ואם מצוה לפרט את עוצם התפעלותי מכל מה שרמיתי, אצטרך לכתוב על כך בלבד ספר שלם, הן ממה שרמיתי בעניני חינוך הילדים, אשר כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה', הן במרחש החיצוני בלבושי היהדות כמקדש בלי שיעור, כמו לפני שהתחילה ירידת הדור בענין זה, והן במרחיקם הפנימי ביראת ד' על פניהם כל היום, והקול קול יעקב בהתמדת התוה"ק במשקוע ובהתלהבות, וקול לפלוף הנאן קדשים, ביגיעת כל איבריהם וגידיהם בתפילה בחריכות מידי יום ביומו, אשרי עין רמתה, ואשרי אוזן שמעה, וגם בהלוכותיהם הנעימים במדות טובות ובעדינות נפש, ילדים מחירים ושמחים בליעה"ר ואור השכינה על רמתיהם, לא תשבע עין לראות.

ואין תימה על כך, אחרי שזכיתי לראות במו עיני איך מתחנכים גם בבתיהם על טהרת הקודש, מבלי לפטם אותם בכל מיני מטעמי התפנוקים והמותרות, רק אוכלים לשובע נפשם מאכלים בריאים ופשוטים, ורק ממה שמכינים בעצמם בביתם, בלי שוס שמן חשש ופקפוק של כשרות, ומבלי להרגילם לנעוץ כל היום הד הד כנהוג היום בעוה"ר. ואיך שמתגדלים עוד מעריסתם להתרפק על ה' ועל אהבתו, אשר מי מפשר לתאר זאת למי שלא ראה ולא שמע איתם ושיגם של הנאן קדשים האלו. וכל מי שרוח קדושה עדיין מפעמת בקרבו אפי' במקצת, לא יוכל להתאפק מלהיות עיניו זולגות דמעות של שמחה ברואתו כל זאת עין בעין. וכמדומני שלא

מגזים כלל אם אומר, אשר נגדק נוכל לקרוא עליהם, בפשוטו של מקרא, את הפסוקים ביעשיה (כט, כב-כג), לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֶל־בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אַבְרָהָם לֹא־עַתָּה יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עַתָּה פָּנָיו יֶחֱוָרוּ: כִּי בְּרְאֹתוֹ יְלָדָיו מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי וְהִקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ: (וכלשונו שגם מזכה לרשות מיד, את קיום הפסוק שלאחריו, (שם, פסוק כ"ד) וְיָדְעוּ תֹעֵי־רוּחַ בִּינָה וְרוֹגְנִים יִלְמְדוּ־לֶקַח: וד"ל.)

ומי יכול למלל את כל מה שהבחנתי בעין חיונך הבנות ונגיעות הנפש, איך מקיימים בשלימות את הפסוק (תהלים מה, יד) כל כבודה בת מלך פנימה, והן במלבושי נגיעות בשלימות נפלא, בחופן שממש המזרתם עטרה ליושנה לדרך חיומיו וזקיומיו הקדושות שבכל הדורות עד שעלה על עמינו הכורת, כורת התשכלה המרוה והתתדמות לדרכי הגויים בעוה"ר. ומי יגלה עפר מעיניכם מצותינו וממותינו הק' ורצותינו הק' שומרי הנפן, אשר כלו ניגון חייהם ודמעות עיניהם על שבר בת עמי, ואיך שזפתני השמש בני אמי הם הע"ר נאמרו בי, איך נפלה עטרת הנגיעות ואיך הושחרו פני בנותינו ונשותינו בלי שום תואר והדר, ואזלא ומידלדלא מדרע לדרע מטה מטה, עד שנשתנו מכל דור, ועוללתי בעפר קרני (איוב טז, טו). ועתה הרחיקם בעלי איך שנפשר לגדל ולבנות בתים כשרים טהורים ונאמנים לה' ולתורתו הקדושה בתמת, ולהתנהג כרצונו ית' בשלימות גם בדורינו השפל הזה, כפופן שהתנהלו בני ישראל לפני מאה וחמשים שנה, ויותר ויותר.

והבחנתי איך שכל זה מתנהג אצל הבנות ואצל הבנים בדרוש שמחה וגיל, ובדרך של ויגבה לבו בדרכי ה'. ואיך שעקר ענו בנו כל המחנכים והמחנכות החכמים בעיניהם, שחורים ומשנים בחזונו השכם והערב, שמי שפשר בשום חופן בדורינו זה לחנך את בניו ובנותיו על דרך ישראל סבא בשלימות, ושמי שינסה לחנך בדרך זו יגרום בוודאי מ"ו לדבק רומס של נעילי הנפן ושל הנשים. וסתירת דבריהם הנפערים מוכחת וגלוית בעליל בקהילתכם. ולא יוכל להבין זאת, מי שלא רואה מקרוב את שלוות הנפש והשמחה החמיתית בחיי היהדות הממלאה את רוח כל בני המשפחות בקהילתכם מקטון ועד גדול.

והן עצות התפילה הנפלאה שרמיתי בקהילתכם הק', איך שמפשר גם בדורינו להתפלל בטהרת הלב בשעבוד כל רמ"ח איברים ושס"ה גידים, וכולם כאחד מקדישים ומעריצים בקול אדיר וחזק, בשעה כמה שעות מדי יום ביומו ביגיעה ובהתלהבות עצומה, כדרך ששמענו מספרים על בית מדרשם של רבותינו תלמידי הבעשטה"ק.

ובן בדקדוק ההלכה בכל ענין, ובפרישות מכל המאכלים המפוקפקים עם ההכשרים למיניהם. והן בעמל התורה תפילו אצל בעלי בתים העוסקים במלאכתם וטרודים במזונותיהם.

ובן בהתנת החברים המופלאה בין כל חברי הקהילה. וברמותי בעו עיני עד היכן הדברים מגיעים בענין זה בבני חבורתכם הק', מזכרתי בדברי הרה"ק ר' זכריה מענדיל זצוק"ל וז"ע, בהכתבו הידוע שנדפס בסוף ספה"ק נועם אלימלך שכתב שם וז"ל, וחבורתן נאה מאד לשמים ולבריות, שיש ביניהם אהבה גדולה כל כך יותר מאהבת אב על בנו ובו', ויש להם אחדות גמור זה עם זה, כמעט בים אחד לבולם. ואין חילוק ביניהם לבניהם אל בני חבריהם, כמעט שאין ניכר מי הם אביהם של הבנים, מגודל האהבה ואחדות

זה עם זה. וזה הכל מרוב השתוקקותם ואהבתם להשלים רצון הבורא ב"ה בלב שלם אשר בלבם תמיד, עכלה"ק. וממ"נ רמיתי מול עיני הדברים הנ"ל כהווייתן נפועל ממש.

וביותר ועל הכל, הדיעות המימיות וההשקפות הנכונות הנגוות כולן על דרכי מצותינו ורצותינו הקדושים, בהתגדלות מרשעים ומדרכיהם ודעותיהם, והתגדלות לף ממי שמתחבר עמהם ולף ממי שמתחבר עם מי שמתחבר וכו' וכו', ובפרט בהתגדלות מקליפת הניונות הנוראה מכל, והבנה והשכלה עמוקה מאוד מאד תלמידי כת"ר בדרכי התורה היושים שהן הן דרכי מצותינו ורצותינו הקדושים, שלא נראה כזאת מיום שפסק רביה"ק מסתטמר זיע"א להטיף את לקחי אור תורתו. והכל בנועם המידות ובפנים מסבירות, מנשים חכמים ונבונים בדי שכל ודעת ומבינה בעלי יסוד הדעת, מנשים טובים בעלי חסד ורחמנות. וביניהם לומדים מופלגים ולף ת"ח עצומים ובחורי חמד עמלים בתורה בלילות ובימים.

ואילולי לף רמיתי כל זאת בעיני ולף חקרתי כל כך, לף יכולתי להאמין כי יש מציאות כזו בדורינו, ומי האמין לשמועתנו וזרוע ה' על מי נגלתה ויעל כיונק לפניו וכשרש מארץ ציה וגו' (ישעי' נג, ג-ב), שמפשר בדורינו מנו לגדל דורות בדרך קדושה כזאת בכל ענין, ומיך שמפשר גם בדורינו לקדש שמו ית' ברבים. ובאמת שעל קהילתכם הק' היה מן הראוי לברך ברכת ברוך המקדש שמו ברבים, וברכת ברוך מגיד גדול תלמוד. ומין לי תלף לשבח להשי"ת, ולנקשו שמזכה שיהיה חלקי עמכם. ולומר לפני כת"ר דברי מלכת שבא לשלמה המע"ה, (דה"ב ט, ז) אשרי אנשיך וגו' העומדים לפניך ושומעים את חכמתך.

קיצור: מפרט בקצרה את התפעלותו מביקור בקהילתינו הק', ומאופן קיום התוה"ק בדרך הישנה בכל העניינים גם בדורינו זה.

פרק ז

ואז הבנתי שכל המחלוקת על כת"ר נובעת לף ורק מנסיונות דורינו, דור עיקבתא דמשיחא, שעליו ניבא ישעיהו בנבואתו (ישעיה נג, ד) אֵין־קוֹרֵא בְצֶדֶק וְאֵין נִשְׁפָּט בֶּאֱמוּנָה בְּטֶוח עַל־תֹּהוּ וְדַבֶּר־שָׁוְא הָרוּ עָמָל וְהוֹלִיד אָוֶן: (ופי' המלו"ד וז"ל, אין קורא בצדק, אין מי קורא לכ' בלדק ובכוונת הלב. ואין נשפט באמונה, כי הדיינין מעוותים את המשפט. בטוח אל תוהו, כל אחד בוטח על תוכו, כי כאשר יבטח מי לחברו לף יקויס בהבטחה. ודבר שוא, כל אחד מדבר שוא. הרו עמל, מדמה במחשבה להריון והמעשה ללידה, ור"ל לף בהזדמן עשה און, כי אם חשב עליה מתחילה לעשותה, עכ"ל.) ושם בפסוק י"ד כתיב, וְהֻסַּג אָחוֹר מִשְׁפָּט וּצְדָקָה מֵרָחוֹק תַּעֲמֹד כִּי־כָשְׁלָה בָרְחוֹב אֱמֶת וּנְכֹחָה לֹא־תוּכָל לָבֹוא:ח) (ופי' המלו"ד וז"ל, כי כשלה, על כי כאמת נכשלה ומחשבה ברחוב, במקום פרסום רב. לכן לף תוכל לבוא מן השמים דבר נכוחה, הוא המשפט להאומות ולדקה לגו, עכ"ל). ובפסוק ט"ו, וַתְּהִי הָאֱמֶת נֶעְדָּרֶת וְסָר מֵרָע מִשְׁתּוֹלֵל וגו', (ופי' המלו"ד, נעדרת, כולכת ונחסרת: וברע"י, משתולל, מוחזק שוטה על הבריות וכו').

והנה

הערות וביאורים

ח) ועיין להלן בהערה י', ביאור פסוק זה, על פי דברי רש"י ז"ל.

והנה מין ספק שנטמא יטעיהו זו סוגיא על דור עיקבתא דמשיחא, וזה מג' סימנות, האחת שמיד אח"כ כתיב שם (בפסוק כ) ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב נאם ה' וגו', ומיד, בהמשך נחמות נבואות הגאולה בהרחבה. והב', שכך למדונו חכז"ל בגמ' סנהדרין (דף ל"ז ע"ב) וז"ל, דור שבן דוד בא בו, בית הוועד יהיה לזנות, והגליל יחרב, והגבלן יאשם, ואנשי גבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו, וחכמת הסופרים תסרח וירא חטא ימאסו, ופני הדור כפני כלב.ט) והאמת נעדרת, שנאמר (הוא לשון הפסוק בנבואת יטעיהו נ"ט, ט"ו הנ"ל) ותהי האמת נעדרת וסר מרע משתולל, מאי ותהי האמת נעדרת, אמרי דבי רב מלמד שנעשית עדרים עדרים והולכת לה, מאי וסר מרע משתולל, אמרי דבי רבי שילא כל מי ששר מרע משתולל על הבריות (ופי' רש"י וז"ל, משתולל על הבריות, כל העולם אומרין עליו שוטה הוא, היינו משתולל, לשון שטות, כמו (מיכ יג, יז) מוליך יועצים שולל), עכ"ל. ומש כך נהדית נראה, שחכז"ל לומדים פסוקים אלו על דור עיקבתא דמשיחא דייקא.י)

וברביעא מהימנא פרשת נשא (דף קכ"ה ע"ב) מיתא וז"ל,יא) א"ל רעיא מהימנא, באומאה עלך בשמא דידו"ד לא תאחר בכל

הערות וביאורים

ט) **עי'** ברש"י מה שפירש. והטיון יעקב על עין יעקב (נמס' סוטה מ"ט ע"ב) פי' וז"ל, פני הדור כפני הכלב, כלומר שיהיו עזי פנים, כדכתיב (ישעי' נו, יא) הכלבים עזי נפש המה. כי פרנס לפי הדור שחוצפא יסגא, ובזוהר איתא שמנהיגי הדור יהיו מערב רב, כי ג' סימנים יש באומה זו, עכ"ל. [ביאור דבריו, דלמדו חכז"ל (ינמות דף ע"ט ע"ב) כי ג' סימנים יש באומה זו ביישנים רחמנים וגומלי חסדים. ולמדו שם, דרק מכח זה הסיק דהמע"כ שגירותם של הגבעונים היא בוודאי שלא כראוי ואין לכם דין ישראל, ואסורים לבוא בקהל, דהיינו אך ורק מחמת שלא הבחין בהם תכונות אלו, יעו"ש. ועיין בשו"ע אבהע"ז (סי' ג' סעיף ג') שמוכג חשש זה גם היום להלכה, לא רק אצל גרים רק אצל כל מי שרואים אצלו תכונות אלו רח"ל. ומכיון שרואים אצל המהיגים שאין בהם תכונות אלו, קא משמע למערב רב ניאכו, וכמ"ש בגילה (ל"ג:) גבי עתידי דבבל יעו"ש היטב]. ובעץ יוסף שם, כתב בשם הזיקוקין וז"ל, כי מנהיגי הדור יהיו שפלים כמו מנהיגי הכלבים, עכ"ל.

י) **והנה** על הפסוק בישעי' (שכובא לעיל בתחילת הפרק) **והוסג אחור משפט וצדקה מרחוק תעמוד**, פירש רש"י ז"ל וז"ל, והוסג אחור משפט, נקמתינו מאויבינו שהיא תלויה בהקב"ה, וצדקתו, עומדת מרחוק, למה כי בשלה אמת ברחובותינו, וכיון שהאמת בשלה מארץ, אף משמים אין הצדק והמשפט באין, עכ"ל. ולפי מה שנתבאר, שהפסוקים מתבארים על זמן עיקבתא דמשיחא, נמלא שביאור הפסוק הוא, שהגאולה, שהיא לזקתו של הקב"ה עם ישראל, ומשפטו יתברך עם העכו"ם והמיוים והמסיתים, מתמהמהת מלבוא, אך ורק בגלל פגם זה, שרודפים את אנשי האמת ומחזיקים, כי ע"כ אין ביכולתם לחזק ולבנר את האמת וכו', והיא נופלת ונכשלת ברחוב רח"ל.

יא) **הנה** דברי הרע"מ אלו, הם המשך למה שנאמר שם לפני זה בתריכות גדול ע"י אליהו הנביא, מענין הערב רב. ותמלית דבריו, שכמו שבני ישראל נתנסו בדור המדבר בנסיון הע"ר, והע"ר החטיאו את ישראל, כן יתנסו בני ישראל לפני הגאולה האחרונה מן הע"ר, ועי"ז יתברכו ויתלבנו אלו שיעמדו בהנסיונות. ובזמן הגאולה, הקב"ה יפריד את ישראל מן הע"ר, והע"ר (שלא יתוקנו) לא יזכו להגאולה וכו'. ובסיום דבריו חומר אליהו הנביא לרע"מ (בשמת משרע"ה), שעתה הוא עת רצון לעלות לישיבה של מעלה לעורר על הגאולה, וחומר אליהו לרע"מ שיסביע אותו למהר הגאולה, ורע"מ עושה כדבריו ומסביע אותו.

יכולתך, דהא אנא בצערא סגי.[יב] ויפן כה וכה וירא כי אין איש (מלשון הפסוק, שמות ב, יב) עוזר לי, לאפקא לי מהאי צערא, בהאי קבורה דאתמר עלי (ישעיה נג, יט) ויתן את רשעים קברו,[יג] ולא אשתמודען בי. ואני חשיב בעינייהו, בין ערב רב רשיעייא, ככלב מת דסרח ביניהו, דחכמת סופרים תסרח ביניהו בכל קרתא וקרתא, ובכל אתר דישראל מפוזרין ביניהו בין מלכוון. ואתהדרו אינון ערב רב רעיין על ישראל עאנא דקב"ה דאתמר בהו (ירמיה ג, יג) וְאַתֶּן צאני צאן מרעיתי אדם אתם. ולית לון יכולת למעבד טיבו עם תלמידי חכמים. (תרגום: אמר לו רעיא מהימנא (כוח נשמת משרע"ה, לאליהו הנביא) אני משביע עליך בשם הוי"ה שלא תאחר בכל יכולתך, שהרי אני בצער גדול. ויפן כה וכה, וירא כי אין איש עוזר לי להוציא אותי מצער זה, בקבורה זו, שנאמר עלי ויתן את רשעים קברו, ואין מכירים בי. ואני נחשב

הערות וביאורים

[יב] **להבין** זה, נקדיש דברי המפרשים. וזל"ק של הרמ"ק מקמאמרינא זיטוטע"י בפירושו הק' על הזוה"ק הנקרא זוכר חי, בפ' בראשית דף כ"ב ע"ב, (מלוקט מלשונו בכמה מקומות שם, וגם ממש"כ על הזוה"ק שם דף כ"ח ע"ב), ובכל דור ודור בא משה בסוד עיבור וגילגול. לפי שהקב"ה לא רצה לקבל ערב רב, ובזה לא היה הגלות לעולם, חרות על הלוחת (עי' גמ' עירובין נ"ד ע"ב), ומשה קבלם, בחשבו כי טוב להכניסם בקדושה, ובפרט שהיו נוגעים לו קצת ולזה רצה לתקנם, ואדרבה הם קלקלו ישראל, לך רד כי שחת עמך (שמות לב, ז) שחת לישראל. וכו' שערב רב היו עדיין רובן רע גמור, וכו' ומשה רצה לתקנם וכו', והיה בלתי זמנו וכו'. ועתה רוב הדור וראשים שלהם הם ערב רב וכו', **ומשה בא בעיבור ובגילגול וכו', שלא יטעו ראשי ערב רב את ישראל לדרכים שונים מקולקלים וכו'**, כמו שעשה הטמא והארור וכו', וכן בכל דור ודור בדקות, ולזה הוצרך משה בכל דור ודור, כמו מרן האר"י, וריב"ש טוב, וכן בכל דור, שלא יטעו ערב רב עם ראשים שלהם את ישראל. וכל זה מבואר בלק"ת ואתחנן, למעיין בעינים מאירים. והם מבזים אותו **ומצערים אותו, והוא חשיב בעינייהו ככלב מת, והוא ברוחקא ויגונא בין ראשים של ערב רב שמבזים אותו** ומחלישים דעתו הרבה, וכו'. ולכל הבחינות צדיקים שיש בתוכם ניצוץ משה, כל ערב רב בנגדו לבלעו חי, שהרי רעיא מהימנא אמר שחשוב ככלב מת בין ערב רב רשיעייא, ולכן אל ירע לצדיק מן ערב רב ורעיין דילהון וכו', עכ"ל.

ובאור כחמה (ר"מ נשפ קכ"ה ע"ב) כבית בשם הרמ"ק, בביאור דברי רע"מ מלו, וז"ל, ועתה גם רעיא מהימנא בהיותו מתנוצץ בישראל בם' רבוא, ממש נשמתו סובלת וכו', נמצאת נשמת משרע"ה מצטערת בצער עוונינו ופשעינו. והנה שרי (פ"כ, כנראה שנ"ל בשרי) ישראל הם מקום גלגולו ועבורו והתנוצצותו, אמנם שאר עמי הארץ הקשים והעזים הם ניצוצות חיצוניות שפזרם לילית בישראל, והם הם עזי פנים בעלי זרוע, המצערים ת"ח והמתאכזרים כנגדם. ואל זה רמז על מרע"ה ויתן את רשעים קברו, יצא, הוא מתנוצץ בצדיקים, והצדיקים הם בין שאר הרשעים עזי פנים שבדור, כמו משרע"ה קבור בין הרשעים ערב רב וכו'. והם מתאכזרים כנגד עובדי ה' וכו', ואינם מרחמים על לומדי תורה. ופעמים הרבה הם ממנין עצמם, מהם ובהם, לדייני העם ושוטריו וכו'. וע"כ יצעק עליהם אליהו לפני הקב"ה וכו', כדי למהר תיקון הגלות, ויענה עתירתם, אכי"ר. מהרמ"ק זלה"ה, עכ"ל. ובס' ביאור רע"מ להגר"ח, כתב וז"ל, אנא בצערא כו', אור של מרע"ה ששופע בת"ח, והת"ח מבזוין בגלותא בתראה, ואורו מצטער עמהן וכו', עכ"ל.

[יג] **ופי'** בדמשק אליעזר (להרמ"ק ר' אליעזר נכדי מקמאמרינא זלוק"ל) וז"ל, עולם הזה בין ערב רב נחשב לפניו כבית הקברות, וכו' לפי שרשעים אפילו בחייהם המטונף נקראים מתים, עכל"ק.

נחשב בעיניהם, בין ערב רב הרשעים, ככלב מת שנסרח ביניהם, כי חכמת סופרים תסרח ביניהם בכל עיר ועיר, ובכל מקום שישראל מפוזרים ביניהם בין המלכויות. וחוזרים הערב רב ההם והם נעשים רועים על ישראל שהם צאן הקב"ה, שנאמר בהם ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם. ואין להם לישראל יכולת לעשות טובה עם תלמידי החכמים).

ואנשי חיל ויראי חטא מסובבים מעיר לעיר ולא יחוננו. ומחרימין ערב רב ביניהו, דלא יהבין לון באתרין סגיאין אלא דבר קצוב, דלא יהא תקומה לנפילו דלהון, ואפילו חיי שעה. וכל חכמים ואנשי חיל ויראי חטא, בצערא בדוחקא ביגונא, חשיבין ככלבים. בנים המסולאים בפז איכה נחשבו לנבלי חרש (איכה ד, ב) בראש כל חוצות, דלא אשכחו אכסניא ביניהו. (תרגום: ואנשי חיל ויראי חטא מסובבים מעיר לעיר ולא יחוננו. והערב רב מחרימין אותם ביניהם שלא יתנו להם בהרבה מקומות אלא דבר קצוב (כלומר נתינה לתת קצבה ומועטת לתוכי כרצה מקומות שמטלטלין שם) שלא תהא תקומה לנפילה שלהם, ואפילו חיי שעה. וכל החכמים ואנשי חיל ויראי חטא, בצער, בדוחק, ביגון, נחשבים ככלבים. בנים המסולאים בפז, איכה נחשבו לנבלי חרש בראש כל חוצות, שאינם מוצאים אכסניא ביניהם).

ואינון ערב רב אינון עתירין, בשלוה בחדווא בלא צערא בלא יגונא כלל, גזלנין, מארי שוחד, דאינון דיינין רישי עמא, כי מלאה הארץ חמס מפניהם (בראשית ו, יג), עלייהו אתמר (איכה ג, ה) היו **צריה לראש**. (תרגום: ואלו הערב רב הם עשירים בשלוה בשמחה בלא צער בלא יגון כלל, גזלנין בעלי שוחד, שהם דיינים ראשי העם, כי מלאה הארץ חמס מפניהם, ועליהם נאמר היו צריה לראש).

באומאה עלך זמנא תניינא בחי ה' צבאות אלקי ישראל יושב הכרובים, דכל אלין מלין לא יפלון מפומך בכל יכלתך למללא בהון קמי קב"ה ולאחזאה דוחקא דלהון.[יד] **עכ"ל.** (תרגום: משרע"כ אומר לאליהו הנביא ז"ט, ואני משביע אותך בשבועה פעם שנית בחי ה' צבאות אלקי ישראל יושב הכרובים, שכל אלו הדברים לא יפלו מפיך, בכל יכלתך, לומר אותם לפני הקב"ה ולהראות דוחק שלהם).

והגאון הקדוש מוהר"ר שלמה זלמן ווסערמאן זצ"ל הי"ד, (בשמירו אומר מי מעמי למלך סעיף ד-ה) מביא מאמר רעיא מהימנא הנ"ל ואומר על כך וז"ל, כל המתבונן היטב להנעשה אצלנו כעת, ימצא בדברים הנ"ל תמונה נוראה של דורינו, איך כל הדברים האלו מתקיימים במילואם לעיני כל ישראל בימינו שהם עיקבתא דמשיחא, וכו', עכ"ל. ומס יכל לומר כך בזמנו (לכל המאוחר בשנת תרל"ו, שמז נדפס מאמר זה) לפני המלחמה הנוראה, ק"ו ג"כ של ק"ו בדורינו זה.

והנה במאמר הרע"מ הנ"ל, רואים שהזוה"ק לומד את הפסוק ניחזקאל המדבר על רועי ישראל, על דור זה של שכמת התורה ועיקבתא דמשיחא, שהרי פסוק זה ואתן נאמי וגו', שרעיא מהימנא מפרש עליו שהערב רב יתהפכו בעיקבתא דמשיחא לרועים על ישראל, הוא כתוב בהמשיכה של אותה פרשה בנבואת יחזקאל (לד, ג) שהנאמי לעיל (בפרק ג' עמוד כ"ח), המדבר אודות רועי ישראל בעיקבתא דמשיחא.

הערות וביאורים

יד) **ופי'** בדמשק אליעזר וז"ל, כלומר אעפ"י שאין רצונך לצער להשכינה הקדושה בדברים אלו, אעפ"כ משביע אני אותך על זה שאל תפל דבר מכל אשר דברת, עכ"ל.

וע"כ זוהי עוד רמיזה לדברי רביה"ק מסאטמאר זיע"א (הובא לעיל בעמוד כ"ח) שפסוקי נבואה אלו סובבים על עיקבתא דמשיחא, ועל רועי ישראל בזמן הזה דייקא מתמרמרת הנבואה כל כך.

וראיתי בספר דרך הלה של כקת"ר שליט"א, (בפרק רנ"ו עמוד ת"ג) שמביא שם את דברי מרן מסאטמאר זיע"א (בקונטרס דברות קודש פ' בהעלותך תשכ"ז), מחרי שחוזר הוא שם ומוכיח שנבואה זו נאמרה על זמן עיקבתא דמשיחא דהיינו זמנינו זה, ממשיך הוא שם (דהיינו בקונטרס דברות קודש כנ"ל) ואומר וזל"ק, **לדעתי מצוה גדולה וחוב גדול ללמוד יום יום ביחזקאל את ענין רועי ישראל שיחזקאל ניבא עליהם, הרועים המאבדים בידיהם את צאן הקדשים**, עכ"ל.

ועל כן פשיטא שבדור עיקבתא דמשיחא תהיה מחלוקת על קיבוץ קדוש כל כך כמו קהילתו למר. ומין כמציאות זו יותר מפשר התקיימות דברי נבואת המוה"ק במקומות רבים בתורה שבכתב ובעל פה.

קיצור: א] מעתיק נבואות הפסוקים ודברי חבז"ל והרע"מ בזוה"ק, המתארים בפרוטרוט את מצבם הנורא של **יראי ה' בעיקבתא דמשיחא, שיהיו מושפלים מאוד ע"י הע"ר, ב]** ועי"ז מובן מאליו, תוקף הרדיפות על קיבוץ יראי ה' בדורינו.

פרק ח

והנה, נמשו הזמן הקצר שזכיתי להסתופף בצל קהלכם הקדוש, הבחנתי מיד שהוא כפי משר כתבתי לעיל (בפ"ד עמוד ל' ובפ"ה עמוד ל"ד), **שמורם תיקון מצד הדור בכל** העניינים תלוי בזיגיעה בהשגת קיום מובות הלבבות בירמה ומהבה וכדו', להיינו שרמיתי שכל המציאות היפה הזו בקהילתכם בדור חשוך וירוד ופרוץ שכזה, נובעת מעמל גדול ביגיעות עצומות שכת"ר מתייגע להביא בלבות תלמידיו עניני ירמה ומהבה וביטול להשי"ת, עם לימודים עמוקים ומשגיים בסוגיות אלו בתורה הק', ובפרט בספרי תלמידי הבעש"ט הק' בכלל, ותורת החב"ד והרמח"ל בפרט, וביאורים עמוקים מאוד על פי כל הנ"ל בפסוקי התנ"ך, ובדברי חכז"ל עליהם בש"ס ומדרשים, וביאורי ודברי הרמבונים, ובספר יצירה, ובדברי הזוה"ק והמקובלים. ומכן תלמידיו למר עוסקים בעניינים אלו בהתמדה וביגיעה זמן הרבה בכל יום, משרי להם, כי עי"ז דייקא זוכים למה שזוכים.

גם רמיתי שים לכת"ר דרך מיוחדת מאוד בלימוד עניינים אלו, בעד אחר בעד, שיעור אחרי שיעור, ובסדר מכוון ומדוקדק מאוד, בלימוד וידיעת עניני הירמה והמהבה והדביקות וכדו', ובדרכי קניינם והשימנעות ממפסידיהם, ובעבודה העצומה בפועל ממש בכל זאת. והבנתי כי שם הוא מקור כל הצלחתכם.

ותוך כדי שמני עומד ומשתאה ההגלית ה' את דרכי, ומכן מצאתי את שהבה נפשי וכו', נשתייש הזמן שיכולתי לשהות עוד בשכן קודש מבורתכם הנעימה, והייתי חנוש לשוב לביתי ולמקומי. ולא זכיתי לירד לעומק דרך עבודתכם את ה', בעניני הירמה והמהבה והביטול אליו יתברך מכל וכל, וקניינם בפועל ממש, ולעמוד עליו. ועל כך אין שיעור לצערי ומבהון לבבי, שמחרי שזכיתי כבר להגיע לחקר עניינים אלו, שהם בנפשי ממש, ומחרי ימים ושנים מרוכים וכואבים שהנני מבקש ומחפש תשובה לשאלותי כנ"ל, נחלתי לחסוס את שור נפשי, בדיבו את פתרון שאלותיה.

אי לזאת, הנני מסתפח לפני כת"ר, ונפשי **נשאלתי ועמי נבקשתי**, (כי הלא בעזה"י רצוני לעזור גם לאחרים מאחינו בני ישראל לשוב אליו יתברך, ולקויים תורתו הקדושה כראוי), **להודיעני כזאת**. (ובעזה"י, אראם את השאלות בתמונת ובסדר נכון).

א] האם אכן ישנה דרך השווה לכל נפש, שיוכל על ידה כל אחד לבעי, להתעלות בוודאי ובבירור מכל מעמד ומצב שהוא, ולילך בה ברגע אחר ברגע, עד רוס המדריגות ממש, באופן שאפשר לנתח על ידו אפילו משהו תחתיות ומתחתיו, ולבוא עד חמשים שערי קדושה. (ולא אכחד מכ"ת, שהנני שואל בלשון זה, כי כן שמעתי מתלמידיו בשמו שכ"ת אומר כן, ואף הבינותי כן לחלוין לשלוש ולרביע מתוכן דבריו, מן המעט שזכיתי לדבר עם כ"ת בהיותי במחיכם. אלא שלא היה בזמן גרמא לי לשאול את השאלה בשלימותה, ולא הבינותי את עצמי לזה לפני כן, כעתה במכתב זה, ולכן לא קיבלתי תשובה מספקת).

ב] האם יש באפשרות לבוא ע"י דרך זו גם לגילויים של עניינים רוחניים ממש, מעלה מעלה עד בחינות של רוח הקודש, דהיינו עד המדריגות היותר נישאות בהשגת ירושלם ומהבתו ית', והדביקות בו ית', והתקדשות בקדושתו ית', [כדרך שתיקנה רוה"ק בפי דוד מלכינו משיחנו, עבור כל ישראל, (תהלים נא, יג) אל תשליכני מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממני].

ג] האם יכול כל זה להיות גם בדורינו השפל דור עיקבתא דמשיחא. (וסיבת שאלתי זאת, כי הורגלתי לשמוע זה כמה, דוקא מפיהם של היותר כשרים ומלאו שדיעותיהם והשקפותיהם בענייני חמורות ודיעות המוגעות לנסיעות דורינו, כן מהיותר עכורות, שמכיון שדורינו הוא דור יתום, אין שייך כלל בזמנינו להגיע למדריגות רמות בעבודת ה', ובוודאי שלא להשגות רוחניות וכדו').

ד] אם התשובה לכל השאלות הנ"ל היא, כי ממנם כן ואכן ישנה דרך כזו, והיא שוה לכל נפש, ומפשר לבוא על ידה למדריגות רוחניות וגילויים וכדו'. או לכה"פ על חלק מהדברים התשובה היא כי ממנם כן, כלומר שישנה דרך כזו רק שאולי אינה שוה לכל נפש, או אולי אי אפשר לבוא על ידה לגילויים רוחניים בדורינו, או אולי לא כל מבקש ה' יכול לזכות לכך, אלא רק נפשות מיוחדות ומסויימות מתוך אלו המבקשים את דרך ה' באמת. מכל מקום ואיך שלא יהיה מכל הנחי' הנ"ל ודומיהן, תשאל את כת"ר האם יודע הוא דרך זו, ואם ממנם זוכי אכן הדרך שאותה רציתי מלמד ומקנה לתלמידיו.

ה] ואם כן, אז אפוא תיקר נפשי בעיני אדוני ללמדני אותה. אע"פ שבעוה"ר, לעת עתה, אני נמצא בריחוק מקום מכת"ר, אבל אולי אפשר ללמדה לי אותה בכתב, או לכה"פ ע"י הטעלעפא"ן, או אולי אפשר לקבל טעיפ"ס מלימודי כת"ר בענייני אלו וכדו'. כי נכספה וגם כלתה נפשי לחנרות ה' לבי ובשרי ירננו לא-ל חי, ואחת זה לא זכיתי לנשת מאוז אל הקודש כל ימי חלדי אפי' כחוט השערה. ובכר נסעתי ושמעתי את רוב מפורסמי דורינו ומשפיעיו, ושמעתי את תורותיהם ולקחם שניס רבות, ועד כה לא מצאתי את שאהבה נפשי, ובין כה ובין כה גברו מחלות נפשי עד בלי די. וא-ל מלקיס ה' הוא היודע ועד, עד כמה עמקו שפל מצב נפשי והמקום בו היא מונחת כעת, וגם עד כמה עמקו שברון לבבי ועצבון רוחי ממצבי זה, עד בלי יכולת לתאר ולספר.

קיצור:

קיצור: א] מתאר, איך שראה שעוסקים בדרך מיוחדת להשיג היראה ואהבה וביטול, ושמזה נובעת ההצלחה בהקמת גדרי קיום שאר חלקי התוה"ק, באופן נעלה. ב] ושואל אם דרך זו שוה לכל נפש, ג] ועד היכן אפשר להתעלות על ידה. ד] ומבקש על נפשו ללמדו דרך זו.

פרק ט

והלא אם ילמדני כת"ר וירחמי את דרך המלך העולה בית אל, למלכו של עולם ברוך הוא וברוך שמו, לא זו בלבד שאמי מהנה מזה, אלא שבעזה"י ובלי"ע בוודאי גם (תהלים קכב, ח) למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך, ומעזור בלימוד דרך זו גם לאחרים. כי הלא ידוע לכבוד קדושת מדמו"ר שיש לי שייכות ב"ה עם בחורים ומברכים רבים, ומהם ישנם בוודאי, לכל הפחות מעט, המבקשים ודורשים דרך ה'.

וכלשון קדושת הרמח"ל בהקדמתו, (לאחרי שמאריך בדברים קדושים חובתי להבות אם, על חיוב לימוד מהות היראה והאהבה והמידות הנכונות, והעלות לקנייתן, ובהחיוב הגדול לעיין בלימוד זה, ונתינת זמן מרוב בכל יום, וכל כח מחו לבו נפשו, לעורך כך. ובגודל החסרון בהפסד והפגם, כאשר אין עושין כזאת), **כותב הוא ז"ל, הלא אם עיננו על הדבר עיון אמיתי, היינו מוצאים אותו על אמיתו ומטיבים לעצמנו, ומלמדים אותו לאחרים ומטיבים להם גם כן.**[טו] **הוא מה שאמר שלמה** (משלי ג, ד-ה) **אם תבקשנה ככסף ובמטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה', עכ"ל.** [ומובן מפ"ל בדרך מפשר, שגם זה נכלל בכוונת רבינו בעל המסילת ישרים בהגדיתו פסוק זה, שתכלית הדיקוק מחר ירחת ה' ככסף והמיפוע מחריה כמטמונים, צריך להיות גם בכוונה להיטיב לאחרים. ולא ידמה אדם בנפשו שהגיע

הערות וביאורים

[טו] ועיין בדברי רבינו בעל חובות הלבבות (שער תשובה הנפש סוף פרק ג') שהעתקנו לעיל גם להלן בחלק **חכמת ודעת**, (פ"ח אות ל"ח עמוד רנ"ח), ויעוי"ש שמאריך מאוד בשלשים לופני חשבון הנפש, ובגודל המעלה שיזכה אליה האדם בוודאי אם יעסוק בהם כראוי, מזהיר לחזור על לופנים אלו פעמים הרבה בהתבוננות ובהתבודדות, כתב וז"ל, (ושמעו בקצרי עיגול את החלק הפחות נמוך לגבי עיינינו כאן), וז"ל, (ואל תחשוב, כשתעיין בהם ותעמוד על הנראה ממלות, כי כבר עמדת על כל צפוני ענייניהם, כי לא תגיע לזה מהם אלא אחר שתתן מחשבתך עליהם בחריצות ובהשתדלות זמן ארוך ופעמים רבות). והיה מתיישר בהם ומיישר אליהם [ופי' בפת לחם וז"ל, והיה מתיגר, בעלמך, ומייגר את מחריס], תגיע אל הגמול הגדול מאת האלהים, כמו שכתוב (דניאל יב, ג) וְהַמַּשְׂכִּילִים יַזְהִרוּ כְּזֹהַר הָרָקִיעַ [ומַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים לְעוֹלָם וָעֶד], [ופי' כפת לחם וז"ל, לשון מפעיל, שמלמדים שכל לזולתם, וסיפיה ומלדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד], ואמר החכם (משלי כד, כה) ולמוכיחים יונעם, עכ"ל.

והנה יוקשה לכאורה, מה לורך היה לבעל חובב"ל לסיים בחילים, ואמר החכם ולמוכיחים יונעם, והלא בהאי קרא דהמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע מפורש כבר ומלדיקי הרבים ככוכבים, ולכאורה משם רואה בורור להיות מייגר עלמו בהם וגם מחריס. ואם ללקט קל אחי כל הני קראי שמדברים בענין זה, קראי טובא אית ליה למילקט ולא בא עד הכאי. ולריכין לומר על דרך דברי התוס' בב"ב (דף מ' ע"ב ד"ה ומלדיקי) שהאריכו לבאר, דהמדריגה המפורשת בקרא דהמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע, היא נעלה ממדריגת ומלדיקי הרבים ככוכבים, דרקיע דקאמר הכא הוא הרקיע שמעל ראשי החיות דביחזקאל (א, כב), דכתיב ביה, ודמות על ראשי החיה רקיע, בעין הקרח הנורא, נטוי על ראשיהם מלמעלה, דמזהיר טפי מן הכוכבים. ולפ"ז אתי שפיר מה שדרשו שם בגמ' על והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע, על דיין שדן וכו' וגבאי לדקה,

שהגיע להשגת חכמת יראת ה' עד שידע גם להיטיב וללמדה לאחרים, וצריכין להשתדל ולחפש ולבקש, כאחר כסף ומטמונים, לפעול גם אצל אחרים יראת ה' וכל המשתעף ממנה].

ואם גם יעלה כת"ר דבריס אלו על הכתב בצורה נכונה, יוכלו עוד רבים חוץ ממני ליהנות מהס.

ומובטחני בטובו הגדול, כי רבינו יפרס הדבריס בזאר היטב כיד ה' הטובה עליו, כי מכירו הייתי לשעבר ועכשיו ביותר, שאין לרבינו עסק אחר בעולס, כי אס יום ולילה לא ישבות מללמד לבני ישראל תורה ועבודה ואמונת הש"י. יהיו מורינו ושכרו כפול יהיה מן השמיס.

קיצור: א) מודיע שאם ילמדו אותו דרך זו, ילמד הוא אותה גם לאחרים. ב) תועלת רבה ביותר תהיה, אם יעלו דברים אלו על הכתב דיקא.

פרק י

והנה, כשחזרתי מביקורי בקהילתכס הק' קהילת לב טהור דקרית רימנוב י"ו, שהיא בזאת קרית מלך רב, כנ"ל, קיבלתי תומ"י על עצמי בעזה"י ובל"נ לעשות עד מקום שידי מגעת לסייע את כ"ק אדמו"ר שליט"א ותלמידיו היקרים, ולכל קהילתו הק', בכל ענין ואופן ודרך שיסייעני בוכ"ע לפעול ולסייע בו. (וקיבלתי זאת על עצמי, בלי שום שייכות לבקשתי הכ"ל ללמדני את כל הכ"ל), מחמת שרציתי שאצל קהילתו למד נמצאת עיקר דרך התורה הישנה והאמיתית, באופן שאין נמצא יותר בדורינו בעוה"ר, וריבוי הרדיפות והלחקות והעוני שעברו עליכס עד כה, (יעזור ה' מכאן ואילך שיהיה אצלכס אך ורק טוב הגלוי והנגלה, והשפעות רוחניות וגשמיות, בזכות דהראנו ה' חסדך וישעך תתן לנו (תהלים פה, ח), דהיינו, שגם הרעיוס הגשמיות ישיגו שהוא אך טוב. וכבקשתינו, ותגמלינו חסדים טובים דייקא, דהיינו שגם אנו נשיג שכס טובים, ולא נצטרך על כך לחמוה בלבד, אלא שיהיה גס טוב המושג לחוש הגשמי, ויושפע עליכס עד אין שיעור, ויקוייס בכס הפסוק (מלאכי ג, י) והריקותי לכם ברכה עד בלי די, אכי"ר).

ועל כן בוודאי חיובא רמיא על כל מי שחננו השי"ת במעט דעת, לסייע בידכס עד מקום שידו מגעת ויותר, כדי שיסיר השי"ת

הערות וביאורים

מאתנו

ומלדיקי הרבים על מלמדי תינוקות, דהלא לאמרו בגמ' (פסחים דף מ"ט ע"ב) לא מלא את ת"ח ישא את גבאי צדקה, לא מלא את גבאי צדקה ישא את מלמדי תינוקות, קמ"ל דגבאי צדקה עדיפא טפי ממלמדי תינוקות. ע"כ תוכן דברי תוס'.

ואילו הכא בספר חובת הלבבות, דמציא רציה להחיוב להתייסר בעלמו ולייסר אחרים בלימוד אשר ילמדס

עומק מוסר כ', וצגמול הגדול מאת האלקים על כך, מן הפסוק והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע וגו', אין כ"כ רציה מסיפא דקרא דמלדיקי הרבים ככוכבים על זיכוי הרבים, דהלא עפ"י דברי התוס' הנ"ל, דמדלגה פחותה מן המדלגה המתוארת ברישא דקרא קא מדבר, ולא יתכן שהמייסר אחרים בעניינים שהוא בעלמו מתייסר בהס ירד ממדריגתו על כך, דכד מייסר נפשיה קאי במדריגת זוהר הרקיע, וכד מייסר לאחרים קאי במדריגת כוכבים. ולכן על מדריגת הגמול הגדול מאת האלקים להמייסר אחרים בעניינים אלו תיעטרך למייתי רציה מקראי אחריתי דמשלי, דכתיב שס (כד, כה-כו) וְלַמּוֹכִיחִים יִנְעָם וַעֲלֵיהֶם תָּבוֹא בִרְכַּת־טוֹב, שְׂפָתַיִם יִשָּׁק מֵשִׁיב דְּבָרִים נְכֹחִים, שזהו הגמול הגדול למלדיקי הרבים בעניני ירלת ה' ואהבתו. ואילו מלדיקי הרבים שבדוגלל, קאי לפי דברי התוס' ורבינו בעל חובב"ל, על מלדיקי הרבים בעניינים אחרים, כמלמדי תינוקות, ולא על מלמדים את הרבים ירלה ואהבה וכדו'. ולכן, מעלת מלדיקי הרבים המפורשת בקרא דדניאל, פחותה מאלו דכתיב בהו ברישא דקרא, והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע, ודו"ק.

מאתנו את אותה הקללה המבוארת בגמרא יעשיהו הנ"ל על דורו של עיקבתא דמשיחא (ישעיהו נז, יד), והוסג אחור משפט וצדקה מרחוק תעמוד, כי כשלה ברחוב אמת ונכוחה לא תוכל לבוא.[טז]

והלא הפסוק לווח ומומר (שופטים ה, כג) אָרוּר מֵרוֹז אָמַר מַלְאַךְ יְהוָה אָרוֹ אָרוֹר יְשְׁבֶיהָ כִּי לֹא־בָאוּ לְעֶזְרַת יְהוָה לְעֶזְרַת יְהוָה בַּגִּבּוֹרִים: ופי' כמלו"ד וז"ל, אורו מרוז, קללו אתם את המקום מרוז. אמר וגו', כמלאך אמר לקללו, ובגבולה אמרה. אורו וגו', רצה לומר, קללו, לומר, תרוץ יושבי מרוז על שלא באו לעזרת ה' כי', עם כי היו סמוכים למקום המלחמה. לעזרת ה' בגבורים, כפלה הדבר, לפרש בחיזה עזרה, ואמרה לעזרת עם כי' הגלחם בגבורים, וכם תגשי סיסרא. ובגרש"י שם פירש וז"ל, אורו מרוז - אמרי לה, כוכבא הוה, ואמרי לה גברא חשיבא הוה (מועד קטן ט"ז ע"ב), והיה סמוך למקום המלחמה ולא בא. אמר מלאך ה' - אמר ברק בשליחותו של הקדוש ברוך הוא. יושביה - היושבים בארבע אמות שלו (שם). בארבע מאות שפורי שמתיה ברק למרוז [פי', בארבע מאות שופרות נידה ברק את מרוז].[יז] לעזרת ה' - כביכול, שמי שהוא עוזר את ישראל כעוזר את השכינה, (מכילתא בשלח), עכ"ל רש"י.

וגם הלא אין תיקון הנפש גדול ונפלא מחיזוק אנשי האמת ומחזיקיה, והוא תיקון לף להגרועים שבגרועים שבעוונות. על דרך המבואר

בדברי

הערות וביאורים

[טז] עיין ביאור הפסוק לעיל בהערה י (עמוד ל"ח). ומכלל לאו אתה שומע כן, שחיזוק האמת, ובלתי הניחה להיכבל ברחוב, יביאו בוודאי לגאולה.

[יז] והנה דע, דמכוון גדול יש בספר השופרות שהיו מהגיס דורות הראשונים לגדות בו, והודיעו הש ורמזו בזה לדורות, כמה וכמה עניינים בכיוון מספר זה, ולא ניכנס עתה לביאור כל הענין. רק נחוה בממוג ונאמר, שלא מלינו לעולם בדברי חכז"ל שהחריבו בחיזה זמן למלן דהו ביותר מד' מאות שופרות, דאפילו בכותים (מ"ב, יז) שהפליגו חכז"ל בכמה דוכתי, בחומר השמתא והנידוי שעשימתו עזרא וזרובבל ויהושע את הכותים, ובפרט במדרש (תנחומא ויצא, ג) דאריכו לנאר שהיו חרש ושמתא ונידוי מלה, [דהיינו, שלא יאכל אדם מישראל פת בותי, מכאן אמרו האוכל פת בותי כאוכל בשר חזיר, ואל יתגייר בותי בישראל, ואל יהא להם חלק בתחיית המתים], בחופן היותר חמור שבחפשרי כמעט, כמו שאמרו שם, ומחרימין ומשמתין ומנדין את הכותיים בסוד שם המפורש, ובכתב הנכתב על הלוחות, ובחרם ב"ד העליון, ובחרם ב"ד התחתון וכו', עיי"ש, ועכ"ז מבואר שם שלא נידוס אלא בג' מאות שיפורי, אמנם הכא נידה ברק ע"פ ניווי הנבואה למרוז בארבע מאות שיפורי.

ודומיא להמבואר בגמ' (סוטה מ"ז ע"ב) גבי הנידוי שנידה ר' יהושע בן פרחיה לאחד מתלמידיו, [כדאיתא שם וז"ל, לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת וכו', ולא ביהושע בן פרחיה שדחפו לאחד מתלמידיו בשתי ידיו וכו'. אקלע להההוא אושפיזא, קם קמייהו ביקרא שפיר (פי' רש"י, כיבדתו), עבדי ליה יקרא טובא, יתיב וקא משתבח כמה נאה אכסניא זו (פי' רש"י, במעשיה), א"ל אחד מתלמידיו רבי עיניה טרוטות (פירש"י, טגולות), א"ל רשע בכך אתה עוסק, אפיק ארבע מאה שפורי ושמתיה וכו'. כל יומא אתא לקמיה ולא קבליה וכו', עכ"ל]. ובקונטרס מסרונות הש"ס, ובגמ"ס [כולאת הר"ר ש"פ ז"ל] (בהל' תשובה פ"ד הל' ג') מבואר, שהוא אותו האיש, ט"ז ולילל הגולים עד היום בעוה"ר. וכ"ל שלא נוכל כעת להיכנס לביאור ענין זה, ובכל זאת נאמר, דהתם באותו האיש, הכרח גדול היה לנדר, נידויו ועקירתו מכלל ישראל, יותר מבעובדא דכותים, דהלא תלמיד דגדרא רבה הוה עד דנידוהו, ולורך היה לגלות, שמי שחושב מחשבות ומזה לרבותיו כמוהו (דהיינו שסובר שגם רבו מסתכל בחשת היש כמוהו ח"ו רח"ל), נדחה מכל וכל ולאין תפוצה מכלל ומקבושת ישראל, שעל זה אמרו שם בגמ' שדחפו ריב"פ לאותו האיש בשתי ידיס.

הערות וביאורים

והנה נכותיס, היה ג"כ הכרח לצדר כנ"ל, מחמת שעמדו את התורה בצחי' מסויימת, [ומדרצח, כל מלוה שהחזיקו בה כותיס דקדקו בה יותר מישרחל, כדאיתחי בצרכות (דף מ"ז ע"ב)], והיה הכרח מכמה סיבות להפרישם ולדוחפם מכלל ישרחל. (ועיין מזה בספרינו הקטן דרך הצלה, מפרק כ"ב עד פרק כ"ו). ועכ"ז לא היו מקורבים לטולם מעיקרא בשותה מדריגה לשותו החיוב כנ"ל, ולכן הוצרכו רק ג' מאות שיפורי כדי לדחותם. ומלבד (בצב"ר יט, ח) שלפי גדולתו מפלתו, דהכותיים שהיו מקורבים קלת, נדחו כמו שנדחו רח"ל עד היום הזה, אבל לותו החיוב, הרי היה לחל טולם, שהרי נהפך לחליל ולטו"ז, ועד עלח לא ירחה חור רח"ל. ולכן נדחה בחרבע מחות שיפורי.

והנה המונע טלמו מלטזור לישרחל בכלל, ובפרט לכשרי ישרחל, דהיינו לומדי התורה ומקיימיה כדבעי, ובפרט בעת לרתם ודחקם, הוח בוודחי מערב רב, ומהגרותים שבהם דייקח, מחותם שימחו מן הטולם מיד בחתחלתח דגחולה, כמבוחר בהדיח בזוה"ק (בראשית דף כ"ה ע"ב) גבי חמשה מיוים דחיכח בערב רב, וז"ל, רפאים מינא רביחאה (תרגום ויהוור - רפחים, הם המין הרביחי שבטו"ר שנתערבו בישרחל), אם יחזון לישראל בדוחקא מתרפין מנייהו, (הם רוחים את ישרחל בדחקות, מתרפים מהם [מלטזור חותם כדבעי]) ואית לון רשו לשזבא לון ולא בחאן, (ויש להם יכולת להציל חותם ואינם רוצים), ומתרפין מאורייתא ומאלין דמשתדלין בה, (ומתרפים [בטלמם] מן התורה, ומתרפים [מלטשות טוב] טם אלו הטוסקים בה), למעבד טב עם אומות העולם (לטשות טובה טם חומה"ט), [וט"ב נקראו רפחים מלשון מתרפים]. **עלייהו אתמר** (ישעיה כו, יד) רפאים בל יקומו, [פי', שלא יקומו בתחיית המתים]. **בזמנא דייתי פקידה לישראל** (בזמן שיבוא הפקידה לישרחל [דהיינו בעת הגחולה]) **אתמר בהון** (שם) **ותאבד כל זכר למו**. ענקים, מינא חמישאה, (ענקים, הם המין החמישי [של הט"ר]), דאינון מזלזלין לאלין דאתמר בהון (משלי ג, ט) וענקים לגרגרותיך, (שהם מזלזלים לאלו [הת"ח] שנאמר בהם וענקים לגרגרותיך [שהתורה היא כתכשיט לגוורתם]), ועלייהו אתמר (דברים ב יא) רפאים יחשבו אף הם בענקים, שקילין דא לדא, (הם [דהיינו מין הרפחים שבט"ר, ומין הענקים שבט"ר] שקולים זה לזה).

[וביאור הטנין, דהנה חכז"ל (בממני בסנהדרין דף נ' ע"ח) מנו בין אלו שאין להם חלק לטוה"ב, לאפיקורוס, ואמרו שם בגמ' (דף נ"ט ע"ב) דלאפיקורוס נקרא המבזה תלמיד חכם, ואיכא למ"ד דהיינו המבזה חבירו בפני תלמיד חכם. ופסק כן הש"ך (בשם הר"ן) ביו"ד (סי' קנ"ח סק"ו) דכן המבזה ת"ח וכן המבזה חבירו בפניו נקרא לאפיקורוס, ויש לו דין של מורידין ולא מעלין. ומבואר שם בגמ', דהמבזה ת"ח אין הכוונה שמחרפם בזלזולים אלא שאומר מאי אהנו לן רבנן, דהיינו שאינו מחשיב את טסק התורה ומקיימיה כראוי, וכלשונם שם, בגון הני דאמרי מאי אהנו לן רבנן, לדידהו קרו לדידהו תנו וכו' לא שרו לן עורבא ולא אסרו לן יונה, טכ"ל. והנה הא מינא דט"ר דלקרו ענקים, הם מבזי תלמידי חכמים דכתיב בהו (משלי ג, ט) וענקים לגרגרותיך. (ומסתמא שטושים כן בתירוצים כוחבים לסיבות שונות, להטיל דופי בכל תלמיד חכם המחשיב בחמת את התוה"ק ושם אותה ענקים לגרגרותיו, ולא הולך אחרי גרונו ובלע טוה"ז). אמנם קמ"ל, דמינא רביחאה, שאינם מבזים בגילוי תלמידי חכמים ועבדי ה', אמנם מתרפים מלטזרם כראוי, וגם ממעיטים לעזור בכלל לישרחל בלרתם, (שהרי לא אמרו שם בזוה"ק שאינם עוזרים כלל, ולא נקראו רפחים, אלא מחמת שמתרפים, מלטזור ככל הצורך וככל יכולתם, וגם הם טושים זאת טפי"ר בתירוצים מתירוצים שונים דלא יכולנא, ואי אפשר, וכדו'), הם גם הם חשובים כמינא חמישאה, דמבזי תלמידי חכמים. (דמכיון שמתרפים תמיד מלטזור לישרחל ולת"ח, וממה שטוזרים לאומה"ט כאשר יש להם תועלת בזה, מתברר שיכולים הם לטזור ולסייע אם יחפצו בכך, וא"כ קמ"ל שאינם מחשיבים את קדושת ישרחל טם הקודש ועבודתו ית' ועסק התורה בפרט, לסייע לה, ואפיקורסים ניהו, כדילף שם בגמ'). ויש בהם במינא דרפחים גם בחינה שגרועים ממינא דענקים, לפי

הערות וביאורים

שמחשך מעשיהם בתירוצים שונים כנ"ל, ואין רעתם גלויה להבדל ממנה, כרעת מינת רביעאה דמיקרון ענקים. ולכן מודיענו הפסוק, דרפאים יחשבו לפ הם כענקים. ודו"ק היטב].

וממשיך שם בזוה"ק וז"ל, אלין אינון דאהדרו עלמא לתהו ובהו, (הם אלו שהחזירו את העולם לתוהו ובוהו), ורזא דמלה, חרב בי מקדשא, והארץ היתה תהו ובהו (בראשית א, ב), [דהיינו שהם גרמו לחורבן ביהמ"ק, וזה נקרא שחזר העולם לתוהו ובוהו], דאיהי עקרא וישובא דעלמא, (שהיא [הביהמ"ק] עיקר ויסוד העולם). מיד דייתי אור, דאיהו קב"ה, (מיד שיבוא אור [הגאולה, הגרמז בפסוק ויאמר אלקים יהי אור, הבא אחר הפסוק והארץ היתה תוהו ובוהו], שהוא הקב"ה, [כלומר הגלגת גילוי פניו ית', הנקראת אור, שתאיר כאור יום מחשכת לילה, שהיא הגהגת ההסתר פניט שקודמת לה, וכדכתיב (זכריה יד, ז) והיה יום אחד, הוא יודע לה' וגו', והיה לעת ערב יהיה אור]), יתמחון מן עלמא ויתאבדון (יימחו מן העולם ויתאבדו, [דהיינו סוג זה דענקים והרפאים שבע"כ. לפפוקי מסוג הענלקים שבע"כ, שהם לריכין להיפחות מן העולם עוד לפני הגאולה, ולא יפתיעו משמיע עם מחייתם עד שיאיר אור הגאולה גופא. וכמבואר שם מיד, בהמשך הזוה"ק.]), עכ"ל הזוה"ק. ועיי"ש היטב.

והנה הכא למאן דלמר דמרוז גברא רבה הוא, או לפי המפרשים פשוטו של מקרא דמקום הוא, ובושבזיו קא מיירי קרא, הכרח גדול היה לברר, דלפ מי שהוחזק עד השתא כגברא רבה, או בושבזי עיר שלימה בישראל שהוחזקו עד השתא כירחים ושלמים, לא יתכן להמשיך ולהחזיקם כישראל, אחר שלא באו לעזרת ה' בגבורים, ואתברר מילתא דמערב רב ניהו, כגבעונים, (ועיין במג"א (סימן מ"ו ס"ק י') בשם המקובלים שיכול להיות שיתחלף נשמתו של אדם להיות מאומות העולם או משדים רח"ל, אף שידוע שמתייחס דור אחר דור מישראל) ועל כן הוכרחו הכא להיות הגידוי ושמתא ע"י ברק בן אבינועם ובית דינו דר' מאה שיפורי דייקא.

ולבאר את הדיעה שכוכב הוא, ואת התמיהה, דמה שייך גידוי ושמתא לגבי כוכב, שאינו בעל בחירה כלל, ילטרך לריכות גדול שאכ"מ, אבל נרמוז בראשי תיבות בלבד ונאמר, שמאן דאמר שכוכב הוא, כוונתו, שאנן נפשות שנולדו באותו כוכב ומזל שעה, דקא גריס (עיין בגמ' שבת דף קנ"ו ע"ב), של סיסרא, והוא מה שפי' שם רש"י בגמ' דמו"ק (ט"ז ע"ב) הנ"ל, על ואיבא דאמרי כוכבא הוה, פי' רש"י, מזליה דסיסרא. ומצד זה יקשה עליהם מאוד להילחם בו ולבוא לעזרת עם ה' בגבורים, כנגדו, מחמת שלעשות כן, הוא היפך שורש מזלם וכוכבם המתאים עם גדולת סיסרא דייקא. ומצד זה כתיב (שופטים ה, יז) כי שלום בין יבין מלך חצור ובין בית חבר הקיני, כי היו מאותו שורש דמזל. (כמבואר בליקוטי תורה להאריז"ל, עה"פ ודבורה עשה נפלאה, ועוד הרבה יותר עה"פ הכוכבים ממסילותם, עיי"ש היטב). ולכן בעת סיסרא ולא חשש כלל ליעון אלא תוך כדי מנוסתו, אע"פ דליהו הוה רשע ואינהו הוו לדיקים נשגבים. כי ידע בחילטגניותו כי מאותו שורש הוו תרווייהו.

ובבי הא גוונא אמרו חכז"ל (גמ' שבת דף קנ"ו ע"ב) אין מזל לישראל, כי לריך איש ישראלי, בבחירתו להכבתו וקנאתו לשמו הגדול ית' ולתורתו הק' ולעם קדשו, להתעלות מעל מזלו, ולגלות בנפשו, מצד מקור חונבה, דהוא מעלה מעלה מכל ענין דמזל וכוכב, את הטוב ואת הכח החלקיים, לפעול גם היפך טבע הולדתו דכוכב ומזל מסויימים. דכל זה הוא בכלל (דברים ו, ה) ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך. וחיוב גמור רמיא למעבד הכי, אף שקושי גדול יש בדבר. ואותם שנולדו באותו מזל דכוכב של סיסרא, ומצד זה עשו כן, הם שמותם בר' מאות שיפורי ע"פ ליווי הגבואה, ע"י ברק בן אבינועם ובית דינו.

וגם בזה היה הכרח גדול בארבע מאות שיפורי דוקא, כדי לברר לדורות את יסוד הנ"ל דגודל החיוב לבוא לעזרת ה' בגבורים, גם כשהוא היפך נטיית נפש החיונית דהאדם מצד מזלו וכוכבו מלידתו. והשגחת בוכ"ע שברצו לאדם בחכמתו דמ"ש, במזל וכוכב מסויימים, היא היא המעמידה לפניו כעת נסיון זה, כדי לכוף את

הערות וביאורים

טעמו ולפעול כנגדו, כדי לגלות ע"י כך יתר שאת ויתר עז דשעשועים ונח"ר מעמו ית', ותיקונים יותר גדולים נגפשו ובכל הבריאה. והדברים עמוקים ומכמ"ל, ודו"ק. (ועיין בליקו"ת שבס' התניא (פרק כ"ז), והוא רק לשם לומנא, כי עוד הרבה מקורות ים ליסוד זה).

והנה למען דאמר כי מרוז שם כוכב ניהו, יקשה, מה פירוש ליעזע דקרע, ארור יושביה, אמנם לפי דבריו כאן יובן היטב, כי ישיבה הוא לשון קבע, כלומר אותו הנשאר לשבת תחת טבע מזל לידתו וכוכבו שנולד, ואינו כופה את טבעו כדי לבוא לעזרת ה' בגבורים, הוא שנאמר בו ארור וגו', ודו"ק.

ובאמת כל הני עניינים ענין אחד הם, מען דאמר גברא רבה הוה, ומען דאמר דכוכבא הוה, וכמו שפירש"י דהוה מזליה דסיסרא, והמפרשים ע"פ פשוטו של מקרא דשם מקום הוה, ולא פליגי. דמען דאמר דכוכבא הוה, לא בא לומר דלא הוה גברא דנקרא כן, אלא בא לפרש, מאין בא זאת למרוז, דגברא רבה הוה, שלא בא לעזרת ה' בגבורים, ומפרש, שהוא מחמת שהיה שורשו מאותו מזל וכוכב של סיסרא. וכן המפרשים שפירשו שהוא שם מקום, דהיינו שהיו יושביה מאותו כוכב, והש"ת יגר לותם במזל כוכב זה, כדי לכפות טבעם, כי זה עיקר הנח"ר לפניו, ומכיון שלא מילאו לחרי ה', ולא כפו את טבעם, על כן קילל לותם בנפותה לורו ארור יושביה וגו', ובד' מאות שיפורי דוקא, כנ"ל.

והנה נתבאר כל זה על ידי יעל אשת חבר הקיני, שאע"פ שהיתה ג"כ מבחינת כוכבו ומזלו דסיסרא, עכ"ז היא דוקא שהכניעה קליפתו והרגתו, בקנאת שמו הגדול ית' תורתו ועמו. ועל ידה נתבאר שאפשר ואפשר לפעול כיפך טבע הכוכב והמזל, כנ"ל. ולכן מיד לאחר פסוק זה לאורו מרוז וגו' ארור יושביה כי לא באו לעזרת ה' וגו', כתיב תבורך מנשים יעל אשת חבר הקיני מנשים באוהל תבורך, דהיינו שאע"פ שהיתה בחוכל חבר הקיני, שהיו מלד כוכבו ומזלו דסיסרא, ואף יותר מזה (כמבואר שם בליקו"ת להאריז"ל) שהיו אף מלד שרשו הרוחני בקין, עכ"ז הכריחה את טבעה, וכדכתיב בה אח"כ, ידה ליתד תשלחנה, וימינה להלמות עמלים, והלמה סיסרא, מחקה ראשו, ומחצה וחלפה רקתו. ועיין ידה ליתד תשלחנה, יתפרש על דרך שפירש רביה"ק מהרא"ם מרימנוב זי"ע (דברי נפתלי פ' וירא, והובא בהרחבה בספה"ק משמו) עה"פ (בראשית כג, י) וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת וגו', שכל אברהם הקדושים של אאע"ה היו מזוככים ומהורים כ"כ, עד שמעלמם לא רלו לעשות שום תנועה שאינה רלון הבוי"ת, ועל כן כאן בשעת העקידה מכיון שלא היה זה רלון הש"ת לשחוט את יצחק ח"ו על כן לא רלתה ידו ליקח את המאכלת, וע"ז נאמר וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת, שהיה צריך לשלוח את ידו בכח, נגד טבעו, ליקח את המאכלת, שכתוה"ק. ועל דרך זה נאמר כאן, ידה ליתד תשלחנה, דהיינו שהיתה לה תכפיה ועמל לשלוח את ידה וימינה, דהיינו להגביר מדת אהבתה להש"ת כנ"ל על אותו השורש שהיה בה מלד סיסרא, (ושהוא כמבואר בשער הגלגולים (הקדמה ל"ו - ל"ח) מסיטרא דכתף ודרועא דשמאלא דוקא דאדה"ר, שהוא שורש חבר הקיני, כמבו"ש), להלוש רשע סיסרא, אמנם מלד אחר (מהמבואר אצל אאע"ה), דהיינו מלד דמשרשו הוות, כנ"ל. ועל כן מיד לאחר פסוק זה לאורו מרוז וגו', אמר קרא, תבורך מנשים יעל וגו' מנשים באוהל תבורך, דהיינו בדרכה כפולה, הא' על עלם המעשה שעשתה, והב' על התכפיה שעשתה נגד טבעה.

והנה, מבואר בפרק כ"ז שבליקו"ת הנ"ל, כי כפי גודל התכפיה שכופה איש היזרעאלי את טבעו בכל מחשבה דיבור ומעשה שעושה, כן דייקא משפיל הוא ית' ע"י עבודה זו את שורש הסט"א למעלה, ואת התלבשותה בגילוי למטה. ולכן דייקא יעל, שהיתה נלרכת לתכפיות, מלד שרשה הנ"ל, ובבחי' של ידה ליתד תשלחנה וימינה להלמות עמלים (שופטים ה, כו), כמבואר לעיל, דוקא היא דפעלה ע"ז מה דכתיב בתר כן (בהמשך פסוק זה) והלמה סיסרא מחקה ראשו ומחצה וחלפה רקתו, שהפילה ומחקה ומחלה את שורש קליפתו לגמרי. ורק מלד זה נעשה הא"כ מאי דכתיב, מיד לאחרי סיפור הריגת סיסרא ע"י יעל, (שם ז, כד) ותלך יד

כדברי רבינו יונה, על מה שאמרו חכז"ל בגמ' (יומא פ"ו ע"ח) וז"ל, שאל רבי מתיא בן חרש את רבי אלעזר בן עזריה ברומי, שמעת ארבעה חלוקי כפרה, (פי' רש"י, שחלוקין בכפרתן זה כך וזה כך) שהיה רבי ישמעאל דורש. אמר שלשה הן, ותשובה עם כל אחד ואחד, (פי' רש"י, אמר לו שלש הן הנחלקין, שיש עבירה שהיא צריכה לזה ואינה צריכה לזה, אבל תשובה אינה מן החלוקין, שהיא צריכה לכולן). עבר על עשה ושב, אינו זז משם עד שמוחלין לו, שנאמר (ירמיה ג, יד) שובו בנים שובבים, (פי' רש"י, שובו בנים ומיד ארפא, למדת שיש עבירה שמכפרת בתשובה לבדה). עבר על לא תעשה ועשה תשובה, תשובה תולה ויום הכפורים מכפר, שנאמר (ויקרא טז, ל) כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם, (ופי' רש"י, למדת שיש עבירה שצריכה יום הכפורים). עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה, תשובה ויום הכפורים

הערות וביאורים

בני ישראל הלוך וקשה על יבין מלך כנען עד אשר הכריתו את יבין מלך בנען, והוא מדה כנגד מדה, דידה ליתד תשלחנה, פעלה את ענין דותלך יד בני ישראל הלוך וקשה על יבין מלך כנען וגו', ודו"ק.

ולבאר הענין עוד מעט וברמז בעלמא, דהנה ליתא בליקו"ת להאריז"ל, דיבין מלך כנען, וסיסרא, ג' קליפות שונות הוו, (כמבואר בליקו"ת שם, שיבין הוא מסוד הבינה דסט"ח, וסיסרא הוא מסוד הדעת של ז"ת דקליפה). וסיסרא היה קליפה קשה וגורלה, והיה ברוב שלא עפ"י דרכו של עולם בכל טבעיו וקומתו, כדליתא בליקו"ש (שופטים רמז מ"ג) וז"ל, ובן שלשים שנה היה, וכבש כל העולם בכחו, ולא היה כרך שלא היה מפיל חומה בקולו. ואפילו חיה שבשדה כיון שהיה נותן עליה קולו לא היתה יוזה ממקומה. אמרו, כשהיה יורד לרחוץ בנחל קישון, היה עולה בזקנו כמה מאכל בני אדם דגים, עכ"ל. (ועיין בס' קרנייס, מאמר י"ב, שסיסרא שרשו משל"ח קליפות הטמאות, ולכן סיסרא בגימ' של"ח) וכלשון האר"י הק' בליקו"ת שכתב וז"ל, ולכן היה כחו גדול עד מאוד, עכ"ל.

ובדי לבער קליפה קשה זו מן העולם, היו נלרכים זכויות מיוחדות וכח קדושה חזק ונפלא. ומטיקרא, חכמי הדור היודעים ומבינים בשורש הדברים, לא היתה להם הוה למיגע שבבר זה ייפעל ע"י אשה, וכן לא ע"י איש, שקרוב בשרשו ומזלו לסיסרא. ורק דבורה גילתה ענין זה, בנבואה דייקא, לברק.

אמנם ע"י מעשה דיעל, שמחתה את קליפת סיסרא בצת אחת ובמכת יתד אחת, נתגלה גודל הכח של מידת התכפיע שכופה כל אחד מישראל את יצרו ומבטלו כיפך נטייתו הטבעית וכו' כנ"ל. ומבנין זה דייקא, יכול לפעול שיוויים עלומים שבאלה בכל גילויי הבריאה, כלמחות כח סט"ח מורע שבזה כמו סיסרא, וברגע אחד.

ומזה למדו כל ישראל את גדולת ענין זה, והחלו לעסוק מאז בעניני עבודה בבחי' התכפיע דייקא, יותר ויותר. עד שמגד זה דייקא, הלכה ידם וקשתה גם על קליפת יבין מלך כנען, שהוא היה ענין אחר מסיסרא, (אע"פ שסיסרא היה שר לצבאו). וכאשר זכו ישראל להתעלם בעבודה דהתכפיע הנ"ל בשיעור המספקת, הנה תומ"י הכריעו אז את יבין לגמרי מן העולם. משמ"כ בזיעל, דמכיון שהיתה לה כבר אז, את המידה הנלרכת דהתכפיע, מחתה לגמרי את קליפת סיסרא מן העולם, ובו ביום דייקא.

ובמבואר בליקו"ת שם, שכל הנוגע מעשה דיעל ודסיסרא, היה שורש למעשה דאסתר, (שהיא ניצוץ וגלגול דיעל), שהכניעה והכריחה לקליפת המן, (שמבואר בכתבי האריז"ל ובשאר ספרי קודש, שגם הוא מסוד הדעת של ז"ת דקליפה, כסיסרא) ושורש ומבוא לכל ענין דמחיית עמלק דלעת"ל, שכל הגאולה תלויה בו. כי דוקא ענייני העבודה דסור מרע ועשה טוב שבאים בהתכפיע, הם הם שגדול כוחם לפעול כל כך, ודו"ק. וכנ"ל שהריבות גדול יש בביאור הדבר, הלא שאכ"מ.

הכפורים תולין, ויסורין ממרקין, שנאמר (תהלים פט, לג) **ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם,** (ופי' רס"י, למדת שיש עבירה שצריכה יסורין, ומסתברא, הקל לקלה והחמור לחמורה). **אבל מי שיש חילול השם בידו** (פי' רס"י, חילול השם, חוטא ומחטיא אחרים) **אין לו כח בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים לכפר ולא ביסורין למרק, אלא כולן תולין ומיתה ממרקת, שנאמר** (ישעיה כב, יד) **ונגלה באזני ה' צבאות, אם יכופר העון הזה לכם, עד תמותון** (פי' רס"י, אמר הנביא, באזני אמר הקדוש ברוך הוא, אם יכופר העון עד תמותון, למדנו שיש עבירה שאין לה כפרה אלא במיתה), **עכ"ל הגמרא.**

וכתב על זה רבינו יונה (שערי תשובה, שער רביעי אות מז) **וז"ל,** העיקר השבעה עשר (מעיקרי התשובה), לרדוף פעולת החסד והאמת, כענין שנאמר (משלי טז, ו) **בחסד ואמת יכופר עון וביראת ה' סור מרע וכו'.** אכן זה שאמר שלמה עליו השלום בחסד ואמת יכופר עון על בעל התשובה דיבר, כי יש עבירות שהתשובה ויום הכפורים תולים ויסורים ממרקים, כאשר יתבאר בשער הרביעי. והנה החסד יגן בעד החוטא וישמור עליו מן היסורים, בשגם הצל יציל מן המות, כמו שכתוב (משל י, ב) וצדקה תציל ממות.[יח] ועוד יש עון, והוא עון חלול השם, שהתשובה ויסורים תולים ומיתה ממרקת, כמו שנאמר (ישעיה כב, יד) **אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון. והנה כאשר האדם משתדל לתמוך ביד האמת ויעזור אחריה, ויתעורר בדבריה והופיע אורו לעיני בני עמו, ויחזק ידי אנשי האמת ונשא ראשם, ובתות השקר ישפילם יגיעם עד עפר, הנה אלה דרכי קדוש ה' והוד והדר לאמונתו ועבודתו בעולם ועוז ותפארת במקדש תורתו, על כן בהרבות פעליו לקדש את ה' ולעודד האמת להכין אותו ולסעדו, ונסלח לו מעון החלול, עם התשובה, בשומו האמת לעומת אשמת החלול, מדת תשובתו נגד מדת משובתו. זה באור בחסד ואמת יכופר עון, עכ"ל.**

וכן כתב עוד הוא ז"ל (שם, בשער ד' אות ד') **וזה לשונו,** ויש עון אשר לא תנקה הנפש ממנו וכו', עד אשר המות יפריד בינה ובין הגוף אשר חטאה בו וכו', והוא עון חלול השם וכו'. וגם לחלי הזה, אף על פי שאין לו מרפא על דרך שאר העונות, ימצא לו מרפא, אם יעזרהו השם יתברך לקדש תורתו נגד בני אדם, ולהודיע לבני אדם גבורת השם וכבוד הדר מלכותו, וסר עונו ברוב גודל כשרון המעשה שהוא בהפך מן המעשה אשר נואל ואשר חטא בו. כמאמר הרופאים על חלי הגוף, כי ירפא בהפכו"ט) והעלה ארוכתו בתמורתו.

ואמר שלמה המלך עליו השלום (משלי טז, ו) בחסד ואמת יכופר עון, ובארנוהו בשער הראשון מן התשובה. **וענין אמת**

הערות וביאורים

שהזכיר

יח) **פירושו,** דהנה מלינו שכלדקה סגולתה להציל מגזר דין דמוות כחמור (שגגזר על כאדם בגלל עוונותיו, דהלא לממרו חכז"ל (שבת דף נ"ה ע"ב) אין מיתה בלא חטא), ואם כן בק"ו שסגולתה להציל מיסורין, כמתחייבים עבור כאדם לגורך כשלמת תשובתו, על עוונות חמוריס כנ"ל בגמ' יומא, שלא נתחייב עליהם מיתה בידי שמיס.

יט) **פירוש,** כי הנה בחלוי הגוף, לריכים בדרך כלל לעשות היפך הסניינים שהביאו להחולי, כגון מי שמיעט לאכול עד שחלה, לריך מכאן ואילך לאכול קימעא קימעא המאכלים המבריאים, עד שיקבל גופו את כל מה שהחסיר ממנו, ובעזה"י יירפא. ויש חלאים הגרמים מחמת שאין אדם מחלן עלמותיו כראוי (כדאיתא

שהזכיר, באורו שיבין החוטא לבו לחזק ידי האמת ולעזור למבקשי אמונה, ולהסיר השקר והעול, כי הודעת אמת והשיבו לבצרה, כבוד אלקים, כענין שנאמר (ירמיה כב, טז) דן דין עני ואביון אז טוב, הלא היא הדעת אותי. ונאמר על רודפי השקר (ירמיה ט, ה) במרמה מאנו דעת אותי.

ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (בבא בתרא דף ד' ע"ח) בענין הורדום שהרג את החכמים ושאל עצה לבבא בן בוטא אם יוכל לרפוא לו ולגהות ממנו מזור, ויאמר אליו אתה כבית נרו של עולם, לך ועסוק באורו של עולם והשתדל בבנין בית המקדש, עכ"ל.

ואם כל זה הוא תיקון אף למילול השם, הלא נקל

ומומר שהוא תיקון גם לכריתות ומיתות בית דין (שעליהם רק יסורין ממרקין), ועאכ"ו לעובר על לאוין או עשין. וא"כ בכי האי גוונא, היכא דהקרה ה' לפניי קיבוץ קדום לחנפי מתת ומבקשי תמונה, בתופן נפלא כ"כ, הנרדפים ע"י מנשי השקר ועוולה, בתופן גרוע ושפל כ"כ (ודו"ק), אין לעמוד מנגד ואין לו לעשה בעצמי, ובעזה"י ובלי"נ גם תשתדל להיות מעשה לתחריס.

אמנם אס בכל זאת גס ילמדני כ"ק אדמו"ר שליט"א דרך, שבה אוכל לפועה למכות נפשי כנ"ל, תשתדל בודאי ובלי"נ להגביר חיליס לעזרכס בית שאת ובית עז, יען שהכרת טובתי תהיה עד אין שיעור.

גם אבקש את כ"ק אדמו"ר שליט"א, נא ונא להזכירני לטובה בתפילתו הטהורה והזכה, בכל עניני גרו"ג ובפרט שאזכה לשוב להשי"ת בתשובה שלימה ואמיתית בשלימות גדול, לתקן נפשי רוחי ונשמתי כדבעי, אני... בן ... ושאזכה גס אני את משפחתי ואחיותי כולס, לילך בדרך התורה האמיתית, שאותה מלמד כ"ק אדמו"ר שליט"א לתלמידיו.

ואסיים בברכת הדיוט, אשר יולאת בשמת מעומקא דליבאי, יעזור השי"ת בידי כבוד קדושתו וכל הגלויס עליו, לגמור את אשר החלו לעשות, דהיינו להעמיד כח הקדושה בעולם, בשמירת ולימוד תוה"ק בשמת ובשמיס ובכל הבחינות, הן בחוצות האברים והן בחוצות הלבבות, בתופן שיתרומס דרך כך בבוד שמיס בעולס כולו, בחוות לבבס הטהור, ותחזור ותתרומס קרן התוה"ק וקרן ישראל בשמת לשמיתו, ומלאה האדץ דעה את ה', ובא לציון גואל בב"א, וימלא ה' כל משאלות לבבס לטובה אכי"ר אמן ואמן.

קיצור: א] חיזוק אנשי אמת, מקרב את הגאולה. ב] והוא תיקון אפילו על עוון חילול ה', כי בזה גורם לקדש שמו ית'. ג] ובש"ב שהוא תיקון לשאר עוונות. ד] ומקבל על עצמו לעזור בידי יראי ה'. ה] ואם ילמדו אותו דרך אמת, יעזור בל"נ יותר.

[עד כאן הוא נוסח השאלה שקבלתי מאותו ת"ח שליט"א, (בהוספות מקורות ופיאורים רבים, עס מעט תיקון הלשונות, כנ"ל בהקדמת המו"ל ובהערה 3 עמוד י"ת). ומכאן ואילך היא התשובה, שכתבתי והשבתי בעניי, לשואל ומבקש הנ"ל.]

הערות וביאורים

פרק

גרמנ"ס הל' דיעות פ"ד הל' י"ד), ורפואתו היא, שירגיל עלמו קימעא קימעא להתעמל ולהתיגע, עד שיו"ז יבריא גופו, וכדו' הרבה. וכן הוא בחלי הנפש, ולענין דכאן, מי שחלתה נפשו מחמת שחילל שם שמיס, רפואתו היא, שיקדש שם שמיס, אחר החרטה על העבר והקבלה על העתיד. עד שתהיה מדת תשובתו, לכה"פ שקולה נגד מדת משובתו, כדבריו (בשער הרעשון פוף מ"ז) שהתקנו לעיל.

פרק יא

בעזה"י. יום רשון, בין כסא לעשור, ד' תשרי תשס"ח לפ"ק. שלוש וברכה וכט"ס יגיעו לידידי מהודי כרב המופלג מוכה"ר.... שליט"א, עם חתימה טובה בספרן של צדיקים גמורים ושנה טובה ומתוקה לו ולבני ביתו ולמשפחתו, ולידוי הללחה מתת אלקי המערכה.

ב"ה את מכתבו היקר לנכון קיבלתי, ושמחתי עליו מאוד וביותר.

כי הנה, בהיות שמעתתא דשפל המצב וחשכות הגלות בכלל ובעקבות משיחא בפרט, פותחת המשנה (סוף מס' סוטה פ"ט משנה ט"ו) **ואומרת כך** וז"ל, **רבי פנחס בן יאיר אומר משחרב** ביהמ"ק **בושו חברים ובני חורין** (פירש"י, בני חורין, מיוחסין), **וחפו ראשם** (פירש"י, שגברה יד עזי פנים ממזרים שהם עשירים, ואלו עניים), **ונדלדלו אנשי מעשה** (פירש"י, אין חש להם), **וגברו בעלי זרוע ובעלי לשון, ואין דורש ואין מבקש ואין שואל. על מי לנו להשען, על אבינו שבשמים. רבי אליעזר הגדול אומר,** מיום **שחרב בית המקדש, שרו חכימיא** (פירש"י, התחילו החכמים) **למהוי כספריא** (פירש"י, מלמדי תינוקות, שהם קטנים מן החכמים), **וספריא כחזניא, וחזניא כעמא דארעא** (פירש"י, כעם הארץ), **ועמא דארעא אזלא ונדלדלא** (פירש"י, הולכים ודלים ומתנוולים), **ואין מבקש. על מי יש להשען, על אבינו שבשמים. בעקבות משיחא** (פירש"י, בעקבות המשיח, בסוף הגלות לפני ביאת משיח) **חוצפא יסגא, ויוקר יאמיר, הגפן תתן פריה והיין ביוקר** (פירש"י, שהכל עוסקין במשתאות), **והמלכות תיהפך למינות, ואין תוכחה** (פירש"י, אין לך אדם שיוכל להוכיח, שכולם נכשלים בחטאות, וכשמוכיחין אומר לו אתה כמוני), **בית ועד יהיה לזנות. והגליל יחרב, והגבלן ישום, ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו, וחכמת סופרים תסרח, ויראי חטא ימאסו, והאמת תהא נעדרת, נערים פני זקנים ילבינו, זקנים יעמדו מפני קטנים, בן מנבל אב, בת קמה באמה, כלה בחמותה, אויבי איש אנשי ביתו** (מיכה ז, ו), **פני הדור כפני הכלב, הבן אינו מתבייש מאביו. ועל מי יש לנו להשען, על אבינו שבשמים. עכ"ל.**

והנה פשוט הוא לכל המעיין, שכל חותן מיני שפלות שהזכירו ר' פנחס בן יאיר ור"ל הגדול שהתחילו להתגלות בעולם מיום שחרב בי מקדשא, שייכים בכלליות למציאות הגלות, שייכים בוודאי גם לעיקבתא דמשיחא. אלא שבעיקבתא דמשיחא ישנן עוד סוגי שפלות לתוך ערוך יותר ויותר המתחדשים או המתגלים ביותר לייקא אז, ולכן ממשיכה המשנה מיד ומפרטת מהרי דבריהם ואומרת, בעיקבתא דמשיחא תוספת יסגי, וכו' כל חותה המשנה.

ולכן גם הקללה של ותין דורש ותין מבקש ותין שואל, שייכת גם בעיקבתא דמשיחא בוודאי, ומדרגת ומדרגת לתוך ערוך ושיעור יותר מכלליות זמן הגלות, כי קללה זו החלה מזמן החורבן מבל הולכת ומתגברת ומתחזקת, כמו כל שאר חותן קללות חורבות דהתמוטטות כל מצב ישראל רח"ל, המוזכרות בשמעתתא זו.

והנה על דברי ר' פנחס בן יאיר אלו לתוך דורש וכו', פירש"י וז"ל, ואין דורש, לישראל. ואין מבקש, עליהם רחמים. והמהרש"א שם פירש בחופן אחר לגמרי, ויעויין בדבריו. אמנם דומה לי שלהשמעת בדוריו ומתבונן על מציאותו יש גם עוד דרך לפרש על פי פשט פשוט דיבורים אלו, שאחרי כל שפל מצב הדור ועוסק שכחת התורה שבו (כמו שהזכרת בשכתבך (פרק ג'

עמוד י"ח) את דברי הגמ' בשבת קל"ח ועוד ועוד), אין דורש ומוסיף ומבקש את דרך האמת ואת דרך התורה האמיתית כדבעי, ואת הדרך לרפא את שפל מצב הדור בכלליותו עד מקום שידו מגעת.

ואע"פ שבשורש, החלו להתקיים כל אותן קללות דשפלות המציאות, עוד מזמן החורבן, ולכן תנו להו ר"פ ג' ור"ח הגדול מזמן שחרב הבית, אמנם אין ערוך למציאות זו כמו שהיא בדורינו.

ואם נאמר לברר יסוד זה כדבעי, היינו צריכים להביא על כך פסוקים ומאמרי חז"ל ממקומות רבים, ולא עת האסף פה. אמנם לדוגמא בעלמא, נעתיק את דברי הגמ' (תגיגה דף ה' ע"ב) וז"ל, וְחָרָה אַפִּי בָּו בַּיּוֹם־הַהוּא וַעֲזַבְתִּים וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם [וְהָיָה לֶאֱכֹל וּמְצָאֻהוּ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי־אֵין אֱלֹהַי בְּקִרְבִּי מְצָאוּנִי הָרָעוֹת הָאֵלֶּה] (דברים לא, יז): [ובחומש פירש רש"י על פסוק זה, וז"ל, והסתרתי פני - כמו שאיני רואה בצרתם, עכ"ל], אמר רב ברדלא בר טביומי אמר רב כל שאינו בהסתר פנים אינו מהם, [ופי' רש"י, אינו מהן, מזרע ישראל, דכתיב והסתרתי פני מכם, שלוקח מלרות הבאות עליו, ומינו נעשה שלא יבואו], כל שאינו בוהיה לאכול, [ופי' רש"י, והיה לאכול, שהנכריס שולטין בממונו] אינו מהם. אמרו ליה רבנן לרבא, מר לא בהסתר פנים איתיה, ולא בוהיה לאכול איתיה, אמר להו, מי ידעיתו כמה משדרנא בצנעא בי שבור מלכא, אפילו הכי יהבו ביה רבנן עינייהו, אדהכי שדור דבי שבור מלכא וגרבוהו [ופי' רש"י, וגרבוהו, שלוכוהו], עכ"ל הגמ'. והנה הלומד בדברי הגמ' הלו, ירגיש בהם בהדיא את מותו יסוד ההנהגה מתתו ית' למציאות פני הדברים בדור, המתוארים בדברי הרע"מ (פ' נשא דף קכ"ה ע"ב) לגבי דור עיקבתא דמשיחא, שהעתקת בתכתב הנ"ל, שאמר שם, וכל חכמים ואנשי חיל ויראי חטא, בצערא בדוחקא ביגונא, חשיבין ככלבים וכו', ומיון ערב רב דוקא, אינון עתירין, בשלוה בחדווא בלא צערא בלא יגונא כלל. כי הדברים התחילו בשורשם בזמן החורבן, ולכן תנו מונים כזאת עוד בזמנו של רבא, כמו שמבואר לעיל בדברי הגמ'. אמנם שמונן לכל בר דעת ובנתיה בעליל שאין שום ערך לגילוי מציאות זו בזמנו של רבא לגילוי מציאות זו בעיקבתא דמשיחא, בשופן המתואר ברע"מ, כי ככל שהתארכה הגלות התעבה חשכה יותר יותר. וכל הני קללות שמנו חכמים שהתחילו מיום שחרב בית המ"ק, הלכו ונתגברו בשך כל אורך הגלות יותר ויותר, עד שהגיעו בסופה להצורה המבהילה, ללמוה מטעם ודעת, לבעת. וכמבואר בפסוקים ומאמרי חז"ל רבים גבי עיקבתא דמשיחא, שחלקם הזכרת בתכתב, וד"ל.

אמנם כפי שציינת ובינרת בתכתב היקר והאמיתי את כל מצב שכחת התורה בעיקבתא דמשיחא, ומציין מר בתכתבו (פרק ג' עמוד כ"ד) את דברי רבינ"ו מסמטמאר זיוע"מ, שמכריח מדברי הגמ' בשבת, שבודאי הני קללה דמשתכח תורה מישראל, הנלמדת מכמה קראי בתורה ובנביאים, היינה בדוקא ובפרט על היחיד, אלא על כלל מציאות הדור בלבד, והמבקש את דרך התורה האמיתית אפילו בתוך דור משתכח, בודאי ימצאה ויזכה לילך בה, אפילו בעיקבתא דמשיחא. ולא עוד, אלא שכותב שם רבינ"ו, שהבטחתנו הנפואה שבודאי יימצאו בלו המבקשים ודורשים אחרי דרך זו גם בעיקבתא דמשיחא. ובמילא שגם כל המדות הרעות המבוארות בדברי הפסוקים וחז"ל שיתפשטו בעיקבתא דמשיחא (כמו המדה של אין דורש ואין מבקש, כנ"ל), לא יתגלו בתי

שיזכה לילך בדרך התורה הממיתת תפילו בזמן שתשמכם מן הדור, כי בוודאי יגעל מהן. והבחירה תפשית כנ"ל ומין מכריח.

ומכות"לי מכתב דמר רומה מני, כי מר הוא ב"ה שומל ודורש ומבקש בכל לבו.
ומס כן בטוח מני בהשי"ת שיתקיים במר הבטחת התורה והנביאים והכתובים, שלמדנו מכמי הגמרא הקדושים (מכות דף י' ע"ב) **וז"ל, אמר רבה בר רב הונא אמר רב הונא, ואמרי לה אמר רב הונא א"ר אלעזר, מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים, בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו. מן התורה דכתיב** (במדבר כב, יב) **לא תלך עמהם, וכתיב** (שם פסוק כ') **קום לך אתם. מן הנביאים, דכתיב** (ישעיה מח, יז) **אני ה' אלהיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך** (פי' רש"י, בדרך תלך, בדרך שאר תבחר לילך). **מן הכתובים, דכתיב** (משלי ג, לב) **אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן,** (פירש"י, **אם ללצים,** בא אדם להתחבר, **הוא יליץ,** אין מעכבין בידו). [**וביומא** (דף ל"ח ע"ב) פי' רש"י וז"ל, **אם ללצים הוא יליץ,** אם ללוצים הוא בא להתחבר, הוא יליץ, לא ימנעוהו ולא יעזרוהו. **אם לענוים,** הוא בא להתחבר, יתן לו חן, מי שבידו ליתן], **עכ"ל.**

ורבינו המהרש"א פי' ע"ז, וזל"ק, בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו וכו',
עיין בזה במפרשים, ואענה גם אני חלקי. דלא קאמר שמוליך אותו הקב"ה, אלא מוליכין אותו. והוא על פי מה שכתבנו בכמה מקומות, שכל מחשבה ודיבור ומעשה האדם, הנה הוא בורא לו מלאך לפי ענינו, אם לטוב אם לרע, ועל כן אמר, בדרך שאדם רוצה לילך, שהרשות בידי האדם ממנו ית' ב"ה, שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (גמ' נדרים דף ל"ג ע"ב ועוד), **אבל כפי רצונו ודעתו של אדם מוליכין אותו אותן המלאכים הנבראים מאותו רצון ומחשבה אשר בו.** ומייתי ראיה מן התורה, דכתיב לא תלך עמהם, שאמר לו הקב"ה כן, וכתיב קום לך אתם וגו', שרצונו ודעתו הרעה לילך אתם הביא ששלח לו הקב"ה מלאך כרצונו ומחשבתו שאמר לו קום לך אתם. ואמר, דכתיב אנכי ה' אלהיך מלמדך להועיל וגו', כי כל מצותיו ית' ב"ה אינו מלמדך רק להועיל ולטוב לך, **אבל מדריכך, הוא מלאך שאתה מדריכו, בדרך זו תלך, כפי דעתך ורצונך.** ואמר, דכתיב אם ללצים הוא יליץ וגו', ר"ל אם ללצים, הוא מוסיף לו לץ, דהיינו מלאך כפי ליצנותך, ואם לענוים, הוא יתן חן לעצמו, מלאך של חן נגדו ית' ב"ה, עכל"ק.

[אם כן עולה מדברי רבינו המהרש"א הקדושים
המלו, בפשוט הפסוק אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן הנ"ל, שהרוצה ליטע חן בעיני המקום ב"ה, ישלח לו הוא ית' מלאך הממונה על כך, וע"י הנהגה המתלבשת במלאך זה, יזכה לטמא חן לפני הקב"ה. ודו"ק היטב, כי הדברים עמוקים מאוד, ומכ"מ בפשוט, אלא בהמשך, בתוך דברי השיעור עצמו].

ומקור דבריו הק' הוא לכאורה בתנא דבי מליהו (זוהר, פרק ג'), **דתיתא** שם וז"ל, **אם עושה אדם את עצמו צדיק ודובר אמת, מוסרין לו מלאך שמתנהג עמו בדרך צדיקים ומדבר אמת. ואם עושה אדם את עצמו רשע ולכחש ולדבר שקר, מוסרין לו מלאך שמתנהג עמו בדרך רשעים ומכחש ומשקר. ואם עושה אדם את עצמו לנהוג במדה בינונית, מוסרין לו מלאך שמתנהג עמו בדרך מדה בינונית. ואם עושה אדם את עצמו חסיד לסבול את הכל, מוסרין לו מלאך שמתנהג עמו בדרך חסידים וסובל את הכל. שנאמר** (ירמיה יז, י) **אֲנִי יְהוָה חֹקֵר לֵב בֹּחֵן כְּלָיוֹת** [ולתת

[וְלָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו כִּפְרִי מַעֲלָלָיו]: וע"י דוד נאמר (תהלים יח, כו-כח) עִם־חָסִיד תִּתְחַסָּד עִם־גִּבֶּר תָּמִים תִּתַּמָּם: עִם־נָבָר תִּתְבָּרָר וְעִם־עִקֵּשׁ תִּתְפַּתָּל: כִּי־אַתָּה עַם־עָנִי תוֹשִׁיעַ וְעֵינַיִם רָמוֹת תַּשְׁפִּיל: עכ"ל. (ול"ע מדוע לא הזכיר המהרש"א מאמר זה כמקור לדבריו, ויש הרהורי דברים בלבי בענין זה, ואין כאן מקום היכנס אליהם).

ואם כן, מי שמין בו גסות הרוח ומנקש בכל נפשו דרך ה', ובכללה את המופן והעלה לרפאות נפשו מכל תחלואיה ומדותיה הרעות, נודמי דיתקייס ניה לנסוף הוי קרא דמייתי ליה נגמ' הנ"ל, (ישעיה מח, יז) [כֹּה־אָמַר יְהוָה גֹּאֲלֶךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל] אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְלַמֶּדְךָ לְהוֹעִיל מַדְרִיכְךָ בְּדֶרֶךְ תֵּלֵךְ: ובדור זה שכולו לינות וגסות הרוח, מי שפורש מדרכי הלינות ונדנק בדרכי התמימות, ומנקש נפשו את קירנת ה' יתברך, יקויים בו קרא (משלי ג, לד), אִם־לַלֵּצִים הוּא־יָלִיץ וְלַעֲנָוִים יִתֵּן־חֵן: דהיינו שיזכה בחלקו וחלק חבירו נג"ע, כדרך שאמרו חכז"ל (חגיגה דף ט"ו ע"ב) זכה צדיק נטל חלקו וחלק חברו בגן עדן, עכ"ל. ואמרו חכז"ל (ירושלמי ברכות פ"ט הלכה ה' ובילקוט תהלים רמז תתע"ח, ובמדרש שמואל פרשה ג') וז"ל, תני ר"ש בן יוחאי אם ראית דור שנתרשלו ידיהם מן התורה, עמוד והתחזק בה ואתה נוטל שכר כלם, ובה"א (משלי כג, כג) ואל תבוז כי זקנה אמך. וכן מצינו באלקנה שהדריך את ישראל לעלות לרגל, עכ"ל.

ועפי"ז יבואר, אם ללצים, שמתלוננים מיגיעת ניקוש עשיית רצון השי"ת בשלימות, הוא יליץ, כלומר שהוא יתברך יתלונן מהם בתכלית, על ידי שיטול את חלקם בגן עדן, ולעניים יתן חן, דהיינו שיתן את חלק הלצים הנ"ל לענווים המנקשים חור פניו יתברך והשלמת עשיית רצונו יתברך כדבעי. (וחן, כידוע הוא רוח דהשפעה לכל עבודה בעוה"ז ובעוה"ב, כמבואר בקה"י (ערך חן) עיי"ש).

והוא סוגב והולך על דורינו שבכלליות אין בו חורם ומנקם כנ"ל, אבל אם אעפ"כ מתחזק מי מנפשות ישראל להיות חורם ומנקם לרך ה' בעקבות גדול לקדושה וכו', אז בודאי יזכה לקירבת ה' כנגד כל הדור, דהיינו כנגד כל אלו שאינם שואלין ודורשין בהלכות תשובה ויראת ה' ואהבתו וקיום תורתו בתמת, כי (אבות פ"ו משנה יז) לא המדרש הוא העיקר, אלא המעשה, להיות שואל חורם ומנקם אחריו.

כדרך שדרשו חכז"ל בגמ' שבת (דף ל"ו ע"ב), מאי דכתיב (ישעיה לג, ו) והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת וגו', אמונת זה סדר זרעים, עתיך זה סדר מועד, חוסן זה סדר נשים, ישועות זה סדר נזיקין, חכמת זה סדר קדשים, ודעת זה סדר טהרות, ואפילו הכי, יראת ה' היא אוצרו, [ופי' רש"י, היא אוצרו, הוא עיקר החשוב בעיניו לאלוה ולעשות סגולה לזכרון]. אמר רבא בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו, נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, עסקת בפריה ורביה, צפית לישועה, פלפלת בחכמה, הבנת דבר מתוך דבר, ואפילו הכי, אי יראת ה' היא אוצרו אין, אי לא לא, עכ"ל הגמ'. מבואר מזה, שאפילו קיים אדם כרמוז את כל הני ממשה עשיניס דבעי מיניה מז, אפ"ה אומרת שם הגמ' אי יראת ה' היא אוצרו אין, אי לא לא, כלומר שאם אינו מנקש ודורש אחר עין יראת ה' כרמוז, לא סגי בהני ממשה עשיניס לזכותו בדין של מעלה.

ואפילו שבין אותו ממשה עשיניס יש ג"כ קבעת עתים לתורה ופלפלת בחכמה, (ופלפול, הוא מדריגה מיוחדת

במדריגת ביקום המת בידיעת התורה והנשמה), הבנת דבר מתוך דבר, (שהיא מדריגה בהשגת התורה, השגבה לפי' יותר ממדריגת הפלפול, ושייכת בעיקרה להשגת גילוי הנסתר שבתורה, ולא ייכנס כאן לבירורה), לפ"ה קמ"ל, שביקום ודריסה מיוחדים בעי להמי מוגר דירחת שמים, ובלאו הכי לא סגי.

ואע"פ דמדריגת הבנת דבר מתוך דבר, במילא מי אפשר לזכות אליה אלא במדריגה נשגבה דירחת שמים. אבל בכך בלבד עדיין לא סגי, כי הלא הפסוק אומר ירחת ה' היא אוצרו, ופי' רש"י, הוא עיקר החשוב בעיניו לאצור ולעשות סגולה לזכרון, דיתכן שיהיה לאדם ירחת שמים ומעפי"כ לא תהיה אצלו העיקר, אלא תהיה עין טפל אצלו, לגבי השגת החכמה. ובכה"ג מודיעים לנו הפסוקים ומכוז"ל, שבוודאי לא יזכה בדין רח"ל.

וק"ו מעשרה דורות שמנח ועד אברהם דתני בהו מכוז"ל (אבות פ"ה ג') שנטל שכר כולם, ואם יש בהפשרי ליטול שכר י' דורות שלפניו, עאכ"ו שהפשר ליטול שכר מדריגת קירבת ה' שלכל אותו הדור שהו חי.

וע"ב אחי תגיעי ידידי ורעי, חזק ואמץ בלבבותיך וביסופיך לרישתך וביקושך כנ"ל, כי בודאי יתקיים בך בסוף מאמר הפסוק הנ"ל, וכדאיתא ג"כ בגמרא שבת (דף ק"ד ע"ב) על אותו הפסוק הנ"ל (דאייתי ליה בגמ' מכות הנ"ל שהעתקנו) וז"ל, דאמר ריש לקיש מאי דכתיב (משלי ג, לה) אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן, בא ליטמא פותחין לו בא ליטהר מסייעים אותו, ופירש"י ח"ל, הוא יליץ, מעלמו יליץ לא יסייעוהו ולא יעכבוהו. ואם לענוים, ולמדה טובה הוא נמשך, יתן חן, יסייעוהו מן השמים. מסייעין אותו, ומכוונין לו פתח, עכ"ל.

קיצור: א] מעתיק דברי חכוז"ל על שפלות המצב משחרב ביהמ"ק, ובפרט בעיקבתא דמשיחא, ב] והעיקר בכל זה, שאין דורש ואין מבקש, ג] ומי שבכל זאת דורש ומבקש דרך האמת, ינצל מכל זאת. ד] ולא עוד אלא שיקבל שכר קירבת ה', כנגד כל הדור. ה] עיקר הדרישה והביקוש צריכה להיות על יראת ה'. ואם אין זה העיקר בעיניו, לא יזכה בדין רח"ל.

פרק יב

ולמעה"ש, יש לך ללמוד היטב היטב בעיון רב ובהתקשרות מח ולב ולחזור ולשנן דברי רבותינו הקדושים הנעת"ט ובעל הלגל, הכתובים בספר הקדוש דגל מחנה אפרים (פרשת ואירא) וז"ל, וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם ואזכור את בריתי (שמות ו, ה). יש להעיר בזה, תיבת מעבידים שהוא פועל יוצא, והיה די לומר אשר מצרים עובדים אותם (ולולי היא טעות דפוס, ול"ל: עובדים בהם). ויש לומר בזה, על פי מה שאמרתי כבר על פסוק (שמות ז, ה) וידעו מצרים כי אני ה', שהקשה אא"ז זללה"ה שלפי הנראה הוא תמוה מאוד, שיעשה ה' כל האותות והמופתים בשידוד המערכות למעלה מדרך הטבע וכל היד החזקה וכל המורא הגדול שעשה, הכל הוא בשביל שידעו מצרים כי אני ה'.

ולפענ"ד נראה פשוט שבאמת קאי על ישראל, אותם שהם בחינת מצרים שעושים מעשה מצרים, שנטבעו בשקר רח"ל, וכל עבודתם שעובדים השי"ת הכל הוא בשקר. והוא שאמר השי"ת שכל כך יהיה התפשטות אור השכינה והתגלות אלהות, עד שאפילו הם יכירו וידעו כי אין שום דבר

מבלעדו יתברך רק אני ה', ומבלעדי אין אלקים, והיינו על ידי שיראו שמי שנטבע בשקר רח"ל יהיה לו ירידה והשפלה עד נוקבא דתהום רבה, ומי שיש לו נקודה של אמת יתעלה ויתנשא למעלה למעלה ברום המעלות, ואז יתחזק האמונה בלבם באל יתברך שאי אפשר להרים יד ורגל בלתי נפש חיונית מהבורא יתברך ויתעלה והכל הוא ממנו יתברך.

וזה יש לבאר פירוש הפסוק אני שמעתי את נאקת בני ישראל, שזהו נאקתם, אשר מצרים מעבידים אותם, היינו צעקתם לפני השי"ת שיעזור להם להוציאם ממעמקים מזה שנטבעו בשקר וכל עבודתם הוא בשקר בחינת מצרים, וזהו אשר מצרים מעבידים אותם.

ולגודל רחמיו וחסדיו של השי"ת, תיכף כשרוצים ליטהר וצועקים על זה לפטור מהצר והמיצר ומשתוקקים לבא לבחינת אמת, ואזכור את בריתי, היינו כי ידוע (עיין סוטה ח: סנהדרין ק.) כפי המדה אשר האדם מעורר במחשבתו ובמעשיו מלמטה כך מעוררים עליו מלמעלה, ולזה כיון שהם מעוררים מידת האמת שהוא מורה על (ישעיה מד, ו) אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים, שהוא ראש תוך סוף, שהוא התקשרות אלהותו מן אין סוף עד אין תכלית, וזהו בחינת ברית, התקשרות מעילא לתתא. ולכך ואזכור את בריתי, היינו שאהיה מעורר מלמעלה אותו המדה, ואהיה ממשיך מידת אמת, שהוא התקשרות מעילא לתתא בחינת ברית, מן אין סוף עד אין תכלית, והבן, עכ"ל.

והנה לפי מה שכתבת, שזה ימים ושנים שאתה ומחריס מדקדקים ונועקים מליו יתי' להשיבכם מליו יתי' ולקרבכם לעבודתו וכו', ואינם נעניס, ומדרגת נופלים עוד יותר וכו', לכאורה יקשה על מה אתה כאן, ולגודל רחמיו וחסדיו של השי"ת, תיכף כשרוצים ליטהר וצועקים על זה לפטור מהצר והמיצר ומשתוקקים לבוא לבחינת אמת, ואזכור את בריתי וכו', עכ"ל. ולא עוד אלא שכתב, ואהיה ממשיך מידת אמת, שהוא התקשרות מעילא לתתא בחינת ברית, מן אין סוף עד אין תכלית, כלומר שכבר ניקום המתת הזו, יכול אפילו הנמנע בשאול תחתית, בחינת עד אין תכלית, להתעלות עד רוס המדריגות, בחינת אין סוף. (וכוח המבואר בדרושי חב"ד (ע"פ הלשון בס' יסירה, פ"ח משנה ה' ומשנה ז') דעומק רום ועומק תחת נעוצים זה בזה).

אמנם דע שבימור דברי קדשו הוא, כי תיכף כאשר הוא יתי' יודע ועד, כי בעת האדם אליו יתי' כראוי, ונגע בזעקתו והגיע לנקודת פנימיות לבבו בתמת וכו', אז דייקא מושיעו הוא יתי' ממילרי נפשו. ויש לזה שייכות למה שאיקן האדם או פגם, הן בגלגול זה והן בגלגולים הקודמים, ומה שעליו להשלים בגלגול זה. ומכל מקום (תהלים קמה, יז) צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו. (דברים לב, ד) הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא:

ולפעמים, כל ימי חיי האדם יש לו להתייגע כדי שיעיד עליו יודע תעלומות שבא לאיזו בחי' ונקודה של נעקה וזעקה אליו יתי' בתמת, ואז תיכף ומיד מושיעו הוא יתי'. אבל לא לפני כן.

ועל כן כל מה שנדמה לו בתוך ימים ושנים שאינו פועל כלום בעבודתו, ואין כח הולך ומתרחק, ואתה מה לו עוד לזעוק אל המלך בתחנוניו דיבוריו ומעשיו, מאחר שאין כח לא

נענה, היא נענש טעות גדולה. כי הכל הוא הכנה לבוא להשגת האמת ולנחינת דיבור אמת, ואז נרגע כמימריה ייגאל מכל צרות נפשו. והדברים עמוקים ועתיקים, ויש הרבה מה לנאמר בהם ואכ"מ. אבל בזמן אז לכולם תמצא, בעוון יציאת מצרים, שהיו הולכים ונופלים בו עד שער החמשים של הטומאה (ולא עד בכלל), כמבואר במקומות רבים, ואז אותם שלא התייאשו מעבודתו ית', ובזן כח ובזן כח עשו עד מקום שידם מגעת, נגאלו בליל פסח ברגע אחד מאפילה לאור גדול, ואותם שהתייאשו, שהיו רובא דרובא בזמניהם, כמבואר בדברי חז"ל (תנחומא, בשלח ג', ועי"ש) על הפסוק (שמות יג, יח) וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים, לא נגאלו, ומתו בתכת חושך רח"ל.

ולמעה"ש שתעיין מזה פלאות בדברי קדשו של הר"ן מברסלב זיע"א בליקו"מ ח"א (תורה קי"ב).

ונעתיק חלק ממה שכתב שם, וז"ל, צוהר תעשה לתבה ואל אמה תכלנה מלמעלה ופתח התבה בצדה תשים תחתיים שניים ושלישים תעשה (בראשית ו, טז). פירש רש"י, צוהר, י"א אבן טוב וי"א חלון.

הנה ידוע, כי (תהלים יג, ט) סביב רשעים יתהלכון. כי הסטרא אחרא מסבבת הקדושה, כי (קהלת ז, יד) את זה לעומת זה עשה. ובפרט מי שכבר נמשך אחר עבירות ח"ו ונמשך אחר הסטרא אחרא ושם מקומו ח"ו, והם מסבבין אותו מכל צד. וכאשר יעורר רוחו לשוב אל ה', קשה לו מאוד להתפלל ולדבר דיבורים לפני ה', כי הן מסבבין אותו מכל צד, לכל אחד לפי ענייניו כנ"ל. ומחמת שאי אפשר לו להוציא דיבור לפני אלקים בדחילו ורחימו וחיות כראוי, לכן כל הדיבורים והתפילות שהוא מדבר לא יוכלו לבקוע המחיצות והמסכים המבדילים לעלות למעלה, ונשארים למטה תחת המסכים. עד אשר יזכה וישוב באמת, וידבר דיבורים הראויין להתקבל בדחילו ורחימו מעומקא דלבא בהתעוררות גדול, אזי מבקע הדבור המאיר את כל המחיצות והמסכים המבדילים, ויעלו עמו כל הדיבורים שהיו מונחים למטה עד הנה.

אך איך יזכה לזה, העיקר שהכל תלוי בו הוא אמת, לילך בדרך אמת לפי מדרגתו. כי (שבת נה. יומא סט:) חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת, והוא יסוד הכל, כי אמת הוא ראש תוך סוף. וכיון שהוא במדרגת אמת, אזי כביכול נתלבש בו אור השם יתברך בעצמו אשר חותמו אמת, ואז נאמר עליו (תהלים כז, ו) ה' אורי וישעי, וכיון שה' אור לו, יוכל למצוא פתחים הרבה לצאת מהחושך והגלות שהוא סגור שם. כי באמת יש שם פתחים הרבה, כמו שאמרו רז"ל (יומא לח: מנחות כט:) הבא לטמא פותחין לו, יש לו פתחים הרבה, וכיון שנמצא שם פתחים היה יכולת לצאת, רק (קהלת ג, יד) הכסיל בחושך הולך ולא יראה הפתחים לצאת, והוא אסור וקשור שם ולא יתנו לו לצאת עד אשר יזכה לדבר דיבורי אמת לפני ה', אזי הדיבורים מאירים וה' אור לו כנ"ל. ואזי (תהילים קיט, קל) פתח דבריך יאיר מבין פתיים, כי הדיבורים המאירים, היינו דיבורי אמת כנ"ל, הם מראין לו הפתח, והיינו דסיים מבין פתיים, כי הפתיים הנתונין בחושך ולא יראו לצאת, יבינו ויראו הפתח לצאת מהחושך, כמ"ש (ישעיה מט, ט) לאמור לאסורים צאו לאשר בחושך הגלו.

אך צריך שיהיה האמת אמת גמור ברור וצלול בלי שום דופי.

והמשכיל המבין, יש לו להתפלל כל ימיו, שיזכה פעם אחד כל ימי חייו לדבר דיבור אחד של אמת לפני ה' בראוי.

ויש בזה כמה מדריגות. ומי שזוכה לבחינות אמת האמיתי, אזי ה' אור לו ואזי הוא מאיר בעצמו, כי נתלבש בו אור ה'. אך מי שעדיין לא הגיע למדריגה עליונה של אמת, ועכ"ז הוא במדריגה של אמת, אף כי אינו מאיר בעצמו מאחר שלא הגיע לאמת הנכון, עכ"ז האמת הועיל שיוכל אחר להאיר בו. וגם בזה מדריגות וענינים, יבינם המשכיל בעצמו וכו'. (ח.כ. - דכיוון כפי מדריגת דיקוקו את האמת, כן יזכה להיות תלמיד מובהק יותר ומאיתי יותר וגדול יותר, לחכמי ולדיקי אמת, ולקבל את האמת אור תורתם הקדושה בשלימה רבה יותר. ולפי זה יזכה להיות חבר המקבל יותר מתלמידיכם, דהלא התורה נקנית גם בדיוק חבריה (פנות, גרייתא דקנין תורה, ו'). והכל תלוי לך ורק במדריגת דיקוק האמת של האדם. ודו"ל כי אכמו"ל).

גם בזה שיזכה לבקוע פתח לצאת, יזכה גם אחרים עמו, לעורר לתשובה רשעים אחרים להוציאם מהחשך והגלות שהם אסורים שם. וזהו גם כן בחינת ופתח התבה בצידה תשים, שתעשה פתח באותם שהם מן הצד, כלומר שהם מצד אחר ולא מצד הקדושה רק מסטרא אחרא, והוא יעשה פתח לעורר לבם להשיבם לצאת מהחושך וכו', עכל"ק.

ושם בתורה ט' אות ג' הניח גם יסוד זה, ושמה מוסיף, וז"ל, ודע, שהכל לפי גודל האמת, כי עיקר האור הוא הקדוש ברוך הוא, והקדוש ברוך הוא הוא עצם האמת, ועיקר המתוקקות של האדם יתברך שיהיו אלה אל האמת, עכ"ל.

ואם כן, הרי לך שאדם תהיה עקרן באמת לבוא ולהשיג את אמיתת עצמותו יתברך, זֶה תזכה לכך בלי ספק.

ועל כן, חזק חזק והתחזק להמשיך בכיסופין ולגלותין דקדושה, עד שתזכה לתיקון נפשך ולהשיג דרך אמת לעצמותו ית', ולהדריך גם את אחרים, (כפי שכתבת בסוף מכתבך, והזכרת על כך את דברי המסילת ישרים) ותזכה לכך בתכלית השלימות, מכי"ר אמן ואמן.

קיצור: א] כשהאדם צועק אל השי"ת שרוצה לצאת מהשקר ולבוא לבחינת אמת, תיכף הקב"ה מושיעו, ב] אבל דוקא כשנגע הרצון לפנימיות נקודת לבו באמת. ג] ומה שהאדם משתדל בעבודת השי"ת ובצעקה אליו ית' ואינו נענה, הוא הכל הכנה לבוא לבחי' דיבור אמת, וכשיגיע לזה אז ברגע יוושע כביצי"מ.

פרק יג

ובספר המדות לר"נ מברסלב זיע"א (אות אמת נסופו) כתב, וז"ל, ע"י אמת בא הקץ. ולא נוכן במרמי המקומות הנדפסים שם, מקורו אית.

והנה לכאורה שפשוט, שמקורו העיקרי הוא בהקדמת התיקוני זוהר (דף ד' ע"ב) שכתב שם וז"ל, בגין דברהגא דיעקב תליא קץ דפורקנא, דדרגיה אמת, הדא הוא דכתיב (מיכה ז, כ) תתן אמת ליעקב, ועיי"ש. ועיין בפירוש הקדוש בעל לחי רואי על התיקו"ז, שמלבד שמסביר הענין כדרכו בקודש בעמוק ורחב ע"פ סוד, גם מוצא לו עוד מקורות

נקרא, ובדברי חכז"ל עליו בפ"ס (בפסחים דף פ"ח ע"ב) להקשו שם בגמ', מאי דכתיב (ישעיה ב, ג) והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב וגו', אלהי יעקב ולא אלהי אברהם ויצחק, אלא לא כאברהם שכתוב בו הר, שנאמר (בראשית כב, יד) אשר יאמר היום בהר ה' יראה, ולא ביצחק שכתוב בו שדה, שנאמר (שם כד, סג) ויצא יצחק לשוח בשדה, אלא ביעקב שקראו בית, שנאמר (שם כח, יט) ויקרא את שם המקום ההוא בית אל, עכ"ל הגמ'. ונראה גם מדברי הפ"ס בענין זה, דהגאולה, ומכל מקום בנין בית שלישי, תלוי בדרגת ליעמ"ה לייקא.

ועיי"ש במהרש"א על הגמ', וברי"ף ושאר מפרשים על הענין יעקב, שמגלים נפלאות בפירוש ענין זה. ולמנם לפי פשוטו, ובקישור לדברי המיקונים הנ"ל ולענייננו כאן, יש לומר, דלאברהם מציגו ע"ה מידתו הוא מדת החסדה להשי"ת דהיינו מדת החסד כידוע, וליצחק מציגו ע"ה מידתו מדת היראה דהיינו מדת הגבורה. ולמנם יעקב מציגו ע"ה, הוא מרכבה לזיקוק האמת תמיד ולפילו בבחי' דעקביים, דהיינו לפי' בגילוי ההנהגות מעמו ית' בהן האמת נסתרת מאוד מאוד, כבזמן הגלות, ובעיקר העיקרים בעיקבתא דמשיחא. ויעקב מציגו ע"ה היה לינור ומרכבה להנהגתו ית', שמוכל להימצא בבני לברהם יצחק ויעקב תמיד תנועת הנפש לבקש את האמת לף בעת גודל הסתרתה, ולף למונלה. ונקראת מדה זו מדת התפארת, כי עיקר התפארתו של בוכ"ע בנשמות בניו בני לל חי המלובשות בגופות בעוה"ז, הוא ע"י מדה ועבודה זו לייקא.

ואכמ"ל ולבאר, לין שעיקר העמידה בנסיונות בכל חלקי קיום התוה"ק, ובפרט בענין האמונה הק' ומסיג"פ על קידוש שמו ית', הכל הוא בענש מלד מדה זו, ולין שעיקר תיקון הנפשות בעת סוף הגלות, ותיקון כל הבריאה כולה, תלוי במדה זו לוקא.[כ]

והנה נראה, שגם המורגן היה בענש מלד החסרון במידה זו. כלכתיב בירמיהו, (ה, ו) שׁוֹטְטוּ בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלִַם וּרְאוּ־נָא וּדְעוּ וּבַקְשׁוּ בִרְחֹבוֹתֶיהָ אִם־תִּמְצְאוּ אִישׁ אִם־יֵשׁ עֹשֶׂה מִשְׁפָּט מְבַקֶּשׁ אֱמוּנָה וְאֶסְלַח לָהּ: ובפי' המלו"ד על פסוק זה, כתב וז"ל, שוטטו, לכו בחוצות ירושלים אנה ואנה, וראו עתה בהם, ותנו לב לדעת מעשה האנשים, ובקשו ברחובותיה, אם תמצאו שם איש ישר, אם יש מי עושה משפט ומבקש אמונה. ואסלח לה, אם תמצאו אף איש יחידי כזה אז אסלח לכל העיר, עכ"ל.

ואם כן, יונח מפסוקים אלו, שאפילו על ידי יחיד, ואם גם קטנה מעלתו ומדרגתו מאוד, (שלפני כן אמר, אם תמלאו איש, ואיש הוא לשון אדם חשוב, [כלשון התרגום עכ"פ (מ"א ג, ג) וחזקת וכייית לאיש, ותהא לגבר דחיל חטאין]. אבל הפסוק ממשיך ואומר, אם תמלאו איש אם יש עושה וגו', כלומר שאתי מדריגות יש בדבר, הראשונה, אם תמלאו איש, שהוא מורה על אנשים לדיקים חסידים ואנשי מעשה וכדו'. והשניה, דאפ לאו, אז לכ"פ אם יש עושה משפט מבקש אמונה, יהיה מי שלא יהיה) העושה משפט מבקש אמונה, יתחל לה הוא יתברך לירושלים כולה, וכפי' המלודות, ודו"ק.

ואמונה

הערות וביאורים

כ) ובחלק שערי זוהר דעת שבחיבורינו זה, בחל מכלל ג' ואילך, הסברנו את הענין בתריכות, ובאופן הנאות מאוד להבנה, ובפרט בדורינו, ובעזה"י משם תקבלו.

ואמונה לומר הכא, עיקר כוונתו על מדת האמת. לכן פירשו חכז"ל בגמרא (שבת דף קי"ט ע"ב) על פסוק זה, להנה בגמ' שם מיכא ג' שיטות, שלפי דברי רבא לא חרבה ירושלים אלא בשביל שפסקו ממנה אנשי אמנה, שנאמר שוטטו בחוצות ירושלים וראו נא וכו' אם יש איש עושה משפט מבקש אמונה ואסלח לה. ולפי דברי ר' קטינא שם, אפילו בשעת כשלונה של ירושלים לא פסקו ממנה אנשי אמנה וכו'.

ובגמרא שם, מייתין דברי שניהם, לולא פליגי, למאן דאמר שפסקו ממנה אנשי אמנה, היינו שפסקו ממנה אנשים הנאמנים בשמע ומתן, ומאן דאמר שלא פסקו ממנה אנשי אמנה, הוא בדברי תורה, דהיינו להודות על האמת שאינו יודע, עיי"ש.

ונמצא עפי"ד הגמ' לפי ג' השיטות, לאמונה לומר קרא הכא, ואמת, הם היינו הך. אלא דנקט לשון אמונה דייקא, כי היא סניף מסויים ממידת האמת, כאמת בשמע ומתן, או אמת בדברי תורה להודות שאינו יודע וכו' כנ"ל. ואמת הוא הכלל, ואמונה היא הפרט.

והנה המעיין היטב בגמ' הנ"ל, ובכל האי פרשתא דירמיהו בפסוקים שלפני פסוק זה ושלאחריו, ירחה, שאע"פ שיש משמעות בלשון הגמ' שאמרה שלא חרבה ירושלים אלא בשביל שפסקו ממנה אנשי אמנה, שהכוונה על אמונה בדיבור דהיינו שיש להאמין בדבריהם בשמע ומתן, ולפי רב קטינא הוא ענין אמונה בדברו בדברי תורה, וכלשון רש"י שם (בדף ק"כ ע"ב) וז"ל, מודה הוא על האמת שלא יגע בתורה. בדברי תורה, היו נאמנין ואין מתהללים על שקר, עכ"ל. (וכנ"ל, דלא פליגי כמבו"ם), עכ"ז הכל סובב והולך בעיקר על אמונה בהשי"ת, כמו שעולה ממשמעות פשט כל הפרשה שם. ופשוט דהא בהא תליא, כלומר שהכל הוא רק ענין דעד כמה מתפשטת מדת האמונה ומתגלה בנפש האדם, כי כפי שמתפשטת יותר כן הוא יותר איש נאמן, איש אמת, ודיבורו הוא יותר אמת. וכפי מסרון התפשטות האמונה בנפש האדם, כן הוא מסרון האמת בדיבורו, ובמשאו ובמתנו, ובכל ענייניו. [וכפי גירסת העין יעקב בגמ' ברכות (דף ס"ג ע"ב) לגבא אפום מחתרתא רחמנא קריא, וע"כ על כרחך דגם לו יש אמונה, אלא שאינה מתפשטת עד כדי כך בנפשו לבלתי לגנוב. וכמו שמצאנו ענין זה בהלכות בדרושים רבים בספרי מב"ל, (ולבוגמע בתורה אור, בהתחלת פ' יתרו, ובמאמרי אדה"ז בענייני מלכים ב', ובעוד מקומות רבים)].

ובן להיפך, שכפי שהאדם מבקש את האמת בכל ענייניו, שרואה שמחשבתו תהיה אמת, ועבודתו את הש"ת תהיה אמת, ודיבוריו יהיו אמת, וגם מבקש הוא את האמת באמת, כן בהילא יידבק הוא יותר במדת האמונה, ויבוגה בהשגה אחר השגה, שהרי בלעדה לא יתכן לבוא לשום בחינת אמת בשום ענין. וכל השגת האדם את האמת בהלכות עולם הזה והווייתה, תלויה כפי גילוי האמונה בנפשו. והדברים מרוכים, ומבוארים בספרי קדושים הרבה, ומכמ"ל ודו"ק. (ומבואר ענין זה בהלכות, בכללים ח' ב' וג' ומילך, שבחיבוריו שערי זוהר דעת, ולמעה"ש למד את כל זה שם היטב).

ובן משמע מהמשך הפסוקים בתוכה פרשה, שהלא בפסוק הבא (לאחרי הפסוק שוטטו בחוצות ירושלים, הנ"ל) מפרשת הנבואה כוונת הפסוק הזה, ומומרת (שם פסוק ג') וְאִם חַי־יְהוָה יֹאמֵרוּ לָכֵן לַשֶּׁקֶר יִשָּׁבֵעוּ: ופי' הרד"ק וז"ל, ואם יהיה שישבעו בי, להראות עצמן שהם יראי שמי ונשבעים בשמי, לשקר הם נשבעים

בשמי, ואני היודע, עכ"ל. [ולבן לאמר פה בפסוק אין פירושו גלגל כן, אלא כדפירש בתרגום בבן לשקרא אינון משתבעין]. והנה במשמעות פסוק זה יש גם, שאע"פ שתמנו את אנשי ירושלים נשבעים בשם ה', עכ"ז לשקר ישבעו כנ"ל, דהיינו שאע"פ שתראה אותם מזכירים את האמונה על פיהם, עכ"ז לא פקע מהם גדר לשבח האמונה ונכרתה מפיהם, שהלא הזכירם את שם ה' אינה באמת, כי ביקוש האמונה צריך להיות באמת. והא בהא תליא, והיינו הך, (דהיינו ביקוש האמת וביקוש האמונה).

וכן הוא הפשט הפשוט שם בגמ' בפירוש הפסוק מה יש וגו' מבקש אמונה, שפשקו ממנה אנשים הנאמנים באמת ואמן. אך לא פשקה ממנה הנאמנות בדברי תורה דהיינו להודות על האמת שאינו יודע. כי כפי מדריגת האדם באמונה כן הוא מדרגתו באמת, והדברים עמוקים ומכמ"ל, וד"ל.

והוא כלשיטת בזוה"ק (פ' בלק דף קנ"ח ע"ב) ולית אמונה בלא אמת. וכן לשון ארע"ל (פ' פנחס דף כ"ל ע"ב) איהו אמת ואיהי אמונה, עכ"ל.

והנה כדברי רבינו למעיל, כן שנינו במתניתין בגמ' סוטה (דף מ"ח ע"ב) משחרב בית המקדש וכו', ופשקו אנשי אמנה שנאמר (תהלים יב, ב) הושיעה ה' כי גמר חסיד וגו' (כי פסו אמונים מבני אדם). אך שם פירש רש"י וז"ל, אנשי אמנה, בוטחים בהקב"ה וסומכין עליו לעשות טוב, ואין דואגין למחרון. וז"ל הגמ', ופשקו אנשי אמנה, אמר רבי יצחק אלו בני אדם שהן מאמינין בהקדוש ברוך הוא, [ופי' רש"י, לוותר ממונם למי שדוד מלוה ולצדקה ולהוללת שבתות וימים טובים, עכ"ל.] דתניא, רבי אליעזר הגדול אומר כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה, והיינו דאמר ר' אלעזר, מאי דכתיב (זכריה ד, י) כי מי בז ליום קטנות, מי גרם לצדיקים שיתבזבו שולחנן לעתיד לבא קטנות שהיה בהן שלא האמינו בהקדוש ברוך הוא, ע"כ. ומזה תראה בהיות, שאמת האמת במשמע ומתן ודב"ת, תלוי במדריגת הבטחון בהקב"ה, שהוא הדבקת האמת באמונה הקדושה. ולכן פירשו בגמ' שם שבוטחים בהקב"ה לעשות טוב, ובגמ' שבת פירשו מה שפירשו כמנ"ל, ול"ת עניים במקום זה ועשירים במקום אחר (ירושלמי כ"ה פ"ג ה"ה). ולכן לעולם כלולים כל הני עניינים (דבטחון בהקב"ה לעשות טוב, ומדת האמת במשמע ומתן ודב"ת) בשם הכללי של אמונה.

[והנה במהרש"א כאן הרגיש, שלפי דברי רבינו הנ"ל בגמ' שבת, פסקו אנשי אמנה מירושלים עוד לפני חורבנה, וחילק בזה, וכפי עכ"ד יש מקום ליישב בטוב, אך יש בזה תריכות ומכ"מ. וגם יש עוד לחלק, דהגמ' שם בשבת ילפא מקרא דאחריתי דאבדה האמונה וגו', וכאן יליף ליה מקרא דהושיעה ה' כי גמר חסיד כי פסו אמונים וגו', ומשמע שמדבר על אמונה שיש לה יותר שייכות על מדת חסידות ולפניס משורת הדין].

אבל מכל מקום אין סתירה בדבר, כי מכל הני דוכתא עולה יסוד פשוט, שהדבקת הדעת באמונה הקדושה, הלא היא מדת הבטחון, מסוגלת לבוא לאמת ולעשייה טוב ולכל מדריגה שהיא, הן במשמע ומתן, כבגמ' שבת, והן בפזורנות לעניני מלוה, כבגמ' סוטה, והכל אחד. ומשנתבאר מדת האמונה מירושלים, נתמוטט בידם קיום התורה כראוי, ונגזרה עליהם גזירה וחרבה ירושלים וגלינו מארצינו ונתרחקנו מעל אדמתינו, ודו"ק.

וכדכתב בספה"ק ליקוטי מוהר"ן (מ"ח תורה ז' אות ג') וז"ל, דע, כי עיקר הגלות אינו אלא בשביל חסרון אמונה, כמו שכתוב (שיר

(שיר השירים ד, ח) תבואי תשורי מראש אמנה, עכ"ל. ופס נמות ג' כתב וז"ל, אבל אי אפשר לבוא לאמונה אלא על ידי אמת, כמובא בזוהר (פ' בלק דף קנ"ח ע"ב) והיה צדק אזור מתניו ואמונה וכו' (ישעיהו יא, ה), היינו צדק, היינו אמונה. ואמרו שם, אמונה אתקריאת, כד אתחבר בה אמת, עכ"ל.

ומקור דבריו שמר שעיקר הגלות היו חלף בשביל חסרון אמונה, כמו שכתוב תבואי מרחק תמנה, הוא במדרש תנחומא (בשלח, י) מחרי שהפליגו פס במעלת האמונה, שזכותה ירם מאה"ה עוה"ז ועוה"ב וכו' עיי"ש, ושזכותה יעלו ישראל ממצרים וזכו לקריעת יס סוף וזכו לומר שירה על היס, אמרו פס וז"ל, זה השער לה' צדיקים יבואו בו, אלו בעלי אמנה, שנאמר (ישעיה כו, ב) פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים. השער הזה בעלי אמנה נכנסין בו, שנאמר (תהלים נב, ב-ג) טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון להגיד בבקר חסדך וגו', מה כתיב בתריה (פסוק ה') כי שמחתני, מי גרם לנו לשמחה זו, אמנה שהאמינו אבותינו בעולם הזה שבולו לילות, כדכתיב ואמונתך בלילות. וכתיב (מיכה ג, ד) וצדיק באמונתו יחיה. וכתיב (מיכה ג, כג) חדשים לבקרים רבה אמונתך. ואין הגליות עתידות להגאל אלא בשכר אמנה, שנאמר (שה"ש ד, ח) אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי, תשורי מראש אמנה, ע"כ. ועיי"ש בחילות גדול.

והנה יש כמה וכמה מדריגות באמונה הקדושה, ופס היו בירושלים אנשי אמנה במדריגה הרלויה, לא היתה חריבה. ומ"מ ישראל קדושים, ומה שאמרה הנבואה (ירמיה ז, כח) אבדה האמונה ונכרתה מפיהם, אינו כפשוטו ממש, שהרי גם בשלוה לא פסקו ממנה אנשי אמנה וכו' כנ"ל, אלא שלא היה במדריגתם די כדי למנוע את החורבן, וזו כוונת הנבואה באמרו אבדה האמונה וגו', דהיינו שאין בהם אמונה במדריגה הנלרכת, ופס היו מציגים את המדריגה הנבואה ליה, לא היה הבית נחרב.

ולכן גם לפי דברי רב קטינא, דליף מקרא דגס בשעת כשלונה לא פסקו ממנה אנשי אמנה, אבל גם הוא מגלה שאנשי אמנה אלו הוא רק בדברי תורה, ולא התפשטה אמונתם על כדי כך שיהיו נאמנים גם במשא ומתן, ולכן נחרב הבית, ודו"ק.

ומבלי מקום גרמה, שכל מדריגת האמונה שעליה מדברים הפסוקים ומכו"ל, תלויה בעומס הציקום דייקא, כי הלא הוא לשון הפסוק שממנו למדו מכו"ל כל זה, והוא (ירמיה ה, ו) שוטטו וגו' אם יש עושה משפט מבקש אמונה וגו', מבקש דייקא, כי לפי עומס הציקום כך דייקא יזכה לאמונה. ומכל מקום אין הדין כי אס על מדריגת הציקום, כי גם דייקא תלוי מילתא דהשגת האמת והאמונה כדבעי, שאין הקב"ה נא בטרוניא עס בריותיו (גמ' ע"ז דף ג' ע"ב), ואינו מבקש מן האדם אלא מה שבכוחו לעשות, והוא הציקום. ודו"ק והבן היטב.

ואם כן, כיון דציקום האמת והאמונה הנ"ל דמפורש בקרא, אס היה כדבעי, היה בכחו להציל את ירושלים אלא תיחרב, עכ"פ יש בכחו גס לזרז שתינצה ותיכון ירושלים עיר קדשינו, אחרי שכבר נחרבה. דהוא רבותא גדולה יותר שאנשי מבקשי אמונה היה בכחו להחריב את ירושלים, (שהרי ירושלים לא נבנתה על מנת שתיחרב חלילה), מאשר שתלויות מבקשי האמת והאמונה יש בכחה לבנות את ירושלים (שהרי ירושלים נחרבה בוודאי, רק על מנת שתיבנה).

וכדהעתקנו לעיל את דברי מכו"ל בתמומת פ' בשלח, ומספה"ק ליקוטי מוהר"ן, אין שמין ישראל נגחלין אלא בזכות האמונה.

וכל ביאתו של משיח לתקינו תלויה בזכות מבקשי ה', הנאמנים והנאנקים על מעמד ומצב הדור כולו ובפרט על מעמדם ומצבם שלהם עצמם וכו', ומוסרים נפשם למנוע תיקון לנפשם ודרך אמת לנוע לקיום התורה באמת, ולחזק בדקה בכל הדור, ועל כרחך שבזכות אלו תבוא הגאולה.

וכמו שמפורש בהמשך הפרשה שם בירמיה, אחר הפסוקים הנ"ל, שובו בנים וגו' ואם מי ה' ימלכו וגו' (ה, ג), ה' עיניך הלוא לאמונה.

ועל כן שמחתי כל כך להכיר מכותלי מכתבך, ולהבחין במבקש ה' הדורש ושואל, גם בתמיהות החשכות של דורינו למין דורש וכו' כנ"ל. וגם על כך שמימחת כל כך נפש נאנחה מישראל, צרוך תהיה לה' אלקי ישראל מן העולם ועד העולם.

קיצור: א] ירושלים נחרבה מחמת חסרון מבקשי אמונה. ב] אמת ואמונה תלויים זה בזה ג] כפי מדריגת התפשטות האמונה בנפש האדם, כן הוא יותר איש אמת ד] וכן להיפך, שכפי מדריגת ביקושו את האמת כן יודבק יותר באמונה ובהשגתה. ה] ולפי עוצם הביקוש לבוא לאמת ולאמונה, כך יזכה לזה. ו] והדין על האדם, הוא רק על הביקוש. ז] ביאת משיח צדקינו תהי' בזכות מבקשי אמת ואמונה.

פרק יד

והנה חולות תוכן מכתבך בעצם, מע"פ שקיבלתי כבר בימי חלדי כמה וכמה מכתבים בענין זה שעליו כתבת, וכמה אנשים פונים תמיד דרך הטעלעפאן ובעל פה חודות עניינים אלו, מעולם לא קבלתי לא מכתב ולא שאלה בעל פה שיסבירו את הענין כל כך בטוב כמו מכתבך.

וגם מה שהסברת במכתב חודות המניעות על לימודי היראה ממנו ית' והתאבה אליו ית' והדביקות בו ית' והביטול אליו ית' ועל תיקון מידותיו של אדם וזיכוך חמרו וכו', הס ממש העניינים אותם הייתי מחשב בנפשי במשך ימים ושנים רבות מאוד. ומתוך יגיעה גדולה וביקוש רב בשאלות אלו, ריחם עלינו הוא ית' והלין בנו בעל הבירה בענין של חמלה, ובחסד חינם זיכנו לבוא למיזו בחינת בהירות בחשובות שאלות אלו.

ולכן, מעצם השאלות שאלת, ובעיקר מהאופן שאלת בו הקדמת להסביר הענין לפני השאלות, ראיתי בבירור שאתה אחת מבקשי ה' בכל לבך ונפשך, כי עצם האופן בו שאלת, מעיד בחלף עדים כי אכן נתת את לבך ומוחך להשגת תכלית האדם בעולמו. ובטוחני שאם יזכני הש"ת להסיבך בכתב בביאור מתחים של עניינים אלו כאשר עם לבבי, ובאופן שגם אחרים יוכלו בעזה"י ע"י כתיבה זו למנוע בימוי מספיק בעניינים אלו, (שהס הס תכלית כל הבריאה, ועאכ"ו תכלית בריאת אדם עלי אדמות, ותכלית כל ההנהגה שמנהיג הוא ית' את עולמו בששת ימי בראשית ועד סוף החלף השביעי, וגם אחר כך), וגם ליתן את הדברים בחיזו בחינה של דפוס, אזי בעזה"י ובלי"נ אעלה את מכתבך על רחש שמחתי, בהקדמה נכונה לכל חומו בימור, כי שאלת אכס היא אלי תשובה, וכאמור שמעודי עדיין לא נשאלתי בחופן כל כך בהיר, המעיד על יגיעת מח ולב בביקוש אמת בעניינים אלו.

קיצור: אופן שאלת השואל מעיד על ביקוש בכל לב ונפש.

פרק טו

ומה שכתבת שהעמל והיגיעה במצוות הלבבות, הוא שורש כל קיום התורה, ושבמסרון עמל זה ויגיעה זו נופל כל קיום התורה הפשטי מ"ו, כן הוא בוודאי ובלי שום ספק.

כי הנה ממרו מכז"ל (מכות כ"ג ע"ב) וז"ל, שש מאות ושלש עשרה מצות נאמרו לו למשה וכו'. אבל הס ז"ל לא פירשו את מנין המצוות, להודיענו היזה מצוות נמנות במנין תרי"ג מצוות זה, כלומר מהי חלוקת המצוות לתרי"ג, דהיינו היזה ליוויים בתוה"ק מצטרפים לגדרי מצוה אחת בלבד, והיזה ליוויים נמנים ליותר ממצוה אחת. כמו לדוגמא לגבי כל הני ליוויים דמצווה התוה"ק בקרבן פסח, וכיו"ב. והאם כל פסוקי התוה"ק הכתובים בתוה"ק בדרך ליווי, כמו (דברים יג, ה) אחרי ה' אלקיכם תלכו וכיו"ב, נמנים בכלל תרי"ג. ואם לאו, היזה מהם כן והיזה מהם לא.

ובאו רבותינו הרשאונים (ובראשם רבינו יהודאי גאון בעל הלכות גדולות, ורבינו סעדיה גאון, והרמב"ם בספר המצוות שלו, והר"מ מקוצי בסמ"ג שלו, ורבינו אליעזר ממיץ בספר יראים שלו, זכר כולם לברכה), וכל אחד ביאר את מנין המצוות לשיטתו ודרכו בקודש. וכמה וכמה מיבורים מן הרשאונים והאחרונים נכתבו בביאור ספרי המצוות האלו. (וגם בעל החרדים יש לו שיטה לעצמו, אמנם לא מנה כל התרי"ג מצוות, אלא מצוות שאפשר לקיימן בזה הזמן בלבד, כבסמ"ק).

והנה כתבו מגדולי האחרונים, שאין שום נפק"מ לדינא בהעמדת התרי"ג מצוות על מניינם ודיוקם דייקא, ואין שום צורך להכריע במקצוע זה שבתורה בין רבותינו מוני המצוות. כי לא נחלקו הרשאונים בהיזה מן המצוות מחוייבין בהן ובהיזה אין מחוייבין בהן, וגם לא בעונשיהן. ושגם הרבה מצוות עשה ולא תעשה למורייתא, שחיובן גדול ועונש ועונש, ושבהעברה עליהן יש לפעמים עונשי מיתות, ויליפה מכלל יפרחל רח"ל, ועכ"ז ובוודאי לכו"ע (דהיינו לכל שיטות מוני המצוות) אינן מכלל תרי"ג. [וכמו שביאר הרמב"ם ז"ל, בי"ד שרשים שכתב למנין המצוות שלו, היך שיתכן כל הכ"ל עפ"י השרשים האלו. וכן לשאר מוני המצוות, יש בוודאי שרשים לשיטתם, מה נמנה מכלל תרי"ג ומה לא, אלא שלא ביארו עפ"י כל שרשי שיטתם כפי שעשה הרמב"ם ז"ל]. ומה שנחלקו בזה רבותינו הרשאונים אינו אלא בפירוש מאמרם ז"ל במכות הנ"ל (שהוא בעצם אגדתא), מה נכלל בהאומרם תרי"ג מצוות ומה לא. והיזה חיוב נמנה בפני עצמו במנין התרי"ג, והיזה מהן הוא רק ענף היוצא מאחד מתרי"ג המצוות. אבל אין יוצאת ממחלוקתם זה שום נפק"מ לדינא.

והנה בתוה"ק ליוונו בורא כל העולמים מצוות שחיובן חל על מבני האדם, בקום ועשה ואלא תעשה, כתפילין ולדקה ושמירת שבת וכדו'. ומצוות שחיובן חל על הלבבות, כהאמנת אלקותו ית' וההאמנה שאין זולתו ית' והאמנת אחדותו ית' והיראה מפניו ית' והאהבה אליו ית' וכדו'.

ומצוות הלבבות יש בתורה הק' רבות מאוד, [ובגבילים ובכתובים מפורשים עוד הרבה יותר מזה. ועל כרחך, שהמצוות המפורשות בדברי הנביאים, הן ביאור ותולדות לאבות מצוות הלבבות ושרשיהן, המבוארות בחומשי תורה, כי (מגילה דף ג' ע"ב) אין נביא מחדש מצוה בגבולה. וחלקן הן תקנות מדברי סופרים דהיינו הנביאים, כמו ד' תעניות, הכתובות בזכריה (ח, יט), וכמבואר זה בדברי מכז"ל במקומות רבים (עי' ר"ה דף י"ח ע"ב).] ועל כרחך שחלק ממצוות אלו שבתורה הן ממנין תרי"ג, וחלקן אינן ממנין תרי"ג, (שכאמור לעיל, לא כל מצוות שבתורה נמנות בכלל תרי"ג). ונחלקו מוני המצוות בהרבה מהן, איך מונים מצוה זו

מו זו נכלל תרי"ג, ויש שמינן מונים. ממנ כנ"ל שנוודמי ליה מתן דפליג מקרא ח"ו נעשה מיונן, הן מדברי תורה, והן מנד תקנת נביאים וחכמים, על כל פיס מיסרגל, ככל מצוות התורה והנביאים.

וכלשון הספר מובת הלבבות בהקדמתו, עד שאמרתי בלבי, שמא המין הזה מן המצוות (דהיינו מלוות הלבבות) אין אנחנו חייבין בו מן התורה, אלא שחיובו מדרך המוסר, להורות הדרך הנכונה והישרה. וכמוהו כמו התוספות, שהן רשות, שאין אנחנו נתבעין בהם ולא נענשים אם נתעלם מהם וכו'. עד שחיפשתי על חובות הלבבות מן השכל ומן הכתוב ומן הקבלה (ר"ל, ממה שקיבלנו מפי חכמינו ז"ל) אם אנחנו חייבים בהן אם לאו וכו'. וכאשר התברר לי חיובם מדרך השכל, אמרתי בלבי, שמא הענין הזה אינו כתוב בספר תורתנו, ועל כן הניחו לחברו (ר"ל, מלחבירו) **בספר** שיורנו אותו ויראנו ענייניו (ופי' כפת לחס וז"ל, וכיוונה, שמפני שלא מלאוהו כתוב בתורה, היינו משה שמיינו דבר מחוייב, אם מפני שידמה תורה לסוף דעת כאדם שהוא נמנע בחוקו מפני כבדותו, או לאיזה טעם אחר, ואם כן אף שהשכל מחייבו, מה לנו ולהשכל, הלא מאז ניתנה לנו התורה אין לנו רק תורה לומה לנו משה, עכ"ל).

עד אשר בקשתיו בספר התורה ומצאתיו שנזכר בו פעמים רבות, כמו שנאמר (דברים ו, ה-ו) **וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ:** ואמר (שם ל, כ) **לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ וּלְדָבְקָה־בוֹ** [כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ לָשֶׁבֶת עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם]: ואמר (שם יג, יג) [וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם] **לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם:** ואמר (שם יג, ה) **אַחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ וְאֹתוֹ תִירָאוּ** [וְאֶת־מִצְוֹתָיו תִּשְׁמֹרוּ וּבְקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ וּבוֹ תִדְבָּקוּן]: ואמר (ויקרא יט, יח) [לֹא־תִקֹּם וְלֹא־תִטֹּר אֶת־בְּנֵי עַמֶּךָ] **וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ** [אֲנִי יְהוָה]: ואמר (דברים י, יב) **וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם־לְיִרְאָה** [אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ]: ואמר (שם י, יט-כ) **וַאֲהַבְתֶּם אֶת־הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד** [וּבוֹ תִדְבָּק וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ]: והיראה והאהבה מחובות הלבבות.

ואמר בלאוין שבהן, (שם ה, יז) **וְלֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ** [שָׂדֵהוּ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ שׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ]: (ויקרא יט, יח) **לֹא־תִקֹּם וְלֹא־תִטֹּר אֶת־בְּנֵי עַמֶּךָ** [וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי יְהוָה]: (שם יט, יז) **לֹא־תִשְׂנָא אֶת־אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ** [הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת־עֲמִיתֶךָ וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא]: (במדבר טו, לט) [וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם] **וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם** [אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם]: (דברים טו, ז) [כִּי־יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן מֵאַחַד אַחֶיךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בְּאַרְצְךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ] **לֹא תְאַמֵּץ אֶת־לְבָבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת־יָדְךָ** [מֵאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן]: ורבים כאלה.

ואחר כן השיב את כל העבודה אל הלב ואל הלשון, כמו שנאמר (שם ל, יא) **כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לֹא־נִפְלֵאת הִוא מִמְּךָ וְלֹא רְחֹקָה הִוא:**

לֹא בַשָּׁמַיִם הִוא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה־לָּנוּ הַשָּׁמַיְמָה וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ וְיַשְׁמִעֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה: וְלֹא־מֵעֵבֶר לַיָּם הִוא לֵאמֹר מִי יַעֲבָר־לָנוּ אֶל־עֵבֶר הַיָּם וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ וְיַשְׁמִעֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה: כִּי־קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ:

ובשאר ספרי הנביאים האריכו בענין, והשיבו אותו (כ"ל, חזרו וזכרו לותו) בכמה מקומות, ואינני צריך להביאם מפני שהם רבים וידועים.

וכאשר התברר לי חיוב מצוות הלבבות מן התורה, כאשר התברר מן השכל, חפשתי עליו בדברי רבותינו זכרונם לברכה, ומצאתיו יותר מפורש בדבריהם ממה שהוא מפורש בספרים (פי' הפת לחס - בספרי תנ"ך) ומן השכל. קצתו בכלל, כמו שאמרו (סנהדרין ק"ו ע"ג) רחמנא לבא בעי, ואמרו (ילקוט שמעוני פרשת פ"פ ה"ח) לבא ועינא תרי סרסורי דחטאה נינהו. וקצתו בפרט, במסכת אבות, שאין צריך להאריך בזכרו, וכו', עכ"ל ועיי"ש עוד.

ולא עוד, אלא שכוב מצוות הלבבות חיובן תמידי על האדם, ומינן תלויות בשום זמן שהוא אלא נוהגות בין ביום ובין בלילה, בין בשעת ימי המעשה ובין בשעת קודש וביום טוב וכדו'.

וכלשונו של בעל חובת הלבבות בהקדמתו לספרו שם, וז"ל, וכאשר נתברר לי חיוב החכמה הצפונה[א] מן השכל והתורה והקבלה

הערות וביאורים

א) ר"ל חיוב לימוד החכמה כחיוב לקיים מצוות הלבבות, שאיה קודם לזה בשום קדמה, החכמה הנפוצה. וכלשונו בתחילת הקדמתו שם, אך חכמת התורה מתחלקת לשני חלקים, האחד מהם לדעת חובות האברים, והיא החכמה הנראית, והשני לדעת חובות הלבבות, והם המצפונים, והיא החכמה הצפונה. וכו', וממצוות עשה שבחובות הלבבות, שנאמין כי יש לעולם בורא בראו מאין, ושאין כמוהו, ושנקבל עלינו יחודו, ושנעבדהו בלבנו, ושנתבונן בפלאי יצירותיו כדי שיהיו לנו לאות עליו, ושנבטח בו, ושנבנע מפניו, ושניראנו אותו, ונפחד ונבוש מהשקיפו על נגלותינו ונסתרותינו, ושנכסוף לרצונו, ונייחד מעשינו לשמו, ושנאהב אותו ואת אוהביו כדי להתקרב אליו, [ס.כ. - פי', שתי כוונות לריך שיש כישראלי בענין זה, כראשונה היא, לאהוב את אוהביו ית' מלד שהבתתו אותו ית', וכל אוהב אמיתי אוהב את אוהבי אהובו. והכוונה השניה היא שנדע שע"י אהבתינו את אוהביו ית', אנו מתקרבים אליו ית' בהקרבות רבה. כדרך שדרשו חז"ל בספרי (פ' עקב, פיסקא י"ג [פיסקא מ"ט]) עה"פ (דברים י', כ) ובו תדבק, להתדבק בחכמים ובתלמידיהם, יעויי"ש. וכדרך דאיתא בזוה"ק (פ' תרומה דף קכ"ח ע"ג), שהקונה התחברות ואהבה עם אוהב ס', זכי בשכינה, ועיי"ש. והכוונה השניה תלויה בכוונה הראשונה, והכוונה הראשונה עומדת בפני עלמה, ודו"ק]. ונשנא את שונאיו. והדומה לזה, ממה שאינו נראה מן האברים. אך הלאוין שבחובות הלבבות, הפך כל אלו וכו', במה שהוא במצפון האדם ולא ישקיף עליו זולתי הבורא, כדכתיב (ירמיה יז, י) אני ה' חוקר לב בוחן כליות, וכתיב (משלי כ, כז) נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן, עכ"ל.

ובאמת שהחכמה הנפוצה הזאת היא עיקר חכמת הנסתר, כמו שכתב בספר יוסר דברי אמת, (פרק כ"ג) וזל"ק, וזה נקרא חכמת הנסתר, ששמעתי מפה קדוש מו"ה מנחם מענדל [מפרעמישלאן] ז"ל, שנסתר נקרא דבר שאין אדם יכול להבינו לחבירו, כמו הטעם של המאכל אי אפשר לספר לאדם שלא טעם טעם זה מעולם ואי אפשר לפרש לו בדיבור איך ומה, ונקרא זה דבר סתר, כך ענין אהבת הבורא ויראתו ית"ש אי אפשר לפרש לחבירו איך היא האהבה בלב, וזה נקרא נסתר.

אבל מה שהם קוראים נסתר חכמת הקבלה, האיך הוא נסתר, הלא כל מי שרוצה ללמוד, הספר לפניו, ואם אינו מבין הוא עם הארץ, ולפני איש כזה גמרא ותוספות גם כן נקרא נסתר, **אלא** ענין הנסתרות

והקבלה, אמרתי שמא המין הזה, מן המצות שאין אנו חייבין בו בכל עת ובכל מקום, כשמיטה וכיובל וכקרבנות.

וכאשר עיינתי, מצאתי שאנו חייבין בו תמיד כל ימינו בלי הפסק, ושאין לנו שום טענה בהנחתו (ופי' כפת לחס, וז"ל, אין לנו שום תירוץ ומתלמ לחס נתרפה ממנו ונניח ונעזוב לותו), **כמו, יחוד אלהינו בלבבנו, ועבדו במצפונינו, ולירא ולאהבה אותו, ושנכסוף לעשות המצוות שאנחנו חייבין בהן, כמו שאמר הכתוב** (תהלים קיט, ס) **אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכַי לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ:** (ופי' רש"י ז"ל, אחלי, תפלותי אלו הן שיכונו דרכי וכו'. ולשון אחליות

וכו', כמדס כלומר כלומי וכייתי נניע וחכס, עכ"ל). **ושנבטח בו, ושנמסור נפשותינו אליו, כמו שנאמר** (שס סג, ט) **בִּטְחוֹ בוֹ בְּכָל־עֵת עָם שִׁפְכוּ־לְפָנָיו לְבַבְכֶם** [אֱלֹהִים מַחֲסֶה־לָּנוּ סֶלָה]: **ולהסיר השנאה והקנאה מלבבנו, ושנפרוש ממותרי עניני העולם שטורדין אותנו מעבודת השם, כי כל זה אנו חייבין בו תמיד בכל עת ובכל מקום ובכל שעה ובכל רגע ועל כל ענין, בעוד שבלנו ונשמתנו בנו.**

והדומה לזה, עבד שצוהו רבו לעשות שתי מלאכות, **האחת בביתו, והשנית בשדה, כמו עבודת האדמה, ולעיין בה**

בעתים

הערות וביאורים

שבכל הזהר וכתבי האריז"ל הכל בנוים על פי דביקות הבורא, למי שזוכה להדבק ולהיות צופה במרכבה עליונה, כמו האר"י זלה"ה דהוי נהירין ליה שבילין דרקיע והיה מהלך בהם תמיד בעיני שכלו, כמו הארבעה חכמים שנכנסו בפרד"ס, כמבואר בתוספות במסכת חגיגה (י"ד ע"ב, ד"ה נכנסו), ובהגהות מיימוני (הל' יסודי התורה סוף פרק ד') עיין שם, עכל"ק. ובעזכ"י ובלי"ב בהמשך הספר ילך ויתבאר, לזך ט"י כעמל והיגיעה המיתייס בהשגת קיום חיובי הלבבות להיחוד והמחשבה היראה והדביקות וכדו', תושג בחמת גם הנפייה בספרי הטולמות שמות ופרלופיס וכדו', והכל מתוך ובתוך לבו ונפשו של אדם.

ובסה"ק מאור ושמש פ' ואלא (עס"פ וידבר ה' אל משה לאמר, בא דבר אל פרעה מלך מלרים וישלח את בני ישראל מארלו) מיתא וחלכ"ק, ונראה על פי פשוטו, דהנה כתיב (תהלים כה, יד) סוד ה' ליראיו, יש לומר כך, דהנה יש להבין מה זה סודות התורה שקוראין כל ישראל סודות התורה, שאין לומר שהכוונה על חכמת הקבלה וכתבי האר"י ז"ל וזוהר הקדוש, דהנה לשון סוד הוא דבר שאי אפשר לגלות לאחרים כלל, והלא כל הקבלה וכתבי האר"י והזוהר יכולין לגלות לאחרים ולפרשם ביתר שאת, ואם כן כיון שנתגלה אין זה סוד.

אבל מה הוא סוד שאי אפשר לגלות לשום אדם, הוא סוד ה', רצה לומר עצם אלקות שהוא היה הוה ויהיה והוא עיקרא ושרשא דכולי עלמין, זה אי אפשר לגלות לשום בריה, רק כל אדם משער לעצמו השגת אלקות לפי שכלו ולפום שיעורין דלביה. וכל מה שהאדם מזכך עצמו ומיגע עצמו יגיעות הרבה להשיג, כך ישיג בשכלו הזך יותר ויותר. ומה שמשיג שכל באלקותו יתברך, זה אי אפשר לגלות לשום אדם מעמקי לבו מה שהוא בלבו ושכלו. הגם שיכול לדבר לאחרים ולהכנים בלבם מציאות אלקותו ויראתו יתברך שמו, אבל כל מצפוני לבו אי אפשר לגלות להם, כידוע לכל מי שנכנם לעבודה באמת. **על כן זה נקרא סוד, כי הוא סוד באמת שאי אפשר לגלות לשום אדם מה שהוא אצלו בנקודת הלב והמחשבה. רק כל אחד מבין לפי יגיעתו והזדככות חומרו.**

ומה שאדם משיג יותר השגות אלקות בכלל ובפרט, דהיינו שבא למדריגות גדולות בהשגות אלקות על ידי הזדככות יותר, לזה האדם קשה יותר לפרש ולגלות מצפוני לבו לאחרים, כי יש לו יותר בלבו ובמחשבתו אשר אי אפשר לגלות ולפרש מצפוני לבו. וזהו סוד ה' ליראיו, רצה לומר שנשאר תמיד אצלם

בעתים ידועות ובשעות ידועות. אם יעברו העתים ההם, או אם לא ימצא לעשות מפני דבר שימנענו, יסתלק מעליו חיוב המעשה חוץ לביתו. אבל המעשה שצוהו לעשות בביתו, אינו מסתלק מעליו כל ימי עמדו בו ועבדו את אדוניו, כשלא ימנענו מונע ולא יטרדהו טורד, וחיוב המעשה תמיד עליו כשיפנה. וכן מצוות הלב שאנו חייבין בהן, אין לנו טענה בהן, ולא טורד מהן, אלא אהבת העולם, ושאין אנחנו מבינים ענין בוראנו, כמו שנאמר (ישעיה ה, יג) וְהָיָה כְּנָפוֹר וָנֶבֶל תֹּף וְחָלִיל וָיַיִן מִשְׁתֵּיהֶם וְאֶת פֹּעַל יְהוָה לֹא יַבִּיטוּ וּמַעֲשֵׂה יָדָיו לֹא רָאוּ:

ואמרתי, שמא המין הזה מן המצוות אינו מתיילד למצוות רבות, ועל כן הניחו אותם ולא חיברו בהם ספר מיוחד. וכאשר חקרתי על מספר מספרם ופרקיהם מצאתים לרוב מאד בהתיילדם, (ופי' במרפא לנפש וז"ל, לשון תולדות. כלומר שמתיש אחד יולדים תולדות הרבה, כמו כן במצות הלבבות יולדין מאחת כמה תולדות ועניפים לרב מאד למי שמדקדק בהן), עד שחשבתי כי מה שאמר דוד ע"ה (תהלים קיט, נו) לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד, אמרו על מצות הלבבות, כי מצות האברים יש להם מספר ידוע כמו תרי"ג מצות,[כב] אך מצות הלבבות רבות מאד, עד כי אין לתולדותיהן מספר,[כג] עכ"ל.

ובוודאי שהריך המדם להשתדל לעסוק בלימוד עיקרי ופרטי וגדרי מצוות שלו, ובדרכים לקיומן בכל לבו ונפשו, כמו מצות (ויקרא

הערות וביאורים

יא

בסוד שאי אפשר לפרש, שמה שאדם יותר ירא שמים, הוא יותר אצלו אלקותו יתברך בסוד יותר, אשר אי אפשר לגלות מצפוני לבו וכו', עכלה"ק, ועיי"ש עוד.

כב) **פירוש** לשונו זה, שכתב כמו תרי"ג מצוות, הוא, שבוודאי הוא שתרי"ג מצוות ניתנו לישראל לא יותר ולא פחות, אבל גם בוודאי שמניין תרי"ג הוא של כללי המצוות, ויש כללים הרבה למצות את מנין תרי"ג, ומה שיש נכנס למנין תרי"ג כנ"ל, ועל אחת כמה וכמה שפרטי המצוות ודקדוקיהן אינם נכנסים למנין תרי"ג. ולכן, תרי"ג מצוות, הוא רק אחד מהגבולות והמניינים שנמנים בהם מצוות התבריים, כי יש עוד דרכים, למנות ולספור גם את הפרטים והדקדוקים, וכדו', ואפילו רק על פי מה שמפורש בפסוקי התורה גופא. ועל כן למר, כמו תרי"ג.

כג) **ביאור** דבריו, הנה אין ספק שגם מצוות הלבבות הן חלק מכלל תרי"ג, ואין לטעות שבעל ספר חובת הלבבות יש לו שיטה אחרת בזה. וביאור דבריו כן הוא, הנה מצות התבריים ישנן מספר פסוקים מסויים בתורה שהם מצוותות בו, ועוד מספר מסויים של פסוקים בנביאים ובכתובים, שחז"ל מסתייעים בהם ללימוד גדרי מצוות אלו, וכן כ"ט מסכתות בש"ס (חוץ מפרקי אבות), שבהם מצוותים פרטי דיניהם, וכן י"ג סדרים ברמב"ם, ד' חלקי טור ושו"ע וכדו', ובהם כלולים כל יסודות ועיקרי מצוות התבריים כולם. ולא זאת בלבד ספרי הפלפולים והתשובות אלא להרחיב ביאורם ולהבהיר ליוריהם ולפשוט הספיקות הנופלים בהם. משא"כ חיובי הלבבות, רבו מספר פסוקי התנ"ך המזהירים עליהם מאוד, וכאשר נתעמק בהבנת פסוקים אלו ע"פ ביאורי חכז"ל עליהם, נמצא שאע"פ שברשותם הם בכלל תרי"ג, מכל מקום כאשר נבוא לחקור על פרטיהם ודקדוקיהם, נמצאם מסתעפים ומתרבים, לאין שיעור ממש, ואילו כל הרקיעים גווילים וכו' לא יימנו.

בדוגמת מצות ואהבת לרעך כמוך, שעיקרה בלב, שכדי להבין כל גדריה וליוריה, עד כמה מחוייב לאהוב כל אחד מישראל בליבו זה או זה, כמו עד כמה מחוייב לאהוב אותו כאשר מצערו, (כמו הדין, לחין לו עליו אלא תרעומת, המזכר בליוריה שונים בש"ס ובפוסקים, וכדו'). וגדר האהבה לפי מדרגתו של כ"א מישראל

(ויקרא יא, מד) [כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם] וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים [כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ]: מו (דברים ו, יג) אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּירָא [אֹתוֹ תַעֲבֹד] וּבוֹ תִדְבָּק [וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ]: ומצות (שם ד, לט) וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד:

וצריך ליתן די זמן, וכח המח והלב, ויגיעות נכר נכל מ"ח דבר שהתורה נקנית בהם, כדי לקנות ידיעת מצוות אלו וידיעת פרטיהן ודקדוקיהן, ובעיקר הדרכים לקיומן והרחקת מפסידיהן וכו', ועתכו"כ לעורך קיומן בפועל ממש, לא פחות מאשר מתייגע הוא בלימוד וקנין וקיום לימי חובות התבדים.

קיצור: א] חיוב מצוות הלבבות, יוצא מהרבה פסוקים מפורשים. **ב]** ואין מחלוקת בין מוני המצוות בחיובן, רק באופן חלוקת מניינן. **ג]** וחיובן הוא תמידי. **ד]** וחיוב גדול מוטל לעסוק בלימוד גדרי ואופני קיומן, ובקיומן בפועל, לא פחות מאשר בחובות האברים.

פרק טז

ולא עוד, אלא דחיובא רמיא אתיניא ליתן יותר כח ולב ויגיעות מח ובכר, בשיעור החכמים ודיבוק החברים, מיעוט שינה ומיעוט תענוג וכו', ובכל מ"ח דבר שהתורה נקנית בהם, לעורך השלמת נפשו בקיום מצוות הלבבות, הן כדי לעומדן כע"ל, והן כדי לקיימן, יותר מאשר מחוייב ליתן לעורך השלמת נפשו בקיום מצוות התבדים. כמו שכבר פירשו רבותינו בע"ס ובמדרשים כמה פעמים.

וכבר העתקתי לך לעיל (בפרק י"ח עמוד נ"ה) את מאמרם ז"ל בגמ' שבת (לא.) **דאמר** ריש לקיש מאי דכתיב והיה אמונת וגו', אמונת זה סדר זרעים וכו', **ואפילו** הכי **יראת ה' היא אוצרו** (ופי' רש"י, יראת ה' היא אוצרו, הוא עיקר החשוב בעיניו לאצור ולעשות סגולה לזכרון), וכו'. ומת"כ מאמרו שם עוד וז"ל, משל לאדם שאמר לשלוחו העלה לי כור חיטין לעלייה, הלך והעלה לו, אמר לו, עירבת לי בהן קב חומטון (פי' רש"י, ארץ מלחה ומשמרת את הפירות מהתליע), אמר לו לאו, אמר לו מוטב אם לא העליתה, עכ"ל.

הערות וביאורים

ותראה

בקיום התומ"צ, שלמדיקים לריכים לתהוב יותר מסתם ישראל (תבצע"ר פרק כ"ח), ולהרשעים גמורים לריכים לשמוע (פסחים קי"ג ע"ב). וגם בזה יש חילוקים הרבה. ולהבין כל הנ"ל וכיו"ב, לריכים לבירורי סוגיות ושימוש תלמידי חכמים ודיבוק התלמידים בשיחת חברים לדיבון הילכתא, כל ימי חיי האדם, ועד אין שיעור בהשגת כל הני ענייני יותר ויותר הן בעומק והן ברוחב, ופי' בידיעת יסודותיהן פרטיהן ודקדוקיהן כדבעי, ועתכו"כ בקנין קיומן והשגת הדרכים התמיהות לכך.

ובדוגמת מצות התמת יחוד ה', שהוא ענין שיש ללומדו ולהעמיק בו תמיד, ולהוסיף עומק על עומק בהשגתו מיום ליום ומשעה לשעה ומרגע לרגע, כאזהרת הפסוק (דברים ד, לט) וידעת היום והשבות אל לבבך וגו', היינו שבכל יום לריכים תוספת דעת בענין זה והשבה חדשה אל הלב. ויש בזה לימודים עמוקים והרבים מקובלות לבוא לכל זה. וכמה שיעור החכמים ודיבוקות החברים וכו' לריך לעורך כך.

ועל דרך זה בכל מצוות הלבבות, כמו במצות ל"ת שמנה הסמ"ג (חלק ל"ת מצוה ס"ד) שלא להתגאות, לדעת גדריה פרטיה ליוריה, וסניפיה שבע"ך, כמו (דהי"ב יז, ו) ויגבה לבו בדרכי ה', מהו גדרו, ומתי ואיך לריך לקיימו ומתי לא. וכמו כן, בגדר שהתפאר משיח ה' ברוח קדשו לאמר (תהלים פו, ג) שמרה נפשי כי חסיד אני, מהו גדרו מתי ואיך, כנ"ל. וכדו'. ועתכו"כ דרכי קנין קיומה דמל"ת זאת דלא להתגאות כנ"ל, ותכמ"ל ודו"ק.

ותראה עד היכן הדברים מגיעים, שממרו
מוטב אם לא העליתה, כלומר שאם ירצה ה' אינו מועלו של המדם ואינו עיקר המצוה בעיניו למעור ולעשותו סגולה לזכרון תמיד מול עיניו, להיינו ירצה ה' ופחדו וכל המסתעף מהם, כמהבת ה' וכדו', מוטב לו שלא קנה ידיעת התורה כלל בלימוד ושינון ובשימוד לזכרון, שהוא עיקר הנמשל מדבריהם להעלה לי כור חיטין לעליה, להיינו קנין ידיעת התורה, כלפירשו המפרשים יעוי"ש.

וכן מפורש ומבואר במקומות רבים ועלומים
בדברי חכז"ל בש"ס ומדרשים, ועוד יותר בזוה"ק. ולא אעתיק כעת, כי כבר העתיקוס כל רבותינו מורות העולם שמפיהם אנו חיים, כבעל הרמשית חכמה והשלה"ק, ובבעל מובות הלבבות בהקדמתו המרוכה והנפלאה, שמיוסדת על יסוד זה, להיינו על המיוב להוציא זמן זמניס טובא ויגיעות עלומות בלימוד וקנין קיום מצוות אלו.

ואעתיק רק לדוגמא מדבריו הק' של המוה"ל
שם בענין זה, וז"ל, ואמרתי עוד, שמא הן (כ"ל מצוות הלבבות) כל כך מבוארות וידועות לכל, וכל בני אדם דבקים בהן, עד שלא נצטרכו לחברן בספר. ועיינתי מנהגי בני אדם ברוב הדורות הנזכרים בספרים, ומצאתים רחוקים מן המין הזה מן המצוות, אלא הזריזים הפרושים בהם, כפי הנזכר עליהם, אך השאר כמה היו צריכין להעיר ולהורות אותם. וכל שכן רוב אנשי זמננו זה, אשר זלזלו בחכמת מצוות האברים, כל שכן במצוות הלבבות. **ואשר ידבנו לבו מהם לעיין בחכמת התורה, הוא מתבוין לדבר שייקרא בו חכם אצל עמי הארץ, ושיעשה לו שם אצל הגדולים. ויט מדרך התורה, אל מה שלא יקנהו מעלה יתירה ולא ינקהו ממכשול בנפשו, ושאם לא היה יודעו לא היה נענש עליו. והניח לעיין** (כ"ל, מלעיין) **בשרשי דתו ויסודי תורתו, אשר לא היה לו להתעלם מהם ולהניחם, ושלא יוכל לקיים מצוות אם לא ידעם ויעשם, כמו וכו' וכן שאר מצוות הלבבות שזכרנו, ושאנו עתידים לזכור, אשר לא תינמר אמונת המאמין אם לא ידעם ויעשם, והיא החכמה הצפונה, אשר היא אור הלבבות ונוגה הנפשות, ועליה אמר הכתוב** (תהלים נא, ח) **הן אמת חפצת בטוחות** (הוספת המעתיק, - ופי' המלודות וז"ל, כלל חפץ אתה להיות נשרש האמת אף בהחשבת הכליות וכו', עכ"ל. והוא כדתירגם יונתן שם, הא קושטא רעיתא בכולין), **ובסתום חכמה תודיעני וכו'.** (ותירגם יונתן, ובטמור לבא חוכמתא תהודעניני).

ונשאל אחד מן החכמים על שאלה נכרית
מענין דין הגרושין, והשיב את שואלו, אתה האיש השואל על מה שלא יזיקנו אם לא ידענו, הידעת כל מה שאתה חייב לדעתו, מן המצוות אשר אינך רשאי להתעלם מהן ואין ראוי לך לפשוע בהן, עד שנפנית לחשוב בשאלות נכריות, אשר לא תקנה בהן מעלה יתירה בתורתך ואמונתך, ולא תתקן בהן מעוות במידות נפשך. והנה אני נשבע, כי מחמש ושלשים שנה אני מתעסק במה שצריך לי ממצוות תורתי, ואתה יודע רוב טרחי בעיון ורוב הספרים אצלי, ולא פניתי לבי למה שפנית לבך לשאול עליו, והאריך להוכיחו ולביישו על זה. וחכם אחר אמר, למדתי לברר מעשי חמש ועשרים שנה. (ופי' בפרפא לנפש וז"ל, כ"כ שנה למדתי להגיע למדה זו לברר מעשי לה' לבדו בלא שום פניות, וזה הוא עיקר למודי וטרחי), עכ"ל הס' מוה"ל.

וכן רצינו בעל המסילת ישרים, הפליג מאוד
מאוד בהקדמת ספרו הנ"ל בייסודות אלו,
ולמעשה חזר בחכמתו המלקית בתופן קנר
ובתמצית על כל מה שנאמר בתורה לפניו, ואף
הוסיף נופך ובימור ועומק ויעוי"ש, וכן רציס
רציס מאוד.

ואם כי אמרתי לך לפני כן כי לא אעתיק כעת
מכל הנכתב בענין זה, כי יצטרכו לכך כמה
ספרים רבי הכמות, אבל אעתיק רק עוד לשון
אחד, הכולל לפענ"ד הרבה מאוד ממה שנכתב
לפניו כנ"ל, מהקדמת המסילת ישרים, וז"ל,
ראה, כי אין דברי החסידות ועניני היראה
והאהבה וטהרת הלב מוטבעים באדם, עד
שלא יצטרכו אמצעים לקנותם וכו', אלא
וודאי שצריכים הם לאמצעים ולתחבולות
לקנות אותם וכו'. **אם כן איפוא, איך לא**
יצטרך להוציא זמן על העיון הזה, לדעת
אמיתת הדברים, ולדעת הדרך לקנותם
ולקיימם וכו'. **מה נענה ביום תוכחה באם**
התרשלנו מן העיון הזה והנחנו דבר שהוא
כל כך מוטל עלינו, שהוא עיקר מה ה'
אלהינו שואל מעמנו.

היתכן שייגע ויעמול שכלנו בחקירות אשר
לא נתחייבנו בם, בפלפולים אשר
לא יצא לנו שום פרי מהם, ודינים אשר
אינם שייכים לנו, ומה שחייבים אנו
לבוראנו חובה רבה נעזבהו להרגל ונניחהו
למצות אנשים מלומדה.

אם לא נסתכלנו ולא עיננו מה היא היראה
האמיתית ומה ענפיה, איך נקנה אותה.
ואיך נמלט מן ההבל העולמי המשכח אותה
מלבנו. הלא תשכח ותלך אע"פ שידענו
חובתה. האהבה, כמו כן, אם לא נשתדל
לקבוע אותה בלבבנו בכח כל האמצעים
המגיעים אותנו לזה, איך נמצאה בנו. מאין
יבוא הדבקות וההתלהטות בנפשותינו עמו
יתברך ועם תורתו, אם לא נשעה אל
גדולתו ואל רוממותו אשר יוליד בלבנו
הדביקות הזה. איך תטהר מחשבותינו, אם
לא נשתדל לנקותה מן המומין שמטיל בה
הטבע הגופני. והמדות כולם, הצריכות כמו
כן תיקון והישרה, מי יישרם ומי יתקנם אם
לא נשים לב עליהם ולא נדקדק בדבר
דקדוק גדול. הלא אם עיננו על הדבר עיון
אמיתי, היינו מוצאים אותו על אמיתו
ומטיבים לעצמנו, ומלמדים אותו לאחרים
ומטיבים להם גם כן. הוא מה שאמר שלמה
(משלי ג, ד) אם תבקשנה ככסף וכמטמונים
תחפשנה אז תבין יראת ה', אינו אומר אז
תבין פילוסופיה, אז תבין תכונה, אז תבין
רפואה, אז תבין דינים, אז תבין הלכות, אלא
אז תבין יראת ה'. הרי לך, שלהבין היראה
צריך לבקש אותה ככסף ולחפש אותה
כמטמונים. הרי איפוא במה שמלומד לנו
מאבותינו ובמה שמפורסם אצל כל בן דעת
דרך כלל.

או הנמצא זמן לכל שאר חלקי העיון, ולעיון
הזה לא יהיה זמן, למה לא יקבע אדם
לעצמו עתים, לפחות, להסתכלות הזה, **אם**
מוכרח הוא בשארית זמנו לפנות אל עיונים
או אל עסקים אחרים.[כד] והנה הכתוב אומר
(איוב

הערות וביאורים

כד) **ביאור** לשון זה, דאם מוכרח הוא בשארית זמנו לפנות אל עיונים או אל עסקים אחרים, שייך גם
לביאור שיטת הרמח"ל, הטוען ממקומות רבים בכל כתביו הק', שרוב בחלק הלימוד לגהוג כפי
הוראת האר"י הק', [המבוארת בשער המצוות להאר"י ז"ל, (בפ' ואתחנן) ובס' טעמי המצוות להאר"י ז"ל (בדפוס
שבידינו

הערות וביאורים

שנידונו הוא נדף לל"ח) ובשער רוכ"ק (נדפוס ירושלים תשמ"ח דף ל"ה:) ומובאת גם בפרט"ח (שער הנהגת הלימוד, דף שנ"ג. נדפוס ירושלים תשמ"ח)] וז"ל, מורי זלה"ה היה אומר, מי שהוא חריף ובקי בעיון מאוד במהירות, טוב שיעיין שעה אחת או ב' ביום, ולא יותר, כדי לשבר אגודי הקליפות. אבל מי שאינו מהיר כ"כ והוא קשה העיון, יותר טוב לו שיעיין בפנימיות הדבר, שהוא בפרי, ממה שיעיין בקליפות. והוא שיעיין ויעסוק במדרשים ובאגדות, ובפרט בזוהר ובספרי קבלה. ומורי זלה"ה, מרוב מהירות עיונו, היה מעיין ו' דרכים על דרך הפשוט, נגד ו' ימי החול, ואח"כ היה אומר אותה הלכה על דרך הסוד, נגד שבת.

והיה אומר, שעיקר כוונת הקריאה בתורה תלוי בזה, שיכוין לקשר את נפשו להדביקה לשרשה ע"י התורה, כדי להשלים אילן העליון ולהשלים אדם העליון ולתקנו, כי זה הוא תכלית כל בריאת אדם, ותכלית עסקו בתורה, עכ"ל. [והיינו, שלדברי האר"י ז"ל, לפ שם לומד בשיטה ובדרך הנכונים, כדבריו לעיל דמי שהוא חריף ובקי וכו', אין זה עדיין בעיקר הגדול שמיכות הלימוד תלוייה בו ושעל ידו יבוא הלימוד את האדם להשגת תכלית בריאתו וחובתו בעולמו, אלא בעיקר תלוי בזה, שיכוין לקשר את נפשו להדביקה לשרשה ע"י התורה, כדי להשלים אילן העליון ולהשלים אדם העליון ולתקנו וכו'.

וכמובן שצריך לימוד עמוק וחרוף, כדי לבאר את לשונות קדשו של האריז"ל להשלים אדם העליון ולהשלים אילן העליון, וגם ללמוד היך לקיים זה בפועל ממש. ובשאר"י ובלי"צ נעשה זאת בהמשך דבריו בחיבור זה. ומכל מקום לימודים אלו בעלמא לריכים זמן הרבה, וזה גופא שיטת הקדושים האלו, (כהאריז"ל ובעל חובה"ל והרמח"ל, וכדו' עוד הרבה), שלריכין ליתן על כך זמן חרוך ויגיעות הרבה כדי ללמוד כווה זו גופא, מפי ספרים ומפי סופרים, ובכל מ"ח דבריס שהתורה נקנית בהם, על דרך האמת ולא על דרך הדמיון הכוזב.

וזה עלמו נכלל גם בדברי האריז"ל כאן בלומרו שיעיין בפנימיות הדבר, שהוא בפרי וכו'. והוא בלמת היסוד הגדול שכל לימודי הרשב"י והאריז"ל ע"פ קבלה אמיתית בלויים עליו. והוא לומרו ובפרט בזוהר ובספרי קבלה.

וגם כוונתו בלומרו, והוא שיעיין ויעסוק במדרשים ובאגדות, הוא על דרך זה, כי לימוד האגדתא על אמיתתו הוא לימוד כוונת הלב האמיתית. וכבר הבאתי לעיל (בהערה כ"ג עמוד ס"ז) את לשונות החובה"ל ובעל היושר דברי אמת והאמור ושמע, שעיקר פנימיות התורה, הס התגוללות השגת אלקותו ית' בלב האדם, האות ירלאתו ואהבתו וכדו'. והוא עיקר המכוון בדברי האריז"ל שהעתקנו לעיל ושנעתיק להלן מדברי הרמח"ל].

והרמח"ל מדבר פעמים רבות מענין הזה, בלשונות נחלות מאוד, ופעמים לף בלשונות קשים. כמש"כ בהקדמה לרבו הגה"ק רביו ישעיה בהסהן זלוק"ל, בהדפס בסי' יריס משה (מכתב ס"ג עמוד רי"ח) שעונה לו על מה שכתב לו רבו הנ"ל, שחמח על חידושיו בגלה שעלה לו, והוא (הרמח"ל) עונה לו וז"ל, ראיתי אשר שמח כ"ת כי עשיתי פרי בגלות, וגם אני שמח ת"ל באשר יחנני ה' בכל חלקי תורתו הקדושה, כי כלה תמימה ומשיבת נפש. אך מנחש אני בגביע שלי כונת הכ"ת, אשר לזה היה מתאוה, ולולי הייתי מניח הנסתרות ועושה עסקי בגלות כבר היה לו לשמחה. ואני צר לי מאד היותי רחוק מאת הדרת כ"ת, כי לולי הייתי קרוב אליו לא הייתי מניח מלהשתדל כי איש כמוהו שר וגדול בישראל יעזוב את הטוב הפנימי אור הבהיר סלת הנקיה, להשביע נפשו הרמה רק בעשב השדה, שהוא פשט התורה, ובתמרור חיי הקל וחומר וגזירה שוה, אשר עליו אמרו (בזוה"ק ח"ג דף קנ"ג ע"ח, עפ"י שמות ג, יד) וימררו את חייהם בעבודה קשה כו'. הלא מקרא צווח ואומר (ישעיה מ, ו) כל הבשר חציר וכל חסדו כציץ השדה (ובמרו ע"ז בתיקו"ז תיקון ל', דף ע"ג ע"ב) כל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין. והשכינה הקדושה הממתנת לבניה, שינהלו אותה מן הגלות, ואין מנהל לה מכל בנים ילדה (ישעיה נא, יח). היטב בעיני ה'. וסוף דבר, מה נמצא נחת רוח ליוצרינו ב"ה בכל הפלפולים הגדולים והפסקים הרבים, ואין אחד מתחזק לעמוד בסוד ה', ולגלות אור כבודו אל השכינה,

(מיוב כמ, כמ) הן יראת ה' היא חכמה, ואמרו רבותינו ז"ל (שבת דף ל"א ע"ב) הן אחת, שכן בלשון יוני קורין לאחת הן. הרי שהיראה היא חכמה והיא לבדה חכמה, וודאי שאין נקרא חכמה מה שאין בו עיון. אך האמת היא, כי עיון גדול צריך על כל הדברים האלה, לדעת אותם באמת ולא על צד הדמיון והסברה הכוזבת, כל שכן לקנות אותם ולהשיגם, עכ"ל.

קיצור: מעתיק דברי רבותינו בגמ' ובספרי מוסר, שמחוייבין להתייגע ולהוציא זמן על לימוד דרכי קיום מצוות הלבבות, יותר מאשר צריך האדם להתייגע בלימוד שאר חלקי התורה.

פרק יז

אבל מלבד זאת שמצוות אלו הן חיוב גמור מקרקפתא דגברא כתפילין, ומהן אף יותר מתפילין,[כה] לבד זאת הן הטורח והיסוד לכל קיום התו"ק גם בחומות המגרים מגל כל מיני ומיני מישראל בכל מצוות עשה ולא תעשה. ומי שלא יעמול בקניניס הנ"ל, בוודאי ובודאי שלא יגלה מכל וכל בקיום תורתו. וכמו שכתב שם עוד בעל חובות הלבבות (שם בהקדמה) וז"ל,

הערות וביאורים

עד

שנאמר בה (ברמבים ט, טז) וראיתיה לזכור ברית עולם ברזין דאורייתא (זוהר ח"ג דף לט"ו ע"ב). לא בסתר מדבר הק' רשב"י (בזוהר חדש שה"ש, דף י"ח ע"ב בהפוס מונקאטש) על פסוק (שה"ש ח, ח) אם לא תדעי לך היפה בנשים, שמי שאינו יודע רזין דאורייתא, אפילו אית ביה עובדין טבין וסגיאין מפקין ליה מכל תרעי דההוא עלמא. ההסתר הסתיר הרב הקדוש האר"י זלה"ה דבריו, באמרו, שמי שהוא חריף יעיין שעה א' או שתים לכל היותר בהלכה, ומי שאינו חריף לא יעיין בה כל עיקר, אלא עיקר העסק יהיה במדרשים ובאגדות ובקבלה, פנימיות התורה. א"כ איפוא למה נעזוב את העיקר ונאחוז את הטפל. זה הכלל, אין אדם מוצא לעתיד לבוא אלא האור מה שהמשיך בידיעתו בעוה"ז, ומי שידע הפנימיות יהנה באור פנימי, ומי שלא השיגו לא יהנה ממנו על שום פנים.

וכי יאמרו, הלא הדינים צריכים לישראל, הנעזוב אותם, לא, לא נעזוב אותם, אבל נקבע להם זמנים לפי שא"א בלאו הכי, אך לא בהם נבלה זמנינו ח"ו. הלא זה רע בעו"ה שרוב חכמי ישראל כבר רחקו מעל האמת ומן האור הנעים בעבוד ה' אלקינו, ללכת אחרי פלפוליהם של הבל, וה' בוחן לבות הוא יודע אם לעקל אם לעקלקלות הוא (עי' גמ' סנהדרין דף כ"ו ע"ב), כי אינם נוטים אלא אחרי הבצע והכבוד, ומה שיביא להם מאלה בכל אות נפשם אותו יבחרו להם. צר לי מאד על האדם הגדול הדרת כ"ת, אשר לא יעשה עיקר עסקו, במה שהיה ראוי לאיש אשר כמוהו, ולפי אכלו יתעדן במעדני מלך מלכו של עולם, עכ"ל עי"ש. ועיין עוד לדוגמא בכתב ס"ג שם. וכנ"ל שזכו דרכו בקודש במקומות רבים ועלומים בכל כתביו. וגם במסילת ישרים, הולך הוא בדרכו זו.

וכל זה הוא בוודאי גם שיטת בעל חובב"ל, כמו שעולה בוודאי מכל מה שהעתקנו לפניך מדבה"ק וממה שעוד נעתיק לפניך כאן, ומדוכתי טובא בכל ספרו הק' והנורא חובות הלבבות.

ואב"מ היכנס לבתוך כל ענייני השיטות והדרכים בענין זה, ובעזה"י בל"נ נעשה זאת מעט בהמשך דבריו.

כה) **כי** לדוגמא, המבטל מצות עשה דאמכי כ' אלקיך, או לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, או שמע ישראל כ' אלקינו כ' אחד, שכם חיובי אמונת מציאותו ית' אחדותו ויחוד אלקותו ית"ש, הוא בוודאי גרוע ויותר מן הכלל הרבה יותר מקרקפתא דלא מנח תפלין דח"ל. ועיין להלן בחלק **חכמת ודעת** (בפרק ג' הערה כ"ה עמוד קפ"ט) מה שהעתקנו וכתבנו מעט יותר מזעין זה.

עד שחפשתי על חובות הלבבות מן השכל ומן הכתוב ומן הקבלה אם אנחנו חייבים בהן אם לאו, ומצאתים, שהם יסודי כל המצוות, ואם יארע בהם שום הפסד, לא תיתכן לנו (פי' כפת לחס, לא תכיה נכוכה מללינו) מצוה ממצוות האברים וכו'.

וידעתי דעת ברורה, כי חובות האברים לא תשלמנה כי אם ברצון הלב וחפץ הנפש לעשותן ותאות לבנו לפעול אותן. ואם יעלה במחשבתנו שאין לבותינו חייבים לבחור בעבודת השם ולחפוץ בה, יסתלק מעל אברינו חיוב המצוות שאנו חייבין בהן, מפני שאין מעשה נשלם מבלי חפץ הנפש בו, וכיון שנתברר כי הבורא חייב את אברינו במצוותיו, לא היה נכון להניח נפשנו ולבנו, שהם מבחר חלקי עצמנו, שלא יחייבם בעבודתו כפי יכלתם, מפני שבהם גמר העבודה. ועל כן נתחייבו בחובות גלוינו ומצפונינו, כדי שתהיה עבודתנו שלמה וגמורה, וכוללת מצפונינו וגלוינו לבורא יתברך, עכ"ל.

ודבריו הקדושים יתנמרו, נמה שכתב שם לפני כן, וז"ל, וראיתי מצד הכתוב עוד, במכה נפש בשגגה (במדבר לה, יח) שאינו חייב מיתה, ומי שהוא שוגג במצוות אשר לא תעשינה שחייבים עליהן במזיד אחת מארבע מיתות בית דין או כרת, שאינו חייב עליהן אלא חטאת או אשם. וכל זה ראיה כי העיקר בחיוב העונש אינו אלא עד שיהיו הלב והגוף משתתפים במעשה, הלב בכוונתו והגוף בתנועתו.כו) וכן אמרו, במי שעשה מצוה ולא נתכוין לעשותה לשם שמים, שאינו מקבל עליה שכר. וביון שקוטב המעשה ועמודו בנויים על כוונת הלב ומצפונו, ראויה שתהא חכמת מצוות הלב קודמת בטבע לחכמת מצוות האברים, עכ"ל.

ולימוד תורתו, של המתרגל ומתרפה בהשגת קיום מיוחי הלבבות כראוי, יהיה נוודמי ונוודמי מך לרועך רמ"ל. ומוטב לו שלא ילמוד כלל,כז) כי עליו העידו חכז"ל (תענית ז.) וכל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם

המות

הערות וביאורים

כו) **ואם** תשמל, מ"כ לפי יסוד דבריו מדוע יכיה הטובר בשגגה חייב חטאת, והוכיח בשגגה חייב גלות, דע כי הנה מבואר בליקו"ת לאדמוכ"ז ובדרושי חב"ד רביס (ולדוגמא עיין בלקו"ת תורת שמואל, תרל"ט לפ' מוקת. ועיין עוד מעין זה בספ"ק פרי האדץ לפ' כי תשא) דגם הנכשל בעבירה בשגגה, סימן הוא לו כי חוטא הוא בלבו, ונוודמי אין לבו מכוון כראוי להשגיח על מחשבותיו דיבוריו ומעשיו שיהיו כולם כרצון כ', בחידה ובמדריגה דראוי לאיש היסראלי שיהיה לבו מכוון ועכ. וכדי לגלות מעמד ומלב זה דהרגשי לבבו שאינם כראוי, מזמניס לו משמיע עבירה בשוגג. ועיין בראשית חכמה (שער היראה פ"ד), מה שמביא בשם הזוה"ק ומפי' החסיד ר' יוסף יעב"ץ על פרקי אבות, שמכיון שלא עוסק אדם להדביק מ"ע כראוי בהשי"ת, מכשילין אותו משמיע בעבירות בשוגג רח"ל, ודו"ק.

כז) **כי** הנה נוודמי אם עוסק אדם בקביעות בקנין קיום חובות הלבבות לימודם וקיומם וכדו', אע"פ שעדיין לא בא לגדר של לימוד התורה וקיום המצות לשמן, אפילו הכי עליו אמרו חכז"ל (פסחים נ' ע"ב ועוד) לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. וכן דרשו (פתיחתא למיכ"ה, ב) על הפסוק (ירמי' טז, יח) ואותי עזבו ואת תורתי לא שמרו, הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו, מתוך שהיו מתעסקין בה המאור שבה היה מחזירן למוטב. כי אולי אדם כזה, כשעוסק בתורה הוא בבחינה של אותי עזבו, מחמת שתורתו עדיין שלא לשמה, מכל מקום כשעוסק בקיום חובות הלבבות אז הוא עוסק בו יתברך

נוודמי

המות,[כח] רמ"ל. וממרו מכז"ל (שבת פח:) כחם, וטרודים לדעת סודה,[כט] כאדם המשתמש למיימינין בה (פי' רש"י, למיימינים, עסוקים בכל ביד ימינו שהיא עיקר), סמא דחיי, למשמאילים

הערות וביאורים

בה

בוודאי, וכשהוא פוסק לעסק תורתו הוא בבחינת מותי עזבו, אפילו הכי עליו אמר הקב"ה הלוואי אותי עזבו ותורתי שמרו.

משא"כ מי שאינו עוסק בקיום חובות הלבבות כלל, כרי הוא פורק מעל לוואלו עול קיום חובות הלבבות, שעיקר חיובן הוא בהשתדלות לקיומן, כאשר בעזה"י יבואר בחלק חכמת ודעת, בפעם תריכות. ועליו כתיב (תהלים ג, טז-יז) ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי ותשא בריתי עלי פיך, ואתה שנאת מוסר ותשלך דברי אחריך. שכרי החיוב בעסק השלמת חובות הלבבות הוא חיובא לקרקפתא דגברא על כל בר ישראל בלי יוצא מן הכלל, כחיוב מצות תפילין ויותר מזה. והמבטלה, דהיינו שאינו קובע השתדלות כראוי לקיום השלמה זו, נקרא בוודאי רשע גמור, ועליו נאמר ולרשע אמר אלקים וגו', ומכמ"ל.

והנה כתריכו בספה"ק (ויעויין בפה"ק דרך פקודיך, בתחילת ההקדמה) בביאור הפסוק (ירמי' ד, ג) נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים, שמי שאינו משתדל לשוב בתשובה ולהשלים את קיום כל מצוות התורה, ייכפך לו ליומדו בוודאי לרועץ. וכן מבואר בדברי רבינו הגר"א בביאורו על משלי (בביאורו על משלי יט, ט. כד, לא. כה, ד. הובא בתמצית בתן שלימה פרק ג' אות י"ג [אות מ"ז]) על הפסוק (דברים לב, ג) יערוף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי, יעויי"ש במתק דבריו, שממשיל את דברי התורה למטר היורד משמים, אולם אינו מגדל אלא את מה שזורע האדם בשדהו, דהיינו בלבבו, וכדרך שבטולם שאם לא יחרוש האדם את שדהו ויכשו, ויזרע בו בלי קדימה זו, חטים ושעורים וכדו', בוודאי יגדלו מטר ושל השמים אשר יערפו ויזלו עליו, קוצים וברקנים, כן מי שלא עוסק בהשתדלות בחובות הלבבות, לזרוע בלבו את קיומן, דהיינו הירא ואהבה והדביקות והשפלות וכדו', יגדל לימוד התורה בלבו בוודאי את הפכן. וכנ"ל שבעזה"י בחלק חכמת ודעת יבואר כל זה. [עיי"ש בפרק ד' אות כ' עמוד ר"ב, ובאות כ"ג עמוד ר"ט, ובהערה ל"ד שם עמוד רמ"ח, ובהערה ל"ו עמוד ריי"ג, ובפרק י"ח מאות מ"ה עמוד ער"ה והלאה, ובפרק ט"ו אות נ"ו עמוד רפ"ו, ובהערה ע"ח שם] ומפשר טוד להתריך וליישב זאת מאמרי חכז"ל והרמשונים בכמה דוכתי, אלא שאכ"מ.

ובספה"ק ליקוטי מוהר"ן (מהדורת קמא סימן רי"ד) איתא וז"ל, בדורות הראשונים, כשהיו יודעים יום מיתתם, היו עוסקים בתורה כל היום, ולא היה שליטה להבעל דבר עליהם, ועכשיו מצינו בני אדם שמתו באמצע לימודם. דע, שאם הלימוד כהוגן, בודאי אין לו שום כח [אמר המעתיק, דהיינו אין להבע"ד שום כח לשלוט על האדם הלומד], אבל אם אין הלימוד בראוי, בפרט לימוד גמרא **אם אין הלימוד בראוי, אזי הוא** מקבל יותר כח מהלימוד, כי תלמוד בגימטריא אותיות של שמה לילית, על כן יש כח בלימוד התלמוד או להכניע אותה או להיפך ח"ו, עכ"ל.

כח) **ובדי** להבין יותר את הענין, עיין מש"כ בזה בספה"ק יושר דברי אמת, וזל"ק (בפרק ח'), כי הם אינם יודעים כלל מה זה הדביקות בהשי"ת, ומה זה האהבה והיראה, כי הם סוברים שזה בעצמו הלימוד שלומדים הוא הדביקות והיא האהבה והיראה, והאיך אפשר זה, והלא ידוע ומפורסם שיש בעוה"ר כמה לומדים שהם בעלי ניאוף רח"ל, ובעלי עבירות ידועים, ואף מאומות יש שלומדים התורה שלנו, היאך יתכן שזה יהיה הדביקות בה', כי אי אפשר למי שהוא דבוק בהשי"ת באהבה ויראה שיבוא לידי חטא קל, קל וחומר לחמור, קל וחומר שיהיה דבוק באיזה תאוה ח"ו, כי הלא השי"ת קדוש ומובדל מכל החומריות. אלא ודאי אינו צריך לפנים שענין אהבת השי"ת ויראתו הוא ענין אחר, שהוא בלב האדם, שיהיה לבו מפחד וירא מהשי"ת תמיד, ויהיה בועד אהבתו בלבו תמיד, כמו שכתב הרמב"ם (בפרק י' מהלכות תשובה הלכה ג') וז"ל, וכיצד היא האהבה הראויה וכו' [ע"כ, לתועלת הענין נעתיק גם המשך לשונו הזהב של הרמב"ם שם, הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתירה עזה מאוד, עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה

הערות וביאורים

בה תמיד, כאלו חולה חולי האהבה, שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה והוא שוגה בה תמיד, בין בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה, יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו, שוגים בה תמיד, כמו שצונו (דברים ו, ה) בכל לבבך ובכל נפשך, והוא ששלמה אמר דרך משל (שה"ש ג, ה) כי חולת אהבה אני. וכל שיר השירים משל הוא לענין זה. עכ"ל בכלי ג'. ובכלי ו' שם כתב עוד וז"ל, דבר ידוע וברור שאין אהבת הקב"ה נקשרת בלבו של אדם עד שישגה בה תמיד בראוי ויעזוב כל מה שבעולם חוץ ממנה, כמו שצוה ואמר (דברים ו, ה) בכל לבבך ובכל נפשך. אינו אוהב הקב"ה אלא בדעת שידעהו, ועל פי הדעה תהיה האהבה אם מעט מעט ואם הרבה הרבה, לפיכך צריך האדם ליחד עצמו להבין ולהשכיל בחכמות ותבונות המודיעים לו את קונו, כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג, כמו שביארנו בהלכות יסודי התורה, עכ"ל כרמב"ם. וממשיך רבינו בעל היוסר דברי חמת]. אבל כמו שהם נוהגים ומזלזלים בתפילה האיך יהיה להם דביקות בה' על ידי התורה.

ובאמת אינם לומדים רק מצות אנשים מלומדה למען יחכמו. ועל זה אמר הכתוב (ישעיה ה, כא) הוי חכמים בעיניהם ונגד פניהם נבונים, [חמר המעתיק, פירושו הוא, שהם חכמים ונבונים רק בעיני עצמם בלימוד שהוא למען יחכמו, ובאמת הם הפיך הגמור מזה. ומכתם למושה יותר בכמה וכמה פעמים ממי שלכה"פ יודע בנפשו שאינו חכם ואינו נבון ועל ידי כן עוד חפשר להחכימו ולהבינו, משח"כ הכסיל שבמוסף לכך הוא חכם ונבון בעיניו, מה רפואה יש לו. וע"ז אמר קרח (משלי כו, יב) רָאִיתָ אִישׁ חָכָם בְּעֵינָיו תִּקְוָה לִכְסִיל מִמֶּנּוּ, דהיינו שהכסיל ממנו לכה"פ אינו חכם בעיניו, ולכן יש לו יותר תקוה]. ובאמת מי שלומד שיהיה לו תענוג מהתורה כבוד וגבהות לב, אף על פי שאינו רואה בלבו זה בפירוש, רק מסתמא היא כן, כמו שאמר הרב מו"ה מנחם מענדל (מפרעמישלאן) ז"ל, סתמא הוי שלא לשמה, כפסק הגמרא (גיטין ג' ע"ב) לענין גט שצריך לומר לשמה, צריכים לפרש ענין זה, ולחשוב זה בלב תמיד, קל וחומר בתורתינו הקדושה אם לא יחשוק האדם כל כך להשי"ת בראוי, וח"ו ישכח מלבו השי"ת, ולא יקיים מאמר השלחן ערוך (אורח חיים סי' ו' סעיף ו') שויתי ה' לנגדי תמיד, וילמוד מצות אנשים מלומדה, אזי סתמא היא שלא לשמה, עכלה"ק, ויתווי"ש טוב.

וראה גם לשונו של הגאון הקדוש הרב ר' אברהם שמעון מזשעליכאוו (המכונה ר' שמעוליע זשעליכאווער) כי"ד זיע"א, בממריו (נדפס בספר נתיבי חיים, מאמר ו' ע"ג) וז"ל, אבל זאת תורת העולה מכל ספרי צדיקים הק' תלמידי הבעש"ט הק' זי"ע, שעיקר עסק האדם בלמוד תוה"ק צריך להיות בדיני תרי"ג מצות התורה הגלויות לנו בגמרא וראשונים, רמב"ם וטורים ש"ע ופוסקים, וזאת היא הלחם והמזון לנפש האלקית להחיותה ולקשר אותה בבוראה, כמו הלחם הגשמי המבריא את הגוף ומקשרו עם נפש החיה שניתן בו. אבל כשם שהלחם לא יבריא ולא יקשר אלא גוף חי, ולא מת או טריפה רח"ל, כן התוה"ק אינה יכולה להחיות ולקשר רק נפש חיה. והנה, לבד מהשרידים, אשר קורא הדורות מראש לא הביא אותם לעוה"ז בשביל תיקון עצמם, אלא רק לתקן וליישר דורם כידוע ליו"ח, חוץ מהיחידים הקדושים הללו, כל נפש לפי ערכה נתונה מיום הוולדה בגלות מצרים היא הגאות הטבעי, אשר כך גזרה חכמתו יתברך שכן צריך להיות בכדי שתהיה הבחירה, והוא יושב חושך וצלמות תפוס ביד הס"א רח"ל תחת דלתות נחושת ובריחי ברזל. ואינו יודע מאומה מגדולת אלקינו יוצר בראשית, מיראתו ואהבתו, ומאהבת עם קדושו אשר בחר לסגולתו. כל תורתו ומצותיו הם מצות אנשים מלומדה, ובלימוד תורתו וכ"ש בפטפוטי הבליו אשר יחדש בלימודו הוא מוסיף נאוה ותפשות וטועה הוא לפני ה', כדאיתא בתיקוני זוה"ק (תיקון כ"ד ס"ט ע"ב) לבא דלא אתבר מקליפין דיליה, אתמר (משלי טז, ה) תועבת ה' כל גבה לב. הוא חלל מת בחיים חיותו, ואיך תמשיך לו התוה"ק חיים, כיון שנפשו בלי חיים חיות קדושת השי"ת, מכ"ש תורתו המלובשת בלבוש גם ועב מאוד, ולבו שכוח לגמרי שעוסק בתוה"ק הנתונה מפיני באש מה' אלקינו אש אוכלה.

בה סמא דמותא. וממרו חכז"ל (ג' הלפסוים בברכות יז. וכ"כ בילוסלמי ברכות פ"ג ה"ג) שהלומד שלא לשמה נוח לו שנהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאוויר העולם.

וכדברי מוהרח"ו (בהקדמת ספר הקדמות הנדפסת בתחילת ספר עץ חיים) וז"ל, אמר הצעיר מעיר, הדל באלפי, חיים ויטאל בן לא"א הרב יוסף וויטאל זלה"ה. בהיותי בן שלשים לכח, תשש כחי ישבתי משתומם ומחשבותי תמהים, כי עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו, רפואה לא עלתה למחלתינו אין מזור לבשרנו ולא עלתה ארוכה למכתינו לחרבן בית מקדשינו הנחרב זה היום אלף ות"ק וד' שנים, אוי לנו כי פנה היום, יום אחד של הקב"ה שהוא אלף שנים, וגם נטו צללי ערב, שהם ת"ק וד' שנים יותר מחצי היום הב', וכלו כל הקצין ועדיין בן דוד לא בא.

ונודע את אשר אמרו רבותינו ז"ל (ילוסלמי יומא פ"ג ה"ג) כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאלו נחרב בימיו. ואתנה את פני

הערות וביאורים

ועיי"ש שכתריך מאוד לבאר ענייניס אלו. ובכמסך דבריו שס כתב עוד, וז"ל, ואפילו המכונים לומדים וגאונים ומחברי ספרים, בהבל בא ובחושך ילך בלי תשובה, כי הכסילים אינם יודעים לעשות רע אמר קהלת (ד, יז) [ע.כ. - ופירש רש"י, אין הכסיל מבין שהוא עושה רע לעצמו], ועל מה ישוב. כבר כתבתי שמי שלא נפקחו עיניו לא יבין לאשורו ענין הזה, אבל הדברים מאושרים ת"ל על אוזן שומעת. והנה יש טוענים ממאמר חז"ל הידוע (ע"י פסחים נ' ע"ב ועוד), לעולם ילמוד אדם תורה שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, מלבד שיש בדברי חכז"ל הללו כמה פירושים במפרשים ראשונים ואחרונים, אבל סוף דבר הכל תלוי בבינת הלב לידע מה לשמה ומה שלא לשמה, אשר נפשי יודעת מאוד שמי שיש לו איזה הבנה אמיתית אפילו פעוטה במאמר חז"ל הזה לא ישיב מאומה על כל מה שכתבתי לעיל, כי אין שום סתירה על דברי ממאמר חז"ל הזה. אבל יותר יוכיח החוש הנראה והנשמע, ויש עדות ברורה מה צמח מן התורה הנקרא בהרגל שלא לשמה, עד הנה, הלא השפילו לגמרי עד עפר ויותר מעפר קדושת התורה, והפכו ללענה כל משפט וכל הישרה יעקשו, סימן קטן מכל זה באפשר לראות כי כמעט בכל עיר ועיר יש מחלוקת וחילול שם שמים, והרב והמו"צ בראש, ימחלו לי הרבנים כי בזה אני לא סוד אגלה, רק זאת דבר ידוע מה היא הצורה של רב בזמנינו [כעדת המעתיק, ובאמת כתב כהכ"ק הג"ל רק את הסימן הכיכר ונראה לפילו לעיני מנשיס פשוטים, אך כמתבונן יראה ויבין, כי בדורות האחרונים, ובעיקר בדורינו, עיקר המסירים מדרך התורה האמיתית והנכונה ומביאים עד כדי כפירה גמורה רח"ל, הס דוקא הנקראים לומדים וגאונים וכדו', שלמדו כל ימיהם שלא כראוי].

ואיך טח מראות עיננו לראות כי הכל נצמח מן הגאות הטבעי שכולם משוקעים בו, ואפילו אינם יודעים ומכירים כי מסובבים הם עם הגאוה שנולדו בה, מבלי שם על לב ליקח דעת ותבונה לאמר, הבה נברחה מהלימוד הרגל הטבעי אשר עד הנה, להתחכם בתוה"ק כמו בחכמות חוץ, ולצפצף בה כל העולה על רוחו ולטשטש צורתה האמיתית, והכל למצוא מקום של התכבדות בעולם, עטרת גאות שיכורי אפרים, הכי זה מלאכתה וזה תכליתה, קרדום בזוי שעושים עמו באשפה למען ירויח נופת עוה"ז וכבוד המדומה לו ולביתו ולבניו. לכן ההשגחה העליונה ריחם עלינו סמוך לקץ גלויותינו וגלתה לעיננו נבלות לימוד המדומה הזה לעיני כל מאהביה, למען ישובו מדרכם בית ישראל, ויבינו מה זאת תורה ומה זאת קדושה, למען יזכו להבין תורה מפי משיח צדקנו, טכ"ל.

כט) **ועיין** לעיל בדבריו (בפרק ט"ו הערה כ"ג עמוד ס"ז) שכתבתנו את דברי הספה"ק יושר דברי אמת ומאור ושמש, שסודות התורה האמיתיים הס הילאה ומהכה והדביקות.

פני לחקור ולדעת מה זה ועל מה נתארך קיצינו וגלותינו ומדוע לא בא בן ישי.

ומצאתי און לי, ואנינה בקרבי ולבי דוי, ממאמר א' הובא בם' התיקונים, (תיקון ל' דף ע"ג ע"ב) וז"ל, **תניינא** (נרפסים פ, ב) **ורוח אלהי"ם מרחפת** וגו', מאי ורוח, **אלא בודאי בזמנא דשכינתא נחתת בגלותא, האי רוח נשיב על אינון דמתעסקי באורייתא, בגין שכינתא דאשתכחת בינייהו. והאי רוח אתעביד קלא, ויימא הכי, אינון דמיכין דשינתא בחוריהון, סתימין עיינין, אטימי לבא, קומו ואתערו לגבי שכינתא, דאית לכון לבא בלא סכלתנו למינדע בה ואיהי בינייכו.** (תרגום: כתיב **ורוח אלקים מרחפת** וגו', מה פירוש **ורוח**. אלא בוודאי בזמן שהשכינה ירדה בגלות, הרוח הזה מנשב על אלו שמתעסקים בתורה, בגלל השכינה הנמצאת ביניהם. והרוח הזה נעשה קול, ויאמר כך, אלו הישנים שהשינה בחורי עיניהם, סתומי עינים, אטומי לב, קומו והתעוררו לגבי השכינה. שיש לכם לב, בלא שכל לדעת בה, והיא ביניכם. [פירוש, שהשכינה הקדושה נמצאת ביניכם, ומתחננת לפניכם לגאול אותה מגלותה על ידי תשובה ומעשים טובים ולימוד תורה"ק לשמה דייקא. ואתם אינכם מתבוננים בכל זה, מאחר שאינכם משתמשים בלבכם לדעת גו את השכינה הקדושה. כן פירשו המפרשים הקדושים].

ורזא דמלה קול אומר קרא (ישעיהו מ, ו), כגון (מיכה ה, ו) **קרא נא היש עוֹנֶךָ** וגו', **והיא אמרת** (ישעיהו מ, ו) **מה אקרא כל הבשר חציר, כלא אינון כבעירן דאכלין חציר, וכל חסדו כציץ השדה, כל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין. ואפילו כל אינון דמשתדלין באורייתא, כל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין.** (תרגום: וסוד הדבר הוא, מה שכתוב קול אומר אלי, קרא, כדוגמת מה שנאמר, קרא נא, היש עונך, האם יש מי אשר יענה לך וגו', והשכינה אומרת ומשיבה (המשך הפסוק הנ"ל), מה אקרא, כל הבשר חציר, כולם הם כבהמות שאוכלים עשב, וכל חסדו כציץ השדה, כל החסד שעושים, לעצמם הם עושים. [פי', לא לשם השכינה הקדושה, ולא מתוך ירצת כ' יתברך ומצוותו], ואפילו כל אלו שעוסקין בתורה, כל חסד שעושין [פי', כי כל לימוד התורה וקיום המצוות נקרא בכלליות חסד, כמבואר בס' התניא, (פרק י'), ובפוד מקומות רבים], לעצמם הם עושים).

ובההוא זמנא מאי כתיב (תהילים עט, לח) **ויזכור כי בשר המה רוח הולך ולא ישוב, לעלמא, ודא איהו רוחו של משיח, ווי לון מאן דגרמי דיוזיל ליה מן עלמא ולא יתוב לעלמא, דאילין אינון דעבדי לאורייתא יבשה וכו', וגרמין דאסתלק נביעו דחכמה דאיהו יו"ד מינה ואשתארת בי"ת יבישה, ווי לון דגרמי עניותא וחרבא וביזה והרג ואבדן בעלמא. והאי רוח דאסתלק דאיהו רוחו של משיח כמה דאתמר, ואיהו רוח הקודש, ואיהו** (ישעיהו יא, ב) **רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה'.** (תרגום: ובזמן ההוא, מה נֶאמר, ויזכור כי בשר המה, (ולכן) רוח הולך, ולא ישוב להעולם, (והכוונה הזה) הוא רוחו של משיח. אוי להם למי שהם גורמים שילך לו מן העולם ולא ישוב להעולם, שהם אלו שעושים את התורה יבשה וכו', שהם גורמים שיסתלק השפע של החכמה, שהוא יו"ד, ממנה, ונשארת אות בי"ת יבישה. אוי להם שגורמים עניות וחרב וביזה והרג ואבדון בעולם. והרוח הזה שנסתלק, הוא רוחו של משיח, כמו שלמדנו, והוא רוח הקודש, והוא רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה').

פיקודא תניינא (בראשית ו, ג) ויאמר אלהים יהי אור[ל] [ויהי אור, ודא אהבה דאיהו אהבת חסד, הדא הוא דכתיב (ירמיה לא, ג) ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד, ועלה אתמר (שיר השירים ג, ז) אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ, יראה אתקריאת מסטרא דשמאלא, ואהבה אתקריאת מסטרא דימינא. אית יראה ואית יראה, אית אהבה ואית אהבה, יראה דדחיל בר נש לקודשא בריך הוא בגין דלא נחית מנכסוי, או בגין דלא ימותון בנוי בחייוי, אשתכח דאם הוה נחית מנכסוי או אם ימותון בנוי בחייוי דלא הוה דחיל ליה, ובגין דא הוה רחים ליה, האי יראה ואהבה לא שוי ליראת ה' ולאהבה דיליה לעקרא, אבל רחימו ודחילו עיקרא דיליה בין טב ובין ביש, ובגין דא אתקריאת האי יראה ואהבה על מנת לקבל פרס], ובגין דא אמר הקב"ה (שיר השירים ג, ז) השבעתי אתכם בנות ירושלים [וגו'] אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ, דאיהו רחימו בלא פרס ולא על מנת לקבל פרס. דיראה ואהבה על מנת לקבל פרס איהי של שפחה, (משלי ל, כג-כג) ותחת שלש רגזה ארץ וגו' תחת עבד כי ימלוך ושפחה כי תירש גבירתה.

(תרגום: המצוה השניה, ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור, וזהו (מלות) אהבה, שהיא אהבת חסד, זהו הוא שכתוב ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתי לך חסדי. ועליה נאמר, אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ. (כשכינה) נקראת יראה מצד השמאל ונקראת אהבה מצד הימין. יש יראה ויש יראה ויש אהבה ויש אהבה, יראה שאדם מתירא מהשי"ת כדי שלא ירד מנכסיו או כדי שלא ימותו בניו בחייו, נמצא שאם היה יורד מנכסיו או אם ימותו בניו בחייו לא היה ירא מהקב"ה, (וכן בתכנה) בשביל זה היה אוהב להקב"ה, (אם רואה שהקב"ה מיטיב עמו). יראה ואהבה זו, אינו שם יראת ה' ואהבתו לעיקר. אבל אהבה ויראה עיקר שלו, הן (אם) טוב (לו) והן (אם) רע (לו), ועל כן נקראת יראה ואהבה זו (שמור לעיל), על מנת לקבל פרס. ובשביל זה, אמר הקב"ה השבעתי אתכם בנות ירושלים וגו' אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ, שהיא אהבה בלא פרס ולא על מנת לקבל פרס. שיראה ואהבה על מנת לקבל פרס היא בחינת שפחה, ועל זה נאמר, תחת שלש רגזה ארץ וגו' תחת עבד כי ימלוך ושפחה כי תירש גבירתה), **עכ"ל** (כתיקונים. וממשיך מכרמ"ו וז"ל,)

והנה מ"ש בתחילת דבריו, ואפי' כל אינון דמשתדלי באורייתא כל חסד דעבדי לגרמייהו וכו', עם היות שפשטו מבואר, ובפרט בזמנינו זה בעו"ה, אשר התורה נעשית קרדום לחתוך בה אצל קצת בעלי תורה, אשר עסקם בתורה ע"מ לקבל פרס והספקות יתירות, וגם להיותם מכלל ראשי ישיבות ודייני סנהדראות, להיות שמם וריחם נודף בכל הארץ, ודומים במעשיהם לאנשי דור הפלגה הבונים מגדל וראשו בשמים ועיקר סיבת מעשיהם היא מ"ש אח"כ הכתוב (בראשית יא, ד) ונעשה לנו שם. ככתוב בס' הזוהר בפרשת בראשית (דף כ"ה ע"ב) וז"ל (על פסוק אלה תולדות השמים והארץ) שחמשה מינים יש בערב רב, ומן הג' מינים מהם[לא)

הערות וביאורים

הוא

ל) **הוספנו** כאן בס' חנלי עיגול כמשך דברי התיקו"ז, שדילג עליהם מוכרמ"ו ולפ"ז התיקונים, לצורך השלמת הבנת דבריו הקדושים.

לא) **דהיינו** שהזוה"ק מסביר שם בתריכות ענין כל מין ומין ממיני הערב רב, ומסדרם בסדר הזה, שר"ת שלהם הוא גע"ט ר"ע, דהיינו שלשה מינים ועוד שנים, וזה סדר השלשה, נפילים גבורים עמלקים,

וסדר

הוא הנקרא כת גבורים, דעלייהו אתמר (בראשית ו, ד) **המה הגבורים אשר מעולם אנשי השם**, ואינון מסטרא דאילין דאיתמר בהון (שם יא, ד) **הבה נבנה לנו עיר ומגדל וגו' ונעשה לנו שם, בבנין בתי כנסיות ובתי מדרשות**, ושווין בהון ס"ת ועטרה על רישיה, **ולא לשמה, אלא למעבד לון שם וגו'**. (תרגום: והם הגבורים שבערב רב, מצד אותם שנאמר בהם, הבה נבנה לנו עיר ומגדל ונעשה לנו שם, בבנין בתי כנסיות ובתי מדרשות, ומניחים שם ספר תורה ועטרה על ראשו של הס"ת, והכל שלא לשמה אלא לעשות להם שם). **והנה על הכת הזאת אמרו בגמרא** (ג' הרשעונים בברכות יז. וכ"ה בילקוט שלמי ברכות פ"ח ס"ח, ובמס' כלה פ"ה ה"ח) **כל העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שנהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם.**[לב]

ואמנם האנשים האלה מראים תומה וענוה באמרם כי כל עסקם בתורה הוא לשמה. והנה החכם הגדול התנא ר"מ ע"ה העיד עליהם שלא כך הוא, באומרו לשון כללות (בבלייתא דקנין תורה שנות פ"ו ח') **כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו' ומגלים לו רזי תורה ונעשה כנהר שאינו פוסק והולך, וכמעיין המתגבר מאליו, בלתי הצטרכו לטרוח ולעיין בה ולהוציא טיפין טיפין של מימי התורה מן הסלע, הנה זה יורה שאינו עוסק בתורה לשמה כהלכתה. ומי זה האיש אשר לא יזלו עיניו דמעות בראותו המשנה הזאת, ורואה חסרונו ופחיתותו, עכ"ל.**

ועי"ש בהמשך דבריו, שמסביר שפשט דברי הזוה"ק ואפילו כל אינון דמשתדלין באורייתא כל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין, כוונתו לומר, שאפילו שעוסקים בתורה שלא על מנת להיות רשעי ישיבות ורשעי סנהדרות ולקבל פרס והספקות ימיות, שלא בירשת ה' ומהצמו, מכל מקום אינם עמלים להגיע לירשה ומהנה שלא על מנת לקבל פרס, (כלומר גם לא פרס משמים, לא מיבעיא שלא פרס משמיא

דענייני

הערות וביאורים

וסדר הסנים הוא, רפאים ענקים. וכאן מסביר הזוה"ק ענין מין השלשה רשעונים, דהיינו המין מהערב רב שנקראים גבורים שמלומזים בחות ג' מן נג"ט.

[לב] **והנה** מע"פ שרש"י ותוס' פירשו קלת בתופן אחר, יש לתתו בעזה"י יפוב בשלימות על קושיא זו ליישב דבריו עם דבריהם הקדושים, אלא שאה"מ, ובעזה"י עוד חזון למועד. ומכל מקום אם תתבונן היטב במש"כ לעיל בהערה כ"ז (עמוד ע"ה) ומה שהעתקנו בהערה כ"ח, תבין מאליך שאין שום סתירה מדבריהם לדברי מוהרח"ו, ולהבן בחלק חכמת ודעת (פרק ד' בהערה ל"ד, עמוד ר"ל והלאה) האריכנו בזה בקלת יותר ברחבה וביאור, ויעוי"ש היטב, ושו תבין ירלת כ' ודעת קדושים תמלא, שכל דבריהם הק' של רבותינו הקדושים הרשעונים והאחרונים, בענין זה, תואמים יחדיו ומשלימים אחד את השני.

ומכל מקום הנה כל מדריגת גדיעות זו שאמרו בה שמועה שהפכה לו שלייתו על פניו של הלומד תורה שלא לשמה, היא בהלומד תורה בלי לשבר הגאות הטבעי, כמבואר באריכות בספרי קודש רבים, ובפרט בספה"ק יוסד"ת. ועיין לעיל (בהערה כ"א עמוד ע"ז) בדברי קדשו של הרב הק' ר"ש משלוביכאוו בענין זה. ותראה שכן הוא בהדיא בזוהר חדש פ' יתרו (דף נ"ג ע"ב בדפוס מונקאטש) וז"ל, עיינין דיליה אינון רבבין, גבהנין, ואיהו גבה לב, עליה איתמר (משלי טז, ה) תועבת ה' כל גבה לב, כל טבין דעביד למעבד ליה שם. ואיהי מאלין דאתמר בהון (בראשית יא, ד) הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם, אלין אינון דבונין בתי כנסיות ובתי מדרשות מממוניהון, וכולא למעבד להון שם ולא לשמא דה', (הערה - ותראה, שכל זה הוא אפילו אם מחסר ממונו ובונה ממנו בתי כנסיות ובתי מדרשות. ות"כ עתכו"כ, לאלו שבנין בתי כנסיות

ובתי

דענייני עוה"ז, אלא גם לא פרס לחיי עוה"ב, אלא לעשות נח"ר לו יתי' בלבד. כדפירש"י (בגמ' סוטה דף כ"ג ע"ב) גבי שבעה פרושים מבני עולם, (דהיינו מגוים בזיתר, כמבואר במשנה שם דף כ' ע"ח) ומסיק אחד מהם פרוש מאהבה, פרוש מיראה. ופי' רש"י שם וז"ל, פרוש מאהבה - מאהבת שכר המצות, ולא לאהבת מצות הבורא. מיראה - של עונשין. אלא מה על האדם לעשות, מאהבת הש"י באשר צוונו ה' אלהינו, וסוף השכר לבא, עכ"ל רש"י. ועל זה אמרו בגמ' שם, אמרו ליה אביי ורבא לתנא, לא תיתני פרוש מאהבה פרוש מיראה, דאמר רב יהודה אמר רב, לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, עכ"ל. והרי שלא הותר ללמוד תורה ולקיים מצוות ולעבוד אותו ית' על דרך זה, אלא מלא ע"מ לקבל פרס, ודו"ק).

והענין היותר מבהיל בדבריו אלו, הוא מה שמטח ומעמד ומלא הלומדים, העוסקים בתורה ובמצוות שלא לשמן, תולה מוהרח"ו זיע"א את כל מריבות הגלות, כמבואר בתחילת דבריו. וכן מוכח בהדיא מדברי הת"ז האלו שהבית, כי אמרו שם, שכדין ויזכור כי בשר המה רוח הולך ולא ישוב, דא רוחו של משיח וכו'. כי תמלית פשט דברי התיקו"ז הם כלהלן, ורוח אלקים מרחפת על פני המים, זה רומז אל מלך המשיח, [וכדמיתא במדרש (בר"ר ג, ד)], שמתעוררת בכל פעם מעמו ית', כדי לגאול את ישראל מגלותם. ויען שכל תורתם ומצוותיהם הם אלא לשמה, אזי רוח הולך ולא ישוב, שחולפת ועוברת לה לותה התעוררות ולא נגאלים.

ועל הפסוק שלאחריו, ויאמר אלקים יהי אור, מפרש התיקו"ז, שהוא השבועה שהשביע הקב"ה את ישראל להשתדל ולעורר מהבתו ורחמו ית' בלבם שלא על מנת לקבל פרס, אעל ידי זה תבוא גאולה הגמורה. ומ"כ בלימוד וקיום התו"ק בירושה ומהבה ממיתיים, ושאר תוכות ומצוות הלבבות כרמוז, תלוי כל קיבוץ הגאולה,[לג] וד"ל.

וכבר כתב בעל תוכות הלבבות (בשער הפרישות פרק ג') תוכות לומדי התורה, שהיש עוסקים ביגיעת השגת קיום מצוות אלו, וז"ל, שכוונת התורה

הערות וביאורים

ובתי מדרשות הוא בעצמו אלא שלא כדי להשיג ממון, בנוסף לכבוד והשתררות. ומ"ל לבאר ענין זה בדורינו, האי איהו גייפא (פי' בולף), דיוקנא דחמור נואף איהו, אשתמר ברתך ואתתך מניה אם יהא אושפיזך, עכ"ל. והדברים מבהילים, אך מבוארים היטב לכל מי שמכיר קצת את מליצות דורינו.

[לג] **ובאמת** שורש הכל הוא בתוכ"ק דכתיב (דברים ל, ג-ג) וְהָיָה כִּי־יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבְךָ בְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדִּיחֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָּׁמָּה: וְשַׁבְתָּ עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְקֹלוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אַתָּה וּבָנֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ: וְשָׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־שְׁבוּתְךָ וְרִחֲמֶךָ וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ מִכָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר הֱפִיצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָּׁמָּה: וכלשון הרמב"ם (הלכ' תשובה פ"ז הל' ה') ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה, וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין, שנאמר והיה כי יבואו עליך וגו'. ועיין בספה"ק לחסית חכמה (בתחילת שער התשובה) שכתב שם שאין התשובה תלוייה אלא בירושה ותהבה, ואם כן הא בהא תליא.

והנה כדי לבאר את הענין מעט יותר, שענין זה שמבואר בתיקו"ז דמפעם לפעם מתעוררת רוח רחמים ורצון, [בבחי' לכתיב (בראשית ח, א) ויעבר אלקים רוח על הארץ וישובו המים, ופירש"י, רוח תנחומין והנחה עברה לפניו, על הארץ, על עסקי הארץ. ובאמת שפסוק זה נדרש כמה פעמים בזוה"ק ובתיקו"ז על רוחו של משיח

התורה להמשיל השכל בכל תאות הנפש ולהגבירו עליהם. ומן הידוע, כי הגברת התאוה על השכל, היא ראש כל חטאת וסיבת כל גנות. ולא נטה עם אל העולם (כיוון שלא סרו המון עם מבני ישראל אל תאוות ועסקי העולם), עד שנטו מן התורה. והשיאם היצר, להניח ישוב עולם הצלתם, (כיוון שפיתה אותם היצר, לעסוק בישוב העולם הזה, ולעזוב ולהניח את ישוב העולם הממיתי והגלחי שהשגתו היא הגלת הנפש הממיתית). ונטה בהם מדרך אבותיהם (ר"ל היצר היטה אותם מדרך אבותיהם), אשר היה דרך די הצורך בעולם, (אשר דרכם היתה להתעסק בענייני העוה"ז רק כדי לרכס) והסיפק ממנו להסתפק בדבר המספיק לחיות בו. ויפה להם

הערות וביאורים

משיח והתעוררות הגאולה], הענין הוא, שבשקל תמיס דיעות נשקל, שלפעמים יש כבר די בכמות התומ"צ שבדור, שיגאלו ישראל בזכותם, ואז מתעוררת רוחו של משיח כנ"ל, למנע חוזרת ומסתלקת תומ"י, מחמת שדנים בכל פעם, שלמנע יכלה כמות תומ"צ שבזאת להביא את הגאולה השלימה, לולו היתה נעשית בישלה ולהבא לחמיתות ולשמה, דהיינו לשם ה' כדבעי, ולא בחופן שזה נעשה כעת. וע"כ מתקיים מז הפסוק וירא כי בשר המה רוח הולך ולא ישוב וגו', כנדרש בתיקו"ז לעיל.

ואם תשאל, ואיך יתכן זה, שיהיה די בכמות התומ"צ לעורר את רוחו של משיח, ורק חסרון הכוונה מעכב, והרי אין שיעור לפירות החמורות ולעקירת ושכחת התוה"ק בחלק המעשה, עד שניניים שיש בהם כפירה ואפיקורסות ממש וכו', המכסים את פני כל הדור, כידוע לכל מי שיודע מעט, ואיך אפשר לומר דרק חסרון הכוונה היראה והאהבה וכו' הוא הגורם שאין כח בתומ"צ הנעשים בדור להביא את הגאולה. דע נא, כי בחס היתה לחתה כמות התומ"צ שנעשית בדור נעשית בכוונת הלב, ולשמה וכדו', היה בה כח גם לעורר תשובה בכלל ישראל, להפריד מעליהם את כל הטומאות והקליפות שנאחזין בהם ומעוורים את עיניהם וסותמים את אזניהם ולוטמים את לבם לבלתי הבחין בעקירת התורה החמורה, שיש בדרכם בה הם הולכים. [ועיין מזה נפלאות בעומק דברי קדשו של הרה"ק מווילעדניק זיע"א בספרו שארית ישראל (דרוש ז' מאמר ג')].

ובכלל קיום הבטחת הגאולה, שרוחו של משיח תעורר, הוא ברחש וברחשונה קיום יעוד דושבת עד כ' תלקיך ושמעת בקולו וגו', שהיא התשובה הגדולה שאין לחריה לא נפילה ולא חטא ולא עוון, שיזכו בוודאי ישראל תליה בסוף גלותן, ומיד הן נגאלים (כלשון הרמב"ם הנ"ל).

ואם היתה רוח זו מתעוררת כדבעי, ע"י קיום מלוות לשמה כנ"ל, היתה פועלת תשובה עמוקה וכללית בכלל ישראל, אשר בזילא כל בחינות עקירת ושכחת התורה שבדור היו נתקנות בשלימות על ידה. וחבל שחכ"מ לפשרות ביאור הענין כדבעי, וגם יש בו עמקות לחר עמקות עד בלי די.

ונחוה בחוג ברמיזת בעלמא לעוד בחינה חת שיש בענין זה, והוא, כי מלילות הלשמה בבחינת התומ"צ אין בה נפק"מ רק לגבי סגולתם הרוחנית, חלא גם לגבי חלק המעשה שבהם בפועל ממש, כי לדוגמא חס היתה ירחת שמים לחמיתית בהמנהיגים והרבנים, היו בוודחי גודרים גדר ועומדים בפרץ ומפרישים את ישראל מכל הטומחות שבדור, וגם היתה להם סייעתא דשמיא לכך. ומכיון שאין בהם ירחת שמים ולא להבדלו יח' כדבעי, אין זוס מליחות שינהיגו את ישראל בדרך חמת, כי הם עלמם מוכרים וממירין את עשיית רצון השי"ת בכל הזדמנות בעד מיד עדשים וחף פחות מכך, ומרמים את עלמן ואת חחרים, עד בלי די, לבלתי הבחין בזה. ועל כן אין החסרון במעמד ומלב דקיום התורה בדור (כדוגמת חלל המנהיגים כנ"ל) תלוי בחסרון חו יתרון דכמה מלוות בחלק המעשה, חלא בענין שרשי ועמוק של כל קבלת עומ"ש ועול תומ"י בחמת בלי שקריס וגניבות וכדו'. והוא ענין הלשמה וירחת והחבה שלא עמלק"פ המבוחר בתיקו"ז. וכנ"ל שחי חפשר להחריך, ומ"מ דו"ק היטב ותשכח.

להם התפארה בו, (ר"ל היאך ייפה בעיניהם להתפאר בענייני עולם הזה), והרבות מהונו, וחבב עליהם להתעדן ולהתנשא בו. עד אשר צללו במצולות יַמָּיו, וחייבם היצר לסבול צער גליהם.

והעולם מושל בהם, ואוטם אזניהם, ומעצים את עיניהם. ואין מהם אחד אלא מתעסק בתענוג כשישיגנו ויזדמן לו, והוא תורתו ודתו, עד שטרד אותו מאלהיו. כמו שאמר (ירמיה ג, יט) תיסרך רעתך ומשובותיך תוכיחוך וגו'. ומהם, מי שימנע ממנו התענוג ההוא, ומחשבתו עליו ונפשו שואפת עליו ותלויה בו ושונה בבקשתו לילה ויומם, כמו שאמר (תהלים לו, ה) אוון יחשוב על משכבו יתייצב על דרך לא טוב וכו'.

וכל אשר התערבו רחקו (ר"ל, ככל אשר התערבו יותר בענייני העולם הזה רחקו יותר מן האמת). וכל אשר רחקו מאור האמת, אשר נפרד ממנו, בחברת היצר אשר ידעו (ר"ל, כמה שנתרחקו ונדחפו יותר מאור האמת, הזה בא להם על ידי שהתחברו עם יצר התאוות ועניני עולם הזה), התאבכה האפילה עליהם (כך התחזקה יותר עליהם חשכות הדעת, ועל ידי זה, גדל העולם בלבם וכו' כדמפרש ואזיל), וגדל העולם בלבם, ויף (פי' גיפה) חזקו בעיניהם. ויושיבו אותו בהחרב שכלם (ר"ל, עסקו בישוב עולם, עד שנחרב שכלם. ובמקום חורבן והעדר שכלם, הוסיפו עוד להכעיס עוכ"ז ורדיפה אחרי תפיסה של מקום והנאה בו. וזה נקרא בלשון המחבר, ישוב עוכ"ז). וכל אשר נוסף העולם ישוב, נוסף שכלם חורבן. עד אשר חשבו דרכו הרעה כי היא הטובה, ותעותו, כי היא הישרה, (ר"ל, שחכלם ושוב נפשם נחרב על ידי זה כל כך, עד שכבר חושבים שדרכם המעוקל היא דרך הטובה והישרה). ושמוהו לחוק ולמוסר. ויורישו אותו האבות את בניהם. והעיר עליו משכילם (ר"ל, כבר הורגלו ונתחנכו בדרך זה, דור אחר דור, עד שהחכמים והמשכילים שביניהם כבר מעוררים ומזרזים אותם על דרך זה, כאילו הוא הדרך הכשרה והנכונה), וצוו בו המונם (ר"ל, הם מלווים את ההמון עם, ומלמדים אותם את הדרך הזה), והתקנאו עליו שריהם (ר"ל, השרים והממונים על הליבור נראה בעיניהם כבר דרך זו כדרך ישרה כל כך, עד שמקנאים בחימה על מי שאינו הולך בדרך זו). עד אשר נתבסם היצר בהם, ונתמלאת החמת. ושב בהם הדבר הנברי בעולם נודע, (ר"ל, כדרך שהיתה בדורות הקודמים זרה ונכריה בעולם, וכולם ידעו והכירו שאינה דרך האמת, נעשתה אצלם כדרך יחועה ומקובלת מדור דור), והדרך הנכונה בו, נבריה וכו', (ודרך האמת הפכה אצלם לזרה ונכריה), ועשה כל אחד מהם כאשר ראה שעשה רעהו. והאוחז ממנו די ספקו נקרא עצל וכו', והמסתפק במספיק ממנו, חלש. והעובר אותו, משתדל, (ר"ל, מי שעובר את גדול הסיפוק, שמרבה בקנייני עולם הזה יותר ממה שהוא לריך, נקרא אצלם המשתדל הרצוי), ומשתבחים בו ומתנשאים וכו'.לד)

ובעבור הגבול בו (ר"ל, כשעוברים את גדול הסיפוק ותאוותם מתגברת ביותר), עושים בטניהם, אלהיהם (ר"ל, הם עובדים את תאוות בטנם כל כך, ומשימים כל מחשבותם בזה, כמו עבודת אלילים ח"ו רח"ל), ותורתם מלבושיהם (ר"ל עיקר תורתם הוא, להמליץ לעצמם מלבושים יקרים

הערות וביאורים

לד) והנה אחי ורעי, דברי הספר חודות הלבבות האלו, הם כמו נוויים על דברי הליקוטי מוהר"ן שהעתיק השועל במכתבו (לעיל פרק ג' עמוד כ"ג) בענין ההסתרה שבתוך ההסתרה, דהיינו שההסתרה בעלמה נסתרת. ולאוי לך הלומד בחיבור זה, לחזור עליהם כעת.

יקריס. והוא על דרך שכתב לעיל, והוא תורתו ודתו), ומוסרם, חיזוק מִשְׁפָּנֵיהֶם (ר"ל, דרך ארץ שלהם הוא, שידע לחזק ולהדר לו דירה יפה). ותועים במצולות הסכלות, שבים במרוצות העצלה, עמומים במעמסות התאוות. ומבקשים גמול העובדים במעשה העוברים, ומדרגות הצדיקים במנהגי הרשעים, כמו שאמרו חכמינו ז"ל (סוטה דף כ"ג ע"ג) עושים מעשה זמרי ומבקשים שכר כפינחס.

וכאשר הגיע היצר ברוב אנשי התורהלה) **אל מה שפרנו** (לשון המעתיק, ותראה מזה, שגם היות האדם והימלאו עדור ראשוני הראשונים כמלאכים ושרפים, כבזמן בעל חובה"ל, בלילוף לומדו את התוה"ק ועסקו בקיומה בחובות האברים, לא יכלו להגיל ממניחות בלתי נכונה כל כך, אם לא שיעמול בכל לבו בלימוד חובות הלבבות והשגת קיומן. כי בכהאי גוונא לשון חכז"ל (שבת ג, יד) **אם אין אני לי מי לי** וכו', כי אין לסמוך בזה על היותו והימצאו

הערות וביאורים

לה) וזה יכול להיות, כן מלד עסקם בשו"מ סחורה וכדו', כדי להשיג מעות עבור כל ענייני בעלם מלבושיהם ומשכניהם, או לפילו מלד עסקם בתורה ועבודה וכד', לשם לכוונה זו. דהיינו שענין זה שעיקר מגמת עסק האדם בעולם הזה תהיה להשיג מעות עבור השגת מילוי הבטן דירה ומלבושים וכדו', והכל (כן המשכן והן המלבושים) הוא כדי לתפוס מקום נרחב של התכבדות והתפארות היש הגשמי בעוה"ז, (כי (נצ קמץ נ"ע ע"ב) ר' יוחנן קרי למאני מכבדותא, וכן ע"ז כדרך בדירה וכדו'), כדי ליהנות בכל לופן מעוה"ז בכל לופן יותר ויותר ככל האפשר, (שהוא ענין בעליהם הנ"ל), ענין זה יכול להיות, הן כשעוסק האדם במשא ומתן ולילו מכוין בעסק זה לשם שמים ולעבודת בוראו, והן שעוסק האדם בתורה במצוות ובגמ"ח, שלא לשמה ולכוונה זו.

וישנם אשר נלרכים לעורך כך גם לביהמ"ד ומוסדות וכדו', כמבואר היטב בזוה"ק (נראשית דף כ"ה ע"ב), ועיי"ש במיוע תלית**ה** שיש בערב רב, [המובאים בדבריו של מוהרח"ו שהעתקנו לעיל (בפרק זה עמוד פ'), ולעורך הענין נעתיקנו כאן שנית, עם תוספת מעט ביאור, וע"פ הגילוי של הזוה"ק שבידינו]. וז"ל הזוה"ק שם, גבורים מינא תליתאה, עליהו אתמר (נראשית ו, ד) המה הגבורים וגו' [אשר מעולם] אנשי השם, ואינון מסטרא דאלין דאתמר בהון (נראשית יא, ד) הבה נבנה לנו עיר ונעשה לנו שם, דבנין בתי כנסיות ומדרשות, ושויין בהון ס"ת ועטרה על רישוי, ולא לשמא דיהו"ה אלא למעבד לון שם, הה"ד ונעשה לנו שם, עכ"ל. (תרגום, המין הג', נקראים גבורים, עליהם נאמר המה הגבורים אשר מעולם אנשי השם, והם מצד אלו שנאמר בהם הבה נבנה לנו עיר ונעשה לנו שם, (פי', שורש נשמתם נמשכת מדור הפלגה)*), שהם בונים בתי כנסיות ובתי מדרשות ומניחים בהם ספר תורה ועטרה על ראשו, ולא לשם השי"ת אלא לעשות לעצמם שם. זהו מה שנאמר ונעשה לנו שם). [ועיי"ש בכמשך דברי הזוה"ק]. (ועיין לעיל (בהערה ל"ג עמוד פ"ט), מה שהעתקנו בנוגע לזה, מדברי הזוהר חדש).

והעיקר בכל זה, הוא, התקשרות המח והלב לענייניס אלו והעמקת הדעת להשגתם. ובמקום אשר היו לריכים לשומם ולהעמיק בכם בהשגת חומת האדם האמיתית בעולמו של השלמת לנון בוראו, כי זה כל האדם, וזו"ק.

*) כמבואר בכתבי האר"י הק', שנשמות דור המבול ודור הפלגה ואנשי סדום חזרו ונתגלגלו בנשמות ישראל שנולדו במלריס. ויש בזה ביאורים מרוכים, ופרטים רבים, שאכ"מ, אך דע שכן הוא. וגם הערב רב שיצאו עם ישראל ממלריס, יש להם שרשים ושייכות עם דורות אלו, כמבואר בליקוטי תורה להאריז"ל בכמה דוכתי, וזו"ק.

והימלאו בדורם של הראשונים וגדולים וקדושים, [כמו שיצא מהם רבים החוצבים, שאם יש להם חיזוק שיכות עם חיזוק לדיק וגדול בישראל, יהיה זה לנגד

בעבורם במקום עבודת עבודה בעניינים אלו.][לו] **ואם לא עבשיו אימתי.** שהוא חובה מוקרקפתא דגברא כנ"ל, בכל דור ובכל עת. ואין תשובה ואין עלה

הערות וביאורים

לו) **והענין** מבואר בספרי קודש בתריכות. ועיין במה שכתב בזה הרה"ק בעל באר מים חיים וסידורו של שבת זיע"א, בספרו שער התפילה (בהמשנה שנדפסה בתחילת הספר) וזל"ק, ואמנם זאת תדע, כי זה שרוצה לאהבה את שמו יתברך ולירא ממנו, ומייגע עצמו על זה כאשר יוכל, בשים לבו ומוחו להבין בגדולת ה' ובחכמתו הנפלאה בכל הבריאה כולה ונפלאותיו ומוראו הגדול והנורא על כל מלאכי מעלה על כל העולמות העליונים ותחתונים, וכמו שנאמר (מיכה ד, יח) הן בעבדיו לא יאמין ובמלאכיו ישים תהלה, (שם טו, טו) ושמים לא זכו בעיניו, ובשארי דברים אשר יתעורר בהם ליראה את ה' ולאהבה אותו ככל אשר יוכל (ועיין ברמב"ם הק' (פ"ג מהלכות יסודי התורה ה"ג) שכתב שם האיך הדרך לאהבתו ויראתו יתברך, עיין שם), ואם עם כל זה לא יגיע לאהבה ויראה הראויה, והוא למיעוט ערכו בשורש נשמתו במדריגות התחתונות עד למאוד, או עוונותיו הטו אלה וחטאתיו מנעו הטוב מאתו, שאינו יכול לעורר עצמו שיחרד לבבו ביראת בוראו ולאהבה אותו, **לא ידאג לומר כי ח"ו אבדה תקותו באשר שמצותיו לא יעלו למעלה,** כי לזה מועיל **ההתקשרות והתדבקות בצדיקי הזמן היודעים והמכירים והם ודאי שעושין מצותיהן כראוי, אז על ידם יעלו גם מצותיו בהתקשרות נכון.** כנודע לכל מבין אשר כל ישראל גוף אחד הם, וכל אחד מישראל הוא אבר פרטי, כמבואר בדברי מרן הרב ז"ל (הקו"י הק' בטעמי המצוות פ' קדושים), ועל כן נמצאים אנשים גדולים וחכמים שנקראים ראשי העדה, והם בבחינת הראש שבכללות הגוף, ששם עיקר משכן הנשמה והחיות, ויש נקראים עיני העדה, והם בבחינת עינים, ויש אישים התחתונים הנקראים על שם העקבים והרגלים, וכמו שכתוב (שמות יז, ח) העם אשר ברגליך. וכאשר הרגל חזק ומחובר ומדובק אל הראש אז הרגל הולך אחר הראש, כי הראש הוא העיקר ואל מקום שהוא רוצה ללכת מוליך את רגליו עמו. אבל אם ח"ו נחתך הרגל בארכובותיו אי אפשר לו ללכת אחר הראש, והוא מונח מת כאבן דומם, וכן באיש הישראלי אם הוא מחובר ומקורב עם הראש הולך הוא עם הראש, מה שאין כן כשנפרש ממנו.

ואמנם שהוא רק באופן הנזכר, כשמייגע עצמו לאהבה ויראה ואינו יכול, אבל אם אינו מייגע עצמו כלל, לזה **לא** יועיל לו **התקשרותו ודביקותו.** כידוע מהמשל לזה, שאם כמה אנשים נוסעים בדרך כאחד, ואירע חולי לאחד מהם, אז יטפלו בו הנשארים וינטלוהו וינשאוהו בכל כוחם עד מקומו, מה שאין כן אם ח"ו ימות אחד מהן בדרך, אז יקברוהו במקומן ולא ישאו אותו על כתפיהם. כן מי שרוצה **להתפלל או ללמוד ולעשות מצות כראוי בכל כוחו במחשבה ודיבור ומעשה ביראה ואהבה ושמחה רבה, ומייגע עצמו על זה, ואם עם כל זה אינו יכול להיות כראוי כנזכר, יוכל לעשות כל עשיותיו ביחודא שלים עם הצדיקים אשר מקשר עצמו עמהם, כי הוא כחולה המתנענע על כל פנים, אבל אם לא ישים שום מחשבה בהם, הרי הוא בגולם כנפש האדם אשר ימות, ומי ישא מת עליו, הכל כנודע,** עכלה"ק.

[**א.ה.** הגה, כדי שלא יהיה מקום לטעות בהבנת דברי קדשו לעיל, במה שאמר, ואם עם כל זה לא יגיע לאהבה ויראה הראויה, והוא למיעוט ערכו בשורש נשמתו במדריגות התחתונות עד למאוד, או עוונותיו הטו אלה וחטאתיו מנעו הטוב מאתו, שאינו יכול לעורר עצמו שיחרד לבבו ביראת בוראו ולאהבה אותו, להוציא מכס שיתכן שיעסוק מדם כפי הנורך בשימוש חכמי האמת וכדו' בהבנת עניינים אלו דקיוס חובות הלבבות כדבעי, ולבסוף לא יגיעם ח"ו, נעיר בקלרה ונאמר, דהנה זאת תורת העולה מכל דברי רבותינו הקדושים מורי העבודה האמיתית, מספרי הראשונים עד השלה"ק והרמח"ל, ועד ספרי רבותינו תלמידי הבעשטה"ק כולם, וכן היא גם קבלתינו מפי סופרים שקיבלו איש מפי איש בעניינים אלה, אשר אין במציאות

הערות וביאורים

שמי שהוא בגדר יודע ספר הפשוט ביותר, אשר יעמול בעניינים אלו כל ימיו, ע"פ הדרכות חמת ממקבלי חמת ולא יגיע בסוף להתכלית הרצוייה בהשגתם. אשר היא גם היא (דהיינו התכלית שתושג לבסוף על ידו), גדוכה בהרבה מאשר מתארים בדעתם רוב בני דורינו. ובלבד שיהיה עקשן גדול בציקושו ובלימודו, ובעבודתו ובייחולו וקיוויו ובתפילתו להשי"ת על כל זה.

ודבריו הקדושים כאן, (וכן עוד לשונות מסוג זה בספרי רבותינו הק' תלמידי הבעש"ט), יגויירו בא' מד' אופנים, (או בשניים מהם כאחד), והם, הא', בשי שהינו מונח מורה דרך שילמדנו עניינים אלו בחופן חמיתי ומסודר כדבעי. והלא ידוע, שהיו מרבותינו הקדיקים תלמידי הבעשטב"ק וכדו' שהרו אליהם אלפים ורבבות מישראל ממש, ובוודאי שלא כולם היו בגדר תלמידים, והדברי תורה שהשמיעו לדיקים אלו במקהלות עם, כבשטודות שבת ויו"ט ודרשות שונות וכדו', לאו בדווקא יכלו להקנות בשלימות לכל העם השומעים, בהירות וידיעה מספקת בעניינים אלו, הלריכים לימוד ושימוש עלום של ימים ושנים כנ"ל.

והציור השני שיש לפע"ד במילות דבריו הנ"ל, הוא, שלפעמים יש אדם שחפץ לעבוד את השי"ת לירא מפניו ולשמור את מלוותיו וכדו', אלא שמוחו קטן ביותר, דהיינו הרבה פחות ממוח חיש הממוצע, ולפעמים באדם כזה, גם אם ימלא רב מובהק לעניינים אלו, לאו בדווקא יכול להועיל ללמדו ולהקנות לו עניינים אלו כדבעי, מחמת שכמעט ואינו בר השכלה, כמבואר בגמ' (מגילה דף ו' ע"ב) אשר לאוקמי גירסא סייעתא מן שמיא הוא.

ועכ"ז, בוודאי שיכולים גם הני חיעבי דבב' ליורים אלו, להיות עובדי ה' בתכלית. בכח הלדיקים הגדולים. מחמת ובתגאי שמשתדלים בחמת עד מקום שידם מגעת וכו'. כמבואר כאן.

והציור הג' הוא, אשר גם התלמיד החמיתי שיש לו רב חמיתי, והוא לומד ועוסק בחמת בסוגיות אלו ובקניינם, הרי לא ביום אחד זוכים לידע בשלימות איך לקנות בחמת את היראה והאהבה והתלהבות בנפשו, ועאכו"כ שלא ביום אחד קונים הרגשים קדושים אלו בפועל ממש. ולריכים לזה לעיתים שימוש ויגיעה של ימים ושנים כנ"ל, ובפרט אם נשמתו היא משורש נמוך ובלירוף שיש לו גם ריבוי חטאים עוונות ופשעים. וגם אלו מכוין בעל המחבר בחמרו, שהוא יעשה את שלו עד מקום שידו מגעת בעבודת דהתבוננויות הנ"ל, ובין כה ובין כה תתעלה עבודתו בכח ועל ידי הלדיקים, כנ"ל.

אבל מכל מקום אין שום ספק, שאם יהיה עקשן בעבודתו הנ"ל, יגיע בוודאי לתכלית הגרלית בהשגת היראה והאהבה והדביקות. ועיין היטב במה שביאר זצוק"ל שאם' התניא (בפרק מ"ג).

וישנה עוד בחינה רביעית, שהוא ליור הכולל גם את הבחינות הקודמות. והיא, כי בעל הבאמ"ח זיע"א, דיבר בעיקר לשומעי לקחו ותלמידי בערך תלמידיו, והנה אמרו חכז"ל (סוכה דף נ"ג ע"ב) כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו, ועיי"ש בגמ' דבריס מבהילים בענין זה. ודווקא אותם אלו שקיבלו אלל רבותיהם הלדיקים את דרך העסק בתכמת ההתבוננות וקישור המח לגדולתו ית' כראוי, ומלד זה גופא השיגו ירלתו ואהבתו ודביקותו ית' במדריגה נעלה מאוד, ואף השיגו גילויים רוחניים גבוהים מאוד בבחינות שונות דרוכ"ק, כהני תלמידי הלדיקים בדורו דבעל הבאמ"ח זיע"א, הם דווקא השיגו יותר מכל אדם אחר, עד כמה רחוקים הם עדיין מהשגת אמיתות האהבה והיראה והדביקות הרצוייס. והוא בענין כח הרלייה הגשמי שבאדם, אשר טבע הבריאה הוא שכל אדם רואה בעיניו מרחוק להלן מן המקום בו הוא נמלא, ואם ילך ללד אותו מקום שבו הוא לופה, יראה להלן יותר, ולעולם יקדים בהרבה, כח רלייתו, את מקום הימלאו ועומדו, ולא יושוו שניהם כאחד. וכמו כן הוא אלל הלדיקים בעלי ההשגה, שככל שמתעלים יותר בהשגתם, כן משיגים יותר מה הוא ענין אמיתת היראה והאהבה שלריכים להשיג, ושהוא למעלה ממדרגתם דבעת, כדוגמת כח הרלייה הגשמי באדם, כנ"ל. ועל כן

הערות וביאורים

תמיד נדמה בעיניהם, שלמיעוט ערכם בשורש נשמתם וריבוי עוונותיהם ופשעיהם כנ"ל, הם רחוקים בתכלית מאמיתת השגת הילאה וכדו'. והאמת שכן הוא, כי (קהלת ה, ז) גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם, ולגדולתו יתי אין חקר, ואין תכלית וגבול למדריגת השגת גדולתו יתי והילאה ממנו יתי והתכבה אליו יתי שרחוי לאדם להשיג בימי חלדו בעוה"ז. וכדי שלא יתגבר עליהם יצרם לבטלם לגמרי מעבודתם הק', בזאת דכל הגדול מחבירו וכו' כנ"ל, לריכים גם הם חיזוק גדול, לידע, שאיך שלא יהיה, מתעלה גם עבודתם בכח הלדיקים הגדולים דייקא. ובלבד שלא יתרפו מעבודתם להתבוננות בגדולתו יתי וכו' כנ"ל, ומן ההשתדלות להשגת יראתו ואהבתו והדביקות בו יתי כראוי, שהם עובדים ומשתדלים בחשר הם שם.

ולעולם נקוט כללא דר' יוחק בידך, בכל דבריה של תורה, (מגילה דף ו' ע"ב) **ואמר רבי יצחק, אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי אל תאמן, לא יגעתי ומצאתי אל תאמן, יגעתי ומצאתי תאמן.**

ורק לפי הקדמה זו יבואר דברי הקדושים בכל מקום. שאין להאמין שיתייגע אדם כל ימיו בהשגת קיום חובות הלבבות ולא יצליח. חוץ מליורים מיוחדים הנ"ל בקטני הדעת ביותר וכדו', וכנ"ל. ודע, שאף בכגון דא, אם יתעקש האדם מאוד יזכה לבסוף, אלא שלא נוכל להיכנס כעת לבירור ענין זה].

ובספה"ק ליקוטי תורה להרה"ק רבינו מרדכי מטשערנאבול זיעוטעכי"א (נאמרים לראש השנה) איתא וז"ל, להבין ענין התקשרות הצדיקים, הנה מקודם צריך להאמין באמונה שלימה שאור זרוע לצדיקים, שעל ידי הצדיק באה התגלות האור במרומים ומתפשט בכל העולמות ומכנים לישרי לב. **אבל** מכל מקום **לא** יסמוך **על הצדיק** ולהפקיר **נפשו מעבודת השי"ת, לפי שאין אדור מדבק בברוך,** עכ"ל.

ובקונטרס מאה שערים (מאמרים מאדמו"ר הזקן בעל התניא, ומצאנו כ"ק אדמו"ר האמלטי, ומרביה"ק בעל הל"ל זכר לדיקים וקדושים לברכה וזיע"א) (בחלק אמרי קודש, חוש מ"ט) איתא וז"ל, וכדוגמת קליפה זו של הצדוקים, ישנו בכל דור ודור, עד ימות המשיח, אך שהוא בענין רוחני יותר, בלא הגלות נגלות כ"כ עוצם הפירוד בין אשה לבעלה, וכמו אותם האומרים אין לי אלא תורה ללמוד כל הש"ס ולהתייהר וכו' ופורקים מעליהם עול יראה ומלכות שמים, כי אומרים זהו יראתם. ואינם מייגעים בתפילה כלל. רק לקבל נחת בעסקו בתורה כשאר תענוגי עולם הזה, והרי אין כאן רק פריקת עול בלבד, שהוא היפוך בחי' היראה, ומפרידים הה"א מן וא"ו, והיא איתתא דאתכסיאת מבעלה, כי התורה היא בחינת זעיר אנפין והיראה בחינת נוקבא כמ"ש אשה יראת ה' וכו' וכידוע וד"ל. **ועוד ימצא בדוגמא זו ברוחניות כיוצא בזה גם בדורינו זה, והוא אשר יפרקו עול מלכות שמים בתורה ועבודה שבלב זו תפילה ועול מלכות שמים, כי המה יפטרו את עצמם בהתקשרותם בהצדיק וכו', שהצדיק מעלה אותם וכו', והם פטורים לגמרי ושמחים בחלקם וכו', וגם זה אינה באה רק מסיבת פריקת עול מלכות שמים, שאינו חפץ ביגיעה ועבודה וכו',** ודי למבין, עכ"ל.

[**ודברי** קודש אלו יובנו היטב, ע"פ מה שביארנו (בספר שערי זוהר דעת, כלל ט') שענין אמונת חכמים והתקשרות אליהם, לריך להיות מכוון ביותר ע"פ הוראת התוכ"ק המקובלת בידינו בקבלת אבות, ואם לאו כן, יולא מיד מן האמונה הקדושה, למיעות רח"ל. כדוגמת ג' הקלעות המתוארות באמור זה, כן, אלו שאינם עוסקים כלל בעבודת קיום מלות (דברים יח, כב) ולדבקה בו, דהיינו (ספרי פ' עקב, יג) לדבק בחכמים ובתלמידיהם, וכן אלו, שלעומתם עוסקים בהתחברות לצדיקים, אמנם תוך סברא כוזבת, שזכו במקום עבודת עבודה דקבלת עומ"ש וכו', לתלווייהו כולל באמור זה בקליפת הצדוקים, שהיא כפירה ואפיקורסות המכוונת בדיוק כנגד הענין של אמונת חכמים כדבעי, ודו"ק היטב. ועיי"ש בכלל הנ"ל].

לנגד ה' (מצלי כא, ג), ודו"ק.) נצטרכנו לעמוד כנגדו בפרישות המיוחדת אשר זכרנו גדריה בפתיחת השער הזה ולהתיצב לפניו בה,[לז] עד אשר תשיבם אל גדר הנבונה התוריה, אשר בה תקנת האמונה והעולם, עכ"ל.

קיצור: א] מצוות הלבבות, הן השורש לקיום כל התוה"ק גם בחובת האברים. ב] והפורק מעל צווארו עול קיום מצוות הלבבות, לא יצליח גם בקיום שאר מצוות התוה"ק. ג] וגם לימוד תורתו יהיה בוודאי שלא לשמה, ד] וע"ז לא אמרו מתוך שלא לשמה וכו'. ה] ההשתדלות לעורר בלב יראה ואהבה שלא ע"מ לקבל פרס, תביא בוודאי את הגאולה. ו] רק ע"י השגת קיום מצוות הלבבות ישיג הפרישות מעוה"ז.

פרק יח

והעיקר, שקבלת אמת יש לנו על כך, מהרבה הרבה מרבותינו שכמה וכמה דורות, על המיוד לעסוק בחובות הלבבות בקנין הירלה והמהבה, ובידורם כדי שיהיו שלח על מנת לקבל פרס וכדו'. שהלח רבותינו הקדושים מסרו את נפשם ממש, ולח מיבעיח גופם וכל מחודם, כדי לקנות ידיעת וקיום מלוות הלו כדבעי, ולעורך כך בלבד היו מרחיקים עדד ומהריקים לעבת הלל רבותיהם הבדיקים יסודי העולם, ולעסוק בלימוד סוגיות הלו וקנין קיומם בנפשם, ביגיעות שלח יתוארו. ורשומים מעט בעדדות מהימנות עדדות אמת, (כלגרת הרה"ק ר' זכריה מעמדל, בסוף ספר נוע"ח. ותשובת מרלה יחזקאל הידועה, ובעוד כמה ספרים ומקומות), על דרך רבותינו כולם בעניינים הלו.

ולא הלל רבותינו תלמידי הבעשטו"ב בלבד היה כן, הלח הלל כל רבותינו גדולי החכמים, לדיקי האמת שבכל הדורות ממש. ואם ניקח לדוגמא את הגאונים הקדושים תלמידי הגאון מווילנא זיע"א, יראה העט לכתוב רק את המעט ממעט שרחיתי בספריהם ושמעתי ממקורות נאמנים ברידוי יגיעותיהם בעניינים הלו וכדו'.[לח]

הערות וביאורים

ומה

[לז] **והשנת** הפרישות, תלויה בהתעלמות בהשגת קיום חובות הלבבות כדבעי. וכמו שכתב בספר יושר דבדי אמת (בפרק ד') וזל"ק, ובאמת להדבק בהשי"ת ע"י התורה והמצות צריך תנאים רבים, אשר לזאת אנשי דורנו אפילו בעלי התורה הגדולים העלימו עין מתנאים אלו הנאמרים במשנה (אבות ו, ו), וידמו שבבר יש להם כולם או מקצתם, ונדמה להם שהם באמת בעלי תורה, ועל ידי זה מלעיגים בצדיקי עולם, אבל באמת אילו רצו לעיין קצת בתנאים אלו ולעיין בעצמם היטב, ויראו שלא זבו אפילו קצת מן הקצת מתנאי קטן שבהם, בודאי היו שבים אל ה', והיו דורשים דבר ה' איך ומה הדרך ילבו בה.

והתנאים הם רבים, אבל הקטן שבכולם, להיות מופשט מתאוות הזמן במאכל ומשתה ושינה וזיווג, ולשבור כוחות הגופניות, עד שאפילו בעת המוכרח לדברים הנ"ל מחמת גודל ההתלהבות לבו לתורה ולעבודת השי"ת למען שמו באהבה, לא יחשב אליו התענוג עולם הזה של אותו הדבר, כמו אם אדם שמח במשא ומתן שהרויח אינו מרגיש כלל בתענוג קטן של אכילה וכו', עכל"ק. ועיי"ש עוד בפרק כ', ובמלמע דבריו שם כתב וז"ל, ואחר כך כשנוטה (כשמה) בחשקה לחשוק בהשי"ת, ותפר האביונה תאוות הזמן (כלומר שדרך תאוותו להשי"ת כדבעי מופרות כל תאוות עוה"ז), ולא יתאוה רק להשי"ת, אזי יש להשי"ת תענוג, עכל"ק. והיא היא בשגת הפרישות. ועיי"ש היטב בתריכות דבריו הקדושים.

[לח] **ולדוגמא,** שקיבלתי מאחד מהגאונים מרחבי היטידות בדורינו זללה"ה, שהיה עובד ה' בינינות כל ימי חייו, שסיפר לי על אחד מגדולי הדור בליטא, שהיה לפני כג' דורות, שאחר שהתעורר פעם

אחת

ומה שצדוינו המפסט להיות למרגלא בפומייהו דלימצי, שדוינו הוא דור שפל וכו', ולא מבקשים מאתנו יותר מאשר קיום התורה כמעשה, ובדרך כלל מתעלמים לגמרי מבעירת אש האיוב הנורא לקנות קיום מצוות אלו ולעמול בכך, זהו בעצמו עקירת יסודות רציס מתורה הק'. וזהו בודאי ובלי שום ספק, הגרמא בזיקין לנפילת קיום התורה גם בפשטות ממש.

וראה גם לאה ודו"ק היטב במה שכתב בעל ספר היאר לר"ת (שער ה' פ"ד) על דורו, וז"ל, אבל העבודה החסירה אשר איננה שלימה, כל אנשיה מתרפים, ובעבודתה נרפים, פוסחים על שתי הסעיפים. החזיקו בתשובה, ולא עזבו המשובה. לא תמלט עבודתם, ואם היא כזהב, מסיג השגגות ובדילי העוונות. לבם קשור בהבלי העולם הזה מנערותם, ועל כן לא יוכלו להפרד מהם בעת עבודתם. כבד עליהם היצר, ויהי למסך בינם ובין היוצר. צדקתם חלושה, ועבודתם אנושה. כי תחזק פעם תחלש פעמיים. ירצו לעלות למעלת גבוהים ולא יוכלו, ויפצרו להנשא ויושפלו. כי העולם אשר נתן בלבם עצרם, ועם שוכני מטה הסגירם. הפליאו בעבודתם, להראות לבני אדם צדקתם, למען אשר יצא שם בדורם. השתדלו בגלויות, ונתרשלו בנסתרות. בחרו מן העבודה הקלה, ונלאו לסבול הכבידה. התגאו בצדקתם על זולתם, ותמעט בעיניהם צדקת בלתם. נזהרו בכל מצוה אשר אין בה יגיעת נפש או אבידת הון, והעלימו עיניהם מן החמורות אשר בהן יגיעה והיזק ממון. והישרים אשר לא נאמנו לאל לבותיהם, לא נמלטו ממכשלות המשוגות, ולא הגיעו לרום המעלות והמדריגות.

[והנה לחרי שמתאר בעל ספר היאר מצב קיום התורה בעולם, היינו שקיום כל חומות המגריס נופל ומתמוטט מחמת כי חיובי הלבבות אשר כן הן שורש לקיום חומות המגריס הינם מקויימין, ולכן נרמיס פני הדור כמו שנרמיס, (ולמען כ', דו"ק בדבריו היטב ותשכח את כל זה), מסביר מיד מהי הסיבה שנרמיס כן פני המגריס אלא כת מנשיס זו, וכיו"ב.]

כי לבותם קצרים וצרים מהכיל סודות העבודות, ומהשכיל המדות החמודות. וכפי מה שישכילו לבותם, כן היא עבודתם וכו'. ועל כן אמרנו, כי עבודת האל יתברך יש לה שני עמודים, והם היראה והאהבה. ולשני העמודים האלה יסוד, והוא השכל. והשכל הוא פרי הנפש הַחָכְמָה (כלומר הנפש המתבוננת

הערות וביאורים

אחת מהתעוררות גדולה להתקרב להשי"ת, למד שצע שניס לעופים לך ורק סוגיות אלו דיראה ואהבה ודביקות וכיוצא במדות כולם, ביגיעות עצומות, וגם מהתבודדות בחדר סגור ובעליות גג ובשדות ויערים. עד שליוה עליו רבו (שהי' מגדולי הדור היותר מפורסמים, וממנו גופא קיבל דרך זו) לחדול מכך, ואמר לו, שעתה כבר היו. וסיפר לותו גאון, שהרבה בדעתו שאולי תהיה זו הפעם הראשונה אשר אלו שלא יוכל להיות ניית לרבו, מחמת שהרגיש בנפשו שכלל ועיקר לא די לו, ולריך עוד לעסוק בסוגיות אלו הרבה. אלא שרבו המשיך בדיבוריו ואמר לו, שכעת כבר די לו בשלש שעות ביום. ובזה אלא נוחם לנפשו והרבה שאולי בחופן זה אפשר לו לקיים דבריו, וכן עשה. ולא החסיר אפי' יום אחד מלעסוק בעניניס אלו בדלתות נעולות ובכל מיני חופני התבודדות כנ"ל, ולא היה מותר ע"ז בשום חופן ואפי' בר"ה ויוהכ"פ. והיה עוסק בזה בבכיות ובהרגשות, ובכל מיני חופנים, בעומק אחר עומק הולך ומוסיף. ולפני פטירתו אמר, שאינו יודע בנפשו שום ענין שיצטרך להתוודות עליו כעת, חוץ מענין יסודי אחד, שלא למד מספיק לימודי יראת ד' ושאר חיובי הלבבות ולא עסק בהם דיו.

(ממצוות) וכו'. ובעבור זה אמרנו, כי השכל הוא יסוד ליראה ולאהבה, ושתי אלה הן עמודי העבודה. וכפי טוב השכל כן יהיה טוב האהבה והיראה ושלימותם, וכו תהיה העבודה הנכונה, עכ"ל.

ואיך יהיה השכל שלם ביראת ואהבת בוראו, אם לא ישתמש בו האדם הרבה מאוד בענייני אלו לידיעה ואהבה ושלימות העבודה. כי ענין השכל שכתב כאן בספר היסוד, הינו אלא הדבקת המשפיע ביחודו אחדתו וידיעתו יתברך, כמו שאמר כאן, ללשני העמודים האלה יסוד, והוא השכל, והשכל הוא פרי הנפש החכמה, (ובעזה"י בהמשך, בחלק חכמת ודעת, יבואר שהוא ענין הדעת), וכדי להשלים שכל זה, צריך לעסוק הרבה בתו האדם, שהוא משכן הנפש החכמה, (או בלשון ספרי הקבלה והעבודה, תוך החכמה ותוך הבינה שבנפש) בענייני ידיעה ואהבה ודביקות ושאר מיני הלבבות.

קיצור: א] רבותינו הק' מסרו נפשם לשמש רבותיהם, כדי לקבל מהם דרכי קנין מצוות הלבבות. ב] היראה והאהבה הם עמודי העבודה השלימה. ג] והיסוד לאהוי"ר הוא כפי טוב השכל והדבקת המח בעניינים אלו.

פרק יט

ופשוט הדבר, שגם מי שהוא גרוע שבגרועים ופחות שבפחותים, הינו פטור מהיגיעה וההשתלות בהשגת עניינים אלו. וגם מי שחטא ממש, ואף עבר עבירות היותר חמורות רח"ל ולשיובן, הינו פטור מהשתלות ומרוץ בעניינים אלו.

וכדברי הספה"ק יושר דברי אמת (פרק כ"ה) וז"ל, ואפילו קודם התשובה צריך להכריח את עצמו להתקרבות השי"ת על ידי תורה ותפילה בדביקות כל האפשר, כי הנה מצות האמונה והאהבה והיראה והדביקות הן מצוות שהן מחוייבים להיות על האדם תמיד בלי הפסק רגע, כמבואר כל זה לעיל בשם הרמב"ם והחרדים. ויש לא תעשה בשכחת השי"ת מלב, כמו שאמר הכתוב (דברים ד, יח) השמר לך פן תשכח וגו'. ואם כן, מאן דלית ליה תרי מצוות, חד מצוה נמי לא ליעביד, כמבואר כל זה בגמרא (מנחות מד.), או (ברכות נא.) מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום וכו', וכי מפני שריחק את עצמו מהשי"ת יתרחק יותר, היתכן. אלא ודאי בענין זה צריך להרגיז על יצרו ולהשיב עליו כדברינו וכו', עכ"ל.

ואדרבא, כדי שיזכה לשוב בתשובה שלימה בוודאי, צריך להקדים לזה לעורר בנפשו את היראה והאהבה וכדי, כי מידות שעל ידיהן לוקח יזכה לתשובה ממיתת, ובלא זה אי אפשר לשוב בתשובה ממיתת, וכמו שמבואר בספה"ק רמזית חכמה (בפתיחה לשער התשובה), וכתב שם, שעל כן סידר בספרו הק' את שער התשובה אחר שער היראה ושער האהבה.

וכמו שכתב גם בענין זה, בספה"ק יושר דברי אמת (שם) וז"ל, ואף גם לפעמים יתרשל לב האדם לאמר, מי אתה לבנות בהיכל השם ואתה מלא מדות רעות ועבירות חמורות, באמת כן הוא, וצריך לתקן כל מדה, ולשוב מכל עבירה, אבל זה לא נוכל אם לא על ידי התקרבות הש"י, כי בלעדי זה אי אפשר שום דבר.

וכמו שאמר הרב הק' מו"ה דוב בער זלה"ה (דכיינו כמגיד הק' ממעזריטש זיע"א), זה שאמר הכתוב (תהלים קמה, ט) טוב ה' לכל, רצה לומר, לכל דבר הוא טוב שיברח האדם ויקרב את עצמו לה' יתברך, הן אם ירצה לכפות התאות והמדות, אי אפשר אם לא על ידי שירגיל את עצמו ויכריח מחשבתו לדבק בה' יתברך וכו'. הן מי שירצה לשוב מעבירות שבידו, הכל הוא על ידי התקרבות לה' יתברך, כי זה עיקר לשון תשובה, רצה לומר, שישוב את עצמו לה' יתברך במחשבתו. ובלעדי זה אין התשובה כלום, כמבואר בכל הספרים, ובספר שערי תשובה לרבינו יונה. ונמצא, תמיד צריך האדם להכריח את עצמו להתקרב לה' יתברך במחשבתו, אם הוא מלא מדות רעות ורוצה לשברם, אי אפשר אם לא על ידי התקרבות לה' יתברך וכו', וכן לשוב מעבירות שבידו, עכ"ל.(לט)

וע"כ, גוודמי יפה כתבת בתכתך, שהיגיעה בסוגיות אלו, היא שורש כל קיום התורה, והתעלות מיגיעה זו, הוא שורש כל שפלות מצד דורינו.

ומהדי בתרומיס, שכבר כתבתי כמה פעמים, בסגנון זה מתוך שכתבת, ובכוך המקום שכיוון דיעותינו זו לזו.

קיצור: א) גם הגרוע שבגרועים שעבר עבירות חמורות רח"ל, מחוייב להשתדל בקיום מצוות הלבבות. ב) ורק עי"ז יזכה לתשובה.

פרק כ

ועתה בעזה"י ובל"נ, הנני להעיר על חתם התעלות הברורות מאוד, וכתובות בסדר נכון ויפה, בתוכך שכתבת. אחת לאחת. והריני להעתיקן בתוכן לשון מכתבך.

השאלה הראשונה היא, האם אכן ישנה דרך, השווה לכל נפש, שיוכל על ידה כל מאן דבעי, להתעלות בוודאי ובבירור מכל מעמד ומצב שהוא, ולילך בה דרגא בתר דרגא, עד רום המדריגות ממש, באופן שאפשר לצאת על ידו אפילו משאול תחתיות ומתחתיו, ולבוא עד חמשים שערי קדושה, ע"כ.

והתשובה עליה היא, יש, וגוודמי יש, דרך כזו.

והשאלה השניה היא, האם יש באפשרות לבוא ע"י דרך זו, גם לגילויים של עניינים רוחניים ממש, מעלה מעלה עד בחינות של רוח הקודש, דהיינו עד המדריגות היותר נישאות בהשגת יראתו ואהבתו ית', והדביקות בו ית' והתקדשות בקדושתו ית', [בדרך שתיקנה רוה"ק בפי דוד מלכינו משיחנו ע"ה, עבור כל ישראל, (תהלים נא, יג) אל תשליכני מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממני]. ע"כ.

והתשובה עליה היא, שכן, וגוודמי, אפשר ע"י דרך זו לבוא לפתיחת כל חמשת החושים הרוחניים, ולראות ולשמוע, להריח ולטעום, ולמשש, עיניים רוחניים לקדושה על ידי דרך זו.

קיצור: א) יש דרך שוה לכל נפש, שאפשר על ידה לצאת אפילו משאול תחתית ולהגיע עד חמשים שערי קדושה

הערות וביאורים

לט) ועיין מה שהעתקנו עוד מדברי רבותינו בענין זה, לקמן בחלק חכמת ודעת בפרק ט"ו (אות נ"ד עמוד רפ"ד), ואת אשר העתקנו מענין זה מספה"ק תורה אור בחלק שער החלר החילוקה (פרק י"ג עמוד שמ"א).

קדושה. ב] ואפשר להגיע ע"י דרך זו לגילויים רוחניים, עד בחינות של רוה"ק.

פרק כא

והשאלה השלישית היא, האם יכול כל זה להיות גם בדורינו השפל דור עיקבתא דמשיחא (ומיבת שאלתי זאת, כי הורגלתי לשמוע זה כמה, דוקא מפיהם של היותר כשרים, ומאלו שדיעותיהם והשקפותיהם בענייני אמונות ודיעות הנוגעות לנסיונות דורינו, הן מהיותר טהורות, שמכיון שדורינו הוא דור יתום, אין שייך כלל בזמנינו לחפש מדריגות רמות בעבודת ה', ובוודאי שלא השגות רוחניות וכדו'), ע"כ.

והתשובה היא, שכן ובודאי. ומלבד, כמו כתבתי בתחילת המכתב (פרק י"ח עמוד נ"ה), שדוקא כשהדור הוא שפל, ומעמד ומצב כל בני הדור בעבודתו ית' הוא נמוך, דוקא אז, העוסק בעבודת ה' כדבעי, הוא בבחי' של נוטל שכר כולם. ואף אם אינו לגמרי כך עכ"פ הוא בבחי' זו. (כלומר אפילו אם אינו במדרגה כ"כ גבוהה ליטול שכר כולם ממש, כשהרהם תבינו ע"כ, לעשרה דורות שקדמו לו וכו'. עכ"ז אם הוא לכה"פ בבחי' אחרת מאנשי דורו, גם בחי' שכרו הוא, לכה"פ בבחי' ומעין דכנגד כולם). ולכן גם בפתיחת המושיים הרוחניים יכול הוא ליטול את כל אותן מדריגות שהיו מיועדות לחֵלק אנשי דורו ולמעשה, והם לא השיגו אותן מחמת המרשלותם בעבודה.

וגם אתה אחי תביני, העתקת במכתבך (לעיל פרק ג' עמוד כ"ד) את דברי רבינו"ק מסאטמאר זיע"א, בספרו ויואל משה (מאמר ג' שבועות סימן קס"ח, עמוד קנ"ט), שמעתיק הוא את דברי ר"ח הגדול לר"ע בזו"ח (במדרש הנעלם דף י"ג ע"ח לפום מונקאטש) וז"ל, וכל אדם שיזכה להיות בזקנותו כמו בנערותו יזכה למעלת שמואל הנביא, עכ"ל. והרי לך שזו היא דעת ר"ח הגדול, וגם רשב"י (כמבואר בויוא"מ שם).

ומה שזכרת שבגור כך גם על פי שופרא דשופרא, לומר שלא יתכן להגיע בדורינו להשגות רוחניות גבוהות ומדריגות רמות. הנה, יש בזה גם חלק גדול של אמת, כי אין ספק שבדורינו רבו מבערות רשם המתפארים במדריגות והשגות, ושקר בימינם, וכזב היא כל מציאותם וכו'. ואין שום ספק שרוב גדול ומוחלט מהם, הולי אפילו תשע מאות תשעים ותשעה מתוך אלף בדורינו, המתפארים בפי', או מרמים ומרמזים על עצמם, שהם בעלי השגות רוחניות, הם כוזבים ומתפארים בשקר. ואולי ומסתמא יש בהם לפעמים גם גרוע מזה, כלומר השגות רוחניות מצד הסט"א. רח"ל מתרווייהו.

ומצד סיבות רבות נמנע מהרבה מבני דורינו לבוא להשגות הרוחניות האמיתיות, הן מצד דיעות כוזבות וטעויות פיסודות האמונה, וכפירות ממש, שבר נאחז ובשוגג מעורבות בהמוחות רוב אלו הנקראים שומרי מצוות ומרבים לדבר ה' בדורינו, והן מצד מצב כשרות רוב המאכלים, שהנקראים חרדים לדבר ה' מכניסים לפיהם, וסומכים על הכשרים לקבל טומאה מרבים טרפים, המטעין אותם וכו'.[מ] וכדו' סיבות רבות מעין אלו, היוצאות מאותו מצב שפל

וגרוע

הערות וביאורים

[מ] כי בהמת, על מצב הכשרות בדורינו, היה נלרך לכתוב ספר שלם. ואם היה בידי לספר לך אהובי את כל מה שראיתי ושוכחתי במשך עשרות שנים האחרונות, כשבר עסקנו בעניין זה בעיון נמרץ ובדיעה רבה, הן בחלק ההלכה והן בחלק המציאות, שבר תסמרנה שערות ראש, מגודל המרחק של המילים כשבר או הכתיבות

כיפות

וגרוע בקיוס פשטות תורה, השורר בדורינו, כמו שתארת במכתבך. בוודאי שכאשר שקועים במצב כזה, בקיוס פשטות התוה"ק, נמנע הוא מלבוא להשגות רוחניות וכדו' מלד הקדושה.

וגם כפי שבעלמך כתבת במכתבך שאין על פי רוב מי שילמד ויורה דרך אמת בעבודה לפי מדריגת ומלב נשמות דורינו וכו', כי הלכות עבודת ה' ירחתו ואהבתו והביטול אליו ית' והדביקות בו ית', קשה להשיגם באמת, וקשה עוד יותר ללמדם, עפ"י האמת, לאחרים, לאין ערוך מן הסוגיות היותר סבוכות וקשות ללימוד בש"ס ופוסקים, וזה דבר ברור ובדוק ומנוסה.[מא]

אמנם אחרי כל אלו, אין הכי נמי קושטא הוא, דכאשר עוזר השי"ת לבר ישראל להשיג את התנאים הנדרשים לכך, אפילו בדורינו, (ובדור הדבר, שהוא יתברך עוזר למבקש באמת), אפשר להשיג ולהגיע על ידי דרך זו, שעליה שאלת בכתבך, להשגות רוחניות ממש, ומדרגת, כאשר זוכה אדם לכך, נוטל אף את חלק אנשי דורו, גם בהשגות וגילויים רוחניים, וכנ"ל.

ובתשובה לשאלה הבאה, אוסיף בעזה"י לך עוד מעט מענה ובימוד גם לשאלתך זו.

קיצור: א) גם בעיקבתא דמשיחא אפשר בוודאי להגיע להשגת רוחניות אמיתיות ולמדריגות גבוהות. **ב)** והסיבות המונעות מרוב בני דורינו מלהגיע לכך.

פרק כב

ושאלתך הרביעית היא וז"ל, אם התשובה לכל השאלות הנ"ל היא, כי אמנם כן ואכן ישנה דרך בזו, והיא שוה לכל נפש, **ואפשר לבוא** על ידה למדריגות רוחניות וגילויים וכדו'. או לבה"פ על חלק מהדברים התשובה היא כי אמנם כן, כלומר שישנה דרך בזו רק שאולי אינה שוה לכל נפש, **או אולי אי אפשר לבוא** על ידה לגילויים רוחניים בדורינו, או אולי לא כל מבקש ה' יכול לזכות לכך, **אלא** רק נפשות מיוחדות ומסויימות מתוך אלו המבקשים את דרך ה' באמת. מכל מקום ואיך שלא יהיה מכל הבחי' הנ"ל ודומיהן, אשאל את כת"ר האם יודע הוא דרך זו, ואם אמנם זוהי אכן הדרך שאותה ראיתיו מלמד ומקנה לתלמידיו, ע"כ.

והתשובה עליה היא, להנה דרך זו, שעליה אנו מדברים נקראת דרך חכמת ההתבוננות, והיא חלק מחלקי תוה"ק שנשכח כיותר מאנשי דורינו, דהיינו בכלל שכחת כל

הערות וביאורים

התורה

כיפות במפתחות כשרות למיניהם וכדו' והחותמות הנאות עם שמות הצריך המתנוססות עליהם לתפארה, ובין מעמד ומלב כשרות המאכלים במליאות, היית מבין עד כמה חמור המצב, ועד כמה ראוי לכל מי שנקודת יהדותו מפעמת עדיין בקרבו למסור את נפשו ולהתרחק בתכלית מכל דבר שנלרך הכשר. ויש בוודאי דרך לזה. ובחסדי הש"ת, שהולכים בדרך זו בקהילותינו הק' זה שנים רבות. אלא שאין כאן המקום לבאר כ"ז.

[מא] **ועל** דרך שכתב הגה"ק מוהר"ר יואב למנדסופר ז"ל, בעל שו"ת מעיל לצדקה, בגוועתו (סי' ל"ג) על לימוד ספר חובות הלבבות, וז"ל, וצריך האדם להתדבק מאד בספר חובת הלבבות, אשר משם יקח פנימיות המדות המובחרות לעבודת ה' ב"ה וב"ש, וצריך להעמיק בו, יותר ממה שיעמיק האדם בלימוד נגעים ואהלות ושיטות עמוקות, לגודל פנימיותו ודקותו, עכ"ל. ופשוט, שאין כוונתו על פשט המילים, אלא כלשונו, על פנימיותו ודקותו. וגם פשוט, שפנימיות ודקות זו, אינה אך ורק מלד גדולת המחבר וקדושת ספרו חובה"ל, אלא בעיקר מלד פנימיות ודקות הסוגיות, דמלוות וחיובי הלבבות בכח הוא עוסק.

התורה, דהיינו שכחת דבר ה', המתוארת בגמרא ומבוארת בגמ' (שבת קל"ח ע"ב) ובעוד מקומות רבים, (שהעתקת הרמבם מכתבך (פרק ח' עמוד י"ח)), ונכללת גם שכחת חכמת ההתבוננות. ממנם שמכחתה מבני דורינו זה, היא ביתר שאת וביתר עז משכחת שאר חלקי התו"ק. עד שכמעט כל מגמי דורינו אינם יודעים כלל שיש חלק כזה בתו"ק, רח"ל מהאי לעתא שבשתא.

אמנם אם נעיין נמצא, שחכמה ועבודה זו, אינה רק חלק נכבד מחלקי התורה, אלא שעל פי האמת, כל פינות תו"ק מיוסדות עליה.

וזה עולה הן מפסוקי תנ"ך רבים מאוד, והן ממאמרי חז"ל רבים מאוד, בש"ס ובברייתות ומדרשים, ועוד יותר בזוה"ק ותיקונים, היכלות דרבי ישמעאל, ובעוד ספרי קבלה מחכז"ל.

וכן כל ספרי מוסר נבויים על יקודות חכמה ועבודה זו לדייקא, כחובות הלבבות, ורמחת חכמה, ודברי הרמחוים הרבה מאוד, כדברי הרמב"ם בשמנה פרקים, ובספר המורה, בחלקים המיתייחס שבו [עיין מעיין זה, בהערת כלית עורב, שבחלק ההקדמות לחלק בכרך ג'], והרמב"ן במקומות רבים, הן בפירושו על התורה והן בפירושו על הש"ס ובספרו דעת הקדושה, בפירוש הרמב"ד על ספר יצירה, ובדברי רבינו בחיי עה"ת, ובעוד דברי רמחוים רבים, דמי נייתי להו ברחיימה, יקצר העיר מלהכילה.

ואחרונים מביניהם, רבותינו היותר מחרוים, כחלה"ק ורמח"ל, וכל תלמידי הבעש"ט הק'. וחכמה זו היא יסוד כל חכמת השגת הירחה והאהבה והדביקות, ויסוד כל חלק המוסר ותורת החסידות שבתו"ק.

ולא מיבעיא, שכל חמיתת חכמת הקבלה, אינה נבויה כי אם עליה, וכל כתבי הרמ"ק החריב"ק והרש"ש ז"ל ואף מקובלים קדמוים יותר, רבים רבים, אינם בבויים אלא עליה. ובלעדה לא יריס איש את ידו ואת רגלו, לבוא לחיזו בחינה להשגת אחת בעיניים אלו.

ולפענ"ד כמעט לא תיתכן לבוא אדם בוש הלחה בלימוד ובעיקר בקיום מצוות אלו החלויות בלב, בלי חכמה זו. ובפרט לאנשים החתנסים בנסיונות מנסיונות דורינו, ובריבוי המניעות להשגת קיום נכון ואמיתי דתו"ק, היולות מנסיונות אלו, ומתפשטות על כל נפש איש הישראלי.

וכמובן, שלמות שחכמה זו היא איזה שיטה מיוחדת של ספרי תורת החב"ד לייקא, וכדומה, היא טעות גדולה ועצומה, שנובעת מחסרון ידיעה גדול מאוד בסוגיות אלו בכל חלקי התורה כנ"ל.

ובעזה"י בהמשך (בחלק חכמת ודעת של שיעור ג') יתבאר, שחפילו ללימוד וידיעת התורה בפשטות, כלימוד סוגיות הש"ס והפוסקים וכדו', כדי שיהיה הלימוד לימוד אמיתי, ויובן ויושג כראוי, נדרכת גם חכמה זו, ולא סגי בלעדה.

קיצור: א] הדרך לכל הנ"ל, היא חכמת ההתבוננות, **ב]** אשר היא מיסודות התו"ק, **ג]** וכל ספרי מוסר וחסידות וקבלה בנויים רק עליה. **ד]** ונשתכחה מהדור, בכלל שכחת כל התורה.

פרק כג

והנה, מאחת שגם אני הלל הייתי תמיד שואל את עצמי, ואת רבותי ומבריי, אותן שאלות שאתה שואל במכתבך, ומטעה בעצמי לער רב מאוד באותן מבוכות שאתה נופל בהן

כעת, ובוכה ומתחנן להשי"ת הרבה על כך, ומלך שהדברים נגעו עד עמקי עמקי נקודת החיות העלמיות שבנפשי, ריחם השי"ת עלי והאיר את עיני בחכמה זו, ע"י מה שזיכני הוא יתׄ להתייגע בלימודה ובירורה מפי ספרים, וכן זיכני השי"ת בחיזה רבנים ומורי חמת לחכמה זו, ובפרט גׄ' מהם שזכיתי ללקק מעט דמעט מחכמתו בעניינים אלו, פחות בהרבה מכלג המלקק מן היס, שאמר ר"ע הגדול על עצמו (סנהדרין פ"ח ע"ב).

ואח"כ עברו עוד שנים רבות, שהייתי מבקש רחמים רבים מבעל הרחמים, ומתייגע לסדר חכמה זו בסדר ומופן שאפשר יהיה ללומדה עם אחרים, בחופן מסודר ושווה לכל נפשׁ, כמו פרק משניות רמב"ס או שו"ע.

כי ראיתי שלפ אם ישנם יחידים בדורינו שאולי משיגים חכמה זו מעט לעצמם, אעפי"כ כאשר בחיים הם ללמדה לאחרים, יקשה הדבר אלף פעמים, מאשר להשיגה לעצמו, מחמת טעמים הרבה שלא אפרטם כעת. אבל כולם נכללים בכך, שישנם הרבה דרכים והרבה שיטות והרבה דרושים המפוזרים בחלות מקומות בחוׄ"ק המדברים מענין חכמת ההתבוננות והעבודה את השי"ת על ידה, ותיקון כל מעשה המצוות על ידה. מעין שכתבת בחכתבך על ענין חכמת הירחה והאהבה וכו' בכלל. אבל לא סודרה שום דרך מסודרת, כמו שסללו רבותינו הראשונים בהלכות השׄ"ס, דהיינו הרי"ף ואח"כ הרמב"ם עד האחרון הגדיל בחיבורי הטור והבׄ"י ועל כולם השו"ע ונושאי כליו, ומקנריו (כאדמו"ר הזקן בעל שו"ע הרב, ובעל חיי אדם, ובעלי הקיצושׄ"ע ועורך השולחן, ועוד, זכר צדיקים וקדושים כולם לברכה).

ובענין חכמת ההתבוננות, לא נעשה לא זה ולא מעין זה. ואדרבה ככל שהוסיפו רבותינו בחיבורים גילויים ודרושים בחכמה זו, כן רבתה המבוכה, מלד חיסור השגת סדר נכון, היה להתחיל והיכן לגמור. ולפעמים ואפילו הרבה מאוד פעמים, ועל פי רובׄ, ריבוי שׁמֶן הביאורים והדרושים והגילויים בחכמה זו, גורמים לכיבוי נר העבודה והתבוננות בפועל ממשׁ. (וכן יקרה, בדורינו, כמעט לכל העוסקים בחכמת החבׄ"ד הקדושה והטורלאה).

ולכן, לעשׂ שלתך אס ידועה לי חכמה זו. בעזהׄ"י אענה לך, שכיון שחכמה זו היא המקנוע היותר נכבד בחוׄ"ק והיותר נחוץ לקיומה וכנׄ"ל, ואילו אני כל מכיריי ויודעיי בחמת יעידון ויגידון דבעוׄ"ר חילי בחורייתא הוא בחכלית שפלות מדריגת ההשגה, ובעל כרחי אף אני אעיד שכן הוא, אין לוכל לרמות עצמי או את אחרים חׄ"ו שבחכמה אמיתית ורמה זו בחוׄ"ק הנני בבדר משיג ויודע.

אבל לוכל לומר שבערך השגותיי הנמוכות ביותר בכל חלקי חוׄ"ק בכתבׄ ובעׄ"פ בהלכה ובאגדה, כן ערך השגתי בחכמה זו. דהיינו לולי בערך המתחיל ללמוד שׄ"ס ופוסקים. (ובזכר נא אחי חביבי, לא לבעות בדעתך, שאחמת עמוק כתבתי לך זה. כי לא תרחה בכך אלא את עצמך, כי אני את בחמת אשר לבבי יודע ומכיר כתבתי לך).

ובקצרה אחזור על אמנית דברי, בחשובה לשאלתך הנׄ"ל, עד כה.

א) **חכמת** ההתבוננות, היא מקנוע נכבד ואף היותר נכבד בחוׄ"ק, ולכן שום אדם לא יכול להתפאר שאשיגה ויודעה כראוי, כי תורת הׄ' תמימה, ואיתא (בספׄ"ק מאור עיניס ריס פׄ' אוקא) בשם הבעשׄ"ט הקׄ', דעוד לא נגעו בה, כלומר אין עדיין לא השיג אפילו אפס קצה.

ב) **אני** הלל, גס בערך השגת המשיגים בחותה מיכות שכן השיגו, אני משיג כמו ערך

קטן דלא חריף טפי שמתחיל ללמוד גמ', כנגד ערך רצותינו גדולי התורה הגאונים החמיתיים שבכל דור.

אמנם גם זאת אענה לך, שעכ"ז הלא כבר אמרו חכז"ל (אבות פ"ב, ה) במקום שאין אנשים השתדל להיות איש.

וכיון שהתברר לי מכבר, את אשר כתבת בהכתב (בפרק ד' עמוד ג') ובילקוט מעט לעיל (בפרק י"ז עמוד ע"ה), שבלעדי השגת קיום חומות הלבבות, לא יכונו קיום חומות האברים וקיום התוה"ק כהלכו, ונתברר לי, שרק דרך העמל והיגיעה בהשגת חכמה זו ובעבודת קיומה, יושג קיום חיובי ומצוות הלבבות, ושרק על ידו תקויים בחמת התוה"ק ביחיד ובציבור, ולכן חכמה ודרך זו היא עיקר יסוד קיום תורה הק' בכל דור, ורק על ידה אפשר להשיג יראה ואהבה אמיתיים והגלחת אמת בלימוד וקיום תוה"ק כנ"ל, ובלעדיה לא שגי כלל. ועוד שבדורינו היא יותר ויותר נחוצה והכרחית יותר מכל הדורות הקודמים,[מב] וחסרונה יעכב ביותר וביותר מבשאר הדורות, את השגת פשטות דפשטות דיהדות, דהיינו קיום התורה אפי' בחומות האברים והגופות ויסודי הממונה והדיעות.

לבן הנני משתדל זה ימים ושנים רבים ומרובים ללמוד עניינים אלו עם תלמידי וחברי ובני קהילתינו. וכן כל מבקש ה' ודורשו המבקש ממני עצה ורפואה לנפשו, לבוא לתכלית אמיתית בקיום תוה"ק בחלקי חיובי האברים והלבבות, בעזה"י ובלי"נ הנני משתדל ללמוד עמו עניינים אלו.

ובכלל זה, השתדלתי בעזה"י כבר פעמים רבות להעלות עניינים אלו על הכתב, כי רציתי את גודל התועלת לכך, ושבחכמה זו והעבודה בה, בלי ספר מסודר (שבדורינו נכון ומוכרח שיהיה בכתב דייקא), לא שגי.

והנה, התחלתי ועסקתי בשך כמה שנים לכתוב ספר גדול ומקיף על חכמה זו. ובו התחלתי בהקדמה של כמה מאות דפים להסביר קודם מה היא חכמה זו, ועל מה תדניה הטבעו, וללקט מתוה"ק שבכתב ובע"פ ודברי רבותינו הק' שבכל דור ודור מעניינה, וגודל החיוב לעסוק בה. ואח"כ התילותי לכתוב שיעור אחר שיעור, איך להיכנס לחכמה זו ובעסק לימודיה ועבודתה. ובעוה"ר לעת עתה נעצרתי ממלאכתי זו.

וזה מחמת ג' סיבות, והן:

א) **בירור** סוגיות אלו קשה מאוד, אולי אומר שמאה פעמים לערך מבירור איזו תשובה להלכה או בירור סוגיא קשה משו"ס פוסקים וכדו'. ולריך גילוי של סייעתא דשמיא גדול מאוד, ובכללו נלרכת השגת לילותא (עירובין ס"ה. ועוד) בישוב ומנוחת הדעת, בזמן מרוך בלי טרדות בני אדם, כדי להתבונן יפה יפה ולבאר הדברים מתחילתם לסופן וכד'. ואין מילים בפי לתאר את קושי העבודה הזו. וחופשה לא ניתנה לנפשי עד כה מטרדותי העלומות, אשר עד כה היו הן בגדר של יום ולילה לא ישבותו, יעזרינו הוא יתברך ברחמיו מעתה.

ב

הערות וביאורים

מב) **ואם** תרלה אחי המעיין, להבין כראוי ובידיעה שלמה, השגת חכמה זו והעסק בעבודתה, הם הכרחיים יותר מבכל הדורות הקודמים, מסיבות נוספות ועמוקות מאשר פחיתות הדור בלבד, עליך ללמוד את חלק הראשון של חיבורינו הכולל, שהוא הקדמה נחוצה לחיבורינו זה, הנקרא שערי זוהר דעת, ובפרט את כלל האחרון שבו, המתייחס כולו לענין חכמה זו **ואור הוי"ה**. (הלא שלא יובן הכלל האחרון שבו, בלי לימוד הראוי של כל הכללים שלפניו).

ב) הנה, עיקר הקושי לברר וללמד חכמה זו לאחרים הוא בעיקר בהתחלת לימודה. כי אחרי שהקיף אדם וקנה את עיקר יסודותיה וההקדמות הנחוצות ביותר אליה, אפשר ביתר מהירות לילך עמו מהקדמה להקדמה וממדריגה למדריגה, ובפחות מילים ובפחות מריכות וכדו', ובידוע העניינים נעשה רק קצר יותר ובמהירות יותר, וקל יותר ללימוד ולהסברה. ומתגלה בהסברת העניינים ובהקנייתם לזולתו, יותר ויותר כח של מועט הממזיק את המרובה, ומושג עומק רב יותר לאין ערוך, בפחות ופחות זמן והסברה.

אמנם, עד שמגיעים עם הלומד למצב זה, נצרכות הקדמות רבות ועצומות והסברים מרובים מאוד, כדי להגיעו לכך. דלולא ההקדמות והסברים המרובים האלה, מה הועלנו בכל לימודינו, כי הלא כבר ישנם ברוסים וספרים המדברים מכל עניינים אלו, אלא דע עקא שהעניינים המוסברים בהם אינם מובנים דיים להלומד, בשופן שיוכל לקיימם במעשה, וכיון שמגמתינו בלימודים אלו להגיע את הלומד בדוקא לקיום בפועל ממש של עניינים אלו, עלינו להגיעו את הענין הנלמד יפה יפה, ובשמת, ועל בוריו, וזה אי אפשר אם נקצר יותר מהאפשרי ונאריך פחות מהנצרך, בהקדמות ובהסברים העתקות ובידורים.

ושיעורים רשומים אלו, התארכו אצלי להרבה יותר מאלף דפים מודפסים. ומלאכת סידורם והגהתם וכדו', קשתה עלי עד בלי די, עד שבעוה"ר ולגודל צערי, אפילו עם מדה רבה של מס"נ, לא יכולתי להמשיך.

אמנם אין כה ואין כה, כתבתי כמה חיבורים מעוטי הכמות, (ודומני שבהיותך כאן נתתי לך את האחרון שבכם), ובעזה"י וברחמיו בהם אני לומד עם אחיי ורעיי כאן לומדי בית מדרשינו וחברי קהילתינו. ולהם דייקא שני בחיבורים אלו, מכיון שאת ריבוי ההסברים וכו' הלא שומעים הם ממני בע"פ, ותמצית הדברים והדרך לקיומם בפועל ממש נכתבה בחיבורים אלו. ומחיבור לחיבור בעזה"י וברחמיו השתדלתי לתקן ולשכלל את הדברים שיהיו בסדר יותר נכון, ובשופן שיקל על הלומד ועוסק בזה לקיים עבודה מאירה ונפלאה זו בפועל ממש. (ועכ"ז היה נלרך מאוד גם ללומדי בית מדרשינו הנ"ל חיבור אחרון, מבואר ומקיף בהרבה, מחיבורים קצרים אלו. ומה שכתבתי, שלהם שני בחיבורים אלו, הוא רק בדיעבד ובדוחק רב).

ואבן, כמו שכתבת בשכתבך (שלדעתך העסק הנמרץ בחוברות הללבדות, הוא הסיבה לכל ההצלחות בכל מיני עניינים של קיום התורה, שמיני תודות קהילתינו, בעין טובה, בשכתבך), ואף יותר מכן, מי שלקח עצמו ללימוד זה ועבודה זו, נהפך בזמן קצר מאוד לבריה אחרת לטובה, ועלה בלי ספק על הדרך המוליכה בית מ"ל לדביקות אמת בה' אלקי ישראל, ולקיום תוה"ק בשופן היותר נעלה אולי שאפשרי בדורינו, וזה רצו עיני בעשרות רבות של פעמים וכו'. ובין העוסקים בעניינים אלו, דומני שיכולני להעיד, שישנם כאלו אשר כבר ישיגו גם השגות רוחניות נפלאות, לפי ערך דוריגו זה. ומע"פ שבשוכל רשאון ירצו לך לבריס אלו כתמוהים, אמנם אם נזכה בחסדי הש"ת וברחמיו, שאמשיך לבאר לך את הדברים בכתב, אברר לך עפ"י תוה"ק, שאחוייב הדבר, שמי שעוסק בחכמה זו באמת ובאמונים הגדרשים, יגיע בעזה"י בלי ספק להשגות רוחניות נפלאות מאוד.

ולבן, לכאורה תהיה התשובה על שאלתך (שם דרך זו היא שוה לכל נפש ממש, וכל אחד ואחד יכול להתעלות על ידה ולהשיג השגות אלקיות

יח, ופתיחת החומש הרומניים וכו'), שלכאורה מכן כן הוא, דהיינו כל מי שהוא לכה"פ יודע ספר, ובעל שכל המספיק כדי לעסוק בחכמת ובעבודת ההתבוננות בחי' המספקת, (ואין צריך להיות בעל מח גדול לשם כך), יכול לזכות לכל הנ"ל, בשם יתמיד ויעסוק בכל הנ"ל כראוי. (וכתבתי לך שלכאורה מכן כן הוא, אע"פ שבוודאי כן הוא, מחמת שמבילים הנ"ל שבשם יתמיד ויעסוק בכל הנ"ל כראוי, כלולים כמה וכמה תגמים, שלריכים לבחרם בנפרד ובמריכות, ואין כאן מקומם, ובעזה"י ובלי"נ נבחרם בהמשך).

אמנם מי שהוא גס בעל כשרונות ומח גדול מבבעו, ובעל זכרון, ועאכ"ו אם הוא גס בעל לב גדול ובעל הרגש, ומתפעל מענייגים מלקייס מבבעו, ויעסוק בכל הנ"ל כראוי, יכול לזכות לבריס גדולים ועלומים ובזמן קלר וכו', וד"ל.

קיצור: א) חכמת ההתבוננות, עדיין אינה מבוארת כל צרכה בספרי קודש, איך לקיימה הלכה למעשה. **ב)** ובהתחלת לימוד זה נצרכות הקדמות רבות כדי להבין את הענין על בוריו, וכדי שיוכל הלומד לקיימו בפועל ממש. **ג)** ובעזה"י כל מי שיעסוק בלימוד ועבודה זו, יגיע לדביקות אמיתית ויתהפך לברי' חדשה. **ד)** ובוודאי שנצרך חיבור ארוך ומקיף ללימוד חכמה זו כדבעי.

פרק כד

והנה, מוסיף כעת לומר, שהמחבה שמלד שורש העניינים מי מפחר להשיג מדריגות רמות ומשגבות כלל בדורינו, נוגעת בעלם בכפירה חמורה בדברי רז"ל שממרו (סנהדרין ל"ז ע"ב) וז"ל, **אמר אביי לא פחות עלמא מתלתין ושיתא צדיקי דמקבלי אפי שבינה בבל דרא,** (ובגמ' סוכה (דף מ"ה ע"ב) ממרו, דמקבלי אפי שבינה בבל יום) שנאמר (ישעיה ל, יח) אשרי כל חוכי לו, לו בגימטריא תלתין ושיתא הוו, עכ"ל.

ואם הפסוק מעיד שחייב הדבר שיהיו בעולם מקבלי פנפי שבינתא בכל דור ודור, וגם בכל יום ויום, המחבבה שהדבר בלתי מפשרי הוא בפירה גמורה לח"ל בדברי חכז"ל, ובפסוק שממנו הורו הם את לימודם הנ"ל ללא פחית עלמא וכו'.

ובעדות שר העולם, שמפיו ממר להמע"ה קלא (תהלים לז, כה), נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וגו', כדאמר (מדרש תנחומא פ' מקץ ו' וז"ל) רבי שמואל בר נחמן, פסוק זה שר העולם אמרו, **נער הייתי מימות אדם, גם זקנתי עד ימות המשיח, ולא ראיתי שעזב הקב"ה את העולם מן הצדיקים, אלא שבכל דור ודור מעמיד צדיקים.** דאמר רבי תנחום בשם רבי אחא, **אין העולם חסר שלשים צדיקים כאברהם,** שנאמר (בראשית יח, יח) ואברהם היו יהיה לגוי גדול, יהיה בגימטריא שלשים, עכ"ל. והרי לנו, דמן הפסוק הנ"ל לומדים היו יהיה, יולא לנו, לחומם שלשים ושם לדיקים, דנפקא לן מהאי קלא דאשרי כל חוכי ל"ו, שאין העולם פחות מהם בכל דור, לכה"פ שלשים מהם הם כאברהם אע"ה, דהיינו בדורם.

ואעתיק לך קטע מהספר הנפלא מדריגת האדם (בתקופות העולם, ג), מהגה"ק ר' יוסף יוזל מנאוואהרדוק ע"ה, (והספר הוא נפלא מאוד ובדיוחר, אלא שברשם כולו מפיו ולא על ידו, והמו"ל ערכהו מחדש בשפה הנוטה לעברית הטמאה, וחבל על כך מאוד) ולמד בעיון עלום קטע זה, כי

הוא מפתח להבנת כל דרכי עבודת האמת וקיום התורה לפי נפשטות נדוריו. וז"ל (במעט תיקוני זהר), אמנם, אף שנח צדיק תמים היה, וכמו שהעיד עליו הכתוב. הכרח בחירת מדרגתו עדיין נשאר לנו בספק. עדיין אין אנו יודעים מה היה הגורם לנח שיתנשא על בני דורו, ומה הכריחו לזה. וזה הוא שנחלקו חכמינו ז"ל (בגמ' סנהדרין דף ק"ח ע"ב, ובמדרש נח, ה, וכ"ה בדברי רש"י לפשוטו של מקרא) בדרשת הפסוק הנ"ל, ושאלו, מה בדורותיו, חד אמר לשבח, וחד אמר לגנאי, חד אמר שאילו היה חי בדור אחר, בדורו של אברהם אבינו (ועיי' בזהר"ל ג, ט, שפש אמרו בדורו של משה או בדורו של שמואל), כל שכן שהיה צדיק, וחד אמר שאלמלי היה בדורו של אברהם אבינו, לא היה נחשב לכלום.

ביאורן של דברים כך הוא, לא שנחלקו האמוראים בעצם צדקתו מה היתה בערך לצדקת אברהם, אלא מחלוקתם היתה רק מפני מה היה צדיק כזה, ומה הכריחו לזה. חד אמר הביקוש בעצמו, בקשת ידיעת האמת היא שהכריחו לנח להנשא על בני דורו, שלא ליטבע בים התאוות כמותם, וכ"ש אם היה חי בדורו של אברהם, כ"ש אילו היה בשעה שלא היה לו מפריעים כאלו היה צדיק יותר. וחד אמר, כי בקשת האמת לבד לא היה בכוחה להכריח את נח להיות צדיק יותר מבני דורו, כי אלו מחמת זה לבד לא היה כל כך צדיק, ולא היה נשאר אלא בינוני. אלא שנח ראה שבדור כזה, בשעה שבני האדם כל כך נשחתין, ומדותיהם כ"כ מגונות, בשעה כזו א"א לבחור בפושרין לא חם ולא צונן, כי אם לא ישתדל להשיג את המדרגה היותר גבוהה, החבל העולמי בהכרח ימשכהו מטה מטה, ואז גם הפושרין לא ישארו אצלו, וכיון שכן יתכן, שאילו היה בדורו של אברהם שאז היה הדור יותר צדיק והסכנה לרוחניות יותר קטנה, אזי היה בוחר במדרגה יותר קטנה.

והדמיון בזה הוא למי שנוסע במסילת הברזל (בל"ג בע"ן) במחלקה ראשונה (בל"ג פרשטע קלאסס), כי אם השעה היא שעת שלום וכל הקרונות פנויות הן, אזי הנסיעה בהקרון ממחלקה הראשונה, מורה על עשירות האיש הלזה. אולם אם השעה שעת מלחמה סכנה ומנוסה היא, כל הקרונות ממחלקות הנמוכות הן מלאות חיילים ואנשי צבא, אז אין זה יכול להורות על אמידות הנוסע, כיון שמוכרח הוא לעשות כן. וזהו מה שאמרו חז"ל, אלמלא היה חי בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום. כיון שההכרח והרצון שלו שלא להשאר בסטאנציע"ע (מקום חניית הבע"ן) שלא לנסוע, הוא שגרם לו שיסע במחלקה הראשונה.

אולם בעצם הדבר אין שום חילוק, כי יהיה איך שיהיה, מכל מקום הלא נוסע הוא במחלקה הראשונה. ולכן, נח איש צדיק תמים היה בדורותיו, עכ"ל.

והנה, היוצא לנו מדיוקיו והסברים המתיישבים בפסוקים ודברי מכו"ל הנ"ל, שכשאר הדור פחות וגרוע, לא מהני מלא הדרך היותר גבוה, ולריכין לחפש מדריגות גבוהות דייקא. כי להיות בדור המבול, ולא להיגרר ולהימשך מהריהם, לא מהני מלא להיות נח, ובלא"ה לא סגי. ממנס כיון שכבר נהיה לנח, הרי הוא נח לא רק לגבי בני דורו, מלא נח בעצם, ובכל דור ודור הוא לאוי להיות נח. ובלשון המוה"ק צדיק תמים היה. ולשון תמיס דנקט קרא גבי לדקתו, פירושו הוא, לדקתו היא שלימה ומושלמת מכל לד ופינה ולפי ערך כל דור.

וכן בדורינו אנו, בכל עניין הוא כן, הן בענין ההתבדלות מדרכי הרשעים, והן בגדרי מיעוט ותשרות, והן בעניני העבודה בקיום חובות הלבבות (שהיא השורש והתגלי להשגת שאר העניינים כנ"ל), חובה עלינו לבחור את הדרך היותר גבוהה דייקא. למשל לאו, הרי נופלים בפחיתות הדור הנורא הזה של שכחת התורה.

אמנם כאשר ניגשים כבר בדרך הגבוהה, הרי נגשים בעצם בדרך הגבוהה דייקא, לאו דוקא לפי ערך הדור, אלא בעצם.

ולכן, עבודת ההתבוננות היא הנלרכת כדי להתחזק בקיום אפי' פשטות דפשטות התורה, שנפרלת ושכחת עד ביותר בדורינו, כדי להתחזק כנגד שטף מיס הזידונים של פחיתות בכל ענין של שמירתה, וזרס של הימשכות להגרוע ביותר, ולכן אנו מחוייבים להתייגע כל כך בלימודה והשגתה.

אמנם כאשר משיגים אנו כראוי תכמה ודרך זו שמובא כל כך לקיום פשטותה של תורה בדורינו, הרי שבעצם נגשים אנו בדרך נפלאה וקדושה מאוד, שעל ידה אפשר להתעלות בעצם ובמהות, ולהשיג השגות אלקותו ית' מדריגה אחר מדריגה מעלה מעלה.

ונמצא שאם זוכים, אזי דוקא פחיתות הדור היא המביאה את האדם להשיג מדריגות רמות ביותר בעבודתו ית', ובהשגות אלוקותו ית', וקלקלת הדור היא הגרמא בתקנת המבקש להיעלל בתורה.

וכאמור שאכן ראינו בדברי ר"מ הגדול בזו"ת (תדבא בשלח דף י"ג ע"ח) שהעתקת במכתבך (לעיל פרק ג' עמוד כ"ה), שבדרך כלל לא תיאמר התורה אלא בתיעוקות של בית רבן, כד אינון רכיכין בלבד, וכד אינון קשישין אורייתא משתכחת מנהון, עכ"ז בשאתו הדור גופא מי שזכה להיות בזקנותו כאנו בנעוריו, דהיינו שיהיה שאור מכל רע אז בבחינת נעוריו, יזכה למעלת שמואל הנביא דייקא. ור"ת יליף כל דא מקרא, ואייתי ליה משמעתתא דרבי יהודה שם. ומ"כ מזיגן בזה את היסוד המבואר בס' מדריגת המלא הנ"ל, והבן.

ובענין זה אעתיק לפניך עוד, ממה שהעתיק גאון ונליק ומצ"ל מפורשם, שאיתא כאנו בזיקים, והיה מקושר גם להגה"ק מוה"ר יחיאל מאלכסנדר זיע"א, ולשם הרבה דברי תורה ושיחות מפי קדשו, וז"ל, הנה הרבינו הקדוש הנ"ל, אמר על מאמר חכז"ל פרק תפילת השחר (ברכות דף כ"ט ע"ב), ת"ר המהלך במקום גדודי חיה ולסטים, מתפלל תפלה קצרה. ואיזה היא תפלה קצרה, רבי אליעזר אומר, עשה רצונך בשמים ממעל, [ופי' רש"י, עשה רצונך בשמים, שאין שם חטא ואין רצונך עליהם אלא לטוב, ועבור לתחתונים על רצונך], ותן נחת רוח ליראיך מתחת, [פי' רש"י, ותן, להם ליראיך. נחת רוח, שלא יתערבב רוחם על ידי הבריות, כגון על ידי חיות ולסטים.] והטוב בעיניך עשה, [פי' רש"י, והטוב בעיניך עשה, אתה להם. ודוגמא זו מצינו בספר שופטים (י, טו) ויאמרו בני ישראל חטאנו, עשה אתה לנו ככל הטוב בעיניך, אך הצילנו וגו', עכ"ל רש"י.] ברוך אתה ה' שומע תפלה. וגו', (מ"ב, כדי להבין פירוש הרה"ק על בריית זו, נקדים לבאר קלת מה שיש לדייק בזה, דהנה בחמת יש לתמוה מאוד על נוסח תפילה קלרה זה דר' אליעזר, שהלא מבקש דוקא בעד יהיאיל, כלשונו, ותן נחת רוח ליראיך מתחת, ואם כן מדוע מתיירא כל כך מן הדין, הלא בידאיך קא עסקינן הכא, והלא נקרא ירא ה' אלא השמור מחטא, וק"ו מעוון. ועוד, מהו הלשון והטוב בעיניך עשה. ולפי

פירוש רשז"ל יקשה גם כן על ישראל שנקטו לשון זה בתפילתם, שהלא יותר טוב לבקש ממנו ית' שיעשה לנו את הטוב בעיניו, דהיינו שלא ינו נרגיש ונרשה שהוא טוב, ולא רק טוב כזה שהוא יתברך יודע ועד שהוא טוב, דמי לא תימא הכי בטלת את כל ענין התפילה שמיוסדת דוקא על יסוד זה. אבל עפ"י דברי הרה"ק מאלכסנדר הלהלן, יתיישב היטב).

וזה המשך הלשון שם, ואמר, האם אדם מלובלך ח"ו בעוונות ופשעים, ומכל חטא נברא מלאך משחית ר"ל, וזהו המהלך במקום גדודי חיות ולפטים, ומתייאש ח"ו לעשות תשובה, כי אינם מניחים לו, וסובבים אותו. אז העצה לזה, שישליך את עצמו למקום גבוה. וזה שפירש רש"י ז"ל, במקום שאין שם חטא, ששם אין רשות להם לכנום. ואם יחשוב, מה אני ומה חיי מלובלך בעונות לבוא למקום גדול וקדוש כזה, אל יאמר כן, כי אין לו עצה אחרת לעת עתה, וכמו למשל מי שרודפים אותו לפטים ורוצים להרגו והוא בורח מהם, ורואה מרחוק פלטין של מלך, אף שאדם זר אינו רשאי לכנום בהיכל המלך בלא רשות, מכל מקום מה יכול עשות, הלא סכנת נפשות הוא, ואולי ירחם עליו המלך. כן ממש בזה, שבורח לקדושה העליונה לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, אף שאינו כדאי וראוי לזה, ואז ירחם עליו השי"ת ויקבלנו, ואז יעשה תשובה על חטאיו בראוי, עכ"ל.

ובזה יתו שפיר הקדושים הנ"ל, כי בירמיך, שמתחילים עתה לייקא לירא ממך, קא עסקינן הכא, שזורקים ומשליכים עצמם למקום גבוה, ובוטחים בו ית' לייקא וכו', הכל כפי שמפרש הרה"ק הנ"ל. ולכן לשון תפילה זו היא, והטוב בעיניך עשה, כי לשון זה הוא גופא ענין הארת המקום הגבוה שהשליך המשליך עצמו לשם, שמשך גבהותו ועניינו אין שייך בו ביקום על עשיית הטוב בעיניו, אלא גילוי השלמת רצונו יתברך, בהנחת כל סדר השתלשלות העולמות והנבראים לתכלית המכוון מעצמו ית' בבריאה.

והדברים עמוקים מאוד, ובעזה"י ובלי"נ יבואר בטוב בהמשך בחיבור זה, ובעת מכמ"ל יותר, והטוב בעיניו פה, מבואר כעת דיו, ולו"ק היטב ותשכח.

קיצור: א] בדור עיקבתא דמשיחא ושכחת התורה חייבין להגיע למדריגות רמות, כי בלי זה נופלים למצב הדור הנורא. ב] וכן בפשטות קיום התוה"ק, בצניעות וכשרות וכדו', חייבין לבחור את הדרך היותר גבוהה. ג] ונמצא שקלקלת הדור היא תקנת המבקש. וכן הוא ביותר לענין עבודת ההתבוננות.

פרק כה

והנה כבר מוכח הדבר ועומד בלא עוררין ממאמר הגמ' הנ"ל (סנהדרין דף נ"ז ע"ב) בלא פחית עלמא וכו' כנ"ל. כי מדברי הגמ' שנעתיק מיד להלן נראה בהדיא, שבוודאי יצנס בעולם לא רק ל"ו צדיקים, אלא גם לכה"פ י"ח אלפים שמקבלים פני שכינתא בתפקלריא לחינא מאירא בכל דור. [ואולי וכנראה הנכללים בהם מבני עשרת השבטים, שנמלטים בוודאי לאחרי גלות סנחריב, ובעוד מקומות. וכמבואר בקרא (ביחזקאל מט, ט) לאמור לאסורים צאו ולאשר בחושך הגלו, ובמדרשים על פסוק זה, ובמקומות רבים (עיין במדב"ר טז, כה. ובמדרש זוטא שה"ש, ח, טו. ובפסיקתא רבתי, כ"ג. ובעוד הרבה מקומות), וגם הם בוודאי בכלל בני הדור שבישראל].

וזה לשון הגמרא, (שכזכרנו לעיל פרק כ"ד עמוד ל"ט) **אמר אביי לא פחות עלמא מתלתין ושיתא צדיקי דמקבלי אפי שכינה בכל דרא, שנאמר** (ישעיה ל, יח) **אשרי כל חוכי לו, לו בגימטריא תלתין ושיתא הוו** (ופי' רש"י, (במס' סוכה דף מ"ה ע"ב) אשרי כל חוכי לו, המחכים לכת שהוא כמנין לו.)[מג] **איני, והאמר רבא דרא דקמי קודשא בריך הוא תמני סרי אלפי [פרסא] הואי, שנאמר** (יחזקאל מח, לה) **סביב שמנה עשר אלף** (ופי' רש"י, (במס' סוכה דף מ"ה ע"ב) סיפיה דקרא, ה' שמה, דאף על גב דבירושלים שלעתיד לבא כתיב קרא, דרשינן ליה נמי להכי, דמקום ששכינה שמה סובבין אותו שמנה עשר אלף, והם הצדיקים הנתונים לפנים ממלאכי השרת, שנאמר (במדבר כג, כג) כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל, ואומר (ישעיהו כג, יח) ליושבים לפני ה' יהיה סחרה, ואומר (שם ל, כ) **והיו עיניך רואות את מוריך), לא קשיא, הא דמסתכלי באיספקלריא המאירה,** (פי' רש"י, בחוזק נגהו של הקדוש ברוך הוא אין מסתכלין אלא תלתין ושית, אבל בקלישות הנוגה לצדדין מרחוק מסתכלין כתות הרבה) **הא דמסתכלי באיספקלריא שאינה מאירה. ומי נפישי כולי האי,** (פי' רש"י, דלהוי בריר לן תלתין ושיתא הוו ולא פחות) **והאמר חזקיה אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחי ראיתי בני עלייה והן מועטין,** (ופי' רש"י (במס' סוכה דף מ"ה ע"ב), רואה אני לפי מעשה הבריות שבני עלייה, כת המקבלין פני שכינה מועטים הם) **אם אלף הם אני ובני מהם, אם מאה הם אני ובני מהם, אם שנים הם אני ובני הם** (פי' רש"י, והא רבי שמעון בן יוחאי לא הוה ידע אם אלף הם, אם מאה הם, אם שנים הם). **לא קשיא, הא דעיילי בבר הא** דעיילי

הערות וביאורים

מג) **והאמת** תומר, שאינני יודע בוודאות את פירוש דברי רש"י אלו, אבל נראה שכס בתחד מד' תופנים, כא' הוא, אשרי כל חוכי לו, שמחכים לגאולה, כי אז יתקיים מאמר הכתוב (ישעיה ס, כא) ועמך כולם צדיקים, ויקבלו כולם פני השכינה, שנאמר (ישעיה נב, ח) כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון, כי עיקר התכלית שלעתיד מחכים לגאולה, הוא שנשוב אליו ית' כראוי ונקיים את תורתו כראוי, ואז יהיו כל ישראל בגדר ומדריגת ל"ו צדיקים דמקבלים פני שכינתא בכל יומא. והפירוש הב', שבגלות המרה בכלל, ובפרט בעיקבתא דמשיחא, הצדיקים נשפלים מאוד, אבל בגאולה השלימה והאמיתית כתיב (שה"ש ג, יא) הנצנים נראו בארץ, ודרשו חז"ל שהגיע עתם של צדיקים להכיר לאשם, (והוא מד"ר שמות גבי גאו"מ, והוא בק"ו גבי גאולה העתידה, כדדרשו במדרש זוטא (שה"ש ב, י-יג) ענה דודי ואמר לי [קומי לך רעיתי], זו היא הגאולה וכו', **שהמשיח עתיד לחזק ידיהם של ישראל שנתרפו במעשה הטוב וכו', הנצנים נראו בארץ, אלו מעשי הצדיקים וכו'.** ובמילא אשרי המחכה להתרוממות קרן הצדיקים, שהוא בעצם קרן כבוד שמו ית' וקרן תורתו. ושני התופנים הם בתמת עניו תחד.

ובאמת כל זה נראה כפשט פשוט בדברי הפסוק הנ"ל בישעי' לאשרי כל חוכי לו, דז"ל רש"י (ישעיה ל, יח) על פסוק זה, **אשרי כל חוכי לו,** לנחמות אשר הבטיח, כי לא יפול דבר. ומיד אחר פסוק זה כתיב, (שם שם, יט) כי עם בציון ישב בירושלים וכו', ופירש"י כי, עוד ימים באים, אשר ישאר להיות יושב בציון ובירושלם, צדיק יהיה. ובפסוק הבא כתיב (שם שם, כ) ונתן לכם ה' וגו', ולא יכנף עוד מוריך והיו עיניך רואות את מוריך, ופירש"י, **ולא יכנף,** לא יתכסה ממך בכנף בגדיו, כלומר לא יסתיר ממך פניו. מוריך, הקב"ה המלמדך להועיל. [ועיין לקמן, שמביאו רש"י לפסוק זה, בפירושו על הס"ס, לגבי סוגיא דידן דמלאות הצדיקים בדור]. ובפסוק הבא כתיב (שם שם, כא) ואזניך תשמענה דבר מאחריך, לאמר זה הדרך לכו בו וגו', ופירשו ע"ז חכז"ל במקומות רבים, שהוא עניו השגת הגאולה מעמו ית' לעת"ל על ידי כל ישראל. [ובגמ' (מגילה ל"ב ע"ב) דרשו מפסוק זה דמשגיחין בבת קול, והוא מעין התקיימות פשט פשוט זה לעת"ל]. ולפי כל הנ"ל יובנו שפיר דברי רש"י הנ"ל בגמ' סוכה.

דעיילי בלא בר, (פי' רש"י, הא דעיילי בבר, שצריכין ליטול רשות כשנכנסין להסתכל באספקלריא המאירה, בהנהו לא פחיתי מתלתין ושית, אבל אותן הנכנסין בלא רשות ברוב צדקם, הנהו מספקא לן כמה הוו), **עכ"ל.**

ועתה מוסיף לנגד לך מעט הענין ניתר שמח, כי הנה ממרו מכז"ל בגמ' (בבא בתרא דף י"ב ע"ב) **וז"ל, אמר רבי אבדימי דמן חיפה, מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לחכמים. אטו חכם לאו נביא הוא,** (פי' רש"י, וכי אין חכם ראוי להיות נביא, דקאמר מר ניטלה מן הנביאים וניתנה לחכמים, מכלל דמעיקרא לא היתה נבואה לחכמים), **הכי קאמר, אע"פ שניטלה מן הנביאים מן החכמים לא ניטלה,** (פי' רש"י, הכי קאמר אע"פ שניטלה מן הנביאים שאינם חכמים, מן חכמים לא ניטלה). **אמר אמימר, וחכם עדיף מנביא, שנאמר** (תהלים צ, יב) **ונביא לבב חכמה,** (פי' רש"י, ונביאים יש להן לבב חכמה), **מי נתלה במי, הוי אומר קטן נתלה בגדול. אמר אביי, תדע** (פי' רש"י, תדע, שלא ניטלה מן חכמים), **דאמר גברא רבה מילתא ומתאמרא משמיה דגברא רבה אחרינא כוותיה.** (ורבינו גרשום פי', **תדע, דחכם עדיף מנביא, משום גברא רבא מלתא,** כלומר שאומר חכם הלכה מדעתו על בורייה ועל עיקרה כמפי השמועה, ואותה הלכה נאמרה משמיה דגברא רבה כוותיה ששמעה מפי השמועה. דהא נביא לא מצי למימר נבואה כי אם מפי הגבורה, וזה אומרה מדעתו, אלמא דעדיף הוא),[מד] **אמר רבא, ומאי קושיא, ודילמא תרוייהו בני חד מזלא נינהו,** (ופי' רבינו גרשום, מאי ראייה דמייתית, דילמא תרוייהו הני גברי רברבייא בני חדא מזלא נינהו, משום הכי אמר האי כגון האי, אע"ג דלא שמיעא ליה, ולאו נביאות הוא),[מה] **אלא אמר רבא, תדע דאמר גברא רבה מילתא ומתאמרא משמיה דר' עקיבא בר יוסף כוותיה** (ופי' רש"י, דהכי איכא למימר דנביאות הוא, וליכא למימר דחד מזלא הוא, שהרי ר' עקיבא דקים לן דלא היה מעולם גברא כוותיה, ואפ"ה כי אתי חד תנא ואמר מנפשיה כוותיה אע"ג דלאו בני חד מזלא נינהו, דלית דהוי ליה מזלא בתורה ובעושר כוותיה דר' עקיבא). **אמר רב אשי, ומאי קושיא, דלמא להא מילתא בר מזליה הוא, אלא אמר רב אשי, תדע דאמר גברא רבה מילתא ומתאמרא הלכה למשה מסיני כוותיה. ודלמא כסומא בארובה,** (ופי' רבינו גרשום, ולא משום דהוה עדיף. ומשני,) **ולאו טעם יהיב.** (פי' רש"י, ולאו טעמא קאמר במילתיה, וכיון דאמר טעמא אין זה כסומא שמכוון לירד בארובה במקרה בעלמא, **אלא סברת הלב היא הבאה לו בנבואה, וזכה להסכים להלכה למשה מסיני), עכ"ל.**

והרמב"ן נמילוסיו על הס"ס כתב שם וז"ל, הא דאמרי' מיום שחרב בית המקדש אע"פ שניטלה נבואה מן הנביאים מן החכמים

הערות וביאורים

מד) **ולפי** רבינו גרשום, רבותא טפי איכא בדבר, שהרי לפי רש"י אינה ראויה אלא שלא ניטלה מן החכמים, ולפי רבינו גרשום, חוקים לכולא סוגיא דמימרא דאמימר, דחכם עדיף מנביא, ומפרש, שליסוד זה מביאה הגמ' ראיה.

מה) **ומהכא** תיחזי, דגדולת החכמים שלא ניטלה גם בזכ"ז, היא גבוהה בהרבה מגדר שאמרו בו חכז"ל (מגילה דף ג' ע"ב, ובעוד דוכתי טובא) דלא"ג דלאיכו לא חזי מזליה חזי, שהוא גדר שאין הרבה פעמים גם בחכמים פשוטים, ומלידו יכולים גם חכמים לכוין לחדא שמעתתא כנ"ל. דהכי אזו קושיית רבא דדילמא תרוייהו בני חד מזלא ניהכו, ודו"ק. ועיין לעיל (בהערה י"ז לפרק י' עמוד מ"ה) מה שביארנו בענין פסוק אורו מרוז, לגבי ענין דבני חד מזלא.

החכמים לא נטלה וכו', הכי קאמר, אע"פ שנטלה נבואת הנביאים שהוא המראה והחזון, נבואת החכמים שהיא בדרך החכמה לא נטלה, אלא יודעים האמת ברוח הקדש שבקרבם, עכ"ל. (ולמען ס', למד היטב את דברי הקדושים שהעתקנו בהערות ובציורים. והנה אע"פ שכדרכה של תורה תראה חילוקים מסויימים בדרכי פירושיהם, אם כי לא מחלוקות כלל, כדוגמת, שזה מפרש את ענין חכם עדיף מנביא, לגבי בחינות מסויימות של רוח קדשו של החכם, דהיינו, שיתן בחינות מסויימות שהחכם משיג בהם יותר מנביא, וזה מפרש דחכם עדיף מנביא, לענין שרוה"ק דחכמה יכולה לחול על החכם בלי הכנה מיוחדת כבנבואה, וכיו"ב בחינות שונות. אבל מכלל דברי כולם ז"ל וז"ע תראה, איך שכולם עוסקים לבאר ולהבהיר ומרחיבין דבריהם בזה, איך שכלל מוסד הוא בתורה"ק, שיתנו גילויים רוחניים נפלאים מתוך הבחים מעמו יתברך, שאינם כדרך הטבע כלל, ונקראים רוה"ק. ולא בטלו כשבטלה הנבואה מישראל. והוא מעיקרי האמונה לידע ולהאמין שלא ייבטלו לכה"פ ממספר מסויים של חכמים מורי התורה"ק עד בילת משיח לדקיומו.[מו])

הערות וביאורים

והמהרש"א

[מו] **ורבינו** החתם סופר בחידושיו שם בב"ב על הגמ' הנ"ל בילור דברי הרמב"ן שלו, וזל"ק, ודעת הרמב"ן, **שבודאי אין נביא בלא שיהיה מחוכם בכל החכמים, ומשיג בחכמתו נבואי'** [ע.כ. כך נדפס, ושולי ל"ל, נבואה] ורוח הקודש יותר מכל החכמים. וכשפסק כח חכמתו והשכלתו **ואי אפשר** לו להשיג יותר בטעם וסברא שוב מגלה לו הקב"ה בנבואי' בלי סברא והשכלה, **אלא** כך מראים לו הדברים **אע"ג** שהם עדיין חוץ להקיש השכלי. **ואותו** חלק נבואה ניטל, **אבל** חלק נבואות השנת השכל **לא** ניטל, **וכאלו אמר, אעפ"י** שניטל כח הנבואי', כח השכליי והחכמה **לא** ניטלה. **ועד"ז** חכם עדיף מנביא, **פי'**, ההשגה שמשיג בחכמתו בהבנה והשכל, **ואעפ"י** שהוא מעזר אלקי ורה"ק וחלק חכמה עליונה, מ"מ הוא באמצע כלי חושיו הרוחניות השכלי, ומבין טעמים של דברים, אותה חכמה עדיפה ליה מנבואה.

ועד"ז, ניתנה נבואה לשוטים (סם פגמ' להלן), כי לפעמים נשמת אדם רואה דברים ולבו אומר לו, אלא שנראה לו כדברים רחוקים, ואין שכלו מניח לו להוצא דברי שטות כאלו מפיו, ובאמת הם דברים נגדרים למעלה ובעיניו כדברים רחוקים, והשוטה אשר יראה יגיד, כגון עובדא דרב טביומא (סם) וכיוצא בזה, עכ"ל.

ואולי דברי קדשו אלו נכללים גם בפי' דברי המכתב"ת בסמ' נדליס (דף ל"ח ע"ח) שכתב וז"ל, ושאמרו חכם עדיף מנביא, ודאי דכל נביא ג"כ חכם הוא, אלא דהכי קאמר דמעלת החכמה עדיפא מנבואה, עכ"ל.

ובספר תורת חיים על הס"ס (מאת הגאוה"ק דשכנה"ג מוהר"ר אברהם חיים שור זלוק"ל) כתב על סוגיא זו וז"ל, קשה, דמאי קאמר מן החכמים לא ניטלה, והא בטלה הנבואה מיום שחרב בית המקדש, דכתיב (מיכה ג, ו) גם נביאיה לא מצאו חזון מה'. ועוד קשה, דהא דקאמר אמימר דחכם עדיף מנביא על כרחך בחכם דלאו נביא קאמר, ואם כן מאי ענינו להך מילתא דרבי אבדימי. ועוד דקאמר תדע, ופירש רש"י ז"ל דקאי אמילתא דרבי אבדימי, ואם כן אמאי הפסיק הענין בהא דאמימר. ולכך נראה, דתרתי גווני נבואה נינהו, נבואה ממש כמשה ושאר הנביאים ששמעו התורה והמצוה מפי הגבורה, **ואיכא נבואה אחריתי, שאין המתנבא שומע דבר מפי הגבורה, אלא שמרוב חכמתו מחדש ואומר דינים והלכות ומכוין אל האמת כאלו נמסר מסיני, כמו חכמי המשנה והתלמוד.** והיינו דמשני, **אף על פי שניטלה** מן הנביאים, מן החכמים **לא** ניטלה, **אותה** הנבואה שהאדם מחדש **ואומר על ידי חכמתו לא** ניטלה. אמר אמימר, וחכם עדיף מנביא, אמימר אתי לשנויי, דלא תיקשי וכי מה ענין דברי חכמים לדברי נבואה

והמהרש"א במידושי מגדות על מס' סנהדרין (דף נ"ז ע"ב), **על הגמ' שהמתו** לעיל, **לא פחית עלמא מל"ו צדיקי וכו'**, כתב וז"ל, ויש לדקדק, דהיאך קאמר דל"ו צדיקים הם הרואים באספקלריא המאירה, והא אמרינן ס"פ החולץ (יבמות מ"ט ע"ב) כל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה ומשה רבינו נסתכל באספקלריא המאירה. ויש ליישב, דבנביאים לענין נביאות קאמר דלא מסתכלין באספקלריא המאירה כמו משה, אבל החכמים מצד חכמתן, כגון הנהו ל"ו צדיקים, אפשר דזוכין לראות באספקלריא המאירה

הערות וביאורים

ממש וכי דברי חכמים נבואה נינהו שמדמה אותן להדדי, לכך קאמר, דאדרבא חכמים יש בהן נבואה יותר ממה שיש בנבואת הנביא, שהרי נביא ממש תלוי בנבואת חכמים. (כוונתו, למאי דלמר למימר כמן בגמ', מי נתלה במי וכו'). וקאמר אביי, תדע שדברי חכמים ודיניהן נבואה נינהו, שהרי גברא רבה אמר מילתא ומתאמרא בו', עכ"ל.

ובמס' בבא מציעא (דף פ"ה ע"א), במה שמתו שם תכז"ל, כל שהוא ת"ח ובנו ת"ח ובן בנו ת"ח שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם, שנאמר (ישעי' נט, כא) ואני זאת בריתי וגו' לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם, וכו' מאי מעתה ועד עולם, אמר רבי ירמיה מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסניא שלה, כתב על זה בס' תורת חיים הכ"ל, וז"ל, וא"ת, וכי התורה מחזרת והלא היא מונחת בקרן זויות וכל הרוצה ללמוד הרשות בידו, ואמרו באבות (אבות ב, יב) הוי גולה למקום תורה ואל תאמר שהיא תבא אחריך. ונראה, לפי שנאמר בפרשת ואתחנן (דברים ה, יט) את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם בהר קול גדול ולא יסף, ואיכא מאן דאמר (סוטה י' ע"ב) לא פסק, שקולו קיים לעולם, והענין תמוה למאי נפקא מינה קול מתן תורה קיים לעולם, ונראה לפרש לפי שבשעת מתן תורה יוצא השפע מאתו יתברך, והשפיע על הר סיני כל התורה כולה שבכתב ושבעל פה מדרש ואגדה הכל נאמר לו למשה מסיני (פרקים ה' ע"ש), **ואותו השפע** קיים לעולם ועד, וכל תלמיד ותיק העוסק בתורה לשם שמים **השפע ההוא** מחזיר עליו ונח עליו, וזוכה לחדש חידושי התורה **על ידי השפע ההוא, שהוא** בדמות רוח הקדש. והיינו מה שאמרו חכמים (עיי' תנחומא יתרו, יח) וידבר אלהים את כל הדברים האלה (שמות כ, ב) כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל נאמר בסיני (עי' ירושלמי פ"ב דשקלים ה"ד, ויק"ר כ"ב, ג' ועוד), **והיינו דכתיב** קול גדול **ולא יסף**, שקול **שפע** מתן תורה **לא פסק** עד היום וקיים לעולם. והיינו דאמר מכאן ואילך התורה מחזרת על אכסניא שלה, רמז לקול **שפע ההוא שאינו** חל **אלא** במקום שתלמידי חכמים מצויין שם, וכשהוא תלמיד חכם ובנו ובן בנו ושלשתן קיימין, קול שפע ההוא מחזיר עליהם כאדם המחזיר על אכסניא שלו, ואינו פוסק מהן לעולם.

ונראה, דהיינו דאמרינן בפ"ק דבתרא מיום שחרב בית המקדש **אע"פ שניטלה הנבואה מן הנביאים** מן החכמים **לא** ניטלה, קרי לה נבואה לחידושי התורה, **לפי שכל** שהחכמים מחדשים בתורה **הוא** ע"י קול **שפע הבא** מאתו יתברך **על** הר סיני, וזהו בדמות נבואה, כי הנבואה נחלקת לכמה פנים, משה אדון הנביאים דבר אתו יתברך פנים אל פנים, ושאר הנביאים נתנבאו באספקלריא שאינה מאירה כל אחד לפי מעלתו, ואחר כך לא ראו שום דמות רק קול בא מאתו יתברך והיו משתמשין בבת קול (גמ' יומא דף ט' ע"ב), והמחדש חידושי דאורייתא, אינו לא רואה ולא שומע רק קול שפע הבא מאתו יתברך נחה עליו. **ועוד נראה**, דלהכי יסדו בחתימת ברכת התורה ברוך **אתה** ה' נותן התורה **ולא** תיקנו לומר נתן התורה כמו שתיקנו לומר **בפתיחת** הברכה **ההיא**, רמז, שעוד היום **הוא** נותן התורה **והוא** קול **שפע הבא** ממנו למי שזוכה בו. ונראה דהדא הוא דכתיב (תהלים קמז, יט) מגיד דבריו ליעקב, ולא כתיב הגיד דבריו ליעקב, משמע נמי כי עוד היום מגיד דבריו ליעקב, עכ"ל.

המאירה, כדאמרינן בעלמא (בבא בתרא י"ב ע"ב) דחכם עדיף מנביא, עכ"ל.[מז] וכ"כ גס בתג"ג למס' סוכה (דף מ"ה ע"ב).

ובפירוש בן יהוידע להגה"ק הרי"ח בעל הבא"ח, על גמ' זו, כתב וז"ל, אע"פ שניטלה מן הנביאים, מן החכמים לא ניטלה. פירוש, הנבואה העיקרית לא ישיגנה הנביא אלא רק על ידי הכנות שעושה ביחודים וכוונות, אבל רוח הקודש תבוא מאיליה בכל עת, אע"פ שאינו עושה הכנות להשראת רוה"ק. והנה רז"ל לפעמים קורין את הנבואה בשם רוה"ק, וכן נמי קורין את רוה"ק בשם נבואה, כי הענין אחד, ורק הנבואה היא נמשכת ממקום גבוה ועליון יותר ממקום שנמשכה ממנו רוה"ק. ולפעמים ישיגו הנביאים כמה דברים ברוה"ק שנמשכת ממקום תחתון, אך בעלי רוה"ק שלא הגיעו למדרגת הנביאים לא ישיגו בנבואה שהיא ממקום עליון, אלא רק ברוה"ק שהיא נמשכת ממקום למטה ממקום הנבואה.

ולכן אמר כאן, אע"פ שהנבואה העיקרית ניטלה מן הנביאים, מן החכמים לא ניטלה, כלומר עוד יש רוה"ק שהיא דומה אל הנבואה, שנמצאת אצל החכם. אך זה החכם שרואה ברוה"ק הוא עדיף מנביא, לאו עדיף במעלה, דוודאי הנבואה מעלתה גדולה טפי, שהיא ממקום למעלה ממקום שנמשכת ממנו רוה"ק, אלא לענין הא עדיף, מפני שתבא לאדם גם אם לא יעשה הכנות על ידי יחודים וכוונות, אלא תבא מאליה ואין לה עת וזמן מוגבל.

ומ"ש חכם עדיף מנביא, פירש בני ידידי כה"ר יעקב נר"ו, הכוונה, כמו ענין הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה רבינו, דא"ל ליהושע שאל בנבואה, וא"ל אין נביא רשאי לחדש, אבל עתניאל בן קנז החזירן מחכמתו ופלפולו,[מח] נמצא חכם עדיף מנביא, להחזיר אבידה כזו וכיוצא בה, עכ"ד נר"ו, עכ"ל. [והוא עפ"י יסוד דברי רמ"י, ועוד יותר דברי רבינו גרשום, בעיסור דברי הגמ' דחכם

הערות וביאורים

[מז] **ובפי'** בן יהוידע להגה"ק בעל בא"ח, על מס' סוכה (דף מ"ה ע"ב) כתב וז"ל, וידוע דאספקלריא המאירה קאי על אור התפארת, ושאינה מאירה קאי על אור המלכות, וכנזכר בשער רוח הקודש דף ב'. וגם בזה יש כמה מדרגות, כי בכל עולם מעולמות אצילות בריאה יצירה ועשיה יש בחינת תפארת ומלכות. ולכן גם הנשמות הנזונים מאספקלריא המאירה אינם שוים בזה.

וכבר ידוע מה שאמרו רבותינו ז"ל (ר"ה כ"ה ע"ב, מדרש ל"ח ע"ח), משה רבינו ע"ה לא השיג שער החמשים דכתיב (תהלים ח, ו) ותחסרהו מעט מאלקים, ורבי עקיבא השיג שער החמשים (ספר הגלגולים, פרק מ"ח), ופרשו המקובלים ז"ל דלאו בחדא מדרגה איירי, אלא משה רבינו ע"ה בבחינת עולם העליון ורבי עקיבא בתחתון. ועיין בספר הליקוטים דפום ירושלם ת"ו, בשמואל, שכתב שהנביאים משיגים בהתלבשות אור העליון למטה, וכל אחד היה משיג לפי ערכו. ובזה יתורץ כי דניאל ראה עתיק יומין מה שלא ראה משה, ואיך יהיה זה, אלא מה שהשיג דניאל הוא עתיק דעשיה, לפי שבכל עולמות דאצילות בריה יצירה ועשיה יש בהם י' ספירות ויש בכל עולם כל הפרצופים, עיין שם, עכ"ל.

[מח] **דהיינו** דאיתא בגמ' (תמורה טז.) וז"ל, אמר רב יהודה אמר שמואל, שלשת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה. אמרו לו ליהושע שאל, אמר להם לא בשמים היא. אמרו לו לשמואל שאל, אמר להם אלה המצות שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה. אמר ר' יצחק נפחא, אף חטאת שמתו בעליה, נשתכחה בימי אבלו של משה. אמרו לפנחס שאל, אמר להם לא בשמים היא. [ופי' ע"ז כמכרס"ח וז"ל

לחכם עדיף מנביא, שמלבד שרוה"ק לחכמים נמצאת גם בזמן הזה, מלבד שהיא פחותה במדרגתה מנבואה, עוד יש לה גם במהותה יתרון ומעלה על נבואה, ומלבד זה יכל עתניאל בן קנז להחזיר בפלפולו שלש מאות הלכות, שלא יכל יהושע בן נון להחזיר בנבואתו, ולו"ק].

והגה"ק ר' לדוק הכהן מלובלין, בספרו רסיסי לילה (אות נ"ו), כתב על פיסוק גמ' זו, וז"ל, ובימי מרדכי, דקיימו מה שקיבלו כבר, שחזרו לקבל התורה מאהבה שלא על ידי כפיית הר כגיגית כמו שאמרו ז"ל (שבת דף פ"ח ע"א), אז זכו לכך, (דהיינו להשגת התורה בנחינה נשגבת הרבה יותר ממה שלפני כן. כמבואר להלן בדב"ק, המעתיק), כי עיקר הכפיית הר היה על תורה שבעל פה, כמו שאמרו בתנחומא (פרשת נח, ג), עיין שם בפנים. וכל זמן שלא קיבלוה מרצונם, לא נמסרה עדיין להם לגמרי, והיו מתנהגים על פי נביאים, הכל בכתב מיד ה'.

ואף שהנבואה הוא גילוי מפורש, מראות ה', יותר מהשגת החכמים, מכל מקום אמרו (בבא בתרא יב.) **דחכם עדיף מנביא, ועיין שם ברמב"ן, דיכול להשיג מעמקים יותר. ובידוע מהאריז"ל, שהגיד דברים בעולמות עליונים, שכפי דעת עצמו הוא למעלה מהשגת כל הנביאים ואפילו השגת משה רבינו ע"ה, כנודע להוגים בכתבי האריז"ל. אלא שהם** [דהיינו הגדולים, המעתיק] **השיגו דרך ראיה, ואי אפשר לראות בעולם הזה יותר, כפי התלבשות גופניות דעולם הזה,**[מט] **דעל כן דבריהם ניתנו לכתוב, בלבוש גמור בעולם הזה. אבל הוא השיג דרך השגה** בשכל

הערות וביאורים

וז"ל, וקשה, דמכל מקום לא ניתנה להכריע על פי נביא, ומכאי טעמא ממרינן בעלמא דלחכם עדיף מנביא, עכ"ל. ותרתי שמע ר' יעקב נגו של הבע"ח כוותיה דהמכרע"ח. ונתקייס בו ממש מאמר חביי, בסוגיא דידן, דחכם עדיף מנביא, דלמר גברא רבה מילתא ומתמרא משמיה דגברא רבה מחרינא כוותיה]. אמרו לו לאלעזר שאל, אמר להם, אלה המצות (ויקרא כז, לד), שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שנפטר משה רבינו לגן עדן אמר לו ליהושע שאל ממני כל ספיקות שיש לך, אמר לו רבי כלום הנחתיך שעה אחת והלכתי למקום אחר, לא כך כתבת בי (שמות לג, יא) ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל, מיד תשש כחו של יהושע ונשתכחו ממנו שלש מאות הלכות ונולדו לו שבע מאות ספיקות. ועמדו כל ישראל להרגו, אמר לו הקדוש ברוך הוא, לומר לך אי אפשר, לך וטורדן במלחמה, שנאמר (יהושע א, א) ויהי אחרי מות משה עבד ה' ויאמר ה' וגו'. במתניתא תנא, אלף ושבע מאות קלין וחמורין וגזירות שוות ודקדוקי סופרים נשתכחו בימי אבלו של משה, אמר רבי אבהו, אעפ"כ החזירן עתניאל בן קנז מתוך פלפולו, שנאמר (יהושע טו, יז) וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב, [ופי' רש"י, וילכדה עתניאל, לקרית ספר, וכן קריית ספרי הלכות.] עכ"ל הגמ'. וזה כוונתו כאן, דחכם (בלילוף רוח נבואה שמורה על החכמים), עדיף מנביא סתם, דכח נבואתו בלבד, דלמיו רשאי לחדש דבר ולהחזיר הלכות שנשתכחו.

מט) **והנה** מה שלא הביא הגה"ק מוהר"ל הכהן, מראה מקום למה שכתב כאן, מהרטיא מהימנא פ' משפטים (דף קט"ו ע"ב), שם מבואר בתריכות ובפירוש, כמו שהוא כתב כאן. הוא לולי, משום שכן מבואר בעוד הרבה מקומות, שלא שהגה"ק הנ"ל כתב מה שכתב, לפוס ריהטיה, ולא נחית ליזול כי רוכלא למנות המקורות לזה. וגם מנחנו לא נעתיק את דברי הרע"מ האלו כעת, מחמת שבעזה"י נעתיקם ונבארם להלן בחלק **שער החצר הפנימית** (פרק ו' עמודים מנ"ג עד מנ"ו), ועויי"ש מה שנבאר במעט תריכות ביתר שאת סוגיא זו, ומשם תקחם.

בשכל, שזהו השגת רוח הקודש, כמו שכתב רמב"ן שם, ושלא דרך ראיה אפשר להשיג הרבה.[נ]

וזה מה שאמרו במנחות (כ"ט ע"ב), דמשה רבינו ע"ה לא הבין דברי רבי עקיבא, ובמדרש רבה (במדבר יט, ו), דראתה עינו של רבי עקיבא מה שלא ראה משה רבינו ע"ה, ואף דלא קם כמוהו, היינו מצד השגתו דרך ראיה. ולו נתגלה גם כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש (עי' ירושלמי פ"ג דפאה ה"ו, ויק"ר כ"ג פ' ועוד), ואפילו מה שרבי עקיבא עתיד לחדש, אלא שהכל היה התגלות נבואה דרך ראיה, ולא דרך השגה שכליות, כמו שמשיגים אותם המחדשים הדברים, שדבר זה לא ניתנו לכתוב, כי דבר זה אי אפשר להלביש בכתב כלל, רק מה שלב חכם ישכיל פיהו. ועיקר ההשגה הוא סוד נעלם בלב המשיג,[נא] עכ"ל.

ובאמת תלמה נני, שהוא יסוד מוסד גכל דגרי הגה"ק ר' לדוק, וחוזר הוא תמיד גספריו הק', כי זה הגיאור היותר פשוט של הפסוק (ישעיהו נט, כא) **ואני זאת בריתי אותם** אמר ה', רוחי אשר עליך, להיינו רוח הקודש

לבוין

הערות וביאורים

נ) **ואין** סתירה לכל מה שביאר מוהר"ל הכהן, מדברי הקדושים שהעתקנו לפני כן. כי כדרך שאומר כאן שחכמים מסויימים משיגים יותר מנביאים, בחינות מסויימות המושגות על ידי החכמה עוד יותר מאשר בנבואה, כן הנביאים עלמם, משיגים בחכמתם גופא מה שלא השיגו בנבואתם. ועל פי רוח קדשם דחכמה, הביאו ופירשו הם לייקא את השגת רוח קדשם בנבואה. וישנה ברוח הקודש דחכמה בחינה מסויימת העולה על רוה"ק דנבואה. תט"פ שבכללויות גדלה ועלמה מדריגת רוה"ק דנבואה, על רוה"ק דחכמה, לתין ערוך וחקר.

ועל בחינה זו דעדיפא רוח הקודש דחכמה, כיוונו חכז"ל בגמרא דחכם עדיף מנביא כנ"ל. ויש בזה בחינות רבות, כי יתכן דרוה"ק דחכמה דנביא אחד, (וכדוגמת משרט"ב), תהיה עדיפא מכל וכל ובכל בחינה מרוה"ק דנבואה דנביא אחר. ויש בזה עומק ובירורים שלא ניתן להיכנס אליהם כעת, ודו"ק.

והנה לשון הזה שאומר ר"ל הכהן, שהאריז"ל השיג דבריס אף למעלה מהשגת מרע"ב, כוונתו בבירור שהאריז"ל דיבר מעולמות הגבוהים מהעולמות שמרע"ב קיבל מהם נבואתו, כמבואר בכתבי האריז"ל (שער היחודים פ"ו ופ"ג) שנבואת משרע"ב היתה במלכות דאילות בהתלבשותה בבריאה, והאריז"ל דיבר גם מבחינות גורלות וגבוהות שעוד לפני למעלה הראשון שבחלל הפנוי וכדו', והשיג הדברים בהשגה גדולה רבה ועלומה, מבלי שהיה נביא ביחוד הדיבור מאת בוכה"ע אליו, ובבחי' רוה"ק דחכמה, ועפ"י השגות בתורת משרע"ב שבכתב ובע"פ, ובפרט ע"פ גילויי ספר הזוה"ק. אמנם אל תטעה בלשונו, שכתב לפוס ריהטא (ולאו דווקא הוגה והוכן לדפוס על ידו) דמשרע"ב לא השיג ברוה"ק דחכמה השגות אלו ח"ו, כי לא התכוון רבינו מהר"ל הכהן לכך בשום אופן.

ואמנם שישנם בכל אופן בחינה דהשגות בתורת מרע"ב גופא שבכתב ובע"פ שלא הושגו עדיין למשרע"ב, כמו שמזכיר ומבאר מעט מהר"ל הכהן מיד בהמשך דבריו, ודבריו אלו לריכין עדיין לבירור, כדי שוכל להבינם, אלא שלא נוכל כעת להיכנס לבירורם.

נא) **ובביאור** דברי הרה"ק ר' לדוק הס, שבלי ספק תט"פ שכל דברי רבי עקיבא והאריז"ל כלולים בוודאי ובשלימות בדברי נבואת משרע"ב, שהרי אין לך שום השגה בעולם של שום נביא ובעל רוה"ק לא בזמן הזה ולא בזמן הגאולה השלימה והאמיתית ולא בתחיית המתים ולא בחלק השביעי שהוא כלולה בתוך דברי התוה"ק שבכתב, דהיינו נבואת משרע"ב, ויולאת ונלמדת ממנה. אמנם גם זה ברור מדברי חכז"ל וכמה מרבותינו שבכל דור (עיי' בתוהה"ק פ' תזריע יג, ז) שישנן השגות בדברי התוה"ק שבכתב גופא שמשרע"ב לא

השיגן

לכוין תמיד לאמיתה של תורה, ודברי אשר שמתי בפיך, דהיינו דברי תורה הקדושה שבעל פה המתחדשים ומתגלים ברוח הקודש בכל דור ודור. ובענין זה דייקא מפורש בקרא, לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם. והרי שמפורש בעבותה, שלעולם עד בימת המשיח (ועאכ"ו מת"כ) תמיד יהיו בכל דור מכמיס שחידושיהם ודברי תורתם הם ברוה"ק דייקא. וכפירה בזה היא כפירה בדברי הפסוק ומכז"ל שהעידו על כך. והדברים עתיקים ומבוארים בספרי קודש רבים לגדולי הגדיקים שכן הוא, (ועיין לדוגמא בעלמא בספה"ק ליקוטי מהר"ן (חלק ב' תורה ח' סעיף ז' וח') שמאריך בזה. ובספה"ק חן טוב עה"ת, ובינ"מ פ' משפטים, ובייט"ל עה"ת פ' דברים), שמוכרח הוא תמיד שתהיה רוח מיוחדת מאת ה' על הדיינים ומנהיגי ישראל החמיתיים, ועל כל המחדש ולומד פשט לאמיתה של תורה בתוה"ק. ובלא זה, היתה בוודאי התורה הק' משתכחת לגמרי מישראל, זה עידן ועידנים טובא.

ובפירוש רש"י על זה הפסוק ואני זאת בריתי אותם, וז"ל, בדבר זה ברתי בריתי להם ואקיים, כי אף בגלותם לא תשכח תורתי מהם, עכ"ל. והדברים נפלאים, כי הלא כבר כתבת בתכתבך (בפרק ג' עמוד כ"ו), את דיוקו של רבינ"ק מסאטמאר, (בתאמר ג' שבועות סי' קס"ח) עה"פ (שה"ש ח', ח) לאחי לך בעקבי הצאן, שתמיד יהיו מקיימי התורה בישראל גם בזמן שכחת התורה. וכן עולה גם מדברי מכז"ל בתקומות רבים, וכן מפסוק זה ודברי רשיז"ל עליו. אבל כאן גם מדוייק שיהיה זה לרך רוח קדשם של צדיקי אמת דייקא, אשר לא נעזב העולם מהם מימות אדה"ר עד דורו של משיח, כעדות אר העולם הנ"ל (בפרק כ"ד עמוד ל"ט בשם המד"ת).

וגם מבואר, אותו יסוד נפלא שבתאר רבינ"ק מסאטמאר בספה"ק ויוא"ת שם, שאותם אלו שיינגלו מבחינת התורה בעיקבתא דמשיחא, יהיו רק אלו שיחפשו בתסיג"פ את קיום התורה בדרכי אבות דייקא, ובכו"ע מודו בזה, וגם מבמים שאמרו עתידה תורה שתשתכח מישראל. וזהו שדייק רשב"י לומר שח"ו שתשתכח תורה מישראל שנאמר (דברים לא, כא) כי לא תשכח מפי זרעו, כתבואר כ"ז שם בספה"ק ויוא"ת, (ועיי"ש). והנה בפסוק זה, שבבטיחנו גם הוא שלא תשתכח תורה, וגם בעיקבתא דמשיחא, ובלעולה בבירור מקראי לפניו ומדברי רש"י עליו

הערות וביאורים

השיגן בשאר אמר ובתב הוא עצמו את הדברים בהלכה גופא, והולבות ומובות ע"י גדולי החבמים בבל דור ודור. אלא שמשרע"ב השיג את הדברים ברחיב ובעבותה מפי הגבורה, ולא קם נביא עוד בישראל במשה שאר ידעו ה' פנים אל פנים (דברים לד י), וחבמי בל דור מביגים אותן השגות ברוה"ק של בחי' חבמה דייקא בבל דור ודור יותר ויותר, ועיין שם בדברי בלאחה"ק.

ובמובן שמדובר רק בסוג מסויים של השגה דייקא, ובמבואר בלאחה"ק שם, שחבמים מביגים את דיוק תורה שבע"פ מתוך תורה שבבתב, יותר ממשרע"ב, אמנם את גוף תורה שבע"פ ואף שבבתב (ודבדוקים חסירותיה ויתירותיה ופשוטן של מקראיה) השיג בוודאי משרע"ב בתבלית השלימות יותר מבם לאין ערוך. ובבל על דרך זה, ודו"ק בדי שלא תטעה ח"ו ביסודות החמורה, בי אבמ"ל.

ובן לעת"ל תתגלה פנימיות גדולה ונוראה בדברי נבואת משרע"ב גופא, שגבוהה אף ממדריגת השגתו בהר סיני, וכדבתיב (ישעי' נ"ה, ד) תורה מאתי תצא. אמנם הבל בלול ורמוז בה גם עתה, אלא שעדיין לא נתגלה.

ודע שגם ענין זה שבינינו לפניך פה, צריך ביאור גדול להלמו מבל לד ופינה, ובאופן שלא יושג חלילה בסתירה לבמה מפינות הדת והאמונה ח"ו, אלא שאב"א, אבל בבללות דבללות גדול הן הן הדברים.

עליו דבעיקבתא דמשיחא מדברת כל אותה פרשה כנ"ל, מפורש ג"כ שהמנהיגים האמיתיים בעלי רוה"ק אמיתית אשר הם אשר ינחילו את קיום התוה"ק בדרכי אמנות לישראל, דכתיב ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך, הם אשר יחזקו את ידי דציקיהם להיות בחי' זרעם וזרע זרעם האמיתיים של מקבלי התורה מפי הגבורה בהר סיני, כדכתיב לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך דוקא, כלומר, ע"י מה לא תמוש התורה בכל אופן מישראל, ע"י שרוה"ק האמיתית השורה על מנהיגי אמת תחזקם, לדבוק בדרכי אמנות ולהיות בחי' זרעם וזרע זרעם. ודו"ק היטב ותשכח כי אכמ"ל.

אלא שכמובן, שצריך שיהא החכם שמורה עליו רוח הקודש הנ"ל, קונה את התורה הק' בכל אותם מ"ת דבריס שהתורה נקנית בהם, וכללותם הוא פרישות גמורה מן התאוריות ומכל רצון לקבל לעצמו, ושיהיו כל מחשבותיו ליבוריו ומעשיו בציטול גמור אליו ית' ולמען שמו ית' בלבד, ואז בודאי שתשרה עליו מדריגה זו או אחרת של גילוי שכינה. ומובטחים אנו ועומדים שבודאי יימצאו כאלו בכל דור, עד הגאולה השלימה, כנ"ל מדברי חכז"ל.

והנה בתשובות דברי חייס (יו"ד מ"ב תשובה ק"ה), ישמה תשובה, המבארת כי האומר כי אין רוח הקודש שורה אפי' בזמן הזה על העוסקים בתורה מתוך פרישות מן האומר, הוא אפיקורוס גמור. והדבריס הם אמת ויציב בודאי. אך מה נעשה שמתברר לן כי בתשובה זו גופא שלטו ידי זריס. ולגבי איזה חלקים קלריס ממנה אי אפשר לנו להחליט בבירור איזה מהם מזוייפים, ואיזה מהם הם אכן מכי"ק של רביה"ק בעל הד"ח.[נב] ולכן איני רואה להעתיק כל תשובה זו, אע"פ שמתברר לנו והוכרח אצלינו שעיקר התשובה הוא מכי"ק של מרן זיע"א. אך בעצם אין שום ספק כי זו היתה דעת רבינו הד"ח זיע"א ודעת כל גדולי ישראל, כי זו היא דעתה האמורה של תורה כנ"ל, דהיינו דעתו של בוכה"ע ב"ה וב"ש. ומ"מ נעתיק לפניך חלק, מאותם חלקי התשובה, מכי"ק של מרן זיע"א שמתבם הוא ז"ל בלי שום ספק.

וז"ק, שאלה. מלמד אחד פגע בכבוד האור החיים ז"ל ואמר שלא עשה ספרו ברוה"ק. תשובה. קבלתי מכתבכם, והנה **לא ידעתי מה ספק לכם שרוח הקודש שורר** [ג.כ. אולי ל"ל שורה] **גם עתה על הראוי לו,** אעפ"י שבטלה הנבואה מן הנביאים. הלא **בפירוש איתא בב"ב פ"ק** (דף י"ב ע"א) **וז"ל הש"ס, א"ר אבדימי דמן חיפה, מיום שחרב בהמ"ק ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לחכמים וכו',** [וכאן מעתיק את כל דברי הגמ' הנ"ל שהעתקנו לעיל עמוד ק"ד, עם דברי הרמשונים עליהם]. **הרי לך בפירוש בש"ס וראשונים, דרוה"ק דחכמה לא בטל מן החכמים.** וכן **הוא בהדיא בגיטין** (דף ו' ע"ב) **גבי ר' אביתר, וז"ל הש"ס שם, ועוד הא ר' אביתר דאסכים מריה על ידיה,** ופרש"י שם **וז"ל, לגלות לו סוד לכוון בדברים הסתומים על אמתתם, עכ"ל. הרי דרוה"ק והסכמת הקב"ה לא בוטל מחכמים הראויים לזה.** וכ"מ במאמר

הערות וביאורים

נב) **והנה** בעצם הענין, דמי הוא זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו לעשות ידו ולזייף בתוך זיקוקין דנורא ובעורין דאש בתשובות רבינו קדוש ישראל הנורא בעל הד"ח, ומדוע דוקא בתשובה זו, כתרכנו לבאר בחלק הערת כליא עורב, המנורפת לסוף חלק זה של ספר אור הוי"ה, בכרך ג' שנו, קחהו משם. ומשם שהערה זו נלרכת להבנתה ללומדה מתחילתה לסופה, ולא רק לעיין בה בחלק אחד בלבד.

דרפב"י (ע"ז דף כ' ע"ב) יעו"ש. ויתר מזה מבואר במד"ר פ' נשא (ט, כ) גבי אשה אחת ששהתה זמן רב בליל ש"ק בפרקיה דר' מאיר, ואמר לה בעלה שאינה רשאי לבוא לביתה עד שתרוק בפניו של ר"מ ג' פעמים, צפה ר"מ ברוח הקודש כו' יעו"ש, הרי שצפה ברוה"ק. וכן רבי שאמר ביום פטירתו דברי נבואה, בקידושין (דף ע"ג ע"ס), אפילו לאחר שניטלה וכו'.

יהיה איך שיהיה, כולי עלמא מודים דרוה"ק לא נסתלק מן החכמים וכו'. [ולכאורה צריכ"ק מעמיד כאן יסוד גדול בעיונו, כי מדברי הש"ס והרמב"ם מתברר בהדיא שלא פסקה רוכ"ק מן החכמים גם אחר שניטלה מן הנביאים, ושכוח עיון שנוהג עד סוף כל הדורות, ואין שום חילוק בחלות יסוד זה להנהגה מעמו ית' מן זמן הש"ס עד בימת משיחינו, כן לגבי כחי רוכ"ק לכוון לאמיתה של תורה, כבר מבתיב, וכן לגבי רוכ"ק לדעת נסתרות וכדו', כבהכיח עובדא דר"מ בעל הנס, או כרבינו הקדוש שאמר דברי נבואה בזוס פטירתו. וע"ז ממשיך רבי"ק ואומר,] **ולא יכחיש זה רק אפיקורס וכו'. אבל האמת עד לדרכנו שגם בזמנינו יש לחכמי האמת שאינם נוטים אחרי החומר יש להם רוה"ק וכו'.** ולכן בעל אור החיים נשבג"מ בודאי חיבר ספרו ברוה"ק. אך לא הוא לבדו, רק כל מחבר אפי' בדורינו אם הוא ראוי לכך, חיבר ספרו ברוה"ק, היינו שהסכים בחכמתו לאמתו של תורה, כמ"ש בש"ם על ר' אביתר. וכן כתב התומים לדינא, (בקיצור תקפו כהן סי' קכ"ג וקכ"ד) שאין לומר קים לי נגד הש"ע משום שכתבו דבריהם ברוה"ק, ע"ש.

ולכן המלמד המכחיש רוח קדשו של אוה"ח הוא אפיקורס, **שאינו מאמין בגדולי הדור שהעידו עליו שהיה ראוי לרוה"ק.** [ותרלה, שבסוף הבמיד רבינו את הפסק דכאי מלמד אפיקורס היכו, מחמת דלא כאמין בגדולי הדור. וזכו כל המכוון בדבה"ק, שלריכים לידע ולכאמין שבוודאי ישנה רוכ"ק הבורה על הראוייס לכך, בכל דור, ודו"ק]. והמלמד הזה כפר בעיקר רוה"ק, וליעג על דברי הש"ס ב"ב הנ"ל. ויפה עשיתם שלא עזבתם את בניכם בידו, ויש"כ בזה, עכל"ק.

ובשו"ת בית שלמה (או"ח סי' קי"ב) **נדרש לאותה שאלה אודות אותו מלמד שאמר מה שאמר עפ"ל.** וז"ל, מכתבו קבלתי, על דבר איש ריק ובור, שבא לקהילת סיוען, ובפיו מלא לאמר ולדבר תוהא על רבותינו הקדושים (וכו') ולא השיגו רוח הקודש. ויען כי עמדו עליו כל יראי ה', עשה במחשך מעשהו, ושאל לאחד מחכמי הדור, אם פשע במה שאמר שספר אור החיים לא נעשה ברוח הקודש וכו', עכ"ל.

ועי"ש בתשובתו הרמה, שמקיך מאוד לנדר מכל מלקי המורה, שרוה"ק נוהגת גם בזה"ז, ומתרן כל קושיא ותמיהה שיכולות ליפול בדבר מחמת מסרון הבנה בזיזה לשון מלשונות מכז"ל. (והיה בחמת רצוי להעתיק ולבאר את כל תשובתו הקדושה, אלא שכבר נתקיך מכתבי זה יותר מדאי, לכן אעתיק רק מיזה גרגריס מדבריו, והחפץ יעיין שם בחריכות דבריו).

ובא"ד כתב וז"ל, וכבר נאמר כן בפירוש בספר שער הקדושה לרבינו מוהרח"ו ז"ל (ח"ג שער ז) ע"ש, שהביא דברי תנא דבי אליהו הנ"ל,[נג] **וכתב על זה** וז"ל, והנה באזנינו

הערות וביאורים

[נג] עיין לכלן בפרק ל"ח (עמוד קל"ז) שהועתקו דברי התנדב"י אלו, ועיין גם בהערה ס"ג שם.

באזנינו שמענו ובעינינו ראינו יחידי סגולה השיגו למדרגת רוח הקדש בזמנינו זה והיו מגידים עתידות ע"ש, (וכו').

ושם לעיל מזה (בשער ו') כתב (בשער הקדושה כנ"ל) וז"ל, ואל זה כוונו רז"ל (עיין להלן) כי אחר חגי זכריה ומלאכי פסקה נבואה לגמרי ונשתייר רוח הקדש כו' ע"ש. ועל כרחך דמפרש הא דקאמר הש"ס שלהי סוטה (דף מ"ח ע"ב), משמתו חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקדש מישראל, לנבואה כוונו, ולא לרוח הקדש ממש (וכו').

ועכ"פ מבואר שלעולם יש עכ"פ ל"ו צדיקים שבדור לא פחות, שהם בעלי רוח הקדש ומקבלי אנפי שכינתא, (וכו').

ומ"מ יהיה איך שיהיה, נאמן עלינו מהרח"ו ז"ל בעדותו ובפירושו. וכן בשער היחודים להאר"י ז"ל כתב יחודים להשגת רוח הקדש, וכן בכוונת התפלה, ונדפס בסידורים קודם תפלת מוסף ראש השנה לכוון ולהתפלל בשעה שהש"צ אומר איה מקום כבודו להשגת רוח הקדש. ודברי האר"י ז"ל ותלמידו הרח"ו ז"ל הם דברי אלקים חיים בלי שום ספק ופקפוק ח"ו כלל. וגם הש"ס דסוכה מסייע לזה ע"ש (דף מ"ה ע"ב). וגם בארבעה זקנים שנכנסו לפרדס, כתב הרב האי גאון בתשובה, הובא בעין יעקב (מגיגה דף י"ד ע"ב) שהקב"ה מראה את הצדיקים מראות נוראות כדרך שהוא מראה את הנביאים. וע"ש מה שכתב בשם הערוך בשם ר"ח, (וכו').

מ"מ פשיטא, דגם ברוח הקדש יש מדרגות הרבה זה למעלה מזה, ובשער הקדושה (שם בשער ז) חשב שם כמה מדרגות ברוח הקדש זו למעלה מזו. וא"כ י"ל דמדרגה העליונה מרוח הקדש נפסקה במות נביאים האחרונים.

וגם הרבה מרבותינו שאחר הש"ס זכו להשגת רוח הקדש. והר"י בעל התום' אמר על הרי"ף שודאי רוח הקדש שרתה עליו כשחיבר ההלכות. וכן הר' עזרא שהיה תלמידו של ר"י ב"נ בן הראב"ד, והיה לו גילוי אליהו ז"ל, הביאו התום' (שבועות דף כ"ה ע"ב ד"ה רב, וביצה דף פ"ח ע"ב ד"ה ודילמא) בשם הר' עזרא הנביא. וכן הר' שמואל חסיד אביו של הר"י חסיד היה נקרא בשם ר"ש חסיד קדוש ונביא (וכו'). ועל כרחך אף שלא היו נביאים ממש, מ"מ נקרא כן על שם רוח הקדש שהיה בהם, כמפורסם בעובדא שעשה הר"ש החסיד לעיני הכל. ועל כרחך כמו שכתבתי.

והראב"ד בהשגות (הלכות לולב פ"ח הל' ה') כתב, כבר הופיע רוח הקדש בבהמ"ד מכמה שנים. ורוב המחברים ז"ל פירשו דכוונתו לרוח הקדש ממש (וכו').

וגם רבינו האר"י הקדוש, שידוע שהיה מגלה תעלומות, יודע כל הגלגולים ידע מה בחשוכא, וגילה כל מקומות שנקברו שם כל תנאים ואמוראים בארצינו הקדושה, הכיר בפרצופי בני אדם מה שפגם וגם תיקונו. אין לספק עליו ח"ו כלל וכלל, שודאי היה בעל רוח הקדש.

וכן אנו מאמינים בכל קדושי עליונים הממוכים לדורינו, וביניהם הקדוש בעל אור החיים, כפי שהעיד עליו בעש"ט הקדוש, וגם הגאון אזולאי ז"ל אשר עיניו ראו ולא זר וכו', עכ"ל. וכנ"ל שהוא רק חלק קטן ממשנה זו כי המריך שם מאוד לצמר יסודות אלו.

קיצור:

קיצור: א] גם בדורינו אפשר להשיג מדריגות רמות, ב] וכפירה בכך היא כפירה בפסוקים ובדברי חכז"ל רח"ל. ג] ויבאר באריכות, שבכמה בחינות חכם עדיף מנביא. ד] בכל דור יש צדיקים בעלי רוה"ק. ה] והמה מצילים את הדביקים בם ממצב שכחת התורה, גם בעיקבתא דמשיחא.

פרק כו

והנה המעיין ועמל מעט בתוס"ק, ודייק בה פורתא, יוכל להבחין בדוכתא טובא בס"ס ומדרשים ובזוה"ק, ביסוד זה, למבאר רבינו"ק בעל דברי חיים הכא, המיוסד על פי כל הני הקדמות, שהבאנו לפני כן, מדברי רבותינו כולם זי"ע, שעצם הכפירה בעליות רוה"ק בלב חכמי ישראל הרחויים לכך, היא מפיקורסות חמורה. ונוגעת בכפירה בענין לחורייתא וקוב"ה וישראל כולא חד (עיין זוה"ק ח"ג דף ע"ג ע"ב), ובענין (דברים לב, ט) כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו, ובמדרש ז"ל (ברכות דף ז' ע"ב) מיום שחרב בית המקדש אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, דהיינו הני חכמי ישראל שמין להס בעולמס אלא רק מרבע אמות של הלכה, (והיינו לפירש בתשובת ד"ח הנ"ל, שפרושים מן החומר, ומין להס בהווייתס אלא השלמת רצון בוראס בלבד, שהיא היא ההלכה). ועליהס מצרה הקב"ה את שכינתו הקדושה, כמו שהצרה בניהמ"ק בנית קודש הקדשים על הארון בין שני הכרובים. שעיקר התורה הנמסרת לנו מהר סיני, היא אותה רוה"ק השורה על החכמים לכוין לאמיתה של תורה בכל ענין. ונראה ממקומות רבים, שאפילו אין בפס חמור יותר מכפירה זו. ומינה פחות כפירה, מן הרעיון שאפשר לנתק מן הגלות בכח בשר טרם עת קץ, ומין בדעה זו עקירת כל יסוד האמונה רח"ל פחות ממנה. אלא שאכ"מ לבאר כל זאת כראוי בלופן מספיק. (ובזיהרנו את זה בלופן הראב יותר עמוק ורחב, בספר שערי זוהר דעת, מכלל ו' ואילך. מלבד שיש תחת ידינו חיבור גדול ורחב ומקיף שכתבנו בענין זה).

ולבן נכתוב כאן רק ליוק אחד, קטן בכמותו ואחוב באיכותו, בענין זה, והוא לאיתא בגמ' (שבת דף קי"ט ע"ב) וז"ל, אמר רבי יהודה לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביזו בה תלמידי חכמים, שנאמר (דה"י ב' לו, טז) וַיִּהְיוּ מַלְעִבִים בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים וּבוֹזִים דְּבָרָיו וּמְתַעְתְּעִים בִּנְבִאָיו עַד עֲלוֹת חֲמַת־יְהוָה בְּעַמּוֹ עַד־לְאֵין מַרְפֵּא: מאי עד לאין מרפא, אמר רב יהודה אמר רב כל המבזה תלמידי חכמים אין לו רפואה למכתו. אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב (שם ח' טז, כב) אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו, אל תגעו במשיחי אלו תינוקות של בית רבן, ובנביאי אל תרעו אלו תלמידי חכמים, ופירש"י, ובנביאי אלו תלמידי חכמים - שנאמר (תהלים ג, יג) ונביא לבב חכמה, עכ"ל רש"י. והוא ממש כדברי רש"י בגמ' ב"ב (דף י"ב ע"ב) שהעתקנו לעיל (בפרק כ"ה עמוד ק"ד), שפי' על מה שמוכיחה הגמ' שם, שמה שהחכם מכוין בלימודו להלכה למשה מסיני אינו כסומא בארובה, שהרי ולאו טעמא יהיב, פי' רש"י וז"ל, ולאו טעמא קאמר במילתיה, וכיון דאמר טעמא אין זה כסומא שמכוון לירד בארובה במקרה בעלמא, אלא סברת הלב היא הבאה לו בנבואה, וזכה להחכים להלכה למשה מסיני, עכ"ל. ומזיון זה דייק רש"י, שעיקר פגם ועוון ביזוי ת"ח המבואר בגמ' שבת כאן, עד גדר שאין לרפואה למכתו, ושבשבילו חרבה ירושלים, הוא גדל זה של מי שאינו מאמין בסברת לב החכמים דבאה בנבואה,

ומינו מחמין שיש נטועה גם מיום שנסתלקה הנטועה, ולכן דייק רש"י ואמר כנ"ל דבנביאי חלו תלמידי חכמים, שנאמר ונביא לבב חכמה.

וכלל קרא לב' פגמים חלו כאחת, דהיינו פגם דביזוי תלמידי חכמים (שחינו מחמין נרוח נטועה שיש בסברתם, כנ"ל), ופגם של המבטלים תמצ"ר, שאמר כנ"ל אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו, להורות שאורך פגמם הוא אחד, דהיינו שלא מחמינים נרוה"ק שאורה בלומדי התורה ושורה דרכה בחלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו, ולכן גם לא מחזיקים את נפנוף הבל פיהם של תמצ"ר נתוה"ק, ולא מחמינים נמה שמפרשת הגמ' נהמשך דבריה שם, שאין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות של בית רבן, ושחזיקות הבל זה הוא מגד טהרתם של התינוקות, כמו חזיקות דעת תורתם של חכמים שהיא מגד פריסותם מן החומר וכו' כנ"ל. ולכן אמרו שם בגמ' ג"כ וז"ל, אמר רב המנונא לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביטלו בה תינוקות של בית רבן, שנאמר (ירמיה ו, יח) שפוך על עולל בחוץ וגו', מה טעם שפוך משום דעולל בחוץ, עכ"ל. ודו"ק היטב כי הוא נהא תליא.

קיצור: אין פגם חמור יותר מהכפירה במציאות רוה"ק בלב חכמי ישראל הפרושים מן החומר.

פרק כז

והיה רמוז להמריך נליקוט דברי המפרשים נגמ' זו, ולפרש נה טובא, חלא שלא נוכל לעשות זחת כעת. ואתה בני הלומד, עיין ביסודות אלו היטב היטב, כי אין ביכלתינו להביך כעת עד היכן הדברים מגיעים, אך שבעסק כל קיום התוה"ק ונקודת היהדות, ושורש התמונה הק' תלויים כולם נתמונת אומן זו דנטועה השורה על החכמים. ורק מגד יסוד זה תיתכן השגת כל תקוות החלם לעמוד חת נורלו כדבעי בימי חלדו. ואם אינו מחמין נזה רח"ל, נוודאי לא יזכה לכך ח"ו.

כי בעזה"י נהמשך דברינו נתוך השיעור, נבאר היטב, כי כל אחד מישראל מי שפשר לו לנוח לקיוס התורה הק' נאמת, ולהיגאל ממיצרי גשמיותו גסותו ויאושו ומרלונו לקבל לגרמיה, ולהידבק נעשיית רלון נורלו למען שמו ית' נאהבה כרחוי, אם לא שיזכהו הוא ית' ויאיר עליו קדושה ממנו ומאתו. ועל זה התפללה רוה"ק מפי דוד מלכינו משיחנו עבור כל ישראל (תהלים נח, יג), אַל־תַּשְׁלִיכֵנִי מִלְּפָנֶיךָ וְרוּחַ קָדְשְׁךָ אַל־תִּקַּח מִמֶּנִּי: ועל זה אמר (שם קמג, י) לַמְּדֵנִי לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ כִּי־אַתָּה אֱלוֹהָי רוּחֲךָ טוֹבָה תַּנְחֵנִי בְּאֶרֶץ מִישׁוֹר: וזהו שאיתא נגמ' (סוכה דף נ"ב ע"א) אמר רבי שמעון בן לקיש יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו, שנאמר (תהלים לז, לב) צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ואלמלא הקדוש ברוך הוא שעוזר לו אינו יכול לו, שנאמר (שם פסוק לג) יְהוָה לֹא־יַעַזְבֶנּוּ בְיָדוֹ וְלֹא יַרְשִׁיעֶנּוּ בְּהִשָּׁפְטוֹ:

והנה נספר יחזקאל, עה"פ (מג, יא-יב) אתה בן אדם הגד את בית ישראל את הבית וגו', וישמרו את כל צורתו ואת כל חוקותיו, ועשו אותם, כתב הרד"ק וז"ל, ישמרו אותם בלבם, ויאמינו כי כן יהיה, ויעשו אותם הבניינים והצורות והתורות לעתיד. ואם לא ישמרו אותם בלבם ולא יאמינו, לא יעשו אותם. כי כן מדת הקדוש ברוך הוא ישלם לאדם מדה כנגד מדה, כל המאמין בביאת גואל יזכה לגאולה, ואם לא יאמין לא יזכה, וכן אם יאמין בתחיית המתים יזכה לתחייה, ואם לא יאמין לא יזכה, עכ"ל. ומי שאינו מחמין שהקב"ה משרה את שכינתו על

המתייגעים בתורתו ית' ועבודתו ית' כראוי, גם זה הדור, אז שמינו מאמין שיזכה הקב"ה את מי משראל לכווין את לבו לרעתו ית' כראוי, כי מופת שבודאי מכווים כולם לגרמייהו כמותו, ומאין שום מניעות לפרוש מן החומר פריסה מוחלטת גם מצד מטמוני ותעלומות הלב ודקות רעותיו והרגשיו, (כלכתיב (דברים ו, ה) ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך וגו', בכל לבבך דייקא ודו"ק), לאיש מאר כזה, אין שום מבוא ומניעות שבעולם שיזכה הוא להשראת רוח שכזו. דבלעדי השראתה מעמו ית' לא סגי לשום אדם לפרוש מחומריותו ולדבק בקדושתו ואורו ית' כנ"ל. דמאי חזית דלמא לידך סומק טפי (פסחים דף כ"ה ע"ב ועוד), ומה גבר מגוברין (סנהדרין דף ס"ה ע"ב), שאם לפי כפירתו לא תיתכן השראת רוח קדושתו ית' אצל אחרים, ומה עוד אצל המתייגעים בתורה ועבודה, מדוע תיתכן זאת אצלו. והוא בכלל לאמרו ז"ל (מכילתא בא מס' דפסחא פרק י"ז) אילו היה שם לא היה נגאל. ועלום לא תיתכן אצלו אותה מניעות שעליה מבקשת רוה"ק מפי דוד מלכינו משיחנו עבור כל אחד מישראל (תהלים מג, ג-ד) שְׁלַח־אוֹרְךָ וַאֲמִתֶּךָ הֵמָּה יַנְחוּנִי יְבִיאוּנִי אֶל־הַר־קָדְשְׁךָ וְאֶל־מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ: ואבואה וגו'.

ובגמ' שם (נסמנת ק"ט ע"ב הנ"ל) ביארו את שורש פגם זה דמבזה תלמידי חכמים כנ"ל, דאמרס לפני כן וז"ל, אמר רבי יצחק לא חרבה ירושלים אלא בשביל שהושוו קטן וגדול, שנאמר (ישעיה כב, ג) והיה בעם כבהן, וכתיב בתריה (פסוק ג') הבוק תבוק הארץ, עכ"ל. כלומר שאמרו שכל מנפין שוין, וכמו אצל מנסים פשוטים אין פריעות מן החומר ואין השראת רוה"ק בגמי' דנעוצה, אין מניעות כזאת גם אצל עובדי ה' המתייגעים בתורתו ית' ועבודתו ית' כראוי, גם בזה הדור, אז שמינו מאמין שיזכה הקב"ה את מי משראל לכווין את לבו לרעתו ית' כראוי, כי מופת שבודאי מכווים כולם לגרמייהו כמותו, ואאין שום מניעות לפרוש מן החומר פריסה מוחלטת גם מצד מטמוני ותעלומות הלב ודקות רעותיו והרגשיו, (כלכתיב (דברים ו, ה) ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך וגו', בכל לבבך דייקא ודו"ק), לאיש מאר כזה, אין שום מבוא ומניעות שבעולם שיזכה הוא להשראת רוח שכזו. דבלעדי השראתה מעמו ית' לא סגי לשום אדם לפרוש מחומריותו ולדבק בקדושתו ואורו ית' כנ"ל. דמאי חזית דלמא לידך סומק טפי (פסחים דף כ"ה ע"ב ועוד), ומה גבר מגוברין (סנהדרין דף ס"ה ע"ב), שאם לפי כפירתו לא תיתכן השראת רוח קדושתו ית' אצל אחרים, ומה עוד אצל המתייגעים בתורה ועבודה, מדוע תיתכן זאת אצלו. והוא בכלל לאמרו ז"ל (מכילתא בא מס' דפסחא פרק י"ז) אילו היה שם לא היה נגאל. ועלום לא תיתכן אצלו אותה מניעות שעליה מבקשת רוה"ק מפי דוד מלכינו משיחנו עבור כל אחד מישראל (תהלים מג, ג-ד) שְׁלַח־אוֹרְךָ וַאֲמִתֶּךָ הֵמָּה יַנְחוּנִי יְבִיאוּנִי אֶל־הַר־קָדְשְׁךָ וְאֶל־מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ: ואבואה וגו'.

ובגמ' שם (נסמנת ק"ט ע"ב הנ"ל) ביארו את שורש פגם זה דמבזה תלמידי חכמים כנ"ל, דאמרס לפני כן וז"ל, אמר רבי יצחק לא חרבה ירושלים אלא בשביל שהושוו קטן וגדול, שנאמר (ישעיה כב, ג) והיה בעם כבהן, וכתיב בתריה (פסוק ג') הבוק תבוק הארץ, עכ"ל. כלומר שאמרו שכל מנפין שוין, וכמו אצל מנסים פשוטים אין פריעות מן החומר ואין השראת רוה"ק בגמי' דנעוצה, אין מניעות כזאת גם אצל עובדי ה' המתייגעים בתורתו ית' ועבודתו ית' כראוי, גם בזה הדור, אז שמינו מאמין שיזכה הקב"ה את מי משראל לכווין את לבו לרעתו ית' כראוי, כי מופת שבודאי מכווים כולם לגרמייהו כמותו, ומ

קיצור: א] בלי רוח קדושה ממנו יתי', א"א לזכות לשום דבר. ב] ומי שאינו מאמין במציאות זו גם בדור הזה, לא יזכה שתשרה עליו.

פרק כח

והנה לבדר את העין בירור מאר בירור ולהעמיד דבר על בוריו (ע"פ ספר יצירה פ"ו משנה ד'), **תא וחזי מאן, דהנה המפורסמות מיין נריכות רמיה, שרביה"ק מסאטמאר זיע"א היה בעל מדריגות רוחניות נוראות ונפלאות** (ואין זה מוריד, אם הוא בעצותתמותו היה אומר שאין זה רוכ"ק אלא רק הרגש, מה בכך, הרגש זה גם הוא מדריגה של רוח הקודש. ומה שהיה רגיל להתגלל שאין זה רוח הקודש, כוונתו היתה לפי ערך השגת מדריגת רוח הקודש של דורות קודמים. וכמבואר בדברי הספר בן יהוידע הנ"ל שהעתקנו לעיל (בהערה מ"ז עמוד ק"ז) ודו"ק). **ועד אלין, בודאי לא פסקו בעלי מדריגות נפלאות מכל ישראל, מפורסמים וידועים לשבחיהם, ומי שכופר בכך אין כדאי להתעסק עמו כלל, כי כופר בהידוע ומפורסם לעיני כל ישראל, ובכל קבלת אבות האמיתית, ועליו אמרו חכז"ל** (סנהדרין לח ע"ב) **שבאפיקורוס ישראל אין להשיב על דבריו, שנאמר** (משלי כו, ד) **אל תען כסיל כאוולתו וגו'.**

והנה לפי דברי האנשים שהזכרת, כל דברי הפסוק הנ"ל בישעיהו (נט, כא) **ואני זאת בריתי אותם וגו', ודברי חכז"ל בכל הני דוכתי בגמ', ודברי רבותינו עליהם וכו', הם אמת ויציב אמנם רק עד יום המר והנמהר דכ"ו בתמ תשל"ט,[נד] ואחריו לעפר מי יקום. והלא בין יבין כל מתבונן, שסברת כזו הבל הבלים היא ורעות רוח שאין כדוגמתה, כי ענין שמבואר בקרא ובדברי חכז"ל שינהג לעולם ועד כנ"ל, ומקובל מאבותינו עם כמי ישראל באלפי אלפים עדויות שנהגו כמשך כל הדורות גבי אלפים ורבבות חכמים נדיקים וקדושים שהיה אצלם ענין זה, מהיכא תיתי לומר שפתאום פסק כבר והלך לו ולא ינהג אכן לעולם ועד. ומה שברא יש, היפך כל המבואר בפסוקים ובדברי חכז"ל, אם לא שקליפת כפירה ומינות, למטה מטעם ודעת, ומלא** (גמ' ע"ז דף כ"ז ע"ב) **שאלי מינות דמשכי, אינא בדבר.**

ומה שהם מביאים כל מיני שיחות בשם רביה"ק

הנ"ל זיע"א שאמר כך או כך, כמו שאומרים שאמר שדורינו אינו נקרא דור, ולכן מוסיפים לזה, שמשמע, (או שאמר) שלא יהיו בו נדיקי דמקבלי אפי שכינתא וכדו', דאוך מזה שהוא שקר גמור וגם, יש לי גם לספר לך את קבלותיי בעל פה, כל שיהא אין נאמרה ומתי נאמרה, ואז תראה בהדיא, בפירוש הי"א מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, דהיינו דבר הלמד מענייני, אין הכל יכנה פי אנשים אלו ומדמים מילתא למאינה מילתא כלל. וכורכים אלאי שיחות ורעיונות זה לזה בשופן דנפיק מנהון הפכא הגמור ממש.

ועיין עוד בליקוטי מוהר"ן (חלק ב' תורה ח' הנ"ל סעיפים ז' וח') **ענין רוח הקודש שבודאי יהנה תמיד בכל דור. אלא שצריכים לבקש הרבה למצוא מנהיג שמורה עליו רוח זו בשמת, ועיי"ש עוד הרבה.**

ועיין בסוף ספה"ק נועם אלימלך בשגרת הקודש מהרה"ק מוהר"ר אלעזר מליזענסק זי"ע, מש"כ בענין זה בשם אדמו"ר הק', וזל"ק, וכך אמר אאמ"ו נ"י, פירוש על פסוק (תהלים

הערות וביאורים

נד) **שהוא** יום פטירת רביה"ק מסאטמאר זיע"א והסתלקותו לגנזי מרומים.

(תהלים קמה, ד) דור לדור ישבח מעשיך, כי איתא בגמ' (יומא ל"ח ע"ב) עד שלא שקעה שמשה של עלי זרחה שמשה של שמואל עד שלא שקעה שמשה של רבי בו', כי אין הדור ריק מן הצדיקים בכל דור ודור, רק שאין מאמינים, רק מי שיש לו נשמה קדושה ולא טנפה בעבירות. הגם שמביאין להם ראיה מן הצדיקים ומדורות הקדמונים, אומרים בזה הלשון, אנו מאמינים בחכמים קדמונים שהיה להם מדריגת רוח הקודש, אבל עתה בדור הזה בלתי אפשר להיות זאת. וכן בכל דור ודור אומרים כך. כמו שמצינו בשאול המלך ע"ה, כידוע. אהובי אחי, יהי לבך בטוח כי גם בימי הקדוש האר"י ז"ל היה ג"כ מתקוטטין עמו. וזהו פי' הפסוק דור לדור ישבח מעשיך, ר"ל דור שהוא עתה מודים בעצמם שהדורות שהיו לפניהם היה להם מדריגת רוה"ק, וזהו ישבח מעשיך, שמשבחים ומודים שגדולים מעשה ה' שנותן לצדיקים, אבל לא בדור הזה. וזהו פירוש הגמ' (סוטה ז' ע"ב) גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם, כי בחייהם היו מתקוטטים עמהם ואחר מיתתם כולם מודים ומשבחים אותו שהיה לו מדריגות הנ"ל, עכל"ק.

אבל מ"מ כנ"ל שגדולי וגלי סוף ספק, רובו כמעט ככולו של המתפלפלים ומפורסמים מעל הממון במדריגות רוממיות בדוריהם, הם טועים ומטעים, ומוי להם ולכרוך אחריהם, כמבואר במקומות רבים בספרי קודש, שכן יהיה בעיקבתא דמשיחא, ומין כאן המקום להעתיקם. ועכ"ז מין מוי להם כאותו המוי ואבוי דלמי שמושב ושובב ואומר שמין לדיקים ובעלי השגה בדור זה כלל וכלל, ושמי שפשר להגיע בו לשום מדריגה רמה בעבודתו והשגת אלוקותו ית'. ולע"ד שהוא מיהו מחפש ומבקש אחרי מנהיג ורב חמיתי, ולו גם כל ימיו, לבוא ולהגיע בכחו לתכליתו הנעלית, אלא אף מקרב ומחלים מבקשי ה' מהשתדלות נמרצת בעבודתו ית' בחיפוש ודיקוש בכל קצות הארץ אחר מדריך אמיתי בעבודתו ית' וכו'. שרוב הכרוכים אחרי מנהיגי שקר ומפורסמי כזב לא גרועה כל כך מדריגתם כמו אלו.[נה]

וכמו שציין בחופן נפלא בספה"ק דברי דוד

(בדפוס פיעטרקוב הוא בדף ט"ז ע"ב, ובהגדמ"ח הוא בליקוטים ערך לדיק עמ' ע"ה) מהרי"ק ר' דוד משה מטשארטקוב זי"ע וז"ל, פעם אחת דיבר עוד אדמו"ר זי"ע מענין אמונה, וסיפר מאביו אדמו"ר מרוזין זי"ע, שאמר שבשביל שהיה בזמן הבעל שם טוב והמגיד זי"ע צדיקים גדולים וקדושים והעולם לא האמינו בהם והיה התנגדות גדולה עליהם, לכן העונש מהעולם יהיה שיאמינו במקלים. (דהיינו מקלות, שטטקעטע"ס בל"ח). ועל זה אמר אדמו"ר זי"ע, לכאורה אין מובן, איך אפשר לומר שבאותו דבר

הערות וביאורים

נה) **ובמובן** שמין זה כלל גדול, כי ענין זה וענין זה הם גרועים ומריס עד מאוד, דהיינו, הן מי שכרוך אחרי מנהיג של שקר, והן מי שכופר בהשגות רוחניות בדוריו בכלל, תרווייהו הם בכי רע ובויתר. למנם על פי רוב, השני גרוע מן הראשון. למנם שהוא רק על פי רוב, כי בדוריו ישנם מן המתפלרים בשקר בהשגות רוחניות שהם מסיתים ומדיחים ממש לכפירה ומינות ועקירת כל התורה כולה, והכרוך אחריהם נעקר לכאו' בוודאי מד' עולמות רח"ל ולישזבן. ולריכים להתעוררות רחמי שמים גדולה ועלומה על כל מליאות דוריו, שיתקיימו בנו ובכל בני דוריו חיש קל מהרה ותומ"י, קרלי (דברים ל, ו-ג) דוהשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה' אלהיך שמה. ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך. ובחסד וברחמים דייקא, וכן יה"ר.

דבר שנתעסקו בו הצדיקים בעבודתם הגדולה, להשריש ענין אמונת צדיקים בין המון העם, יתהפך חס ושלום האמונה הלזו לכשלון שיאמינו בעצים ומקלים. רק באמת ניחא, דענין **אמונה הוא סגולה** יקרה, וכמשל מי שיש לו מורה שעות זהב יקרה סגולת הערך, ופתאום עמדה מלכת, הרגילות הוא שאדם מנסה תמיד לנענע את המורה שעות זה, אף שיודע היטב שלא יתחיל לילך כראוי, והוא רק שלא יחלידו הגלגלים עד שיכבד מלתקנם. וכן הוא **בישראל** ענין כלי **אמונה שהיא סגולה** יקרה, **ובזכותה נגאלו** (מכילתא בשלח), **ולכן אף מי שאינו זוכה לעת עתה** להיות מקושר **לצדיק אמת, עם כל זאת לבל ישחיתו ויחלידו כל כלי אמונתו, מסבב הקב"ה ברב חסדו שישתמש האדם לעת עתה בכלי האמונה שלו במי שאין כדאי להאמין באמת**, רק מחמת שהאדם המאמין סובר שגם זה הוא צדיק ומרגיל עצמו באמונה. ולכן בעת שיעזור ה' שימלא הארץ דעה את ה', אז ידעו ממילא לשמש, בכלי אמונתם שלא אבדו עוד, למקום האמת. **כי העיקר הוא כלי אמונה, ובלא כלי אמונה לא יועיל כל הדעת. ולפיכך פעלו הצדיקים הגדולים במה שנטעו אמונה בהעולם, וכשיזכו להדעת ישתמשו באמונה בה' ובצדיקי אמת.** וסיים, שאפילו האמונה היותר מגושמת, הוא מחמת שבביאת משיח ישפוך ה' רוחו על כל העמים ולכן צריכים גם המה לבל תשחת כל כלי אמונתם, ובזמן הגאולה אז יגדל שמו בגוים ויטו שכם אחד לעבדו באמונה ברורה וטהורה, עכ"ל.

ועוד מיתא שם וז"ל, פעם אחת דיבר אדמו"ר זי"ע, מענין האמונה שהיתה חסרה להדור של הבעל שם טוב והמגיד זלל"ה, וסיפר מכמה רדיפות ובזיונות שהיה להצדיקים בזמן הנ"ל. ואמר אח"כ, פלא גדול שהיו צדיקים קדושים כאלה והעולם לא היו מאמינים בהם, עכשיו בזמן הזה נתפשטה האמונה לרוב בין המון העולם, אבל איך נמצא צדיקים גדולים כהראשונים. והפסיק מעט, ואח"כ פתח בדברי קדשו ואמר, האמת הוא כך, **שבהצדיק האמיתי הוא דבר גדול מאוד להאמין, כי יש התגברות גדול מהבעל דבר רח"ל, ואינו מניח לאדם להיות לו אמונה בצדיק האמת, כי האמונה הלזו היא אמונת חכמים, והוא העיקר הגדול שהעולם עומד בו.** אבל במקום נמוך רח"ל שם נקל לאדם הפשוט להיות מאמין, כי אין לו תגבורת הכנגד כל כך. ואח"כ סיים גם כן הענין הנ"ל מאמונה, שטובה לעת עתה, יהיה איך שתהיה, כמשל מהמורה שעות כנ"ל, עכ"ל.

ולתחום ומוסס מה שרמוז להימר נעניו זה

כעת, גס מזכיר, שבדורינו תרתי מיתנייהו, ועפ"י רוב הס בהס תליא, דהיינו שהנצ"ד מסית להאמין במי שא"ל להאמינו, ומיניה וביה מטפיע הוא כפירה וזלזול במי שהיה רמוי להאמינו. כלומר, ע"י שמתרבים ומתרוממים מנהיגים ומפורסמים של שקר בכל מיני בחינות, בין שס יהיו מדמורי"ס רבנים או לבלי כתבי עת למיניהס (לייטוגבע"ן), או דוברי טעלעפאן ליועצ"ס למיניהס (בחא לוי"ן"ס), ושאר סוגי ערב רב, המטפיעים על הדור, עי"ז מוטפלים ונרדפים בחילא הכשרים ובעלי השגות בחמת.

והנה כבר כתבנו (לעיל בהערה נ"ה עמוד קי"ח) **ללמו**

כל מפיו שווין, וגס מפורסמים של שקר לא כולס שוים, כי יש מהס, (ובדורינו הס הרבה מאוד), שהס מסיתים ומדיחים גמורים ועוקרי תורה, שלא היה כדוגמתס מזמן לדוק ובייחוס

רמ"ל. ולפ תמיד הממונה בהם היפ ממונה רק במי שמין רמוי להממין, רק לפעמים הממונה בהם היפ עקירת כל הממונה במה שרמוי להממין. ויפ בזה הבמנות וביחוסים הרבה, ומכ"מ.

והיה רמוי להמריך בדבר מלפ שמכ"מ. ולכן רק מעתיק לך מיזה ליחוסים מן הספה"ק יוסר לבני ממת, ומתה בני מביבי העמק בהם מחוק, בחון בהם וחקור מהם והעמד דבר על בוריו (לשון ספר יצירה פ"ל משנה ד'), וז"ל (בפרק כ"ט),

ובאמת בדור זה, גבר מאד זה הקליפה ההפוכה, המתהפכת בלהטות להט החרב המתהפכת מחבר לחרב, כמו שכתוב בשל"ה זלה"ה (עיין נמס' יומא פרק דרך חיים תוכחת מוסר פות נ"ז), **עתקו** וגם גדלו וגברו חיל אנשי רשע, ומקצתם דומים לצדיקים ותלמידי חכמים וחסידים מעוטפים לבנים, רק לא נטהרו לבם מכבוד וקנאה, ומקנאתם מטילים מום בקדשים בשקרים וכזבים, ומדברים סרה על עובדי ה' באמת. והכל הוא שנתפתו בפיתוי הנחש, שכל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו (סוכה נ"ב ע"ב), **אשר אמר הרב המגיד** [רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב] **נ"י, שר"ל כל הגדול מחברו בלבו, נמצא יש לו גבהות בלב, לזה יצרו גדול הימנו, ר"ל יצרו מתגדל מעצמו, בעון הגבהות והקנאה, שמתקנאים שרואים חכמים הנ"ל, שבזמנינו וכו'** (ועי"ש). **לזאת מטילים מום בהם, וממציאים שקרים וכזבים שלא עלו על לב, כמו שאירע בזמנינו. והכל כדי לפחות שמם. כמו שכתב כל זה בחובת הלבבות** (סוף פרק ה' משער יחוד המעשה) **שיפתה היצר הרע לאדם בזה הענין, עיין שם. וגם מי שלא ימצאו בו שום דופי ושמץ, כמו שהיה ר' מנחם מענדל** [מפרעמישלאן] **ז"ל, היו אומרים עליו המלעיגים שהוא באמת צדיק אבל הוא בעל גאוה גדול. וכדומה אומרים על הרב המגיד** [רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב] **נ"י. והכל מחמת פיתוי הנ"ל.**

כי אילו ידעו בעצמם האמת, שעדיין לא התחילו לעבוד השי"ת כלל וכלל, כי אילו זכו לשום יראה אפילו רגע אחד, מכל שכן למדריגות אחרות, היו רודפים אחר הצדיקים ההם שילמדום דרך השי"ת. כמו שיש באמת גאוני עולם שהכירו זה, ונכנעו לפני הצדיקים הנ"ל כעבדא קמיה מריה, מפני שנגע ה' בלבם ורצו לעבדו באמת, ורצו בכניעה באמת להיות זנב לאריות, כי הבינו שעדיין אינם יודעים התחלה לעבודתו, ורדפו אחר עבודת השי"ת. ומצאו והשכילו מחכמים הנ"ל שלמדום, וקבלו כל אחד מהם לפי זכות נשמתו, עכ"ל.

[והנה הגם שהתרחקנו מעט מענין התשובה בלמלוס על שלחך. מחמת שהתחילת דבריו (מפרק כ"פ עמוד נ"ג ואילך) התחלנו לבאר, שגם בדוריו יכול, כל מי שיעזרהו הוש"ת על כך ויתחדל בלמת, לבוא להשגת מדריגות רוחניות בלמת. והמשכנו לדבר, בענין שבוודאי יש לדוקים בעלי רוה"ק בכל דור. ובלנו לבסוף, שגרוע פחות להיות מהכרוכים אחרי המתפארים בשקר וטועים בעלמם ומטעים אחרים, מאשר להיות מלו הכופרים בהשגרות מליאות גילוייס רוחנייס גם בדוריו, ורח"ל ולישזבן מתרווייהו. וסיימנו, בגודל הנסיון המתפשט בדוריו להממין במה ובמי שאין רמוי להאמין, ולכפור במה ובמי שרמוי להאמינו. מכל מקום אם עיני שכל לך בני, תבין שמע"פ שהוא מענין לענין, הכל הוא בלותו ענין, ויסוד אחד לכולם].

ולעת עתה די בזה, להשובה על שלה זו, מודות הבגות רמות בעבודתו ית'

והשגות רוחניות וגילויים רוחניים דקדושה גם בדורינו. ומס יעזור השי"ת שנזכה להמשיך וללמוד תכמה זו ביחד, אז בלי"נ עוד יוסיף ומגדר ומנהר לך עניינים רבים, בתשובת שאלה זו, של השגות רוחניות ואף בדורינו.[נו]

קיצור: א] הבל הבלים, לסבור שענין מדריגת הצדיקים והשגתם הרמה, נהג רק עד יום פטירת רביה"ק מסאטמאר זי"ע. **ב]** מי שאינו מאמין במציאות רוה"ק והשגות רמות, גם בדורינו, גרוע יותר מהמאמינים בטעות בהטועים ומטעים. **ג]** המאמין בטעות במנהיגים שאין כדאי להאמין בהם, עי"ז מתרגל באמונה ויזכה לבסוף להאמין בהאמת.

פרק כט

וכעת לשאלתך המחרונה, וזה לשונה, ואם כן, אזי איפוא תיקר נפשי בעיני אדוני ללמדני אותה, אע"פ שבעוה"ר, לעת עתה, אני נמצא בריחוק מקום מכת"ר, אבל אולי אפשר ללמדה לי אותה בכתב, או לכה"פ ע"י הטעלעפא"ן, או אולי אפשר לקבל טעיפ"ס מלימודי כת"ר בעניינים אלו וכדו', כי נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' לבי ובשרי ירננו לא-ל חי, ותחת זה לא זכיתי לצאת מחול אל הקודש כל ימי חלדי אפי' כחוט השערה. וכבר נסעתי ושמשתי את רוב מפורסמי דורינו ומשפיעיו, ושמעתי את תורותיהם ולקחם שנים רבות, ועד כה לא מצאתי את שאהבה נפשי, ובין כה ובין כה גברו מחלות נפשי עד בלי די. וא-ל אלקים ה' הוא היודע ועד עד כמה עמקו שפל מצב נפשי והמקום בו היא מונחת כעת, וגם עד כמה עמקו שברון לבבי ועצבון רוחי ממצבי זה, עד בלי יכולת לתאר ולספר. ע"כ.

ובבן בעזה"י, זוהי תשובתי עליה. כפי שכבר כתבתי לך, כבר המילותי כמה פעמים לכתוב בימור מרוך על תכמה ודרך זו, ועד גדול הטטערתי על שלא עלה בידי להמשיך בכתיבתו, מסיבות שכתבתי לך ומחרות.

ושבנ"ל המיבורים הקרים שכתבנו בזה, הם מספיקים בדיעבד, רק ובדוקא לתלמידי בית מדרשינו, הלומדים את עיקר הדברים מפינו תמיד בע"פ, ולא למי שלא שמע כל זאת. ואף לתלמידי בית מדרשינו היה בכל זאת נרך חיבור מרוך ומקיף, בכתב.

והנה, מכיון שאסור למדם מישראל להתייאש משום דבר שבקדושה, ועאכ"ו שלא להתייאש מלהשתדל בענין זה של בירור ומסוקי שמעתתא מליבא דהילכתא בתכמת ההתבוננות, שהוא הענין היותר שרשי ותשוב, מאוד ביותר, להקמת קיום התורה בדורינו.

וכיון שכבר כתבתי לך שהתפעלתי מאוד מן הבהירות, הבאה מחמת ריבוי הביקוש, שבמכתבך, ויען (ישעיה מג, ד) כי יקרת בעיני נכבדת ואני אהבתיך, ועוד שכתבת שבעזה"י תס תשכיל בתכמה זו לעמך ותעסוק בקיומה ותקנה על ידה שלימות בעבודתו ית', אזי בעזה"י בוודאי תלמד אותה גם לאחרים, ועל ידי זה תרבה הדעת בעולם ותתקרב עת קץ.

בעזה"י מקבל אני על עצמי בל"נ, להתחיל ולהשתדל עוה"פ בהעלאת יסודות תכמה זו בכתב, בתכתבים שבעזה"י אכתוב לך. ואומר אני, אה' יגיה הדבר בוודאי, ואולי כוונתו ית' בזה לזכותינו סוכ"ס בכתיבת תכמה זו בתופן מסודר, ויבנו גם אחרים המבקשים ללמוד תכמה

הערות וביאורים

[נו] **וכעת**, בא ענין זה בתרוכות בתלק שערי זוהר דעת ח"ת, שבתיבורינו זה, ועיי"ש.

זו, מכתיבה זו, כי רציס כבר פנו אלי בבקשות דומות לשלך, אלא שלא נתפעלתי משום מכתב כמו שנתפעלתי ממכתבך וכנ"ל.

ובעזה"י ובלי"נ, אני מתחדל בכל יכלתי לכתוב לך מכתבים, כשכל מכתב יהיה שיעור אחד בהקדמות דמכתב זה. ואלא כבלימודים אחרים שעליהם כתבת במכתבך, אני מקוה להשי"ת שכבר משיעור הרמחון ואילך תתמיל להרגיש התעלות נפלאה ושינוי גדול ועלוס בנפשך לטובה בעבודתו ית'. כי גדול מאוד כח חכמה ועבודה זו של התבוננות, כאשר היא נלמדת ונעשית בחופן מסודר ובהיר, להעלות את העוסק בה למעלה רמה, עד אין לתאר ולשער למי שלא זוכה לעסוק בה בפועל ממש.

ובעזה"י בתחילה, כלומר בשיעורים הרמחונים, נחלק את השיעור לג' חלקים, לחלק הרמחון נקרא תמיד חכמת ודעת.[נז] והוא יהיה תמיד לימוד כללי בהסברת חכמת ההתבוננות בכלל, כלומר מה עניינה ומהותה, וגודל החיוב לעסוק בה, וכן התעוררות לכך. ובעזה"י ובלי"נ נרבה ללקט וגם נסביר מעט מעניינים אלו, מדברי תוס"ק שבכתב ושבע"פ ורבותינו הק' שבכל דור, חכז"ל רמחונים ואחרונים, מקובלים, ותלמידי הבעש"ט הק' וכיו"ב.

ובעיקר, בחלק זה יותר מבשאר חלקים, תקוה לערוך ולסדר וליתן לך גם ממה שכבר מוכן ומודפס לפניי, מחלפי הדפים שכבר כתבתי בזה כנ"ל.

ואע"פ שחלק זה, הוא בתהותו מקשה אחת, והיה חולי רחוי לכותבו בחיבור אחד כולל בפע"ת, ולא לפרסו לפרוסות ולכתוב בכל שיעור רק חלק ממנו, עכ"ז מכיון שיש גם בחלק זה עומק אחר עומק, שיוצג להלומד עפי"ר רק אחרי השגת העומק של הלימוד והעבודה דשיעור הקודם אליו, לכן בעזה"י נחלקו בכל חופן לשיעור אחר שיעור לכה"פ בשיעורים הרמחונים.

ובחלק השני, שייקרא לימודי הוי"ה, יהיו בכל שיעור, לימודים של עניני ירחה ואהבה ודביקות בו ית', וביטול אליו ית'. לימודי חכמת השגת אלקותו ית', מתנ"ך ש"ס ומדרשים זוהר וספרי קבלה, רמחונים ואחרונים, ורבינו הרמח"ל, וספרי מוסר, ובעיקר תורת הבעש"ט הקדוש בפי תלמידיו, וגם חכמת החב"ד של מהר"ן בעל התניא והשו"ע ותלמידיו, הן בדרך של לימוד סוגיא, וגם בדרך ביאור וכו'.

והחלק השלישי, ייקרא בעזה"י לדעת את הוי"ה, והוא יהיה נוסף התבוננות, שיש להלכה ולמעשה, מתוך חלק השיעור שקדש לו בלימודי ה'. עס לימודים והדרכות, כילד ואיך להתבונן בפועל ממש.

ואמנם ד' תנאים מפורשים יש לי בדבר, ויהיה עליך לכתוב לי בכתב אם הנך מקבלם על עצמך, ואלו הם,

א) אתה בני חביבי, צריך לקבל על עצמך בעזה"י לחזור כל שיעור לא פחות מז' פעמים. [ומלכתחילה, לאחר שתלמוד בכל חלק (מהג'

הערות וביאורים

נז) **ע"ש** בכתוב (ישעיה לג, ו) והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת יראת ה' היא אוצרו, ודרשו חכז"ל (שבת לא.) חכמת זה סדר קדשים ודעת זה סדר טהרות. ובעזכ"י, עבודת ההתבוננות שהיא עבודת החכמה והדעת, היא היא עיקר הדרך לקדושה וטהרה בחמת ולא על לד הדמיון הכוזב ח"ו, כאשר יעזור השי"ת ויבואר בהמשך.

(מכג' חלקים הנ"ל), לפני שתמשיך ללמוד את החלק הבא לאחריו, תחזור עליו ז' פעמים. ובדיעבד תוכל לחזור ז' פעמים על כל הפיעור כולו מתחילתו לסופו].

ויש לי טעם גדול מדוע דוקא ז' פעמים. ומה תוסיף ותחזור עליו עד ט"ו פעמים, מה טוב ומה נעים. אבל מ"מ ז' פעמים בוודאי יש לך לחזור כל פיעור, כי בלאו הכי לא סגי, ולא ילאו המכוון והתכלית מכל הכתיבה והגיהור של חכמה זו בכתב, והלימוד בחיבור הזה. וכן בעזה"י תהיה תמיד המידה לכל מי שירצה את"כ ללמוד בחכתבים אלו, שיצטרך לחזור על כל מכתב לא פחות מז' פעמים כנ"ל.

ואח"כ עוד עליך ליתן זמן מרוך (ובתחילה, עד שתתרגל בעבודה זו, עליך ליתן זמן מרוך מאוד) לעבודת ההתבוננות, ערב ובוקר וכו', כפי אשר בעזה"י אפרט לך, והכל ביחד צריך בהתחלה לעלות ג' שעות ביום, מלכתחילה. דהיינו כשעה ומחצה ללימוד בפיעור, וכשעה ומחצה להתבוננות. ואם אי אפשרי לך, אז לכה"פ ב' שעות, שעה ושעה כנ"ל. ואם גם זה אי אפשר, אז כשעה ומחצה, דהיינו חרבעים מינוטי"ן ללימוד, וחמשים מינוטי"ן להתבוננות. (וגם שכ"ז הוא מעכב בדוקא, כי אפי' אם ילמד חלק עשר מיגוט ביום עניינים אלו, ויתבונן עשר מיגוט ביום, גם ייפעל בו עילוי. אמנם להתהפך למכות חלשה לגמרי, ולקנות את הדברים בעומק על יסודותיהם, ע"ז לריכים ליתן זמן של כג' שעות ביום, ובעיקר בהתחלה. ובדיעבד שעה ומחלה ביום). ומתי ולהתבונן ואיך וכדו', בעזה"י יבואר כ"ז בל"נ בתוך הפיעור.

והמכוון הוא, שתחזור ותשנן בשימת לב ובהעמקת הדעת יותר ויותר את כל חלקי הפיעור כנ"ל, עד שתוכל לחזור על תוכן כל עיקריו ופרטיו ולקשר אליהם את דעתך ביותר, הן בעיתים שתעסוק בהתבוננות בהתגודדות כנ"ל, והן בשאר כל היום כולו. ולמעה"ש שלא תשנה ממה שכתבתי לך פה, ואז תזכה בעזה"י להצלחה רבה. ובחסד עליון ורחמיו תזכה להיות כבריה חדשה לטובה, אכי"ר אמן ואמן.

ב) **והתנאי** השני הוא, שאני מבדי אף על פי שדומני שאני אפן לכתוב לך כנ"ל עוד הרבה יותר ממה שאתה אפן בכך, ולא רק מבד שאמרו אכמינו ז"ל (פסחים קיב.) יותר ממה שהעגל רוצה לינק הפרה רוצה להניק, אלא גם מבד שאני מקוה להשי"ת שזה יהיה לשבעי להשאיך ולסיים את ענין הצלת אכמת ודרכי עבודת ההתבוננות בחופן מסודר בכתב, שאבר הוצאתי על כך ימים ושנים וכו', ולא עלתה בידי עד כה, ואני משתוקק מאוד למצוא דרך להשאיך ולסיים. ולכן הנני אקוה אליו יתי' שאאוד להתמיד ולהצליח בעבודת הכתיבה הזאת אליך.

[ואם בעזה"י תכתוב לי על איזה ענין בחכתבים שבריך יותר ביאור ואינך מבינו כראוי וכדו', אז בעזה"י בלי"נ או שאשיבך על כך בפרטיות בחכתב הבא, או שיהיה הביאור על הענין הנ"ל מובלע בחילת בחותו פיעור הבא.]

אבל אעפ"י שבעזה"י אתחיל לכתוב לך, ואתה מבדך תתחיל ללמוד ולחזור ולשבן ולעסוק בהתבוננות וכו', אינני מתחייב להשאיך בכתיבה, ולא ע"מ כן עליך ללמוד ולחזור וכו', ואתה בריך לקבל על עצמך שתלמד בחופן הנ"ל גם אם ח"ו לא תוכל להשאיך ולכתוב לך. ולא אהיה בבהמי גוועת בגוגב לעתך ח"ו. כי בעזה"י וברחמיו אני מקוה ומייחל אליו יתבבך ומבקש ומתפלל ממנו יתבבך שיעזרני להשאיך ולסיים וכו', ועכ"ז אינני יכול להבטיח שאפי' אם אתחיל השאיך בכך. ובריך לכך אך ורק שייעתא דשמיא שיעזרנו הוא יתי', על דבר בבוד שמו דייקא, להתחיל ולהשאיך ולסיים.

וכדאמרו חז"ל בגמ' (מגילה דף ג' ע"ב) וז"ל, ואמר רבי יצחק, אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי אל תאמן, לא יגעתי ומצאתי אל תאמן, יגעתי ומצאתי תאמן. הני מילי בדברי תורה וכו'. ולדברי תורה לא אמרן אלא לחדודי, **אבל לאוקמי גירסא סייעתא מן שמיא היא**, עכ"ל, ופירש"י, סייעתא דשמיא הוא, דיש שיגע **ואינו מוצא**. [והרי"ף על העין יעקב פי' וז"ל, דיש שיגע ואינו מוצא, מתוך דברי רש"י משמע, האי דמסתייעים משמיא לאוקמי גירסא, הוא דיגע ומוצא, אבל אי לא יגע, אי אפשר לו לאוקמי גירסא, דלא מסתייע משמים אלא ביגיעה. וא"כ הא דאמרן, ולד"ת לא אמרן אלא לאחדודי, אבל לאוקמי גירסא לא, קאי אלא על חלוקת יגעתי ולא מצאתי, אבל בחלוקת מצאתי ולא יגעתי, לא, דההוא בין לאחדודי ובין לאוקמי גירסא אל תאמין שימצא האדם בלי יגיעה, עכ"ל]. והרי, שלאוקמי גירסא לא סגי ביגיעה בלבד, אלא צריכים על כך זכות מיוחדת או גילוי מיוחד דרחמי שמיס. ומע"ג שרש"י פירש, דלאוקמי גירסא, פירושו, שלא תשתכח ממנו, דומני שיודה כל בר דעת, שגם עניינו בכתיבה זו, הוא בכלל זה, או שהוא בק"ו.

ואם תכתוב לי, כי בעוה"י ובל"נ אתה מקבל על עצמך את ד' התנאים הנ"ל, אז בעוה"י מיד שאקבל מכתבך אחל בל"נ להשתדל לכתוב לך ולשלוח לך כנ"ל.

ויהיו נא אמרינו לרצון לפני אדון כל. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי. שנפעל על ידי כל מחשבותינו דיבורינו ומעשינו וכל עניינינו קידוש שמו יתברך, ויהיה הכל לנחת רוח לפניו ית' דייקא, שתהיה כל עבודתינו ובכללה גם כתיבתינו לשמו ית' דייקא ולא זולת. ויהי נועם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו.

קיצור: א) בחיבור הזה יבואר בס"ד סדר עבודת ההתבוננות באופן של הלכה למעשה. **ב)** סדר התחלקות החיבור ושיעוריו. **ג)** וסדר הלימוד בו. **ד)** בעזה"י כבר משיעור הראשון יתחיל להרגיש שינוי עצום לטובה בעבודת השי"ת ויהיה כבריה חדשה.

פרק ל

יישר כחך על החיזוק שמיזקתני בשמיס שמיבמת את קהילתנו הק', כי כידוע לך שעד עתה לא שבמיס והתחזקות קבלתי על פי רוב על עניינים אלו.

והנה בודאי שמין להבין שום רמיה מכך שמולקים על קהילה מסויימת ורודפים אותס, וכן על אים מסויים, כל זמן שלא נתברר מ"ו על קהילה זו או על אדם זה עפ"י דין אמת דבר שמינו כתורה מ"ו, רק אז מותר לקבל עליהם לשה"ר.

אבל ע"פ אמיתת דעת תורה"ק, כמה וכמה בקשות להשי"ת לבוא על האמת, וכמה וכמה בדיקות וחקירות צריכין, עד שנאמין על יחיד או קהילה דבריס שלא כתורה הק' חלילה וחלילה.[נח]

ואינני מדבר כאן מקהילות ואנשים שמציגים להס דרך ומעשים בפרהסיא נגד

הערות וביאורים

התוה"ק

נח) בי ישנס כאה וכאה עניינים, שאע"פ שנדרס על פי תורה ברור, אס לא שתבי' לאדס סייעתא דשמיא יכול לבוא בכס מאוד. כמו לדוגמא בענין אומות אכמיס, אשר ישנס גדרי המציאות, שכאשר הס מתבדריס, בופל על אותו אדס, שמתבדרה מציאות זו אצלו, כלפי אותו אדס שלגביו נתבדרה, גדר של (דניס יז, י-יא

התוה"ק ח"ו, (כמו לילך לבחירות הטמאות ולהתחבר לכפירה וכופרים לאפיקורסות ולאפיקורסים, או שמשים מדרכי החיזוק ופורקים את גדרי הלניעות וכדו'), שעל כאלו לא נגרך גדיות עדות או ב"ד כדי להתגדל מהם או לעמוד כנגדם, (אע"פ שבדורינו, מנשים דקהילות אלו הם מכובדי הדור, והם פני הדור שכם כפני הכלב), אלא בקהילה כקהילתינו, שכל המחלוקת כנגדה אינה אלא חולות כל מיני עלילות ומעשיות, שאם להאמין או לא להאמין בהן כולי עלמא מודו שהם דברים שאריכים בדיקה ובירור בכה"ג.

ובן פעמים רבות רודפים אותנו בהדיא בגלל דברים שבאמת הם בלא שפק קיום התורה ואחד

הערות וביאורים

נאופן חשוב ונעלה, כגדרי לניעות כמו בשמים קדמוניות וכדו', שאנשי הרבה שאינם מסתירים ואומרים שלכן דייקא יש לרדוף קהילה זו וכו'. ורמ"ל וליזהר מהם ומהמונם ומהמהם (עיי' יחזקאל ז, יא) ומרעתם, ומדיעה שבאתא זו ודיעות אחרות דכוותה, וילמדו תועים בינה. והדברים מרוכים מלהניעם עתה על הכתב. ויכלה הזמן לספר כל מה שיש בלבי מעניינים אלו ודומיהם.

ובמחלוקת כעין דא, נריכים לנהוג בוודאי, ע"פ דין תורה"ק, במכוון כאם שנהגת אתה אחי אהובי חביבי, ולברר הדברים יפה יפה ולירד לעומקם. ובכהאי גוונא חיובא רמיא מן התוה"ק, לנהוג כך, על כל אחד

ישמרת לעשות ככל אשר יורוך וגו' לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, וכן מלות (דברים י, כ) ובו תדבק, [כמבואר בס' המלוות להרמב"ם (עשין מלוה ו')], ועוד עשין ולאוין שיש בענין זה, גם בזמנינו, (כאשר ניאירנו בתשובה, ובדפס לונדון בקונטרס לחומת חכמים (ת"ב), ועוד יותר בחלק שערי זוהר דעת שבחיבורינו זה, ועיי"ש). ועכ"ז יתכן שיתברר עפ"י תורה על חכם מסויים שיש חיוב לשמוע אליו כנ"ל, ובכל זאת יכול להיות שמטעים את החדש מן השמים, כי המליאות כפי שהיא מושגת לו, לאנס מחייבת עפ"י תורה כנ"ל, אבל בחמת לאמיתה ליננו משיג את המליאות כדבעי, מחמת שאין לו זכות להתקרב לנדיק לאמיתי.

ובן לגבי הלכות נדקה, דכלל דאית לן (שו"ע יו"ד סי' רנ"ד ס"י) דבודקין לבסות ואין בודקין למזונות, ואעפי"כ אם אין לחדש זכות, יתכן שיחדמן לו מי שהוא שואל מזונות, ולריך הוא ע"פ דין ליתן לו ולא לבדוק, ועכ"ז יתכן שמאכיל הוא מפתו (או נותן מממונו, על דעת שהוא נותן לו למזונות) למי שאין רלוי להאכילו, (או ליתן לו). וכן לגבי השואל כסות, יתכן שאע"פ שבדק את העני, ולפי בדיקתו נמלא שהוא עני הגון ורלוי ליתן לו כסות, יתכן שמלבישו (או נותן) למי שאין רלוי להלבישו (או ליתן לו). וכן להיפך, שיתכן שאע"פ בירורו יעלה לו שעני זה אין רלוי להלבישו, ועל כן לא יתן לו, וכתורה עושה, ועכ"ז בחמת דוחה הוא מעמו עני הגון שאין כמוהו, מחמת שאין לו זכות ליתן לו, וכדברי הזוה"ק (ח"ג דף ק"ד ע"ת, וח"ב דף קנ"ח ע"ת) שלריך זכות גדול ליתן לעני הגון.

ובן הוא בענין מחלוקת, שלפעמים יתכן שיתברר בב"ד מה שיתברר, ועפ"י תורה כי הוי גוונא יכול החדש לקבל לשה"ר ולחלוק ולרדוף וכדו', ועכ"ז יתכן שאין זו המליאות האמיתית. דומיא דמעשה דבנו של שמעון בן שטח (סנהדרין מ"ד ע"ב, וברש"י שם ד"ה דבעיא מכשף), שהרג ע"פ עדי שקר בב"ד של אחיו על עבירה חמורה שלא עשתה כלל, ואמרו לפני מטתו שדמו תלוי בעדים.

ועל כל ענייניס אלו ודומיהם, ובפרט על ענין התקרבות לנדיקים, שהוא ענין שבכל תלוי בו, ועוד יותר בענין המחלוקת, אין עלה אחרת אלא להרבות בתפלה ובתחינה ובקשת רחמים לפניו ית' שלא יטעטו בעוונותיו ח"ו מלמלוא את האמת, ולגהוג על פיה בכל ענין. ובלירוף זכויות אשר בזכותם יזכה לכך, ובזכות היותר גדולה, הוא ביקוש האמת והאחיזה אחריה במסי"פ. ודי"ל כי לא כאן המקום להאריך. אמנם שהארכנו בזה מעט, בחלק שערי זוהר דעת שבחיבורינו זה מכלל ג' ואילך, ולמעה"ש עיי"ש.

ומחד מישראל הצע למרוץ דיעה, ולו גם לעצמו נלבב, מליווי התוה"ק (ויקרא יט, טו) בצדק תשפוט עמיתך. ומחמת המריבות מי מפקח לי כעת להיכנס לבירור הדברים עפ"י תוה"ק.

אבל זה תומר מני להלכה ולדינה, שמלתורייתא ממש מסור להדיא ממחלוקת שכזו שום רמיה, וממוייבים [גם בקום ועשה, דלא תעמוד על דם רעך כתיב (ויקרא יט, טז), ועיין בגודל החיוב בזה בשו"ע חו"מ סי' תכ"ו, ובש"ך ובסמ"ע שם. ואין שום ספק שבמחלוקת כגון דא, כמו שרדפו ימיס ושניס את בני קהילתינו הק', כל יחיד ממש יכול לעזור ולהציל הרבה בהרבה תופנים, ועובר על ל"ת זו אם לא השתדל בכך, ובמילא מחוייב הוא בקום ועשה,] לברר את האמת, מדינא דבצדק תשפוט וגו'. ולברר לעורך כך דייקא, את המציאות, אך ורק בתופן הנ"ל דבקשת רחמי שמיס, וחקירה ודריסה מעליא במציאות הדברים וכו'.

ועוד שעפ"י רוב, מחלוקת שכזו היא גופא רמיה להיפך. כדרך שכתב בספה"ק תור המתיר, (דרושים לשבת השנה) וז"ל, אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי, אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח (תהלים כז, ג). הכוונה, כי הנה יש לך בני אדם גם בני איש הנותנים שמחה בלבם להיות שאין אדם לעמוד נגדם להפליג בדברים, וכל דרכו ישר בעיניהם, ונראה להם כאלו עמדו ודאי בסוד ה' והאמת אתם, כיון שמצא חן בעיני אלהים ואדם, ואין בר פלוגתא. אמנם יש דרך ישר לפני איש, ואף על פי כן רבים עומדים עליו להפליגו עליו, ואדרבא מזה נלמוד שדרכו בדרך המלך באמת, והשטן עומד על ימינו לשטנו, כי אין הכסיל, הוא היצר הרע הנקרא מלך זקן וכסיל (זוה"ק ח"ג קעט, ב), חפץ בתבונה (ע"פ משלי יח, ב), ולכן עורך מלחמה נגדו. והט למשל אזנך, ההולך בדרך יחידי, ונושא צרור אבנים בידו או נושא על כתפו שק מלא סובין, אזי אין מקטרג, ויכול להרחיק את הדרך כמה פרסאות, ואין מורא לנגד עיניו. לאפוקי ההולך בדרך יחידי וצרור הכסף בידו או אבנים טובות ומרגליות, אזי דרכו בחזקת סכנה, ורבים קמים עליו ונצבים על אם הדרכים לגזלו וליקח מהבא בידו. ככה הענין ההולך בדרך המלך הקדוש ברוך הוא, כל מה שהוא מטיב לכת בדרכי יושר, וצרור הכסף בידו כי נכסף וגם כלתה נפשו לה', אזי השטן עומד על ימינו לשטנו. וכאשר חכמים הגידו (סוטה נג, ב) כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו. ולזה רמז דוד המלך עליו השלום, אם תחנה עלי מחנה, לא יירא לבי, אם תקום עלי מלחמה, מאישים המלעיגים, הבאים בעצת היצר הרע, אדרבה בזאת אני בוטח, כלומר בזאת המלחמה אני בוטח, מסתמא הלכתי והדרכתי יושר בדרך המלך באמת בנזכר, עכ"ל.

וכל זה נאמר לפילו בדורו של רבינו הק' בעל תור המתיר שהיה מזקני וגדולי תלמידי המגיד הק' ממעזריטש. ולמעשה"ס שתלמוד היטב את מה שהעתקנו להלן (בהערה ס' עמוד ק"ל) ותלמוד תלפי תלפיס פעמיס ק"ו מדברי ספה"ק תור המתיר לדורינו.

וזה לשון הגה"ק מקאמארנא זי"ע, בספר נוגר מסך עמ"ס מנות (פ"ו משנה ג', בענין מחדות ומהבת ישראל תות י'), ושונא ומקטרג הוא מבחינות נחש הנושך וכו', ונקראים ליסטים ושוללים, בודאי לא יעמוד אלא על מי שנושא מרגליות ואבנים טובים, לא על מי שנושא תבן וקש. ולכן אל יחלוש דעתו על שעומדין עליו רשעים ומצערין אותו. כי יותר שיש לו נשמה גבוהה ורמה הבוער באש להבת, יותר יתגבר עליו שונאים ומקטריגים.

וכו'

וכו'. וכשתראה אדם שאין עליו חולק ועירעור תדע שהוא מערב רב, עכ"ל ועיי"ש עוד.

ובאמת שכ"ז הוא מימת ויניב גס בדורות הרמשונים ניותר. שהלא גס וניותר על גדולי עולס בילמת ס', כדוד המלך ע"ה ומנהיגי ע"ה עמדו מולקים רניס ורודפים וכו'. ועל כולס על מרע"ה. וכן על גדולי הנדיקים שבכל דור.

וכדרך שכתב בשגרת הק' להרה"ק והגורל מוהר"ר מלעזר בן הרה"ק מוהר"ר מלימלך מליזענסק זיע"א, וז"ל, גי"ק הגיעני, ושם נאמר לשאול את פי הקודש אדוני אבי ומורי נ"י ויזרח לנצח, נידון המחלוקת שנתעורר בעוונותינו הרבים על הרב האי גאון החסיד המפורסם האב"ד דק"ק זעלחאב נ"י. (הוא רביה"ק בעל הקדושת לוי מבאַרדיטשוב זיע"א). שאלתי את אאמ"ו נ"י, והשיב לי בזה הלשון, מה זה חידוש אצליכם, כבר היה לעולמים דברים כאלו. מצינו אברהם אבינו ע"ה, שהפיל אותו נמרוד לכבשן אש ויצא בשלום, וכשבא לארץ ישראל נתהווה רעב בארץ, ואמרו יושבי מקום ההוא, מחמת שזה המין בא אצלינו אירע לנו מקרה זה, והלך למצרים כדי להשקיט הדבר לבל יתפשט ביניהם. ואלולי זאת לא היה הולך למצרים, שלא אמר לו השם יתברך כי אם לך אל ארץ כנען. וזה היה מעשרה ניסיונות שנתנסה. והנה לכאורה מה זה נסיון שהלך למצרים, שהוא כמעט נגד ציווי השם יתברך, אלא צריך לומר כנ"ל.

והנה תמוה מאד, וכי אפשר שלא שמעו יושבי ארץ כנען מגודל הנס שנתרחש לו באור כשדים, הלא בבל קרוב הוא לארץ ישראל. שנית, בבואו למצרים לקח פרעה את אשתו וינגע ד' את בית פרעה, ופירש, נמצא שנעשה לו גם כן נס גדול. ואחר כך, לקח אבימלך את אשתו, והנה תרי תמיהות מדכר דכירא אינשא, ובוודאי נשמע בית אבימלך מזה הנם, כי קרוב זה אל זה היה, כדכתיב (שמות יג, יז) ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא, [פ.כ. - כ"ל דמפסוק זה לחיב, דפלשת קרובה היה למצרים.] ובפרט כי דרך המלכים להודיע זה אל זה דברי חידושים, ובפרט נימים גדולים כזה אשר לא היה מיום הוסדה הארץ.

וזה מצאנו ראינו שנמרוד לא נענש כי אם אחר כמה שנים אחר המעשה של מצרים, גם פרעה לא נענש מיד, ועיקר עונשו היה בצאת ישראל ממצרים בעשר מכות, כאשר מצינו בספרים, ומה שלקה פרעה מיד בקחתו את שרה, זה לא היה כי אם למען מנוע אותו בל יגע חם וחלילה. וגם אבימלך לא נענש מיד, רק בעצור עצר ד' בעד כל רחם, זה היה גם כן כדי שלא יאמרו מאבימלך נתעברה שרה, כי היו עצורים הזכרים והנקבות למען דעת כל עמי הארץ כי לא יצא מהם זרע, כי עצר היו מכל צד. והרשעים אלו, מהם נתחרטו אחר המעשה, ומהם עמדו במרדם, כמו נמרוד, אף שראה גודל הנם. ואף אחר כך כשנשבה לוט, כונתו היה על אברהם אבינו ע"ה, כמבואר. ומה לכם להשיב על כל הקושיות והתמיהות הללו הנ"ל. [כוונתו בזמרו לעיל והרשעים האלו, מהם וכו', להמולקים על הנדיקים ורודפים מותם, בדורו בכלל, ובפרט את רביה"ק בעל הקדו"ל זי"ע. וגם תירץ מה שמר למעלה מענשם של נמרוד ופרעה, שלא יוקשה מכיון דנדיקי מיגהו בעל הקדו"ל וחבריו, מדוע לא ענש הקב"ה את רודפיו תומ"י כשחלקו עליו.

וגם מסביר, שעם רשעים כאלו שכם בחי' פרעה וגמרוד בדורם ממש, אין שייך להיכנס בטוען ונטען, כמו שאין שייך להיכנס בטוען ונטען עם פרעה וגמרוד שעמדו בגרדם גם אחרי שראו כל הניסים כאלו, מחמת שאנשים אלו אינם מבקשים את האמת כלל ומבקשים בכל לבם את השקר].

אמנם אמינא לכם אנא, וכך הוא האמת, כשהצדיק עובד ה' מיראה ומאהבה, ואהבה מביאה אותו כמעט לשגעון, כמו שכתוב (משלי ה, יט) באהבתה תשגה תמיד, כמו שמצינו בדהע"ה (שמואל ב' ו, יד) ודוד מפזז ומכרכר בכל עוז. והצדיק הוא הולך תמיד ממדריגה למדריגה בכל יום ויום. וקב"ה מחדש עליו חסדים בכל יום ויום, בין למעלה בין למטה, לפי מדרגתו. ואין הקב"ה מחדש עליו חסדים כי אם על ידי נסיון, והטעם בדבר הוא מחמת הקיטרוג, כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב וכו' (קהלת ז, כ) ומוצא המקטרג איזה עילה בהצדיק הנ"ל ועולה ומקטרג, הגם שהשם יתברך ברוך הוא מוחל לו כי דרך הצדיק שמהרהר בתשובה תיכף ומתחרט ומדקדק על עצמו כחוט השערה ובוודאי עשה תשובה, והיאך יכול המקטרג להשטין עליו, אך מחמת שהמקטרג עומד למעלה ואומר שאין עושה אלא כדי להשתבח ולהתפאר בעיני בני אדם, ואולם אם יעמדו עליו בני אדם לבלבל אותו לא יהיה יוכל לעמוד בנסיון, והא ראיה שחטא. ומחמת זה הקב"ה מנסה אותו, להראות שעומד בנסיון. ועל ידי זה השם יתברך מביא להצדיק למדריגה גדולה יותר בכל פעם.

וזה דאמרינן בגמרא (ברכות דף ל"ד ע"ב) במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים כו', וזה כמו זר נחשב שהצדיק מתחילה שלא חטא לא יוכל לעמוד במחיצת הבעל תשובה שעבר ושנה ועשה תשובה באחרונה ויהיה מחיצתו לפנים מהצדיק הזה הנ"ל, אלא כן הוא כוונת הגמרא, על הצדיק אשר עובד ד' באהבה ומדקדק על עצמו ועושה תשובה בכל רגע, והקב"ה מושך עליו חסדים על ידי נסיונות למען הביא אותו למדריגה גדולה, ובמקום הצדיק הזה, שהוא בעל תשובה כנ"ל, אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, היינו הצדיקים שאינם מרגישין בחטא קל לעשות תשובה בכל רגע אין יכולים לעמוד שם, מחמת שאין עושה תשובה על עבירות קלות, אין ראוי לבא לידי נסיון מחמת הקטרוג שיש לו בו אחיזה. (ומש כן, נפקא לן מדכתי קדשו, שנסיון דמחלוקת קשה, מכני חדש המקטרגים ורודפים, שייך דוקא אצל גדולי הצדיקים, שהם בחינת בעלי תשובה, ואינו שייך אצל צדיקים גמורים, שהם קטנים במעלה מהם).

והנסיון הזה שמנסה אותו השם יתברך, **רובא דרובא הוא על ידי בני אדם רעים, כי מגלגלין חוב על ידי חייב, כמאמר** חז"ל (שבת דף ל"ג ע"ב), **וכמאמר הכתוב** (הושע יד, י) וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם, והפירוש הוא כך, כמו דאמרינן בגמרא (מכות דף י' ע"ב) כאשר יאמר משל הקדמוני והאלקים אנה לידו, זה הרג שוגג וזה הרג מזיד והקב"ה מזמן אותם לפונדק אחד כו'. וזה הצדיק עשה איזה עבירה שוגג, ועשה תשובה, ואף על פי כן צריך כפרה על ידי נסיון כנ"ל, וזה עשה עבירה במזיד ולא עשה תשובה, הקב"ה מביאם לפונדק אחד, דהיינו שמביא נסיון לצדיק הזה על ידי זה שלא עשה תשובה ועשה עבירה במזיד, זה נהרג, שהרגו את עצמו, (כי גדול עוון המחלוקת שלא לש"ש ושנאת חנם וקנאה עד אין שיעור. כדרך שאמרו חז"ל (תנחומא קרח, ג' והובא גם בזח"א בתדבר טז, כז) **בא** וראה כמה קשה המחלוקת

המחלוקת, שכל העוזר במחלוקת הקב"ה מאבד את זכרו, שכך כתיב (שם טז, לה) ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמשים ומאתים איש. א"ר ברכיה כמה קשה המחלוקת, שב"ד של מעלה אין קונסין אלא מבן עשרים שנה ומעלה וב"ד של מטה מבן י"ג, ובמחלוקתו של קרח תנוקות בן יומן נשרפו ונבלעו בשאול תחתית, דכתיב (שם טז, כז-לג) ונשיהם ובניהם וטפם וירדו הם וכל אשר להם. ועלכו"כ כשנעשה כ"ז כנגד עבדי ה' בכלל, ועבדי ה' המיתיים בפרט, ועלכו"כ כנגד גדולי הצדיקים מלאכי מעלה שרפי עליון. וכמדומה במשנת רבי אליעזר (פרק ה') שבכל העוונות, מלילים בניס לצדיקים את האבות מן העונש, אבל במחלוקת על צדיקים אינו כן, כדרך שלא הלילו בני קרח לצדיקים, את אביהם. וע"כ נקרא פנס זה, בקדושת דברי הכותב, שהרג את עצמו, כי הרבה עוונות הוקדמו אצל החולק הזה, שבעונש יכול לבסוף לבוא לעוון כזה, שהוא בחי' מיתת הנפש, שאין אחריה תקומה לח"ו). וזה הצדיק גולה, דהיינו יסורים, וצערו נחשב לו גלות.

ומה שאין הקב"ה מענש את החייב מיד, למען צדיקים ילכו בם כו' ולמען סמות עיני רשעים. ומה שנענשים אחר כך, כמו שנענשו נמרוד וחביריו, הוא מחמת שהעונש בא מאיליו, ששקר אין לו רגלים והרע הורג את עצמו, וכל זמן שהקב"ה יכול להצילו באיזה זכות מציל אותו.

ואחר כל הנסיונות, נסה השם יתברך לאברהם אבינו ע"ה לעקוד את בנו, כדי לעמוד זכותו ואפרו צבור על גבי המזבח לדורי דורות. כן יזכו כל עובדי השם, אשר יש להם מתנגדים ועומדים עליהם בשקרים ודברי ריבות, ועינינו רואות צדקתם, אשר נענים בתפילתם כמו בדורות ראשונים, נזכה שאנחנו נאכל פירותיהם וזכותם יעמוד לנו.

ואפשר שנמצא איזה גדול הדור גדול בתורה וגדול ביחוס והוא גם כן מתקוטט, ואפשר מחמת שעשה איזה חטא ושכח לעשות תשובה, או חטאת נעורים, שצריך לזה תשובה גדולה והכנעה גדולה, ומי לנו גדול מדוד המלך ע"ה היה מתפלל תמיד על חטאת נעורים, כאמור (תהלים כה, ז) חטאת נעורי כו'. ומה לי לעשות שההכרח מביא אותי לידי דברים אלו, כדי להצדיק את הצדיק דמעיקרא על ידי תשובות אדוני אמ"ו נ"י וכו'.

ובהמשך שס כתב עוד וז"ל, וכך אמר אאמ"ו נ"י וכו', ומי שיש לו עוד ספיקות וקושיות על עובדי השי"ת, אני נותן לו עצה, שישב בבדידות ויפשפש במעשיו, כמבואר לעיל, [דהיינו מש"כ שם לעיל מיניה, וז"ל, ומי שאינו מאמין לדברי, אני אומר לו כך, מתחילה ישוב על חטאת נעוריו, ויתבודד בעצמו, וישים אל לבו כמה פעמים הלבין איזה אדם, אף אחד מבני ביתו, וכמה פעמים אמר שקר, אף בדברי הבאי. ושאר דברים אשר הם מבוארים בספרי היראים, ולעשות עליהם תשובה גדולה וחרטה גדולה, והגאוה עולה על כולם. וכו', עכל"ק שם, ועיי"ש עוד.] אף שלא ביארתי אפס קצהו, מחמת שקצרה היריעה מהכיל. אתן לו עוד עצה, שיתחיל ללמוד תורה לשמה בכל אופני' בלי פני', ויקום בחצות לילה תמיד לבכות על עוונותיו אשר עשה מנעוריו עד היום במר נפש, וילמוד תורה לשמה, והתורה יזכיר לו כל עוונותיו (זוה"ק ויקרא כג:) ותסמר שערות בשרו, והתורה תלמדנו לעשות תשובה, ועבירה שהיה כמצחק בעיניו יעמוד גדולה בעיניו ותסמר מפחד בשרו. ואז יתרצו לו כל הספיקות, ושב ורפא לו, ויראה מעלות הצדיקים העובדים את ה' באמת.

אהובי אחי, אל תשגיח על דברים קרים האלו מקראום [ס.ה. אולי צריך לגרוס, מקרא הוא, דכיונו לפסוק ביומה (ה, י)] **אשר בין לילה היה ובין לילה אבד. ועיני ראו, אשר כמה יצאו מהעולם שלא בזמנם בעו"ה מחמת המחלוקת כאלו. וחבי כמעט רגע** (ישעיה כו, כ) **ותראה נפלאות, מחמת שהשקר אין לו רגלים** (תיקו"ז סו.), **וצדיק באמונתו יחיה** (חבקוק ב, ד). **ורק שתשגיח היטיב בדברי, למען לא תהיה מכת שממים עיניהם ח"ו וכו'.**

ועוד כתב סס, וז"ל, אהובי אחי, יהי לבך בטוח כי גם בימי הקדוש האר"י ז"ל היה ג"כ מתקוטטין עמו וכו'.

וקרוב לסופו כתב וז"ל, ואאמ"ו נ"י אמר, שהגזירה הזאת[נט] **בודאי לא היה כח בידם לגזור, כי אם מחמת הקטטות שהיה על הצדיקים, והדפיסו אגרת מכוערים. ואף בעת ששולחים אגרת ההם, אהובי אחי מנע עצמך מלהסתכל בו, כי כך אמר אאמ"ו נ"י, מי שמסתכל בו ומשמח בו לא יזכה לראות בנחמות ציון ושמחת לויתן ובחופת הצדיקים, עכלה"ק.**

ואם כן עכ"ו נדוינו הסכל, שעליו נאמר (כפי שכבר הועתק במכתבך) **נגועה מפי הס"ל,** (ישעיהו נט, טו) **ותהי האמת נעדרת וסר מרע משתולל, עכ"ו שילדק כל הנ"ל.**[ס]

וראיתי גם להוסיף זה מדברי רביה"ק נעל המנחת אלעזר ממונקאטש זיע"א, בתשובותיו (שו"ת מנחת אלעזר ח"ג סימן ע"ו עמ' ס"ד, וגם המובא בחלקי עיגול או חלקי לציה בתוספות מרובעות הוא מלשונו שם) **אשר נכוים הדברים גם לגבי ענין לילן,** (ולענ"ד טוב ביתר שאת), **וז"ל, כבוד ידידנו וכו', אחדש"ה וכו'. וע"ד ששמע דיבת רבים מגור מסביב הני בריוני וכו', הנה אל**

יפול

הערות וביאורים

נט) **הנה** אין מבואר כאן לאיזה גזירה כוונתו, אבל כנראה מעניינה, שהגזירה שנפעלה ע"י שלוחי מעמדלזאהן ימ"ש למלכות עסטרייך, ובראשם התועב היזוע הלר הלורר הלעמזור המזייף והמוסר היתן הומבערג ימ"ש, שהתרכנו תודות מעלליו בהערת כלית טורב, ובידועו שם, איך שכל כתב הזכויות ליהודים מאת מלכות עסטרייך, שהיה בעצם גזירה על גזירה, ולא היה בה בעצם אלא את הזכות להשתמד רח"ל, נפעל על ידו. והנה בשנת תקמ"ב לפ"ק נפעלה על ידו גזירה נוספת, כמו שהבאנו שם בהערת כלית טורב בעתקה ממכתביו הטמאים והתרסיות להמלכות תודות ישראל, איך שמסגיר שם, אשר היהודים פריס ורבים יותר מדאי, ושיש לגזור על כך. ותמלית הגזירה היתה, שמכל משפחה בישראל לא יורשו להתחתן רק ג' מבני המשפחה, וגם זה בתנאי שיוכל לחזור בע"פ את התורה התרסית שחיבר הומבערג, שקראו, המדריך לדת המזוקקה, שה חזר הוא על כל כפירותיו של חבירו ומשלחו להרע רמ"ד ימ"ש, בחיבורו שקראו, ירושלים, עפ"ל. ואין שום כפירה בתורת משה מכל לד ופינה שלא היתה נכללת שה רח"ל. ותח"כ נפעל ע"י השתדלות ומרמת של הרבה מתחב"י שיהיה לפשר להמיר את הבחינה על התורה הנ"ל בסכום תדיר של מעות, שרק תדירי הגבירים יכלו לשלמו. ומי שנתפס שעשע תשה בלי רשיון מהמלכות, נשלח לתרן גזירה ולעבודת פרך לזמן תרוך מתוך, ולפעמים תף נהרג רח"ל.

ס) **ובמידור** עבודת תלימלך, (נסדר סעודה שליטית עמוד תע"ת) כתב שם בזה"ל, שמעתי מפי הרב רפאל דוד אוירבך ז"ל מירושלים, ששמע מפי אביו הרב חיים לייב ז"ל (בשנת תרצ"א), וז"ל, בזמן ששלטו בא"י האנגלים, (ס.ה. - דומני שהוא טעות וצ"ל, הטורקים) הייתי גר בעיר העתיקה של ירושלים עיה"ק, וכייתי

הערות וביאורים

והייתי מתפלל בביהכנ"ס חב"ד דשם, והיה שם יהודי שהיה תמיד מסיק התנור ומחמם את הביהכנ"ס, והאיש הזה היה זקן, וסיפר שאביו ז"ל היה נוסע עוד לשבתות להרה"ק הרבי ר' אלימלך זצ"ל בליזענסק, וסיפר לו אביו כך, שתמיד היה מנהגו של הרבי ר' אלימלך זצ"ל לומר בסעודה שלישית דברי תורה על פרשת השבוע, וכשגמר הדברי תורה היה דרכו בקודש לספר מאורעות שיהיה בדורו של מלך המשיח שיבוא בקרוב. ואביו ז"ל אמר לו ג' דברים ששמע מהרבי ר' אלימלך זצ"ל, ווכר זאת בזה הלשון:

א) מי שיהיה ירא שמים, ירמסו אותם רמיסה כזאת, שאם היה חי בזמנו אחד מתלמידי הבעש"ט זי"ע לא היו יכולים לחיות מרוב צער. אבל הקב"ה מוריד נשמות דקטנות המוחין ובעלי הרגשות קטנות ונשמות מגושמות ביותר לזה העולם, בדורו של מלך המשיח, שמסוגלים לסבול הצער הזה וישארו בחיים.

ב) הקב"ה (כביכול) יעביר חבל על דרך כל הגליות, וכולם יחזיקו בו, והקב"ה יאחז בהחבל ויטלטל אותו חזק, והטפשים יעזבו את החבל, כיון שיאמרו, כנראה שאין הקב"ה חפץ שיחזיקו בזה החבל, ע"כ יעזבו ידיהם מהחבל.

[א.ה. פשוט מגלי, שהחבל הזה, הוא חבל הכסף של קיוס התוכ"ק בדרכי מצות דוקא. והוא ענין חבל, המקשר את ענין קיוס התורה בצחי' דדור לאחר דור. כדכתיב (דברים לב, ז) שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך, וכתיב (תהלים קיט, ק) מזקנים אתבונן כי פקודיך נצרתי, וכתיב (שם קמה, ד) דור לדור ישבח מעשיך. וכגלאה בחוש שאפי' רוב שומרי התורה בעיקבתא דמשיחא עוזבים את חותו החבל.

אשר ט"ז ביקשה רוכ"ק מפי ישעיהו הנביא (ישעי' לג, כ), חֲזֵה צִיּוֹן קִרְיַת מוֹעֲדֵנוּ עֵינֶיךָ תִרְאֶינָה יְרוּשָׁלַם נָוֶה שַׁאֲנָן אֹהֶל בַּל־יִצָּעֶן בַּל־יִסַּע יְתֵדֹתָיו לָנֶצַח וְכָל־חֲבָלָיו בַּל־יִנָּתֵקוּ: ומיד בתריה כתיב (בפסוק כ"ג) כי אם שם אדיר ה' לנו וגו', כי הגאולה והמשכת ההשגחה לעובדי על ענין בענין ירושלים כדכתיב חזה ציון קריית מועדינו, תלוייה בענין זה, דחבליו בל ינתקו, כלומר בחותם בני הדעת שאע"פ שמנתקים את החבל כלשון הכ"ר אלימלך, אינם עוזבים אותו.

וכמבואר שם בהמשך הפרשה, שענין זה יבוא לרתק את חבלי הרשעים, דכתיב בהו (תהלים קיט, סג) חבלי רשעים עוודוני, וכתיב (ישעיה ה, יח) הוי מושכי העוון בחבלי השוא. ולקטנת בילתה של מלכות זדון, דכתיב (שם נקמפיטל ל"ג הנ"ל, בפסוק כ"ג) נִטְּשׁוּ חֶבָלֶיךָ בַּל־יְחַזְּקוּ כֵּן־תָּרְנָם בַּל־פָּרְשׂוּ נֵס אָז חָלֵק עַד־שָׁלָל מַרְבֶּה פִּסְחִים בָּזּוּ בָז: ופירש"י וז"ל, נמשו חבליך - המושכים את הספינה את רומי החייבת. כן - הכן היטב. תרנם - תורן הספינה. בל פרשו נס - לא יוכלו לפרום וילון המנהיג את הספינה. אז חולק עד - שלל עדאה. מרבה - הרבה יחלקו שלל אדום (ס"ת, העמים). פסחים - ישראל, שהיו עד עכשיו חלשים. עכ"ל רש"י.

וכדמסיים שם בפרשה, בגודל הזכות של המתחדרים לקיבוץ שעוסקים להחזיק בחבל הנ"ל, כדכתיב (מח"כ בפסוק הנ"ל) ובל יאמר שכן, חליתי, (דהיינו המתחבר לקיבוץ מקיימי התורה כראוי, לא יסבול בביאת המשיח), העם היושב בה נשוא עוון. (כדפירש שם המכר"י קרא, שאין יסוריס בלא עוון (שבת נה.)

ובל ענין החבל הנ"ל, הוא ענין ביקוש האמת, שעל ידה בא הקץ, והוא דרגא דיעקב כדכתיב (מיכה ז, כ) תתן אמת ליעקב, כדהעתקנו לעיל (בתחילת פרק י"ג עמוד נ"ט) מדברי התיקו"ז בזה, עיי"ש. כי להחזיק בחבל

יפול לבו, ויראה נא במכתבי אגרת הקודש בסוף ס' נועם אלימלך, ע"ד הקמים אז נגד הגאון א"א (מיס מלקיס) מברדיטשוב זיע"א. ומה יענו עוד אזובי קיר. וכ' שם באגרת הקודש שכן היה הנסיונות מימות אאע"ה והקמים עליו, וכן בכל הדורות, **ואנן מה נעני אבתריי', ובפרט בדורות האחרונים האלו הקרובים ביותר לביאת המשיח ב"ב, אשר הן הנה חבלי משיח.**

וכמבואר בגמ' בסוף כתובות (דף קי"ב ע"ב)

דור שבן דוד **בא** קטגוריא **בתלמידי חכמים, פירש"י, קטגוריא, הרבה מסטינים ומלמדים חובה יעמדו עליהם, עכל"ה. היינו להוציא בזה מדעת השוטים והחנפים האומרים מה לנו להכנים ראשינו בזה בין ההרים הרמים, הלא הוא קטגוריא בין תלמידי חכמים, כמו מחלוקת ב"ש וב"ה וכו', וכיוצא מה שידמו זה, ולא יעמדו בפרץ ולא להציל עשוק מיד עשקו, על כן בא רש"י לבאר ולהורות במלות קצרות, כי אין הפירוש כלל קטגוריא בתלמידי חכמים כמו בין תלמידי חכמים, ששני המפלגות המה תלמידי חכמים והוא מחלוקת לשם שמים שסופה להתקיים (כדאמרי' באבות וכנ"ל), זה אינו, דהא מחלוקת כזה לאו דוקא בדור שבן דוד בא הוא, רק מימות עולם מחלוקת לש"ש כמו שמאי והילל וכנ"ל. אלא וודאי דהיינו כפשוטו, שלא כתב בין תלמידי חכמים (ששניהם תלמידי חכמים), רק בתלמידי חכמים, כפירש"י שמסטינים ומקטריגים ומלמדים חובה יעמדו עליהם, היינו העומדים עליהם על הת"ח המה אינם תלמידי חכמים, רק מסטינים ומקטריגים, והיינו מוסרים ורשעים וכו' שעומדים עליהם (על הת"ח) [וגם המסטינים שיתפארו שהמה ת"ח, אלו המה שתורתם נעשית להם סם המות, וחכמים המה להרע ולהפריע את הדת ולהחריב את העולם כולו בעוה"ר כנודע].**

והוסיף עוד שם (בש"ס סוף כתובות) כי

אמרתיה קמיה דשמואל, אמר צירוף אחר צירוף וכו', תני רב יוסף בזוזי ובזוזי דבזוזי (פירש"י שוללים אחר שוללים), כאשר אנו רואים זה בין שארי כל הסימנים. וביותר בעיקבתא דמשיחא חוצפא יסגי וכו' (כדאמרי' בפ' חלק ובסוף מס' סוטה), ופני הדור כפני כלב (כפירש"י שם שאין להם בושה זה מזה). **והעולם יאמרו, פני הדור היינו פני** ומנהיגי הדור

הערות וביאורים

קיום התורה בדרך האמת, לריכים בעיקבתא דמשיחא למסור את הנפש ממש על ביקוש האמת והתחזקה בה, וכוח סוד (דברים לג, ט) כִּי חֶלֶק יְהוָה עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ: ודו"ק היטב].

(מבאן כוח המשך דברי הר"ר אלימלך מסידור הנ"ל),

ג) הקב"ה (בביכול) ינפה את כל העולם כמו שמנפים קמח בכברה. בדרך הטבע, בשעה שמנפים הקמח אז מקבל כל הקמח מכות מצדדי הכברה, גם הקמח הדק והטוב מקבל מכות, ואח"כ נופל למטה הקמח הדק והטוב במכה חזקה, והפסולת נשארים בתוך הכברה. **ואז, הפסולת שנשארה בתוך הכברה למעלה, יאמרו להקמח הטוב והדק שנמצא למטה, לא די שלא קבלתי מכות כמותך, אלא דנ"כ נשארתי למעלה.** אבל הפסולת אינו יודע, שאחרי הבירור הזאת יבוא מכה כזאת שיזרוק כל הפסולת מתוך הכברה, ויהיו בטלים לגמרי, עד כאן שמעתי מפיו. ע"כ העתקנו מסידור הנ"ל.

הדור וכו', ויש בעוה"ר כאלו. ושמעתי מרב גדול א', שאמר על זה ע"ד צחות מ"ש כפני כלב (כייטו מדוע כתוב כפי כלב דייקא), כי הכלב יכיר את קונו, אמנם לא כן אלו, ולא יכירו טובה למי שעשה לו. רק אדרבא לא יבושו כלל לשלם לו רעה תחת טובתו, וע"כ פני הדור כפני כלב, שיעשו א"ע כפני כלב, אמנם גם זהו אינם, כי המה גרועים מכלב ר"ל מטעם כנז'. וגם דחז"ל כולם נתקיימו בכל הפירושים שפירשו בהם, ודי בזה למבין, עכ"ל. וכנ"ל שהעתקנו הדברים, מחמת שלפי ענ"ד הדברים נכונים עוד ביתר שאת לגבי עניין דילן.

והנה כתיב (תהלים לז, לג) צוֹפֶה רָשָׁע לַצַּדִּיק וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ: ה' לֹא יַעַזְבֶנּוּ בְיָדוֹ וגו'. והוא יסוד גדול בטבע הבריאה, ובהנהגתה על ידו ית', משמת ימי בראשית ועד הנה.

ונכלל בפירוש יסוד זה, גם מה שהודיעתנו רוה"ק, במשלי שלמה בן דוד מלך ישראל (ו, יג-יד) בְּנִי אִם־יְפַתּוּךָ חַטָּאִים אַל־תֵּבֵא: אִם־יֹאמְרוּ לְכָה אִתָּנוּ נֶאֱרְבָה לְדָם נִצְפְּנָה לְנָקִי חִנָּם: ופירש המסיל רשינו יונה (בפירושו על משלי) [ס.ה. - וכדי להבין דבה"ק, נקדים מה שפי' הוא ז"ל שם לעיל בפסוק ח' וז"ל, שמע בני מוסר אביך. צריך להקדים ארבע הקדמות להצליח בעבודת ה'. הראשונה, שיקדים בחברת הטובים והמלמדים להועיל, ויחפוץ לשמוע מוסרם וכו'. והשנית, יזהר מכל חברה רעה, ולא יתחבר לרשע פן יכשילהו וכו'. וכאן בפסוק זה כתב,] וז"ל, למדנו בזה, כי הרשעים ישנאו נקי וצדיק מיתר ההמון. ועניין נקי, שהוא נקי מחטא, כמו (מיכה ב, ז) ימלט אי נקי. והוא מענין מה שכתוב אחריו (בפסוק הבא) ותמימים כיורדי בור. ולא יתכן לפרש נצפנה לנקי, לאשר לא הרע לו, שאם כן, חנם, נכתב חנם, עכ"ל ר"י. וכתיב בתריה, גְּבָלָעֵם כִּשְׁאוֹל חַיִּים וּתְמִימִים כְּיוֹרְדֵי בוֹר: ופי' שם ר"י ז"ל, יורונו המקראות האלה, כי תולדות הרשעים לשנוא הנקי, והתם, שהוא יותר במעלות מן הנקי, כאשר יתבאר. [ניתוך דבריו: דלעולם כפי מעלת הצדיק, כן ירבו הרשעים לשנאתו ולרדפו. וכמו שכתב בסה"ק ישמח משה (עמ"ת נפ' בלק) וז"ל, ששנאה כבושה יש בין צדיק לרשע בטבע, אף אם אין מכירין זה בזה היטב במעשיהם, וכו'. ולא מבעיא שאלו אשר הם צדיקים, אין מניחן השי"ת להתחבר עם הרשע, ועושה ביניהם התרחקות לא נודע לאיש מאין. אלא אף אלו שאינם עדיין בגדר צדיק גמור, רק שהם מתחברים לצדיקים אמיתיים, אין מניחן השי"ת להדבק בנפש רשע. והנה ידוע אמרינו בכל יום (תפלת שחרית) אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו, דמי שהוא נדבק להשי"ת הוא בגורלו, וזה פירוש הפסוק (תהלים קכה, ג) כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים, ר"ל אף על גורל שלהם, ר"ל המקורבים אליהם, למען לא ישלחו וגו', והבן. והנה לפי גודל הטומאה של האיש ההוא, כך היא השנאה, כי השנאה היא לפי ההתרחקות. דאם הוא מטומאה קלה, אזי מצדיק גמור שהוא קדושה גדולה הוא מרוחק, ויש לו שנאה ונמאס לו, אבל מצדיק (שאינו גמור) שאין הקדושה גדולה, אין מרוחק כל כך, לכך אין השנאה גדולה כל כך. אבל מי שהוא מטומאה גדולה, הוא מרוחק מאד אף מקדושה קטנה, עכל"ק של הספר יס"מ]. (ומכאן הוא כמשך דברי ר"י), והנה תולדות האש לשנוא הפכה, וכן כתיב (שם כט, י) אנשי דמים ישנאו תם. וזה מהדברים שהמוכיח צריך להודיע בתחלה לנער ולגדול, למען לא יאמינו לדברי הרשעים הדוברים על צדיק עתק ומספרים בגנותו, וכאשר ידעו השומעים כי חק לרשעים הוא

מאתם שנאתם לצדיקים, אז יבינו כי היא מעלת הצדיקים אשר ישנאו הרשע, והמה (מ.כ. - ר"ל הרשעים) ידברו עליו בזבים, עכ"ל.[סא]

והעולה מפסוקים אלו, ומפירוש פשוטם המאיר ע"י ר"י החסיד, כי בחמת כן הוא טבע הבריאה מימות עולם, שתמיד שונאים הרשעים להצדיקים. וכמו שכתב המוהר"ק בפ' חיי שרה עה"פ (כה, ס) את היי לחלפי רבבה, וז"ל, כי בכל חלק הרע ישנא חלק הטוב ולו יהיה בנו ובתו, עכ"ל. וגם תמיד מעלילים עליהם עלילות ברשע.

ואם לא ידע זה המוכח והמחונך, לא יוכל לעולם להתחבר לצדיקים. ובמילא לא יוכל לעולם לשמור את התור"ק כדבעי, כי הלא בהתחברות להצדיקים תליא מילתא דשמירת התור"ק כולה, כמבואר ברמב"ם הל' דעות (פ"ג הל' ג', ושם בפ"ו הל' ג' וב'). ולכן מזהירתנו רוה"ק על כך. וכלשון רבינו יונה, וזה מהדברים שהמוביח צריך להודיע בתחילה לנער ולגדול וכו'.

ומה שהוסיפה רוה"ק להודיענו בפסוקים אלו במאי, מה שאינו עולה מהפסוק בתהלים לצופה רשע לצדיק וגו' הנ"ל, הוא, דשנאת הרשעים להצדיקים, היא יותר אפי' משנאת נחשים ועקרבים ארסיים, ששונאים את מין האדם ביותר כידוע ומפליגים להזיקו ולהרגו, אבל הרשעים הם יותר גרועים מהם, דהיינו שאינם מסתפקים במה שהם עצמם מנסים להזיקם בכל מה שאפשר בגוף ונפש וממון, וגם להמיתם ממש רח"ל אם יוכלו, בגרמא או בידים, אלא שדרכם תמיד גם לפתות בכוזביהם אחרים ולהשניא את הצדיקים עליהם, כמ"ש בפסוקים אלו הנ"ל אם יפתוך חטאים וגו' אם יאמרו לכה אתנו נארבה וגו'.

וענין זה, שהרשעים מעוררים תמיד מחלוקת עלילות ושקרים וכזבים על הצדיקים, ובפרט וביותר על הנקי והתם וכו', כמבואר בדברי רבינו יונה לעיל, אינו מיוחד כלל לעיקבתא דמשיחא, וכבר היה כן בכל הדורות. כלמדינו (ברש"י, סנהדרין דף מ"ד ע"ב, ד"ה דבעית מכשפי. ועיין בתוספתא סנהדרין פ"ט, ג') בבנו של שמעון בן שטח, שהעלילו עליו, קרוביהן של מכשפות שתלה מציו בנ"ד, והרגוהו, בעדות שקר שהעמידו הם עליו רח"ל.

אמנם לפע"כ שמעון בן שטח היה גדול בדורו וראש הסנהדרין וכו', והרשעים שהעלילו נודעו לרשעים בדורם, אלא שעכ"ז עלה בידם להעליל ולעשות מה שעשו רח"ל לנפש נקי ותם, כנ"ל. אבל בעיקבתא דמשיחא מתעצם גילוי יסוד זה אלפי מונים, שכן הרשעים הם רשעי ודיני הדור, כלשיטת ברעיא מהימנא (פ' נשא דף קכ"ה ע"ב) שהעתקת במכתבך (לעיל בפרק ז' עמוד ל"ט). ומוחזקים בעיני כל כלדיקים גמורים. והנקיים והתמימים נרדפים ומושפלים בקבינות לעפר,

הערות וביאורים

כנ"ל

סא) וכמו שהאריך בספה"ק כתונת פסים לרביה"ק מהרי"י מפולנאה זיע"א, (בפ' נו), והביא בשם החסיד מהר"י יעב"ץ, שזה סימן מובהק שהוא צדיק, בשהוא שנוי לרשע. ועיי"ש היך שהאריך מאוד, ומסביר שזכו מה שאמרו ז"ל (מגה פ"ג, י) כל שרוח הבריות נוחה הימנו, רוח המקום נוחה הימנו. וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו, אין רוח המקום נוחה הימנו, להבריות שאמרו מכז"ל, הם הצדיקים דייקא, אבל הרשעים הוא היפך הגמור. וכנ"ל שמי שהרשע שונאו, סימן מובהק שהוא צדיק. ועיין שהאריך זאב בספה"ק דברי יואל (פ' תולדות עמוד תקע"ד), ובהגדת מהר"י ט"ב לפסח (בהגדמ"ג אות פ"ת, ובדפוס ישן עמוד ק"ה), עיי"ש דבריס נפלאים ביסוד זה.

כנ"ל בכלב מת דסרח ביניהו וכו', (כלשון רע"מ). וזו מגילות שלא היתה בדורות שלפני עיקבתא דמשיחא. כי הלא כבר העתקנו (לעיל בפרק י"ח עמוד נ"ג) את דברי הגמ' (חגיגה דף ה' ע"ב), שגם בזמן רבא וסייעתו, היה בהכרח שירדפו בנ"י ע"י הע"ר ומוה"ע וכו', כנ"ל שם בגמ' עד היכן הדברים מגיעים. ועכ"ז ובכל זאת היה רבא גדול דורו ומכובד שבו וכו', ממנו בעיקבתא דמשיחא אמרו חכז"ל (בסנהדרין דף נ"ז ע"ב) והיוקר יעוות, ופי' רש"י וז"ל, שלא יכבדו זה את זה, יקר כבוד. לישנא אחרינא, היוקר יעות, מכובד שבהן יהא עוותן ורמאי, מפי רבי, עכ"ל. [וכמו שהעתקנו ג"ז במכתבך (לעיל פרק ג' עמוד כ"ב)].

ובאמת דמרווייהו נכללו בפירוש רש"י זה, דהיינו, שיהיו בני הדור מנופין ועזי פנים וכו', וקלי הדור, וק"ו רשעים, לא יכבדו אפי' זה לזה, אלא יבזו אחד את חבירו, ועאכ"ו שירדפו עד תרמה לנקי ותם כנ"ל. ממנו המכובדים להם, ולדור כולו, יהיו העוותנין והרמאין. ופשוט הוא למבין שזהו המידוש המתגלה בגילוי עיקבתא דמשיחא כנ"ל.

אמנם, בעמודי העולם כהאבות הקדושים מרע"ה ודוד מלכינו משיחנו וכיוצ"ב, מלינו בכל מופן, שבמשך זמן זמנים טובא, היו הרשעים שרדפוס, והעלילו עליהם תמיד ובלי הפסק, מכובדי ומנהיגי הדור, עד שבא קינס. בקורח, ודתן ואבירם לגבי משה, (דהא משיס שנה היה משרע"ה בורח וגולה מפני דתן ואבירם שהעלילו עליו לפני פרעה ובקשו את נפשו, ולא יכל לחזור למצרים עד שמתו האי"ת שהיו עמיס ולא יוכלו עוד לרדפו לפי שעה, כדכתיב (שמות ד, יט) כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך, ופירש"י, מי הם, דתן ואבירם. חיים היו, אלא שירדו מנכסיהם, והעני חשוב כמת (נדרים דף ס"ד ע"ב) עכ"ל). וכן בהאבות הקדושים, כמו שהעתקנו לעיל (עמוד קכ"ז) את דברי הרבי ר' מלימלך זיע"א בזה. ובדהמע"ה, שדוגמ ומתיתופל שהיו רשעים גמורים וכל תורתם משפה ולמוץ (סנהדרין דף ק"ו ע"ב), והיו מכובדי הדור וגדוליו, ורדפוס עד הנפש בעלילות שאין להם קץ ממש, ולא ינל מחרב לשונותם אלא בניסים גמורים. וכדו' אנל כמה וכמה גדולי עולם, כחזקיהו מלך יהודה גבי סנחי הסופר, וכישעיהו וירמיהו וכדו' הרבה כמבואר בענייני.

ונראה לי, שהני עמודי העולם בחיי הצדיקים שבכל הדורות, בהאבות הק' ומשרע"ה ודוד המע"ה וחזקיהו וישעיה וירמיהו וכיוצ"ב, עליהם כולם השלום, הושלמו גם במדריגת הבירור והזיכוך של הנסיון דעיקבתא דמשיחא. ולכן נצרך לענייננו גם את נסיונות עקבתא דמשיחא ממש. ונכלל בזה גם שנשמותיהם הקדושות הן יסוד העולם, גם לקיום התוה"ק בעיקבתא דמשיחא, יותר משאר כל הצדיקים, ולכן יונח לנו מענייננו ומעשיהם לימוד והתחזקות נפלא, גם לדור אשר יהיו בו הרשעים הגמורים מנהיגי הדור שופטיו ודייניו, ועבדי ה' (מיכה ד, ג) בנים המסולאים בפז (כלעקת רע"מ שם) יהיו חשיבין ככלב מת דסרח ביניהו. ויעזור הוא ית' ויריס מכאן ומילך קרן ישראל. ודו"ק היטב כי קילרתי מאוד.

ואין כוונתי לומר בזאת, שכל מי שמולקין עליו בעיקבתא דמשיחא הרי שמכאן רמיה גמורה שהוא צדיק במהותו או בדיעבד, אנל יותר יש לנדד (עד שבודקין), שכן הוא (דהיינו שמסתמא הוא צדיק במהותו או בענייננו) מאשר היפך זה, כמבואר בדברי הק' הנלו כנ"ל, ודו"ל.

וחן חן לך על מה שקיבלת על עצמך לסייע ולעזור לקהילתינו הק', ישלם ה' שכרך מושלם בתורת מעליא ובני חיי ומזוני משפע דקדושה, ובמופן שיהיה לך נחת דקדושה, הן מן הבני הן מן החיי והן מן המזוני, בעוה"ז ובעוה"ב ובגילת המשיח ובתחיית המתים ולעתיד לבא.

ובל"נ מזכירך בתפילתינו, ובנקשה שתתפלל גם אתה בעבודי על כל חותם ברכות שבירכתני בסוף מכתבך. וגם על ברכות אלו ייאר כתך, ויתקייס בך מאמר הפסוק (בראשית יב, ג) ואברכה מברכיך, ולשנת טובה ומתוקה תיחתם אתה וכל יוצאי חלציך וכל משפחתך בספרס של צדיקים גמוריס, אכי"ר אמן ואמן.

קיצור: א] אסור להאמין למחלוקת ולקבל לשה"ר, עד שלא נתברר בב"ד ע"פ תורה. ב] וגם אז עלול לטעות מחמת עוונותיו, וצריך להרבות בתפילות ובזכויות שימצא את האמת בכל ענין. ג] אם יש על האדם חולקים ורודפים, עפי"ר יש לצדד שהוא סימן טוב שהולך בדרך האמת. ד] על גדולי הצדיקים שבכל דור עמדו חולקים ורודפים, וביאור על זה. ה] טבע הבריאה מימות עולם שהרשעים שונאים ורודפים להצדיקים. ו] ובעיקבתא דמשיחא, נתחדש שהרשעים הללו הם מכובדי ומנהיגי הדור. ז] וכן הי' גם בעמודי עולם כמשרע"ה וכו', כי הם נתנסו בנסיונות עיקבתא דמשיחא, וביאור ע"ז. ח] מי שיש לו ספיקות וקושיות על עובדי השי"ת, העצה שישוב בתשובה, ואז יתורצו לו כל הספיקות. ט] גודל העונש על המשתתף במחלוקת, והמשמח א"ע בכתבי פלסתר.

עד כאן הוא התשובה שהשבתי למכתב הרחמן של אותו שוחל ומבקש. וזה לשר השיב וכתב לי על תשובתי הנ"ל.

פרק לא

ב"ה. אור ליום ה' לס' ויחשבה לו לצדקה. ו' חשון, תשס"ח לפ"ק. אל מעכ"ק אדמו"ר שליט"א

אחרי השתמוית וקידה חמס מחות, הריני כותב בחפזון מחוד, כי ממהר עלי השליח ר'.... ..... נ"י, כי בגיל ורעדה קבלתי את גי"ק, ובקרתי בו שנים ושלש לשנות, מה מחוד שמח לבי ותעלוזנה כליותי, ושמחתי אין די בשר כי אכן אכן הואיל רבינו שליט"א לשאר היטב את התורה הזאת ללמדנו אורחות חיים, דבר אין בפי ובלשוני מילה להודות למעכ"ק שליט"א ע"ז, וכודאי אין לך לצדקה גדולה מזו, ויהא משכורתו שלימה מעם ה"א ישראל, והוא ברחמיו יעזור בידי כ"ק להשלים את אשר החל לעשות ממוך בריות גופא ונהורא מעליא.

והתנאים אשר התנה מעכ"ק, בודאי ובודאי הגמור, הריני מקבל עלי בחפץ לבבי בלי"נ בעזהשי"ת לעשוק בזה ככל אשר אדוני מצוה, ובל"נ גם אשתדל לכתחילה לקיים את השיעור למהדרין דהיינו לעשוק בזה ג' שעות ביום, ולחזור על כל שיעור יותר מז' פעמים, כי הלא אותה אבקש ומשתוקק ימים ושנים, וזה כל תקוותי בעזהשי"ת.

והאמת אגיד, כי ממה שהייתי בקהילתכם הקדושה וזכיתי לדבר פא"פ עם כק"ת שליט"א וגם השתדלתי לדרוש ולחקור את תלמידיו דמר שליט"א, גונב לאזניי שמץ מה מענין חכמת ההתבוננות שעוסקים בה בקהילתכם הק', ומה גם שמסרו לידי קונטרס אחד, מכ"ז נכנס בי חשק לעבוד בעבודת ההתבוננות

ההתבוננות, אלא שעדיין לא נודע לי כלל מה עניינה, וחסרו לי כל ההקדמות הנחוצות להיכנס ולגוף בשעריה, מחמת שבעוה"ר לא זכיתי לשמש כל צרכי. אבל מעת שמסר רבינו בידי הקונטרס לדעת את ה',[סב] עסקתי בזה בעוה"י יותר זמן, והגם שהרוב היה רק בדרך לימוד בלבד, אבל מ"מ גם הייתי מתבונן קצת בין פרק לפרק, וגם תמיד בלכתי בדרך הייתי מהרהר ומתבונן בדברים שלמדתי, ומעיד עלי יודע תעלומות כמה פעל זאת לטובה נפלאה בנפשי, ועאכו"כ כי עתה בעוהשי"ת מוסיף ע"ז הרבה מאוד, וכנ"ל.

ברם כגון דא צריכנא למודעי, כי בשעה שלחתי את המכתב, לא עלתה על דעתי שכ"ק רבינו שליט"א יחשיב אותו כ"כ, אבל עתה שעיני ראו שרבינו משבח כ"כ את המכתב בתורת שלוח חכם חני תשובה, לא אתעטף בטלית שאינה שלי, ועלי לגלות ולהודיע כי אע"פ שכל תוכן המגרת יוצא מקירות לבי, מ"מ כדי להגיע לתכלית המכוון ולהיות קולע אל המטרה, להפיק רצון מכ"ק שליט"א ולפעול ע"ז שיתקבל שלחתי ובקשתי, נתייעצתי עם ח' מהמיוחדים שבבני החבורה שליט"א, והוא משר עזרי הרבה בכתיבת המכתב בלשון לימודים, לערוך הכל בטוב טעם ודעת ע"פ כמה וכמה הקדמות ורעיונות הנובעים ממקור בית מדרשו למר גופא, דבר דבור על אופניו את כל אשר עם לבבי, ולא משלי הוא, אך (משלי כ, ה) מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה.

אבל מ"מ לעצם הענין הרי אני אני הוא המדבר מתוך כל אות ואות, ושואל ודורש ומבקש, ילמדינו רבינו מרחות חייס, להידבק במי החייס, כרצון החפץ בחייס, ובהם נזכה לחייס לחייס נלחייס, ומעתה הריני מחכה ומשתוקק עד עת בא דברו בקרוב, ומן השמים יעזרו ברכות לרוחם לדיק מלא חפנייס, ובימיו ובימינו יושע יהודה וירושלים, בב"א.

גם הנאתי ת"ל מה שכתב רבינו בענין השגות בזמה"ז, כי בוודאי אני ה' לא שניתי, ואם היו הם עוסקים בעבודת השי"ת כראוי בלאוי בלמת, בוודאי היו נמלטים מטעות כזה בתופן דממילא, וד"ל. ולא נעלם מעיני כת"ר לשון התנדב"א (רנה, פרק ט') מעיד אני עלי את השמים ואת הארץ, בין ישראל בין גוי בין איש ובין אשה ובין עבד ובין שפחה, הכל לפי המעשה שהוא עושה, כך רוה"ק שורה עליו.[סג]

גם הריני מודה מאוד למעכ"ק שליט"א על שזיכה אותי בשנות כתיבת אותיות בס"ת ע"י המכתבים האלה.

אלה דברי הכ' והק' המשתחוה מול הדרכ"ק ומחכה לשתות בלמא את דבה"ק. ...

קיצור:

הערות וביאורים

סב) **הגהת** המו"ל: הוא קונטרס בענין ההתבוננות, ובעיקרו מכיל בתוכו מוסחאות התבוננות שחיבר מרן כ"ק אדמו"ר שליט"א, ומסרו לדפוס לנוכך שימוש החברים בביהמ"ד, וי"ל בע"ו בשבע שנת תשס"ז לפ"ק. וכן יעלו לאור בעזרתו יתי' עוד כ' קונטרסים של מוסחאות התבוננות בחופנים שונים, לא יערכם פז ופנינים, לנוכך התלמידים המקשיבים.

סג) ת"ל שלא נעלמו מאתנו דיבוריס אלו. ובתשובת בית שלמה (או"ח סי' קי"ג) שהעתקנו לעיל (נספ"ו), בוזה את יסוד ועיקר דבריו על דברי התנדב"א אלו, ולא העתקנוס, מרוב שהקפדנו להעתיק חיזב לשונות בלבד מדבריו ולא את כל תשובתו כנ"ל. ומ"מ מאחרי שודי ניחמתי שהיה לי להעתיק לכה"פ לשון זה.

קיצור: א] מקבל על עצמו את סדר הלימוד בהחיבור. ב] מעיד על עצמו, כמה פעל עליו לטובה המעט שעסק בעבודת ההתבוננות. ג] אם היו עוסקים בעבודת ה' באמת, לא היו טועים לסבור שאין השגות רוחניות בזה הזמן, ודברי התנדב"א בזה.

עד כאן מכתבו הטוב של אותו שומע. וזה הוא התשובה שכתבתי לו בחזרה, ובתשובה זו גם החילותי את לימודי הטיעור הראשון מספריו זכר, היינו את חלק חכמת ודעת, והחלקים שלאחריו.

פרק לב

בעזה"י, אור ליום ז' בחשון, יום שמחלים בו את הגשמיים בתכ"ק, וסימנך (יואל ב, כג-כז) ובני ציון גילו ושמחו בהוי"ה אלקיכם כי נתן לכם את המורה לצדקה ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון. ומלאו הגרנות בר והשיקו היקבים תירוש ויצהר וגו'. ואכלתם אכול ושבוע והללתם את שם הוי"ה אלהיכם אשר עשה עמכם להפליא וגו'. וידעתם כי בקרב ישראל אני ואני הוי"ה אלקיכם ואין עוד ולא יבשו עמי לעולם, תכי"ר. אור לעש"ק לס' (ישעיה יג, ג-ג) ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה. ואברכה מברכיך ומקללך אאור ונברכו בך כל משפחות האדמה, כ' תלפיס ותשס"ח שיש לבריאת העולם. שלוס וברכה וכט"ס לידידי חביבי הרה"ג .... שליט"א. את מכתבך לנכון קבלתי.

והנה מקובל בידינו, כי בנו של השרף הקדוש רבי ר' אורי מסטרעליסק זיע"א, היה אחרי פטירת אביו הק' אצל רביה"ק מריזשין זיע"א, וביקש ממנו שיספר לו איזו הנהגה מאביו. וסיפר לו, כי אביו בכל יום קודם התפילה היה הולך לבית המטבחיל (קט"ך) להיפרד לשלוס מזוגתו, כי ידע המי שרף בנפשיה כי בתפילתו הוא מוסר את נפשו, שלא עפ"י דרך הטבע, ומי שפשר על פי דרך הטבע שישאר בחיים מיותו אחרי תפילה כזו, ולאו כל יומא מתרחיש ניסא (פסחים נ:), ואולי לא יחזור מתפילתו ח"ו, וע"כ יש לו להיפרד מבני ביתו.

ואגב כך, גם היה מזהיר אותה שהכתב יד של מילודי תורה נפלאים שיש לו, ומונח בחיון תיבה במקום פלוני, היו ממנו, שלא מרצו, קדוש המלקים מהר"ם מקאמרלין זיע"א, ושמזכיר זאת אחרי פטירתו כדי שלא יטעו לייחס לו דבר שאינו בשמת ממנו.

ואמר הרה"ק מריזשין זיע"א, שמתפעל מאוד ממעשה זה, שמנס מתפעל מן החלי השני של המעשה יותר מן החלי הראשון, כי מדת האמת היא יותר חשובה וחביבה מכל.

ועוד קבלתי מעשה שהיה אצל הרה"ק הנ"ל, שפע"פ בעת עריכת שלחנו נאנח אנחה חזקה השוברת גופו של אדם, ונתעוררו כל העומדים שם לתשובה בהתעוררות גדולה, ואמר מיד הרה"ק הנ"ל להעומדים מסביב, שהאנחה שנאנח היתה בגלל מכה קשה שיש לו ברגלו ולא מחמת סיבה אחרת. ואע"פ שע"י כך (אולי) פגה אותה התעוררות התשובה, לא חש לכך, כי מי יריך תשובה שבאויה על יסוד שקר רח"ל, הלא תשובה כזו מרחיקה מהשי"ת ומקיום התורה. זכותו יגן עלינו אמן.

ועל כן בחשיבות אצלי, שטרחת לציין שעזרו לך בכתיבת המכתב וכו', וכן היא דרך אנשי אמת תמיד. ולמעשה"ס התחזק במדה זו מכאן ואילך עוד יותר, כי מכוחה תזכה בעזה"י גלי ספק להפיק את רצונך ולהגיע לתכלית מגמתך

להידמק בגוב"ע, ע"י קיום תורתו הק', בדביקות ממת בביטול גמור במוחש ובמורגש.

והנה נשמר, אחי חביבי, לעורך על תנאי גדול בהשגת חכמה רמה ונשגבה זו, והוא אמרס (מכילתא יתרו, ג, ורש"י שמות יט, ה) כל התחלות קשות, כי עד שיקנה אדם הרגל עבודת ההתבוננות, העבודה בעלמה קשה עליו מאוד, וצריך ליתן עליה יותר זמן ומח וכו', כמבואר בספר התניא (ליקוטי אמרים פרק מ"ב) קחהו משם.

ובן, כדי לקנות השכלות שההתבוננות שייכת אליהן, נריכים ללמוד ולשנן הקדמות הרבה, ובשכל נכון כנ"ל. ולכן אנטרך אני בהכרח להאריך לך בשיעור הראשון הרבה מאוד, בהקדמות וליקוטים ולשונות רבות מסה"ק. ועתה גם אתה אהובי חביבי, אם ברצונך אכן לקנות חכמה ועבודה זו, אנטרך להתייגע וללמוד ולהבין ולשנן וכו', עד שתקנה את יסודות הלימוד והחכמה וכו'. ואל תקוץ בהאריכות הגדושה בשיעור הראשון, ובהאריכות שעדיין תישאר (אם כי תלך ותקטן) בשיעורים הסמוכים אחריו.

ודע, כי ראיתי כמה וכמה שחפצו בלימוד חכמה ועבודה זו, אחנם לא רצו לסבול את טריכות הלימוד וקנין ההקדמות, ולא את יגיעת המח בהתבוננות וכו', והזדקנו ונשארו בלא כלום רח"ל.

ועל כן חזק חזק ליתן זמן מרוך, ולחזור ולשנן, וכנ"ל שדוקא בשיעורים הראשונים הללו יותר נמוך, ומין דרך אחרת. והשי"ת יהיה בעזרך.

קיצור: א] עד כמה הקפידו הצדיקים לדקדק על מדת האמת בכל דבר ובכל תנועה, ואפילו תשובה שבנוי' על יסוד שקר מרחיקה את האדם מהשי"ת רח"ל. ב] בהתחלת לימודי ועבודת ההתבוננות צריך ליתן ע"ז הרבה זמן ומוח, וע"כ בשיעור הראשון תהיה אריכות גדולה, ולא לקוץ באריכות זו, שהיא הכרח.

ועתה אברך את ה' המבורך, לעילא מכל ברכתא ושירתא יתעלה שמיה ויתהדא, ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, זו נוכל כבר להתחיל ולפרש בכתב את לימודי הדביקות בו ית' והביטול אליו ית', והכל ע"י לימודי חכמת ועבודת ההתבוננות.

בן יעזרינו הוא יתברך להמשיך ולכתוב וללמוד וללמד לבאר ולפרש עניינים אלו על ספר, ולילך שיעור אחרי שיעור ומדריגה בתר מדריגה בגילוי וכתיבת דבריס אלו, בשפה ברורה ובאופן נכון, ושיהיה הכל כרצונו ית' בתמת ובתמים, ולא יאמר פיו ולא תכתוב ידינו דבר שאינו לנחת רוח ולרצון לו יתברך. ויהי נועם ד' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. ויהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי. ובעזרת ה' חילי, זה החילי.